NICOLAE BREBAN

BUNAVESTIRE

Curtea veche

NICOLAE BREBAN

BUNAVESTIRE

**

JURNALUL NAȚIONAL
București, 2011

Ediția a V-a, definitivă
Cronologie și referințe critice de Laura Pavel

Fotografii de Ionel Cucu și din arhiva Aurei Christi
Prelucrare detaliu supracopertă: Bogdan Mitea

JURNALUL NAȚIONAL

Director general: Marius Tucă

Director executiv: Sorin Stoian
Director marketing: Adriana Ioniță

Piața Presei libere nr. 1, Corp D, etaj VIII, București,
Sector 1, tel.: 021-318 20 37, fax: 021-318 20 35
E-mail: editura.jurnalul@jurnalul.ro

CURTEA VECHE PUBLISHING
str. Aurel Vlaicu, nr. 35, București
tel.: (021)222.57.26, (021)222.47.65;
www.curte[illegible]che.ro; redactie@curteaveche.ro

Editor: Grigore Arsene
Redactor: Cătălin Sturza
Tehnoredactor: Mariana Cristea

Date despre colecția BIBLIOTECA PENTRU TOȚI:
www.jurnalul.ro; www.bibliotecapentrutoti.ro

Coordonator colecție: Ana-Maria Vulpescu

Tipărit la G Canale București

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BREBAN, NICOLAE
Bunavestire / Nicolae Breban ; pref.: Eugen Negrici. -
București : Curtea Veche Publishing, 2011
2 vol.
ISBN 978-606-588-134-1
Vol. 2. - ISBN 978-606-588-136-5

I. Negrici, Eugen (pref.)

821.135.1-31

BUNAVESTIRE

**

PARTEA A TREIA

CAPITOLUL VII

1

...Şi astfel, ce să mai vorbim, începu cu adevărat logodna lor, a Leliei cu „alesul“ ei (nu era el alesul ei?!), cu Grobei, evident. Familia respira uşurată, puţin buimăcită, e adevărat, dar totuşi. Toate se aranjează până la urmă. Abia în clipa aceea ei îşi dădură seama că... ar fi preferat, undeva în adâncul sufletului, ca ei să nu fi avut dreptate şi celălalt, trăpaşul Cârstea s-o... s-o... ia, s-o... să se poarte, hm, ca un domn, ca un adevărat logodnic... adică ca un soţ, ca un soţ tânăr, care... Oh, cât ar fi dorit să nu fi avut ei dreptate, ceea ce, mai ales în provincie, e mare lucru, aici unde, efectiv, toată lumea are dreptate, cu toţii avem dreptate, ha-ha! Ei bine, în ciuda lor, ei avură dreptate, vanitatea lor fu răsplătită, *malgré eux*, ipocrizia lor, a instinctului lor, a sfaturilor lor avu dreptate şi Lelia se întoarse pocăită, cu ochii scânteind, la braţul logodnicului ei de două parale, a merceologului inimii ei, a comis-voiajorului care venea, gâfâind, din fundul fundului Banatului ca să-i prindă o privire, să-i soarbă respiraţia, s-o atingă măcar în treacăt pe sânul ei virginal. Virginal.

Nu, ea nu se omorî. Deşi avea toate motivele, he-he! (sau he! he!) ca s-o facă. Cu toţii am fi înţeles-o. Fu destul de tare sau destul de abjectă să n-o facă. Nu-nu: destul de tare. Nu se omorî: nu era dintr-acelea!

Că nu-s dintr-acela neam
loc în temniţă să n-am.
Că nu-s dintr-aceea viţă
să n-am loc nici în temniţă!...
Iuhu-hu-hu-hu! Aiai-ai-ai-ai!...

Sau... cine ştie, poate că se omorî, ha-ha, în acest fel. Mă rog, să dăm din umeri; în definitiv, o priveşte, pe ea şi pe cei care vor să se piardă în demodata analiză sufletească sau psihologică, sau... cei care taie firul în patru, în sfârşit. Oricum, se omorî, de la Mişu Cârstea, trăpaşul, marele Bussy, la... ăstălalt, la Traian-Liviu şi nu mai ştiu cum, era ceva... o cădere, oricum, o jumătate de moarte, oricum, o jumătate de sinucidere. Vai, suntem atât de stângaci, ne omorâm doar pe jumătate, vai-vai, şi privim prostiţi, cu ochii holbaţi şi trişti, cum ni se scurge sângele nostru apos din rana făcută de propria mână, maladroată, afurisit de nehotărâtă, de stângace. Nu mai avem scutieri, sclavi devotaţi să ne înfigă scurt, hotărât, gladius-ul în plămâni, în inimă, în gât, în exacerbata jugulară. Vai! Suntem atât de neajutoraţi fără sclavii noştri. Până şi în moarte sau, mai ales, în moarte. Şi-atunci apare câte un... ăsta, câte un Traian-Liviu Grobei (cu un nume ca o trâmbiţă!) şi ne ia de braţ, în aplauzele dezolate ale familiei, surprinsă că prejudecăţile ei fuseseră adevărate. Ei, e ceva şi cu prejudecăţile astea, ce mai!...

Da... Şi Grobei, măruntul, descărnatul Grobei o luă în posesie. Era dreptul lui, după atâta alergătură, după atâta corvoadă... a inimii. Ştefi-bàcsi îi privea şi dădea din cap; da-da, totul se întâmplase aşa cum trebuia, în sfârşit scăpase de ultima fiică de măritat, de ultima povară: să-i dea mobilele, cearceafurile, feţele de pernă, cele două plapume (cea galben-tabac, pentru el, cea roză, cu mătase roz, pentru ea) şi... s-o întindă. Şi ochii îi sclipiră de emoţie, o secundă, aşa cum se obişnuia din bătrâni. Copiii, minunaţii copii, acum că scăpa de ei, începea să-i... să-i... nu ştiu cum, să-i îndrăgească, să-i... hm! Hm! Prostii! De fapt, îi dispreţuia, ei nu făceau altceva, în prostia lor, în *conformismul* lor profund decât să refacă lumea, în toate complicaţiile ei, în toată prostia ei virilă, vitală, ori, el, care se depărtase cu un pas lateral, el pe care propria sa ironie apărută aşa... ca o mâncărime, ca o boală de piele, impetigo sau aşa ceva, el, hotărât, nu mai putea intra perfect în pielea unui adevărat socru-mic, a unui viitor bunic etţetera. Să fie sănătoşi! Tâmpita de Lelia acceptase surogatul de soţ, până la urmă, deşi avusese fantasticul noroc să iubească şi şi

mai fantasticul noroc de a putea sfida opinia publică şi onoarea întregului orăşel crud şi tiranic! Iar el... ăsta... Grobei, prim-merceologul, sau ce era... ei bine, şi el făcuse doar ceea ce îi stătea în fire, făcea ce-i stătea în fire, o purta de toartă prin tot oraşul pe căţeaua asta superbă de fiică-sa, spaima şi râsul orăşelului, nici nu se gândea, măcar o clipă, n-avea puterea măcar o clipă, aşa, în joacă, să arunce ceea ce... ceea ce râvnea de mai bine de un an, ceea ce râvnea cu o scârboasă ineleganţă, dorinţa sa mustea în balele sale ce-i atârnau pe umeri, pfui! El, onorabilitatea în devenire, personificată! Ha, atât de onorabil, încât, acum, când ţopăia lângă lungana de Lelia, când o împingea sfios de colo-colo, toată lumea începu, culmea, s-o respecte... s-o stimeze şi, dacă nu chiar s-o stimeze, oh, era destul de greu după toate scandalurile şi după mirosul de iapă încinsă pe care gambele ei încă îl împrăştiau stins, măcar aşa... s-o... s-ooooo... privească cu oarecare îngăduinţă... atenţie... aşa, un fel de stimă, un început de... Da, lumea văzând-o la braţul măruntului, „onorabilului“ merceolog, începu s-o stimeze pe Lelia, îi acordă, în sfârşit, ceea ce ea nu avusese niciodată, ceva de care, proasta, crezuse că nu va avea nevoie niciodată. Ei, oricum, o prăbuşire te face, cel puţin, stimabil! De altfel, compătimirea, ea însăşi, nu e o formă a stimei, cum ar zice Goe? Părea, în sfârşit, îmburghezită, odată pentru totdeauna. Şi Grobei ăsta, domnule, cum îşi savura triumful fără să-i tresară un muşchi al feţei, cel mai infim?! Cine ar fi crezut că o să învingă şi... iată-l, în loc să sară într-un picior ca un pitic-bufon-stafie, întâlnit iarna, pe cărările pădurii solemne, în loc să-şi frece palmele ca orice mărunt negustor-merceolog încântat de dividendele scontate, dar nesperate, iată-l cum îşi plimbă comoara prin tot orăşelul, cu năsucul în vânt, de parcă Lelia-Haretina, perla aceea a provinciei, i-ar fi fost promisă, atribuită dintotdeauna! Avea ceva tupeu individul, avea ceva impertinenţă semidoctul, cu lecturile sale din Pater Ribadeneyra, biograful harnic al lui don Inigo de Loyola. Avea ceva tupeu! Cine mai era ca el!... Se bălăcea în gloria lui nesperată de parcă făcea asta din scutece, de parcă din vremea glorioasă de când râma nisipurile Banatului său îndepărtat i s-ar fi cuvenit, prin naştere, infantele şi prinţesele provinciei auguste,

sfinte! De parcă aceste perle rare s-ar fi copt pentru majestatea sa descărnată, pentru ilustra sa încăpăţânare plebeică, pentru magnificienţa sa limitată! Pfui, cum e şi lumea asta întocmită! Pfui, de trei ori pfui!...

Şi orăşelul Alba-de-Aur se obişnui văzându-i la braţ, descărnatul, posomorâtul învingător, şi ea, din ce în ce mai suavă, *onorabila* Lelia, ce supravieţuise ruşinii şi tentaţiei serbede la autodistrugere. O pereche înscrisă în blazonul tinerei, modestei provincii, departe de curtea feudală a îngâmfatului Cârstea, de cizmele sale parfumate, subţiri, răsfrânte, de încheieturile sale neverosimile, de câinii săi prelungi, de vasalii săi, doctorul şi avocatul (cu soţiile lor ce nu pricepeau nimic) departe de feudalitatea virilă, vindicativă, în eternă renaştere. Ei doi, cuminţi, se strecurau pe Corso, sub platani (sic!) în sus, ca două umbre, spre Cetate, furişându-se în recea catedrală catolică, o vizită-două la Bathyaneum, la cinematograf, la un vechi film sovietic duios, la un film american cu indivizi care ţopăie, cu un haz înfiorător de trist, în care victime sunt numai poliţiştii nătăfleţi, prin parcuri răzleţe, pe bănci ude, pe care se aşezau cu prudenţă, cu demnitate, ca un viitor cuplu marital.

Venise toamna, evident! Şi din distracţie, din pură distracţie, sosi şi iarna, cu nişte nămeţi mofluzi, un fel de iarnă apoasă, enervantă, indecisă, complet lipsită de personalitate! *Mais où sont les neiges...* Dar, evident, nu din această pricină nu avu loc nunta în acea iarnă! Nu-nu, nu-nu, pur şi simplu dintr-un calcul foarte ambiţios am putea spune, al tânărului Grobei, calcul care fu în întregime aprobat de părinţii Leliei: nu erau încă gata pregătirile pentru aşezarea noii, tinerei familii, banii de mobilă, de-un loc de casă (deşi Lelia îşi avea dota ei), pe scurt, pregătirile nu erau gata. Ea însăşi nu protestă în niciun fel, personalitatea ei se scursese pe rigole în ziua aceea ploioasă când fugise nu ştiu unde, alungată de nu ştiu unde, când se logodise cu doi bărbaţi în aceeaşi zi, unul cunoscut şi altul necunoscut, candidul, veselul surogat, ha, Franck cel vesel ce i se strecurase în cada de baie, ce mai! De atunci îşi regăsise feminitatea, spuneau unii, care habar nu aveau ce se întâmplase, dar intuiau totul, de atunci tentaţia ei spre somnolenţă pusese definitiv stăpânire pe ea, se lăsa dusă, împinsă blând,

purtată, smucită uşor, cu sfială, alunecată, răsucită, rock-and-roll-ată, oho, încă virgină (din punctul „lui" de vedere, care conta!) o altă Maria Magdalena, un alt Iisus plebeu, sau... Ioan, Ioan-fără-de-ţară, Ioan cel ce striga în pustiul din inimile contemporanilor săi atât de ocupaţi... Căci, cum povesteşte blândul Matei: ...„În zilele acelea, a venit Ioan Botezătorul şi propovăduia în pustia Iudeii, supunând: Pocăiţi-vă, că s-a apropiat împărăţia cerurilor. El este acela despre care a zis proorocul Isaia. – Iată glasul celui ce strigă în pustie: Pregătiţi calea Domnului, drepte faceţi cărările Lui. Iar Ioan avea îmbrăcămintea lui din păr de cămilă şi cingătoare de piele împrejurul mijlocului, iar hrana lui erau lăcuste şi miere sălbatică. Atunci a ieşit la el Ierusalimul şi toată Iudeea şi toată împrejurimea Iordanului. Şi se botezau de către el în râul Iordan, mărturisindu-şi păcatele. Dar văzând Ioan pe mulţi din farisei şi saduchei venind la botez, le-a zis: Pui de vipere, cine va arătat că veţi scăpa de mânia ce va să vie? Faceţi deci roade vrednice de pocăinţa voastră. Şi să nu credeţi că veţi putea zice în voi înşivă: Părinte, avem pe Avraam, căci vă spun că Dumnezeu poate şi din pietrele acestea să ridice fii lui Avraam. Acum securea stă la rădăcina pomilor şi tot pomul care nu face roadă bună se taie şi se aruncă în foc. Eu unul vă botez cu apă spre pocăinţă, dar Cel ce vine după mine este mai puternic decât mine; lui nu sunt vrednic să-i port încălţămintea; Acesta vă va boteza cu Spirit Sfânt şi cu foc. El are lopata în mână şi va curăţa aria sa şi va aduna grâul în jitniţă, iar pleava o va arde cu foc nestins. În acest timp a venit Iisus din Galileea, la Iordan, către Ioan, ca să se boteze de către el. Ioan însă îl oprea, zicând: Eu am trebuinţă să fiu botezat de Tine, şi Tu vii la mine? Şi răspunzând, Iisus a zis către el: Lasă-mă acum, că aşa se cuvine nouă să împlinim toată dreptatea. Atunci L-a lăsat. Iar botezându-se Iisus, îndată ce a ieşit din apă, iată cerurile I s-au deschis şi el a văzut Spiritul lui Dumnezeu pogorându-se ca un porumbel şi venind peste El: Şi iată glas din ceruri care a zis: Acesta este fiul Meu cel iubit la care am găsit plăcerea..."

Aceasta e istoria burlescă ale cărei seminţe mii, milioane plutesc printre, peste noi şi cad undeva şi cresc. În mijlocul nostru, printre tulpinile copacilor trupurilor noastre tăcute şi înfiorate de

imbecilitate, ascultând în jur cu o ureche nătângă, ce bâlbâie din când în când. Maria Magdalena urma să fie însă altcineva, o altă ființă, mai plină de har, cineva mai aproape de harul cuiva, al întâmplării, poate, care e legea, cineva mai aproape de întâmplare, deci.

Cei doi logodnici zburdau însă, în ignoranța lor fericită, posomorâtă, aşa cum se cădea în acel *laissez-aller* al provinciei, în acea vată mic-burgheză, caldă, reconfortantă, ce te abrutizează cu infinită blândeţe, cu infinită tandreţe. „Eşti, sunteţi de-ai noştri, acum, învinşi ai bunului-simţ, sclavi ai generosului bun-simţ, Dumnezeul nostru bun şi atottrivial, în al cărui binecuvântat noroi placid ne vom înfăşură şi ne vom afla cu toţii mărunta, trainica noastră fericire de două parale; învestită în cele mai solide acţiuni, singura sursă cunoscută a fericirii. Aţi vrut doar fericirea, nu, ce dracu...?!"

2

Şi, aşa cum sunt femeile, minunatele de ele, Lelia începu de îndată să-l iubească pe Grobei, „să ţină" la el. El îi fu recunoscător (ca orice bun comerciant), el îi fu recunoscător (ca orice om care a câştigat), familia îi fu recunoscătoare, oraşul tresări şi începu să o stimeze. Nu mai vorbesc de stima, onoarea ce se adresa măruntului bănăţean, care, ca şi Caezar, venise, văzuse şi învinsese (evident, plasând între timp în oraş şi în jur unele din articolele atât de diverse ale cooperativelor pe care le reprezenta, de la olane, sobe, scurte vătuite, la nasturi, piepteni de os, confecţii, articole de uz casnic din plastic etc. etc. (Seriozitatea sa, gravitatea, perseverenţa, înalta sa conştiinţă profesională, îndemânarea, tactul desăvârşit, ştiinţa, marketingul lui, concurenţa dârză dar loială, modestia, cultura, umorul său discret şi altele, cuceriseră nu numai organele locale, din conducerea cooperativelor şi a industriei locale, dar chiar şi... da-da, chiar şi foruri de conducere, la Consiliu, la Sindicate etc.) Era urmărit cu discreţie şi se dădea o înaltă apreciere calităţilor sale deşi, efectiv, Grobei nu lucra încă stabil în structura

economică județeană. Iar cucerirea Leliei, întoarcerea ei pe drumul cel drept, pusese capacul; Grobei putea să ceară, în orice clipă, un post solid, chiar în conducerea vreunei cooperative locale. Sau chiar în industria locală ce nu avea, întâmplător, un specialist de talia lui. Şi acest lucru, acest aspect am spune, a fost şi discutat, la un nivel destul de... hm, destul de înalt, ca să zicem aşa. Dar Grobei, fie că, îmbătat de victoria sa pe care părea că o ignoră, cu tactul său nemaipomenit (calitate disprețuită oarecum de tata-socru, cum spuneam!), fie din şiretenie, nu pretindea nimic. Lucru care nu putea decât să-i crească acțiunile. Anumite organe îşi şi frecau mâinile (dacă acest lucru e posibil!) la ideea unui cadru atât de dotat care va lucra în perimetrul oraşului. Şi, până ce ginerică urma să se pronunțe, se şi făcură unele subtile intervenții la domnul Crăiniceanu, viitorul socru-mic şi, mai ales, la tovarăşul Chezan, viitorul cumnat, în scopul ca familia să pledeze pentru o stabilire a tinerilor în județul miresei şi nu al ginerelui.

– Nu trebuie pierdut un asemenea cadru tânăr, ambițios, dotat! spusese „cineva", şi acel „cineva" nu obişnuia să spună prostii sau să vorbească în dodii. Evident, se punea şi problema luptei cu cei de care depindea tânărul merceolog şi care, nici ei, nu-i aşa, nu voiau să dea din mână un asemenea cadru, mai ales că ei îl şi formaseră, județul Caransebeş, în speță. Dar aici, la Alba, se deschideau tânărului Grobei noi perspective, o nouă cotitură în viața sa, o nouă etapă, nu-i aşa, şi nimeni nu are dreptul să... se... să se... o evoluție pe o treaptă superioară, dialectic vorbind. Avea şi duşmani, ca orice personalitate îşi avea detractorii săi: – Un nou Julien Sorel, spuneau aceştia, un foarte abil carierist de provincie, un ins fără scrupule care e capabil să treacă peste cadavrul... un individ veros care nu şovăie să-şi sacrifice sentimentele cele mai ascunse pe altarul intereselor sale, un ins care-şi va întinde tentaculele sale tot mai... ce mai, ar trebui pana lui Balzac pentru a descrie, în câteva zeci de pagini, temeinice şi profund plicticoase, întreg procesul acesta. Lectorul nostru e inteligent însă, şi, mai ales, cult, încât nu mai e nevoie să înşirăm toate chichițele astea. Mai ales că duşmanii lui Grobei erau, practic vorbind, puțini şi izolați.

...Totul pare finit, epuizat, din punctul nostru de vedere şi al simpaticului lector, evident! Noi cei care povestim, racontăm, noi, cei care imităm stângaci pe cel care povesteşte, şi El, cel care ascultă, clientul nostru, stăpânul nostru! Materia epică pare şi este epuizată, dar... Doamne, viaţa, istoria, istoriografia e plină de surprize, realmente, totul e de cel mai prost gust: atunci când lotul pare (şi este!) finit, tocmai atunci apare... nu-i aşa... apar tot felul de... complicaţii, de istorii... pe care, evident, am putea să le ignorăm, să le dăm la o parte, lejer, cu un gest neglijent al mâinii... am putea, oare...?! Am putea, oare... într-adevăr...?!!! Nu... nuuuu, de vreme ce... de vreme ce nu o facem... nu-i aşa...?!! Ah!... îmi vâjâie capul... pur şi simplu, hă-hă, cum ar spune Grobei, îmi vâjâie capul pur şi simplu!...

...Pe scurt: încă o pereche fericită se plimba pe sub platanii oraşului de reşedinţă Alba-Iulia, prin dreptul cofetăriilor de lux, cu catifele mov în vitrine, prin dreptul cinematografului din centru pe unde adăstau şarmanţi golani în primele ore ale umedei sau înceţoşatei înserări, prin dreptul alimentarelor cu sau fără autoservire, prin dreptul croitoriilor ce aveau expuse în vitrine jurnale de mode cu clişeele decolorate de soarele provincial din ultimii doi ani, prin dreptul vitrinelor largi ale agenţiilor Pronosport, prin dreptul vitrinelor de aprozar, luminate cu neon (O nouă religie: – A zarzavaturilor proaspete!), prin dreptul catedralelor catolice pustii, părăsite de vechea generaţie care se grăbise să moară sau să se îmbolnăvească de te miri ce, prin dreptul hotelului-restaurant „Traian“, prin dreptul braseriei „Cornul vânătorului“ de unde ieşea un stol de muşte contemporane, prin dreptul gării RATA, care făcea legătura cu provincia, adevărata provincie a metropolei Alba, unde tronau granzii de Spania, Guzmanii şi ducii de Alba, trăpaşii şi şefii de clanuri, spadele prime ale regatului, cu bufonii şi vasalii lor cu tot, cu primii lor vasali şi cu muierile lor, ce tricotau din lână de import, mohair şi se lăsau curtate de tânărul candid, domnul Franck-cafea-junior... prin dreptul instituţiilor capitalei provinciei uriaşe, eterne, prin sediului cutare şi cutare, prin dreptul cabinetului de ştiinţe sociale al fabricii de pâine „Filimon Sârbu“, prin dreptul tarabei de Loz în plic, o instituţie la fel de gravă ca şi o bancă, prin dreptul vitrinelor cu reclame pentru mazărea-boabe,

peştele congelat, biscuiţii delicioşi „Dorna“ şi „Bistriţa“, pentru ape minerale, prin dreptul vitrinelor de bijuterii de unde fuseseră furate absolut, dar ştii!, absolut toate bijuteriile, cu excepţia unei perechi de butoni de argint şi a unei brăţări subţiri de aur ce imita perfect *doublé*-ul, prin dreptul magazinelor de mobile ce vor umple noile case ale colectiviştilor noştri harnici, în schimbul zilelor-lucru şi a zilelor-lumină, a campaniilor de toamnă, primăvară şi vară, a prăşitului la timp şi a furajelor însilozate, prin dreptul merceriilor, a vitrinelor cu pantofi, a consignaţiei, prin dreptul agenţiei de voiaj, a telefoanelor, a Difuzării Presei centrale (oh, unde aveau loc *rendez-vous*-urile în serile mai ploioase!), prin dreptul Poştei şi Telecomunicaţiilor, prin dreptul Căminului Cultural, unde tocmai repeta echipa de dansuri, secţia de croitorie, de stenografie, de teatru, de alegorie, de hipocondrie, de hemofilie... de... de... ah, scuzaţi! Deci:

O nouă, tânără pereche fericită de îndrăgostiţi, de logodiţi, printre alte câteva zeci, poate chiar sute, prin acea urbe străveche, dominată de Cetate, de catedrala unirii lui Ferdinand cu România-Mare, visul tuturor Românilor, pe fondul vechii, violentei utopii al lui Mihai-Ghiaurul, Alba, metropola provinciei Româneşti, atât de aproape, de izbitor de aproape de Blajul, părăsitul Blaj, capitala iluminismului, a spiritualităţii române. O simplă pereche de logodnici, atât! Ce e comic, neobişnuit în asta?! Ea îl iubea (*faute de mieux...*), el o iubea, cu seriozitatea, lipsa sa de umor caracteristică şi, poate, cine ştie, tocmai în aceste condiţii se făureşte familia, căsnicia cea mai reuşită, mai durabilă, cu cele mai multe şanse de a... Aşa vorbeau cu toţii, privind cu respect crescut spre cei doi, spre dragostea lor potolită, trainică. Lelia, amintindu-şi felul în care se cunoscuseră ei doi la Sinaia, în timpul concediului lor legal de odihnă, veniţi cu bilete prin sindicat, simţea literalmente că i se umplu ochii de lacrimi. O bătea uşor peste mâna ei subţire cu care ea îl ţinea drăgăstos de braţ şi îi şoptea grav, reţinut, bărbăteşte: – E bine, puişor, va fi bine! Dumnezeu e cu noi! Totul va fi cum nu se poate mai...

Evident, niciunul dintre cei doi nu „credea“, erau doar atât de tineri, de „nonconformişti“, de moderni în aspiraţiile lor, dar, mă rog, era un fel de a vorbi. Vorba cântecului: „– Cu noi este

Dumnezeu, înțelegeți neamuri și vă plecați, Căci cu noi eeeste Dumnezeee...zeu!...“ Se iubeau amândoi unul pe altul; Grobei, în drumurile sale făcute în interes de serviciu, se abătea săptămânal pe la Alba, neobosit, și aranja lucrurile de așa natură încât să pice totdeauna vineri seara. Sâmbătă dimineața umbla după treburi, cu valijoara sa (sau pur și simplu cu o servietă din piele maro, un cadou al viitorilor socri), iar după-masa, ca și întreaga zi de duminică o petrecea, ca să zicem așa, în sânul logodnicei sale și a viitoarei sale familii. El, cel care nu avusese niciodată o familie propriu-zisă; doar așa, câte un unchi, domiciliat în alt oraș, o mătușă bătrână și bigotă (de fapt o stră-mătușă!), un văr, cine știe pe unde... dar o familie, pur și simplu o familie, nu! Așa că!... Iar duminică seara, chiar duminică noaptea, neobosit, se instala pe tren și pornea înapoi, spre triaj, spre stația-depou. Oh, ea îl conducea la gară (asta mai ales după crahul cu Cârstea), îl conducea regulat la gară duminica seara și cei doi își luau rămas bun, cu sărutări nesfârșite, pe culoarul de tren prost luminat, cu ochii înlăcrimați, fierbinți de orele petrecute împreună, șoptindu-și drăgălășenii în urechile umezi. Ploua, începuse să ningă, angajații cefere se obișnuiseră să-i vadă la personalul de 22 și 45 (4001), erau ca o insignă vie a serii de duminică, pe orice vreme, pe orice anotimp. Grobei îi promise, după ce ea îl rugă fierbinte, că o să facă în așa fel ca să vină de joi seara, cel puțin, în Alba, de așa manieră încât să... pentru că, trebuie s-o spunem, Lelia, ca orice fiică adevărată a marii Provincii, făcea lucrurile pe care le făcea riguros, *gründlich*, cum zice neamțul: dacă tot trebuia, nu-i așa, să-l ia pe merceologul „ei“ (și spre plăcuta ei surprindere observă că atât familia, cât și notabilitățile orașului, toată lumea bună, *tout haut-Paris*, cum se zice, o încuviințau, în sfârșit, ba începuseră chiar s-o stimeze), ei bine, dacă tot o făcea, măcar să o facă ca lumea! Și într-adevăr, începu să o facă ca lumea, începu să se îndrăgostească cu adevărat, încet-încet, de cel care îi fusese sortit. Îi descoperea calități, îi admira rezerva sa respectuoasă, respectul pe care el îl arăta trupului ei, redându-i astfel, într-un fel extrem de delicat, virginitatea, nu-i așa, și, mai ales, admira admirația celorlalți față de el, a concetățenilor ei față de tânărul Grobei, un ins plin de viitor. Ah, *das ewiche weibliche*, eternul mister feminin!

Pentru că Lelia nu se prefăcea, ea se îndrăgostea, se înamora cu adevărat. E drept, fără furtunosul sentiment pe care îl avusese faţă de puşlamaua aceea de Mişu Cârstea, dar poate, cine ştie, cu mult mai trainic. Or, e ştiut, nimic nu admiră provincia noastră mai mult decât ceea ce e trainic, solid. Solid, serios, aşa cum se zice, cu bună dreptate: – Un om serios, un tip solid, un ins de viitor! Un om fără surprize, un tip solid! Un bărbat sută-la-sută serios, un om serios, un soţ, un tată de familie, un funcţionar absolut serios, solid, un tip de încredere, un cetăţean de bază... un om solid!

Grobei se ţinu de cuvânt, începu să sosească, uneori, de joi seara chiar şi astfel, cei doi porumbei aveau la dispoziţie trei seri la rând, pentru că, nu-i aşa, rândul nopţilor încă nu sosise încă, he-he! Deja se puse problema unei jumătăţi de normă la Alba. Odată, probabil din cauza nenumăratelor îndatoriri de serviciu care îl reclamau şi în altă parte, el trebui să lipsească două sâmbete la rând. Apoi, un timp veni neregulat, ba pica luni seara, ba marţi dimineaţa şi trebuia să plece după-amiaza cu un accelerat mai departe, ba chiar, odată, sosi duminică dimineaţa şi rămase nici două ore, între două trenuri. Avea un serviciu afurisit, dar şi el, zău, punea cu mult prea multă inimă! Cum de mai putea să reziste?! Lelia era foarte îngrijorată, dar mămica ei scumpă, chiar şi Mariana, sora ei, ce avea atâtea griji pe cap, o linişteau. Nu-i nimic, aşa e el, un ins absolut scrupulos în tot ce făcea, de-o rară conştiinciozitate în muncă, precis că la dosarul lui se găseau nişte referinţe admirabile. Numai puţină, puţină răbdare şi totul se va aranja, in clipa când, nu-i aşa, trusoul ei (şi al lui!) va fi pus la punct, inclusiv acel loc de casă cumpărat de el pe care urmau să ridice împreună edificiul familiei lor armonioase şi fericite, ca să spunem aşa, atunci... cu siguranţă că... oricum, mai rămăsese încă foarte puţin, câteva luni, doar, poate şi mai puţin! E drept că timpul trece greu, mai ales pentru doi tineri plini de foc, de neastâmpăr, de iubire, dar... ce să-i faci! Ea, care trecuse prin atât de multe, mai trebuia să-şi înfrâneze elanul şi să mai aibă puţintică răbdare! Oh, Lelia zâmbea, dând capul pe spate, aruncând meşa: intra în rândul femeilor onorabile, în comitetul opiniei publice, în armata salvării, în rândul gospodinelor modeste şi fioroase. Ah, din victimă se transforma, la rândul ei, în călău. Unde sunt

victimele noastre, suavele, dezarmantele, tembelele oițe cu ochii lăcrimoşi?! Iată-le, deodată nerăbdătoare de destinul lor, iată-le îmbrăcând gluga roşie, dirijând mecanismul complicat al ghilotinei. Nici să fii cinic nu e uşor, demoazelelor, nu e atât de simplu să fii fioros, să ucizi! Aiurea! Diavolul nu semnează pactul său aşa, cu orice terchea-berchea, nu-i este dat oricui să intre în iad, zău!

Odată, fantastic de caraghios, ei doi, logodnicii, se întâlniră pe stradă, chiar în centru, lângă Casa de cultură. El se bucură enorm că o văzu, ea nici nu se bucură măcar, atât era de uimită. Fantastic! Evident, el era cu o maşină, venise de la Blaj şi pleca mai departe la Sebeş etcaetera. Nu era singur, era cu unul din şefii lui, vice-preşedintele Peretz, de care îi vorbise. O trase pe logodnica sa, încă aiurită, într-o cofetărie, îngrămădi în fața ei cataifuri, rulade cu frişcă, mascote, cremşnituri (plus un carton pentru acasă, pentru doamnele de acasă) şi fugi. Realmente fugi, aproape fără să o sărute. Ah, toată lumea o invidia, o invidia din ce în ce mai mult: avea un partener de viață, un logodnic atât de capabil, un ins ce avea în față o mare carieră, mai mult ca sigur. Societatea, ea era sigură de acest lucru, societatea punea mare bază pe el, avea nevoie de energia, devotamentul său, marele său ataşament. Şi ea, Lelia, era mândră de pe acum că va fi soția, camarada, tovarăşa tovarăşului Grobei, eminent cadru al industriei locale, prestări servicii etc.

Olga, sora mai mare a doamnei Vanina, le scrise o lungă misivă, ea, care scria atât de rar şi, la sfârşit, pomeni în treacăt că fusese vizitată de Traian-Liviu, în trecere prin oraş, pe la cooperativele lui. Oh, desigur, el mai fusese de nenumărate ori prin Vatra Dornei, un oraş-stațiune atât de pitoresc, dar nu avusese timp, realmente, să treacă pe la ea. Acum însă „se deranjase", se prezentase şi îi adusese chiar un mic cadou, util: o pungă de cafea-boabe, marca Neslé, din Germania. Vai, ce tânăr încântător! E adevărat, puțin cam matur pentru vârsta lui, dar se vedea cât de colo că... Oh, au stat de vorbă o după-amiază întreagă! Nu se simțea la el nimic din neseriozitatea sau impertinența de care dau dovadă, din păcate, unii din colegii săi de generație! Zău! Dimpotrivă! Olga-tante declara, în ultimul rând al scrisorii, că au stat şi au tăifăsuit absolut de la egal la egal, ba chiar că marea sa seriozitate şi modestie au

fâstâcit-o puţin! Bravo, felicitări! Lelia avea noroc, cu adevărat! În sfârşit! Cu bine, urări de bine, sănătate la toţi, sărutări.

Scrisoarea ajunse la familia Crăiniceanu într-o sâmbătă, când erau adunaţi cu toţii în jurul mesei, Grobei fiind şi el de faţă. Ca şi altă dată! Îşi anunţase sosirea, cerând a nu ştiu câta oară iertare pentru orarul său neregulat de logodnic, şi insista că vrea, ar dori, nu-i aşa, dacă e posibil, să petreacă o seară în familie, în strictă intimitate. Se mâncă, se bău, se urmări programul de tele, apoi se mâncă şi se bău din nou. Ştefi-bàcsi Crăiniceanu, doamna Vanina şi Lelia-Haretina. Se citi şi scrisoarea de la Vatra Dornei şi, e inutil s-o mai spunem, grija pe care o manifesta Grobei pentru toţi membrii familiei găsi şi de astă dată deplină înţelegere şi aprobare. Lelia, frumoasa lui porumbiţă, îl pierdea din ochi, se alinta mereu în jurul lui, torcea ca o pisică mare, siameză, îi atingea haina, părul, umărul, îl tachina, îi ghicea dorinţele din priviri. Iar el, tânărul merceolog, arăta un tact desăvârşit: nu se bucura prea mult (sau n-o arăta!), aşa cum, doar cu câteva luni înainte, nu se întristase prea mult (sau, n-o arătase!) când logodnica sa oficială îl supunea unui cu totul alt tratament. Nimic esenţial nu părea că se schimbase, cel puţin aşa se putea citi pe figura lui osoasă, imperturbabilă, grav-senină şi cei doi părinţi, care înţelegeau totul, îl iubiră încă o dată, i se aserveau din inimă. Grobei părea, poate şi era, ca un al treilea părinte, de parcă Lelia ar fi fost un fel de fiică-monstru, cu trei părinţi; într-atât de egală fusese şi era atitudinea sa faţă de năzdrăvăniile ei trecute (şi viitoare, oho!), într-atât de comprehensivă era moaca sa de tânăr bănăţean ambiţios căruia i se deschidea un viitor luminos în faţă.

Apoi, în ciuda zelului ei sentimental, Leliei i se făcu somn şi fu trimisă la culcare. Grobei nu fu lăsat să plece la gazda sa, i se făcu patul în biroul lui Crăiniceanu, unde duduia deja un foc vesel şi, pentru că nu era nicio grabă, „bătrânul“ aduse, roşu la faţă şi gâfâind, din pivniţă, o sticlă din producţia anului '43. Cum ne aflăm cu toţii în anul 1957 (la patru ani de la moartea tătucului Stalin), tămâioasa avea paisprezece ani, o cifră deloc neglijabilă. Şi astfel, reculeşi, ca şi altădată, cei trei se uniră şi continuară seara. Soacra aduse nişte struguri, mere (cărora Grobei le extrăgea seminţele),

celebra prăjitură a casei, cu aluat din miere de albine, ba, la un moment dat, teribilul Ştefi-bàcsi ceru, pe un fund de lemn, nişte mai şi cârnaţi afumaţi: i se făcuse din nou foame. Doamne, ce râs a fost! Se povesti, se lunecă în amintiri – în colosalul depozit de amintiri al Provinciei – se râse, Ştefi-bàcsi aduse vioara sa prăfuită şi le cântă celor doi făcând o mină comică, profund auto-ironică. Cânta însă surprinzător de bine. Deşi băuseră nicio jumătate din sticla de pe masă, vinul şi sângele li se urcaseră în obraji, întineriseră cu toţii, mai ales Grobei, acesta era paradoxul: el însuşi afişa o expresie senină, surâzătoare, uitând, pentru câteva clipe, răspunderile care îi incumbau. Cei doi îl urmăreau, îl pândeau aproape, nemaiştiind cum să-i intre în voie. Dincolo de obligaţiile lor de viitori socri-mici îl iubeau cu adevărat pe acest băiat harnic, onest, cu o copilărie atât de grea în spate, care, iată, se dedicase fericirii Leliei, capricioasei Lelii. Cineva, iată, din fundul Banatului, care remarcase acel „ceva", acel sâmbure preţios ce se ascundea atât de bine în făptura lunganei lor graţioase, o fată bună, la urma urmei, care pusese, e drept, pe jar, tot oraşul. Nici nu e de mirare, cu toţi derbedeii ăştia stilaţi care roiau în jur, toţi licenţiaţii ăştia distinşi, cu ochii obosiţi de nopţi de poker şi bridge, cu tinereţea lor depravată iscusit la Cluj, din care îşi făceau un renume, aproape un blazon. Doar Ştefi-bàcsi ştia adevărul, sau i se părea că îl ştie. Doar el, un socru ideal, care îşi dispreţuia ginerii, dar care începuse să-l respecte cumva, curios, pe Grobei, pentru că se prefăcea atât de bine, pentru că era atât de relaxat, cu adevărat relaxat, în ambiţia sa. De aici, probabil, şi spontaneitatea cu sticla din producţia lui '43, din care mai avea numai şase sticle. E drept că avea nouă din '42, anul Stalingradului. Şi una, una singură din '41, anul, nu-i aşa, al declanşării aşa-zisului „război sfânt", an în care hoardele germano-hortiste au năvălit peste Prut cotropind paşnicul popor sovietic. Singurul din oraş, Şepeţan avea câteva „bucăţi" din '44, doctorul Sevici vreo zece exemplare, bine păstrat, e adevărat, din '45, anul în care a fost definitiv îngenuncheată bestia fascistă. Dar din '41 nu avea nimeni în oraş, nici în împrejurimi. Sticlă dedicată nunţii Leliei, fetei sale celei mai mici.

Se râse, se glumi, Crăiniceanu lăsă vioara şi turnă în pahare (numai bărbaţilor, evident, Vanina nu putuse să bea mai mult de jumătate de pahar). Grobei stătea tolănit pe divan, cu o pernă la cap, potrivită grijuliu de mama-Vanina, mâncând seminţele sale favorite, cu ochii mijiţi ironic-binevoitor, lăsându-i pe cei doi bătrâni să-l servească, să-l aduleze. Ah, era atât de plăcut să ai o familie, să te laşi răsfăţat, îmbuibat, îndopat, să simţi în jurul tău căldura inimilor omeneşti, să arunci de pe umeri, pentru câteva ceasuri, toată prefăcătoria şi ambiţia. Se citi încă o dată scrisoarea lui Olga-tante, de la Vatra Dornei, Grobei aduse câteva completări de data aceasta, cu umorul şi finul său simţ de observaţie. Apoi, Crăiniceanu, înduioşat de această minunată seară de familie, intimă, vru să ia din nou vioara, dar Grobei, cu un gest, îl opri, temându-se că ar putea fi tulburat somnul Leliei. Ştefi-bàcsi se opuse, Grobei insistă şi toată disputa fu rezolvată de îndemânateca Vanina (ce părea, nu ştiu cum, cu douăzeci de ani mai tânără), care aduse câteva plicuri din teancul de scrisori ale lui Mihi-bàcsi. Într-adevăr, ea ştia că îi produce o reală plăcere „fiului" ei, cum îl numea pe Grobei, care manifestase şi altă dată interesul faţă de istoria familiei în care intra, faţă de genealogia spirituală (dacă ne putem exprima astfel) a iubitei sale Lelii. Ronţăia din seminţele sale amărui, pe care le adunase pe o farfurioară, îşi ridicase cu grosolănie un picior, sprijinindu-şi gheata de stofa unui fotoliu, şi privea în faţa sa, cu ochii mijiţi ironic şi binevoitor. Uneori dădea încet din cap şi cei doi se simţeau fericiţi, profund fericiţi, în faţa personalităţii viitorului lor ginere. Uneori, din pură distracţie, se scobea gânditor între dinţi, cu degetul arătător, apoi zâmbea vag, fără adresă. Era o seară reuşită, atât de intimă, de reuşită, şi cei doi, ceilalţi doi, îl priveau înduioşaţi. Vanina citea rar, cu vocea ei puţin groasă, caldă, Crăiniceanu picotea uşor, din când în când tresărea şi râdea. Ah, caraghiosul ăsta de Mihi, îl mai făcea să râdă şi astăzi, la aproape zece ani de la moarte. Ce figură, domnule! Bietul de el, era atât de caraghios!...

3

– ...Dumineca fac excursii în afara oraşului, ascensiuni, la Păltiniş, spre Braşov, am ajuns chiar pe Bucegi. Împreună cu un grup de nemţi, Dr. Taube cu soţia sa şi o rudă îndepărtată a lor, *fräulein* Paula, o bibliotecară, urâtă, extrem de feminină. Un exerciţiu extrem de germanic, umblatul ăsta cu o raniţă în spate (ah, eu nu port niciun fel de raniţă, asta o fac ei, nemţii ăştia pedanţi şi taciturni; eu umblu pur şi simplu în costum de stradă, într-un pardesiu dublat cu o mesadă, pe care l-am cumpărat de curând de la vechituri, o piesă excelentă, extrem de ieftină. Lucrurile mele mi le poartă ei, eu sunt parazitul lor, altfel nu plec. Am oroare de bagaje, de orice fel de catrafuse, de-aici şi oroarea mea faţă de căsnicia legală. Dar Dr. Taube şi nevastă-sa sunt fericiţi să care şi lucrurile mele şi aceasta e încă o dată foarte germanic, şi ei se pot simţi superiori mie, anarhismului meu balcanic. Eu însumi mă pot simţi superior lor pentru faptul că îmi cară lucrurile de care, efectiv, nu am nevoie: o pijama, ciorapi şi chiloţi de schimb, săpun, un pulover. Singurele lucruri de care am nevoie, peria de dinţi şi Catehismul revoluţionar al lui Netchaev, le port asupră-mi. Restul să care gânditoarele animale de povară de care mişună istoria. Cu toate acestea, îi stimez, dar voi nu puteţi să înţelegeţi asta).

4 Ianuarie. N-am ieşit din casă de trei zile, stau cu geamurile închise şi hârtia albastră, triplă, de la fereastră, mă împiedică să-mi dau seama dacă e ziuă sau noapte, Petronela mi-a adus spre seară de mâncare de la birtul popii (e un birt aici, căruia i se spune aşa, pe o stradelă paralelă cu strada noastră), nişte tocăniţă şi cartofi franţuzeşti. Am mâncat timp de o oră, prin autoconstrângere (1).

2. Nu am citit în timpul mesei, renunţând la una dintre cele mai mari plăceri. Mâncarea a fost un chin, evident, dar mi-am impus hotărârea.

3. După mâncare, în loc să mă întind şi să citesc, o altă plăcere uriaşă a burghezului din mine (şi, mai ales, o tiranică obişnuinţă cu care corpul-spiritul meu s-a învăţat de aproape două decenii!), am dat afară zdrenţele pe care le folosesc drept covoare, am urcat

măsuţa şi cele trei scaune în pat şi am măturat pe jos. Apoi, într-un acces de vanitate, am spălat pe jos, am frecat cu leşie şi cu o perie ce mi-a împrumutat-o o vecină. Evident, Petronela a vrut să mă ajute, cel puţin, dar am îndepărtat-o, am jignit-o chiar, ca să închei discuţia. M-am asemănat în gând cu Sfântul Ignaţiu şi nu cu Sfântul Francisc cu care târâtul meu în genunchi, peste podelele umezi, ar fi avut mai multe asemănări. Legenda lui e însă dulceagă şi nu-mi place, aşa ca un ceai în care se pune zahăr. Eu nu aspir la candoarea lui, eu aspir la asprimea lui Ignaţiu, la martiriul fostului soldat. Eu însumi am fost soldat, ofiţer. Subofiţer al companiei lui Iisus. Ha-ha, ce farsă, eu nu cred în Iisus. Aş putea însă să cred în Sfântul Ignaţiu. Copilării!

Da, e adevărat, dar timp de două ore mi-am înfrânt trupul, ceea ce e mai josnic în el, pentru că, nu-i aşa, trupul meu are şi vârfurile sale, are turlele sale ce sclipesc în lumina soarelui mistic, trupul meu are candoarea sa. Numai el (sau, mai bine zis, el o are cu siguranţă), nu şi spiritul meu. Spiritul meu e lipsit de candoare.

7 *ianuarie*. E frig, ger, nu ninge, pe stradă e un praf ca în mijlocul verii. Un praf pe care vântul îl agită incontinuu, un aer la fel de nesănătos ca cel dintr-o mină de neferoase. Petronela a venit dimineaţă devreme (eu mă culcasem de nicio jumătate de oră, îndobitocit de lectură), mi-a crăpat lemne şi a făcut focul, după care a plecat. Am deschis Dreptul Roman, de Cătuneanu; Dumnezeule, cât dogmatism, tone de bun-simţ mic-burghez. Posesie, bunuri, relaţii între persoane; un fel de geometrie socială îmbâcsită de logică, de-o anume logică bolnavă, feminină, falsă. O logică socială care domneşte de două milenii şi care a dus mereu omenirea în impas, în criză. Am citit-o râzând, plin de dispreţ, un dispreţ voios, senin; eram atât de mult peste toate acestea, sau, cum vreţi, sub toate acestea! În orice caz, nu la acelaşi nivel, incapabil, ştiam, de a repeta papagaliceşte, la examen, în faţa vreunui puţoi încruntat (ca domnul conf. Petrescu Marius, de care v-am scris parcă) toate aceste inepţii. Deşi le ştiu pe de rost, în litera şi spiritul lor, dacă se poate vorbi de „spiritul" acestei cărţi, acestei dogme, un spirit absolut trivial. *Aproposito*: mi-a venit o idee profundă, aşa, să trec la jurnal; nu vreau să vă plictisesc, de altfel nici n-aţi înţelege-o.

– Ha-ha, ho-ho, hi-hi, hă-hă, ho-ho, hă-hă, ioi, ah, hă-hă, hă-hă! râseră cei trei, Ştefi-bàcsi, râdea în somn, în ațipeala sa bonomă, Vanina zâmbea-râzând, sfioasă, Grobei râdea cu înțelegere, cu un dispreț leneş: ah, mortul ăsta era ridicol, caraghios, zău, era atât de închipuit, atât de megaloman!... Dar, pentru că era mort, în definitiv, îi treceau totul cu vederea. Dar nu se puteau abține să nu râdă, ce Dumnezeu! Dar... râdeau fără răutate; râdeau pur şi simplu, pentru că le făcea plăcere. Auzi: îi venise o idee profundă! hohotea Crăiniceanu, trecem la jurnal! Când trebuia să învețe, să tocească, îi veneau, aşa, *idei profunde!...*

– ...Făcea eforturi, dragul de el, să mestece cât mai rar, să nu se rănească mâncând!

– Mătura pe jos, uitându-se în oglindă, şi se automortifica, lăsând-o pe Petronela să-i crape lemnele!...

– ...Vai, drăguțul de el, tare mai era scrântit! Un şurubel, acolo, unu micuț de tot, ho-ho!... Şi noi îi trimeteam bani, deşi n-aveam, pe-atunci, decât un singur tacâm, ne treceam furculița şi cuțitul unul altuia, şi...

– Dar ne iubeam, puişor! spuse Vanina, brusc sentimentală, şi îi întinse soțului ei mâna.

– Ne iubeam, îngeraş! spuse el, şi a fost foarte bine că l-am ajutat. Era fratele tău şi...

– Ah, dragă Traian-Liviu, se adresă Vanina tânărului de pe dormeză, nici nu ştii, dar... uneori eu eram aceea care era pur şi simplu revoltată şi m-am hotărât de en ori să-i tăiem stipendiile lui Mihi, student bătrân şi fără minte ce era, dar Ştefi, soțul meu, care nu-i era rudă şi nici nu-l prea simpatiza...

– ...Pe-atunci! rectifică Crăiniceanu.

– Ah, cum vrei! Ei bine, el se împotrivea de fiecare dată şi Mihi, leneşul de el, îşi primea în fiecare lună banii, pachetele cu slană, zahăr, turtucă de casă, lenjerie de schimb. Era o datorie sfântă, pentru familie! spunea el, soțul meu adică. Pe vremea aceea, îngeraş, mai credeai în familie! Şi eu, care te iubeam mai puțin decât astăzi... când... eh!

Grobei îi privea cu veselie pe cei doi bătrâni, care se prefăceau bătrâni; adevăratul bătrân era el. Lelia ieşi din dormitorul ei,

desculţă, într-o cămaşă albă, lungă, să vadă de ce râd. O seară calmă, plăcută, de familie. Ah, câte asemenea seri tihnite, imprevizibile, îi aşteptau de aici înainte! Sau era de vină vinul acela nemaipomenit, ce mustise în anul marii bătălii de pe Don?! Probabil, ceva din vâltoarea luptei se strecurase acolo, ceva din încrederea în victoria finală, în nimicirea până la unul a călăilor fascişti. Lelia se alintă de două ori pe lângă el, gustă din paharul lui, puţin, cu vârful buzelor doar, ca o păsărică, şi alunecă înapoi în dormitorul ei feciorelnic, repede-repede, de teamă să nu-i sară somnul. – Să nu-mi sară, să nu-mi sară! repeta ea, gângurind ca o fetiţă. El o urmări cu o privire reţinută, bărbătească, nu lipsită de o undă de duioşie.

...*8 Ianuarie.* E frig, ora şapte dimineaţa (şapte fără şapte minute) şi e al dracului de frig. Ţopăi prin casă ca un dement, mi-am îmbrăcat nişte izmene lungi, de flanelă, şi două pulovere jerpelite, unul peste altul. Unde dracu întârzie Petronela?! Iată ce înseamnă să introduci, să permiţi unui străin să pătrundă în circuitul tău intim, înseamnă să i te aserveşti, o prietenie, o amiciţie, chiar şi o simplă prietenie e începutul unei servituţi, începutul unei frustrări, a unei alienări. Tânărul Marx avea perfectă dreptate: Social = alienare. Sunt un dezadaptat, un infirm: trebuie s-o aştept pe nătânga asta să-mi facă focul şi, ceea ce e mai grav, nu e aici ca să-i dictez. Aceste rânduri vi le scriu *manu proprio*, cheltuind o energie dublă, în timp ce, dictându-i ei, spiritul meu vast, complicat, se poate ocupa şi cu altceva, poate rezolva probleme ce i se pun, ce şi le pune. Ah, de m-aţi vedea cum ţopăi ca o lăcustă, ca un greiere! Unde paştele mă-sii întârzie fiinţa aceea inferioară, construită ca să-mi servească, să mi se aservească (nu mie, bineînţeles, ci spiritului meu cosmic, legic!), unde e cea care trebuie să poarte sandalele Domnului, ha-ha-ha! Am s-o dau afară sau am s-o ameninţ doar, până una alta, că o dau afară, că o îmbrâncesc pe scări! Oh, ce se va speria micuţa mea oligofrenă, îi vor clănţăni uşor dinţii de groaza de a-şi pierde aservirea, servituţile! Şi doar îşi găsise un stăpân pe măsură, Dumnezeule, ce lucru rar, ce miracol, aproape! Vedeţi, am ajuns un adevărat „domn", un nobil,

un stăpân: îmi bârfesc sluga, complotez contra ei! Aceasta au ajuns, în secolul nostru efeminat, comploturile, revoluțiile: o cabală contra slugilor. Între friptura cu sos de vin şi peşte, să poţi strecura o mică observaţie răutăcioasă la adresa „lor“, a „lui“, a „ei“, în timp ce „ei“ ţi se apleacă peste umăr, întrebându-te dacă mai doreşti budincă, prefăcându-se că nu-ţi aud sau nu-ţi înțeleg şuşotelile, schimele, aluziile în două sau trei limbi străine, impasibil, impenetrabil în aservirea sa dispreţuitoare, *the servant! Ah, les mairs du palais*, majordomii, Pepin le Bref, tatăl lui Carol cel Mare! Doamne, când sunt singur, perfect, total, singur (şi eu am, printre puţinii, această forţă!), ce *servitor* nu veghează oare asupra mea, peste umărul meu, întinzându-mi sosiera de argint?! Oare nu e El, Dumnezeu, majordomul meu în virila mea singurătate, nu e el unica şi adânca mea servitute?! Prostii! Iată ce idei poate să-ţi provoace frigul, absenţa cuiva care nu se prezintă la datorie. Eu sunt, iată, prezent la datorie, dar cum e îngrozitor de frig, e abrutizant de frig în încăpere, stau şi ţopăi ca o lăcustă, îmi frec genunchii, mă aşez şi scriu rândurile acestea, apoi mă ridic şi fac câteva mişcări de gimnastică suedeză. Murdăria de a nu fi singur...

8 Ianuarie, seara. (Aţi observat că am început să vă transmit fragmente, coupuri din jurnal, pe care le copiază Petronela, femeia-oaie.

Rândurile de mai sus, evident, sunt în copie, trase de mâna ei gingaşă, cu mult mai înţeleaptă decât stăpâna ei, ha! Dumnezeu, i-am şi spus asta, ca să mă amuz, Dumnezeu trece prin mâna ei şi-apoi, abia, o pătrunde în fiinţă, i se urcă în inimă, în gât, maxilare, spre frunte, ha-ha, *până* la frunte, nu ştiu dacă trece de arcul sprâncenelor ei groase şi îmbinate, *tant mieux*, Dumnezeu ştie unde trebuie să se oprească, frânele inhibiţiei divine funcţionează perfect!) Interesant, de-asta vă scriu uneori atât de des, scrisorile către voi – care au început să se amalgameze în jurnalul meu – mă incită, intră în ceea ce numesc eu *mediu solicitant.* Capacitatea cuiva de a mă scoate din inerţie, din mediocritate; capacitatea cuiva de a presa asupra fiinţei mele esenţiale, de a o împinge să se mişte, să trăiască, să emită idei-stări. *Erlebnis.* Pretexte, de fapt,

un anume soi de pre-texte, care te împing în ființa ta esențială. Ha, viața noastră nu e un pretext pentru a trăi?! Posibil. Uneori mi-este dor de Caius, un dor crâncen: singurul meu prieten, aproape fost prieten, singurul meu mare prieten. De-asta mă şi urc pe munți, cu familia Dr. Taube: acolo sus, pe vârfuri, pe platourile pe care şuieră vântul aspru şi viril ca şi gândirea mea, pot să mă gândesc la el fără să mă simt vinovat, îl văd chiar. Privesc în depărtare, în marea panoramă, în marele relief şi-i văd ființa uriaşă plutind peste văi, statuia sa colosală. Pe el, pe care, deşi îl iubesc până la geamăt, nu l-am mai văzut de şase luni, am refuzat, am reuşit să nu-l mai văd. Ah, el crede că-mi este indiferent, de-aceea... ha-ha, dacă-mi era indiferent, ne-am mai fi văzut din când în când, nu-i aşa?! Bineînțeles... bineînțeles... Comic, ce spuneți, urc ore întregi, uneori o zi întreagă, prin ploaie, înfruntând câinii sălbatici ai ciobanilor de care mi-e atât de frică, ca acolo sus să-l contemplu pe el, unicul meu prieten, statuia lui uriaşă, blândă, ce-mi zâmbeşte enigmatic plutind peste crestele Făgăraşului, şi farmecul său indicibil, fenomenal, se târăşte în sus peste toată valea Prahovei, se strecoară, subțiindu-se, printre Cheile Zănoagei, mă aşteaptă supusă, figura sa uriaşă, plutind peste lacul Scropoasa. Ah, alerg, alerg să-l întâlnesc acolo, cel care mi-a fost dăruit de eternitate şi pe care, a cărui ființă vie, de carne, trebuie s-o resping, s-o sublimez în fâşiile acestea de ceață ce prind un chip într-o anume incidență a razelor solare, ceva asemănător cu Sfinxul Bucegilor. Prostii! Încă o servitute.

11 Ianuarie. Peste douăzeci, treizeci, poate peste cincizeci de ani... sau, poate, cine ştie, mai curând, cineva va înțelege, va trăi, va retrăi, împins de aceste rânduri, aceste stări, aceste idei-stări. E imposibil ca o energie atât de subtilă a universului, cum este trăirea mea, să se risipească o dată cu mine. O armonie atât de înaltă, un sincronism atât de perfect, de aproape de perfecțiune, să se spargă ca o piatră, ca o rocă oarecare, vulgară. Dumnezeu, natura-idee, adică, s-a străduit doar atâta de mult să mă construiască, să mă împingă spre desăvârşire, atâta cazna, transpirație, efort, geamăt, scrâşnet, eşecuri repetate, atâta colosală cheltuială

de energie... oh, sunt convins, cantitatea de energie a universului e limitată, un eşec al meu, este şi un eşec, o pierdere a Sa, o înfrângere a mea e egală cu o înfrângere a Sa, oh, cu mult mai jalnică, mai colosală, mai abjectă, orgoliul Său e cu mult mai mare, mai obraznic, planurile Sale sunt cu mult mai impertinente.

Was wirst du tun, Gott, wenn ich sterbe?
Ich bin dein Krug (wenn ich zerscherbe?)
Ich bin dein Getrank (wenn ich verderbe?)
Bin dein Gewand und dein Gewerbe
mit mir verlierst du deinen Sinn...

Cantitatea de energie limitată, aceasta este o idee. Oamenii sunt cantităţi – q – de energie, limitate, să zicem: plus trei. Insul genialoid e şi el egal cu plus trei, energia sa e mediocră. Excepţională la el este doar capacitatea sa de a concentra această energie asupra, mereu, a unuia, aceluiaşi obiectiv, scop, indiferent de valoarea acestuia, de importanţa acestuia. Nu energia, cifra ei, nici scopul pe care se exersează ea, pe care se aplică, *presează* ea, contează, ci capacitatea de concentrare *în timp*, aceasta creează valoarea, saltul, revelaţia, autodeterminarea etc. Tensiune-timp, concentrare-funcţie de timp. Totul e, deci, funcţie de timp, capacitatea unui psihic concentrat de a rezista în timp, de a nu-şi degrada concentrarea în timp. Poate rezulta de aici şi o definiţie posibilă a timpului, retroactiv, pornind de la obiectul creat. Ce e timpul? Spaţiul necesar creării unui obiect de către o energie dată, q. Timpul, evident, nu se *creează* totdeauna, aceasta e prima axiomă: nu oricine, nu orice poate crea timp. Omul mediu nu creează timp, nu are capacitatea de timp. N-o poate face singur, ci doar în colectivitate. (Aceasta trimite însă la studiul meu: „Relaţia individ-masă".) Când individul singur creează timp, el este egal, are chiar funcţionalitatea unei colectivităţi, prin forţa sa de a inhiba accidentalul, de a distruge accidentalul, prin economicitatea sa profundă care se exteriorizează, nu-i aşa, în concentrarea acelei energii de plus trei, să zicem, ducând la o potenţare uriaşă a acesteia. Plus trei la puterea 14 sau 28. Pe când insul mediu îşi

risipeşte acest plus trei, în cel puțin două sau trei acțiuni divergente, *apărându-se* de concentrare ca de o boală, ca de ceva dăunător, apărându-se de timp. Concentrarea întregii energii vitale (sau aproape) e, într-adevăr, ceva inuman, ceva peste-uman. *Concentrarea-timp.* Oh, e atât de seducătoare risipirea, diversificarea energiei, varietatea îndeletnicirilor, a scopurilor. Ceea ce se opune unității, organicității; şi voința e un organ, poate fi astfel. Ce interesant ar fi un studiu al conceptului de voință de la Fichte, trecând prin Schopenhauer (*viața ca voință*) la modernul Nietzsche (*Der Wille zur Macht*). Sau, cu mult mai devreme, neoplatonicii, Plotin, cosmosul ca o formă a voinței universale, universul ca o formă a tensiunii. Din păcate, nu am timp pentru aceasta, nu am informația necesară, mi-ar trebui minimum jumătate de an pentru lecturi, fişări. M-ar atrage această „diversificare" a timpului meu, această odihnă de timp, această preocupare de diletant. Gândul nu e şi el o „diversificare", o „diversiune" de scop?! Mai bine zis: „gândurile", pentru că Gândul unic e chiar scopul ce începe să existe ca fătul în lichidul amniotic...

(Grobei rămăsese singur, în camera plină de fum, de semințe risipite, de resturi de mâncare, de vin, de obiecte disparate. Cei doi bătrâni se duseseră la culcare şi el, cum nu-i era somn, rămăsese să împrăştie cu o mână distrată scrisorile, fotografiile. Nu erau numai scrisori, acolo, ci şi ciorne, schițe, formule matematice, într-o dezordine nemaipomenită. Tăieturi din jurnal, fişe, articole. Un talmeş-balmeş, în stilul acela insipid, arogant, uneori de-a dreptul incoerent, hilar. Vanina, de data aceasta, adusese nu numai câteva plicuri, ci un sertar întreg, al vreunui scrin, plin de hârțoage, care, împreună cu lemnul sertarului, începuseră să miroasă într-un anume fel, ca un cadavru vegetal. Un miros suportabil oricum, aproape un parfum. Mirosul podurilor provinciei.

Grobei se ridică de pe jos, de pe covor, ascultându-şi mirat încheieturile ce pocneau pe rând, într-o ordine secretă, căscă, căscă încă o dată, se întinse şi se scărpină în cap, ciufulindu-şi părul său rar, gras. Apoi deschise geamul, să iasă fumul de tutun, remanență a pipei ironicului său socru. Perdeaua se mişcă uşor,

nehotărâtă, în acest transfer de aer cald şi rece. Fumul deveni lichid. Merceologul se aşeză din lene, probabil, din nou pe covor şi, masându-şi încet umerii, de frig, căscând interminabil, reîncepu să citească, pe sărite. Era târziu, era obosit, a doua zi, deşi duminică, avea două întâlniri de afaceri. Trebuia să obţină o comandă de sticlă incasabilă, aşa-zisul plexiglass.)

4

– ...Ha, ha, ha, să trăiesc cast, în castitate, eu, posesorul celei mai desfrânate imaginaţii din lume. Eu, care nu am devenit cu adevărat un mare satir numai din... lene, dintr-o profundă lene. Eu, desfrânatul şi sadicul cel mai mare al epocii noastre (provinciale, laudă provinciei) la un loc. Da, eu voi trăi în castitate, am şi început. Cu spaima femeii. Cu spaima şi greaţa de femeie. Ha, ha, uneori mă apăr cu spaima, alteori cu greaţa. De Cheţi, fie iertată (deşi trăieşte încă!), mă apăram cu spaima; de Petronela, cu greaţa. Nu cunosc alte arme şi, până una-alta, mă folosesc de ele. Tot ce ar trebui să se îndrepte spre femeie, întreaga cantitate de idei, timp, sentiment, patos, materie etc., voi îndrepta-o spre viitorii mei prozeliţi. Cei care, atraşi de magnetismul existenţei mele, al personalităţii mele unice, vor vrea să i se închine. Oh, ei sunt peste tot, numai lenea şi necurăţenia mea i-au ţinut la distanţă până acum. Lenea mea în a îndrăzni, castitatea mea murdară şi o slăbiciune, un rest de slăbiciune faţă de ideea de prietenie, fantoma târâtoare a lui Caius, ultimul, pe care alerg s-o întâlnesc pe munţii noştri domestici, uzi. Deci: *vade retro satana*, cea cu trei chipuri, nespus de atrăgătoare: laşitatea intelectuală, desfrâul şi prietenia. Oh, eu, care sunt făcut, am vocaţia acestor trei vicii.

Eu, ce am căutat ani lungi un maestru, un idol, măcar un maestru, fericit de a mă subordona, de a sluji, eu, care am slujit cu fanatism nenumăraţi mediocri, nenumăraţi imbecili cu tupeu. Eu să domnesc?! Asupra cui?!

Eu, ce mă înfior atunci când întâlnesc, reflectată doar, într-un geam tulbure, în ochii cuiva, într-o carte, epiderma unei femei. Gem, atunci, ca un apucat: să posezi o ființă ca tine, care ți se supune, o ființă vie, întreagă, puternică, inteligentă, necunoscută, activă, cineva chiar mai puternic, mai frumos, mai isteț, care, prin sexul ei, e sortită subordonării. Da, e fascinantă această vasalitate oarbă, de un minut; dar n-am ordonat-o *eu*, n-am imaginat-o *eu*, n-o stăpânesc *eu*. Revenită la realitate, ființa aceea pe care am posedat-o, am supus-o atât de total, se revoltă, împotriva mea, deşi nu eu, sau nu numai eu, sau nu numai în *interesul meu*, am îngenuncheat-o. Şi, ca la păianjeni, mă ucide, pe mine, instrumentul umilinței ei, al voluptății aservirii şi vasalității ei ce acum, la „trezire", i se pare a fi fost ruşinoasă, nedemnă. Ce jignire profundă pentru mine, eu, ce sunt eu însumi un creator. Marchizul de Posa: – De ce să fiu o daltă, acolo unde pot fi sculptorul?! *Vade retro, satana*, ce vii fâlfâind în fustele suprapuse ale femeii grațioase, calde, blânde, comprehensive. Care înțelege, ca să te ucidă, ca Judita pe Holofern, să-şi răzbune inferioritatea sexului.

Eu, ce am ars tot ce am avut mai prețios, timpul meu, iubirile mele, datoriile complicate față de familie, pe altarul prieteniei. Eu, credincios prietenilor chiar de-a doua mână, până la imbecilitate, fericit până la voluptate când eram „întrebuințat" de ei ca un sub-om, când eram umilit de ei. Oh, numai eu, un ins ca mine se poate elibera; numai cine a putut fi un sclav perfect, o slugă totală poate fi, poate ajunge un stăpân, un maestru. Cine s-a putut uita pe sine până la totalitate, până la bucurie, cine a putut dansa pe instinctele cele mai fine şi tiranice ale conservării, numai acela poate domni.

Da, domni, dar asupra cui?! Unde e poporul meu...?!...

Ah, ce ridicole sunt toate acestea, ca scrise de un şcolar ce se masturbează. Profund ridicole, pretențioase, vulgare, puerile. Da, şi iată ultima vanitate: de a dori să spun nu lucruri adevărate (oh, numai pentru mine, se înțelege!), ci care să sune frumos. Pentru cine?! Ultima vanitate a unui literat ratat...

Iată, deci, primele voastre *exerciții*. Îndrăzneala în gândire, castitatea, respingerea prieteniei. Cu atât mai mult cu cât simțiți

plăcere într-una din aceste pasiuni, vicii sau în toate trei: norocul vostru. Respingeți tot ce vă face plăcere, ca Ignațiu, don Ignațiu. Ah, eu nu vreau să vă mortificați! Deloc. Aceasta e diferența între mine şi ei. Francisc de Assisi, Ignațiu de Loyola, nişte zănatici, nebuni clinici nedepistați la timp, nebuni de care societatea avea nevoie. (Nebuni pe care în momentele mele de reverie, de diletantism, de odihnă îi admir, îi urmăresc, cel puțin.) Oh, nu. Odată învins viciul, pus la pământ, te poți întoarce la el; cu largheţe, cu nonşalanță. Aceasta a fost slăbiciunea creştinismului, a oricărei religii profunde, mari: absolutizarea viciului. Noi vom fi stăpânii lui, nu slugile sale, nici măcar duşmanii săi. Vai, ce vulgar, să ai duşmani!

....

Eu, am mai scris asta, nu vreau să înfiinţez nicio religie, niciun partid politic. *Eu sunt singur.* Acţiunea înseamnă degradare. Când sunt doi, idealul începe să se degradeze. Ceea ce înţeleg doi e mai puţin curat. Ceea ce înţeleg trei e deja social, vulgar: *tras faciunt colegium.* Eu sunt singur nu pentru că sunt un neînţeles, pentru că mi-am greşit secolul şi alte prostii asemănătoare. Nu-nu, eu sunt singur pentru că doresc asta, pentru că am puterea asta. Secolul acesta îmi vine perfect, este exact ce-mi trebuie. Cu toate acestea... cu toate acestea, nu pot rezista totdeauna tentaţiei de a face prozeliţi, de a lăsa ucenicii să vie la mine, ha, ha, ha ha. Asta, cu atât mai mult cu cât am înăbuşit ultima mea mare pasiune: prietenia. De când l-am îndepărtat pe Caius, cu sila, cu forţa, brutalizându-l, jignindu-l total, mă simt mai liber. Chiar sunt mai liber. Sărmanii oameni aşteaptă să li se dăruiască libertatea, să le vină „din afară“, „de sus“. Ce copii, uşor de manevrat!

Mi-am făcut o concesie: l-am ales pe *primul* după un singur criteriu: o cât de vagă asemănare fizică cu Caius. Primul meu ucenic trebuia să semene *fizic* cu ultimul meu prieten. E un supliciu sau o formă de sadism, de magie: cum se împungea, în evul mediu, o figură de ceară iubită, urâtă, cu un ac, o figură ce purta însemnele exterioare ale persoanei ce trebuia astfel distrusă. Ei bine, Caius era spân, aproape spân, şi blond spre roşcat. În nicio săptămână am

găsit ceva asemănător: şi unde?! Doamne, ce ridicol: în holul facultăţii, unul dintre portari. Un idiot, bineînţeles, dar care are înălţimea *lui*, culoarea sa de păr, e spân, doar ochi au o altă nuanţă. De departe e însă el. Caius. Pe care îl voi distruge, pe care mi-l voi aservi în efigie. Voi degrada astfel imaginea lui şi, totodată, îl voi elimina total din iubirea mea. Întâmplător, va fi primul discipol, primul *Flet*, cum îi spun eu, sau primul *Flit*. E acelaşi lucru. Nu e neapărat necesar ca portarul (pe care îl cheamă Găvrilă) să rămână în apropierea mea; ca şi cu un viciu, odată învins, poţi reveni la el sau îl poţi îndepărta definitiv. Ce contează e să-l *posezi*.

....

L-am cunoscut. A durat nicio săptămână. Ah, ce filistin sunt, ce mic-burghez mai trăieşte în mine: aş fi vrut, bineînţeles, ca primul *Flit* să fie inteligent, parfumat, cu o creştere aleasă, măcar să fie instruit, sau din aceeaşi generaţie cu mine. O comoditate cât de măruntă, o comoditate, măcar, din atâtea posibile. Ha, ha, ha, ha. Burghezul din mine, burghezul gentilom, din mine, a avut ceva de furcă, a avut ceva de înghiţit, dracul să-l ia!

– „Nu te teme, i-a spus Iisus lui Simon, de-acum încolo vei fi pescar de oameni!“ Prima frază politică a lumii.

La început m-a repezit, a fost chiar brutal. I-am răspuns cu o nemaipomenită gingăşie. E însurat, are un copil de trei ani, a avut un altul care a murit la zece ani, de o tumoră cerebrală. Soţia lui lucrează la cantină, o ştiu foarte bine, deşi eu mănânc rar la cantină. Ei sunt din acelaşi sat, dar, curios, s-au cunoscut de-abia aici, el e plecat de-acasă de la vârsta de zece ani, iar ea e cu zece sau unsprezece ani mai mică decât el. El are treizeci şi cinci. Eu sunt mai în vârstă decât el prin voinţa mea, prin scopul meu clar, din ce în ce mai limpede, din clipa în care l-am văzut, din clipa când am recunoscut asemănarea cu Caius, mortul meu cel frumos.

M-am prefăcut că întârzii la standul cu scrisori şi reviste. El vinde şi ziare, este şi misit de camere pentru studenţi. E îmbrăcat într-un fel de costum de vânător uzat, o haină verzuie cu revere de catifea, pantaloni strânşi pe pulpe, cârpiţi, ghetre şi moletiere. Sub haină poartă un sveter soios, ca o za, şi în faţă un plastron de

hârtie albă, care imită foarte bine cămaşa. Nu e el „şeful"; adevăratul portar, pedelul facultăţii, care pune absenţii, păstrează indexele şi e spionul decanului şi a administraţiei şi în acelaşi timp curierul studenţilor cu bani, e un ins semidoct, semiinstruit, un individ realizat şi pierdut, totodată, un ins care pluteşte peste noi. Găvrilă, în felul lui, e însă un om curat, un ţăran speriat, ratat, viclean ca o găină, nu prea curat fizic, veşnicul obiect de moquerii al femeilor de serviciu care fac curăţenie în uriaşul stabiliment. După ce m-a repezit, crezând că vreau să-i cer ceva, mi s-a ataşat imediat; amândouă pornirile le-am retezat blând. Nu i-am permis să mă molesteze, nu i-am permis să se ataşeze prea repede, prea indecent. A rămas la semidistanţă, nedumerit, nu prea mult. Astfel îl pot privi, îl pot contempla. Iar el a rămas aşa, cumva, într-un picior, privindu-mă cu bănuială şi simpatie. Ce vreau cu el?! E obişnuit să fie folosit, viclenia lui e de a se lăsa spoliat, exploatat. Eu nu vreau să-l „folosesc", să-l exploatez: eu vreau să-l subjug în folosul nimănui. Are un obicei ciudat .... ştie că e înşelat, că nevastă-sa îi pune coarne, şi cu toate acestea, în anumite ocazii .... cu rivalul său se poartă atent, respectuos, aşteaptă probabil o ocazie de răzbunare care s-ar putea să nu vină niciodată sau care .... şi-a cumpărat o jumătate de loc de casă de la unul din fraţii săi şi aspiră să .... cred că a fost închis sau a suferit o pedeapsă penală pentru că .... pentru că .... pentru că .... nevastă-sa îl întărâtă contra mea, îşi închipuie că .... îmi convine, nu e bine să-l vizitez acasă, acolo e mult mai bine apărat. De altfel .... mergem la băutură, bineînţeles. Nu îşi dă seama că mie băutura, alcoolul, îmi face greaţă. La început a crezut că sunt un stricat, că vreau să-l atrag în sodomie. Cu câtă veselie, cu câtă puritate, aş zice, candoare, ar fi acceptat! Mi-a dat chiar de înţeles că nu trebuie să mă ruşinez, a alergat vesel în întâmpinarea perversiunii mele. Apoi, văzând că se înşelase în viclenia sa, a rămas, după obiceiul său „într-un picior", ca o găină, ca un cocostârc nătâng, la semidistanţă. Ce vreau oare de al el, pentru ce vreau să-l folosec?! Apoi îl seduc ca pe o femeie, deşi, evident, e mult mai greu. I-am dăruit o cămaşă,

pe care însă n-o poartă. Luat din scurt, mi-a mărturisit că a trimis-o în sat, la unul dintre fraţii săi mai mici. I-am dăruit atunci ceva pentru fiica sa, pe care o adoră: un leagăn de lemn, pentru că o culca în covată, ca la ţară. A rămas nedumerit de cadoul meu inutil, dar inutilitatea gestului, luxul său, i-a inspirat, încet-încet, respect. Într-o zi, era într-o miercuri, ... l-am vizitat la spital, nu în orele când venea familia. Soţia lui mă duşmăneşte pur şi simplu, îşi închipuie că vreau să-l aţâţ contra amantului ei, nu-şi explică în niciun fel prietenia noastră, ceea ce o înfurie infernal. Furia ei însă o folosesc foarte bine, aceasta ne leagă şi mai mult, deşi el mai are sentimentul flăcăului faţă de o fată nevârstnică pe care trebuie s-o protejeze. Apoi, el însuşi are o istorie la facultate, cu una din femeile de serviciu: ceva extrem de hazliu, un fel de iubire platonică, ha, ha, ha! Ah, dacă n-aş fi atât de obsedat de ideea mea, dacă n-aş fi atât de ocupat de .... întru totul de acord să ....

(Grobei căscă, căscă a mia oară, dureros, oasele sale gemeau de oboseală, se frecă îndelung la ochi, ochii îi lăcrimau şi începu să sară peste rânduri, era incapabil să se concentreze. Se ridică, închise geamul şi se pregăti de culcare. Era însă atât de obosit, atât de abrutizat de oboseală, de călătoriile sale lungi, interminabile – făcuse odată socoteala că ar fi putut înconjura o dată şi jumătate ecuatorul! – de băutură, de frigul din cameră, încât nu avu puterea să se dezbrace. Ramase prostit în mijlocul odăii, îşi aruncă cravata pe fotoliu şi se descălţă. Privi apoi buimac, în jur, ştiind că ar trebui să meargă la baie, la toaletă, să se spele, să se pregătească de culcare. Tot ce putu face fu însă să se aplece ca un mecanism şi să ridice de pe jos câteva dintre hârtiile acelea peste care picotise, până mai adineaori. Nu era în stare să urmărească rândurile, cuvintele, ideile, cu toate acestea citea, împiedicându-se, ca un obiect ce cade într-o prăpastie, izbindu-se de pereţi, agăţându-se de tufişuri, de pietre, de câte o creangă, şovăind pe câte un petec de nisip, de muşchi, căzând din nou, dezordonat, învârtindu-se, rostogolindu-se, dându-se peste cap, rotindu-se, balansându-se.)

.... am ajuns până acolo încât mi-a propus să-mi .... să-mi .... dea bani, bani de buzunar. Mi-a spus că câştigă lunar

treizeci de lei numai cu comisioanele de care nevastă-sa nu știe nimic. Apoi .... a cunoscut-o, în sfârșit, pe Petronela, femeia-oaie: s-au privit amândoi foarte mirați, ca două animale, el a crezut bineînțeles că ea e amanta mea, ea însă a fost mai prudentă. Doi imbecili. Ea s-a purtat cu el, la început, cu o anume indiferență, chiar cu brutalitate, ceea ce a fost bine: el s-a liniștit. S-a oferit să-mi facă măruntele servicii pe lângă casă, să-mi care gunoiul, să crape lemne, să spele podelele, chiar să .... i-am explicat că nu pot să-l înjosesc. – Dar tu de ce faci acestea? m-a întrebat, eu sunt un țăran, mie-mi stă bine să lucru, dar tu ești Domn și... i-am explicat râzând că pe mine nimic nu mă înjosește. N-a înțeles și a rămas din nou, în felul lui, ca o orătanie, într-un picior, privindu-mă cu bănuială și simpatie. Oricum, nu mai vrea să afle ce urmăresc cu el, ce folos vreau să trag de la el; se lasă pur și simplu în voia mea, a adoptat față de mine aceeași atitudine psihică ca și față de rivalul său, amantul tinerei sale soții: neutru, așteptând o ocazie decisivă. E mai puțin viclean decât un țăran mediu, aflat la oraș, turtit de oraș. De asta trebuie să fiu și mai precaut cu el, pentru că e mai dezarmat. Odată i-am spus că .... – Hă, hă, hă, hă! a râs el apoi și-a revenit și m-a privit cu spaimă. M-am prefăcut că n-am observat nimic și lui i s-a părut că a fost o întâmplare, că l-am ghicit din pură întâmplare, el însuși nu se aștepta, cred, să aibă acolo, o rană. Orice om are undeva o rană și, dacă apeși acolo, încet-încet, oh, nu cu prea mare cruzime, atunci .... rana lui e, probabil, copilul lui mort. Poartă fotografia lui printre acte, are vreo cinci clișee: am râs de copilul mort, i-am spus că e macrocefalic, că are capul disproporționat. A încremenit de spaimă, de teroare! Copilul lui cel frumos, sfântul de el, minunea lui Dumnezeu! Am râs și l-am liniștit. S-a liniștit. S-a liniștit și el, s-a liniștit foarte repede, din instinct, era o spaimă cu care nu putea trăi. Dar aici, aici e locul, aici se poate apăsa ușor, fără prea mare brutalitate! Doamne, învață-mă îndemânarea, blândețea, cruzimea celui care lecuiește, celui care taie crengile uscate, parazite. Spun: „Doamne!“, ca și cum m-aș ruga mie însumi! Nici el nu crede, deși se preface că crede și e puțin uimit că Petronela nu face semnul crucii. Văzând

că mie nu poate să-mi „slugărească", să-mi facă vreun serviciu, aşa, pe gratis, în semn de prietenie (Dumnezeule, aceasta e prietenia sau aservirea de care e el în stare, câtă muncă îmi stă în faţă!), s-a oferit să-i facă ei unele „îndemânări", cum zice. Ea l-a refuzat, plictisită, apoi l-a folosit şi îl foloseşte, uneori. Ah .... chiar şi proprietăreasa a încercat să .... a trebuit să mă lupt cu ele ca un uliu, Petronelei i-am interzis pur şi simplu să mai calce la mine, timp de o săptămână încheiată. A suferit cumplit, gâsca de ea, oaia de ea! Apoi a venit şi a început să-l ocolească ca pe un obiect, când îl vedea. Astfel pot să-i conduc mai bine, făcându-i să se suspecteze, să se spioneze unul pe altul, să se ...... să se iubească – fiindu-şi indiferenţi, Apoi, a venit momentul să ....

5

Grobei, de la ultima petrecere în casa socrilor săi, nu mai fu văzut o lună, aproape o lună şi jumătate. Nici pe la ei, nici în oraş. Ah nu, Chezan auzise la Sfat că trecuse, tot aşa, cu o maşină, cu un microbuz, împreună cu nu ştiu ce expert-contabil, fusese văzut în birourile „Indalimentului", o întreprindere anexă a Sfatului Popular, care administra morile, sifonăriile, fabrica de ulei, de mezeluri, fermele oraşului. Dolinski, directorul „Indalimentului", se lăudase că-l aduce pe bănăţean la el, ca şef de secţie plan, deocamdată, în locul lui Lipcsei, iar pe Lipcsei îl mută în locul lui Vecan Traian. Chezan adăugă, peste câteva zile, că vorbise şi cu dr. Temfli, fostul preot catolic, contabilul-şef care îi confirmase ştirea: da, Grobei fusese pe la ei o jumătate de zi şi ei îl introduseseră, în mare. Ah, ce tânăr capabil, unitatea va face o achiziţie de prim rang, voiau să-l pregătească pentru posturi înalte, exista deja o discuţie între director şi cei de la Sfat, superiorii lui, care voiau să-l ia pe băiat direct la centrală. Nu era prudent: câteva luni, un an de rodaj într-o unitate anexă era foarte indicat, tocmai ca el să... Dr. Tempfli, omul acesta atât de rece, de distant, iezuitul

acesta priceput care era chemat cu regularitate la Sfat, detaşat pe lungi perioade, la sfârşitul trimestrelor, a decadelor, pentru centralizări, el, care revedea ultimul situaţiile înainte de a pleca la Bucureşti (deşi, din cauză că fusese popă catolic, îl ţineau în postul acela obscur de contabil-şef la „Indaliment“), ei bine, doctorul Tempfli era pur şi simplu entuziasmat de... viitorul lui cumnat, de Traian-Liviu. Şi dacă dr. Tempfli, cu profunda sa cunoaştere de oameni, cu viclenia sa iezuită, nu-i aşa...

Chezan însuşi se entuziasma, vorbind; el, omul atât de rece, de posomorât. Familia, puţin nedumerită, se linişti. Bine, el avea *nu-i aşa*, tocmai acum, în momentul lichidării, sarcini exprese, dar... măcar câteva rânduri, *nu-i aşa*, o ilustrată, un telefon, logodnicei sale iubite care, iată, era vizibil neliniştită. Deşi toţi o înconjurau cu atenţii, cu asigurări, cu calm. Mariana, iubita ei surioară şi viitoarea cumnăţică a lui Traian-Liviu, îi făcu însă reproşuri: oare nu cumva ea, Lelia, în răsfăţurile ei şi în nazurile ei hipercapricioase spusese ceva, ceva, care... făcuse ceva de natură să... creeze, aşa... o stare de animozitate, o neînţelegere, chiar, nu-i aşa... măruntă, trecătoare, dar... care ar putea, nu-i aşa...

– Da’ de unde! Lelia respinse cu indignare aceste aluzii şi ceilalţi, familia, o linştiră numaidecât. Dimpotrivă, Lelia se transformase; ajunsese o mieluşea, n-o mai recunoştea nimeni! Umbla cu ochii pe jos, de la servici-acasă şi înapoi, rar dacă mai ieşea, şi atunci, bineînţeles, numai însoţită de mămica sau de tanti-Barbara. Cât despre derbedeii şi fanţii, trăpaşii, donjuanii, care... ei bine, nu rămăsese nici urmă din ei, de parcă s-ar fi evaporat din oraş. Nu, nici în direcţia aceasta nu i se putea reproşa nimic fetei! Dimpotrivă! Viaţa ei făcuse o cotitură decisivă, nebuniile tinereţii trecuseră şi acum urma, nu-i aşa... Nici la cinematograf nu mai mergea, când fusese filmul acela austriac „Un sărut pe gheaţă“ sau aşa ceva, trebuiseră s-o ducă cu forţa. Nu-nu, că ce va spune Traian-Liviu dacă o să... nu, ea preferă să stea acasă, să-i aştepte pe ei, până vin, cine ştie, poate suna el la telefon şi... Ajunsese ridicolă, zău, fata asta, când îşi punea ceva în cap, când

se ataşa de cineva!... în sfârşit, bine că îi intraseră minţile în cap şi înţelesese că viaţa nu e... numai o... un vals nesfârşit, o...

Bine, dar... sosiră sărbătorile Crăciunului. Sfântul Ştefan, ziua onomastică a lui Crăiniceanu, care se sărbătoarea totdeauna cu mult fast, Revelionul... Anul nou...?! Traian-Liviu ca-n palmă!... Dumnezeule, ce se întâmplase?! Lelia trebui să facă faţă, de astă dată, unor întrebări şi reproşuri din ce în ce mai hotărâte, mai grave. Nu cumva pusese ea iar ceva la cale, îndemnată de cine ştie ce neisprăvit de natură să-l jignească, să molesteze delicateţea domnului Grobei, să-l ţină la distanţă, să-l îndepărteze chiar, acum, când vedea că se apropia ziua când... acum când se apropia momentul ca ea să înceapă o viaţă nouă, pe baze solide, alături de tânărul ei soţ, un ins fără licenţă, e adevărat, dar atât de serios, de solid, oricum, care îi oferise mâna sa, înţelegând să înjghebeze alături o căsnicie şi un trai în doi, o familie serioasă, respectabilă, singura ei... salvare!... Da-da, era singura, ultima ei salvare din ceasul al doisprezecelea! Pentru Lelia-Haretina începură momente grele; nu numai familia, dar şi cunoştinţele, rudele, oamenii din oraş care erau la curent cu proiectul începură s-o chinuiască cu întrebări, reproşuri, o urmăreau cu privirile bănuitoare, reprobatoare. Ah, Dumnezeule, cu ce greşise de data aceasta! Vai, ce rea, ce crudă e lumea, tocmai când renunţase la totul, când era ferm hotărâtă să... să termine odată pentru totdeauna cu trecutul, cu iluziile inimii, tocmai acum, când de luni de zile nu ieşise din casă, când auzea de petrecerile, de ceaiurile la care dansau prietenele ei de la alţii, tocmai acum când... ah, un val de plâns o îneca, pieptul i se scutura cu putere şi ea alerga a mia oară în camera ei, trântind uşa în urmă, abandonându-se lacrimilor, plânsului, ultimii ei prieteni! Tocmai acum când... când devenise absolut serioasă, când îi închinase logodnicului ei oficial tot altarul inimii ei, speranţele şi sentimentele ei cele mai delicate, cele mai avântate.

La o săptămână, zece zile după Bobotează, Mariana veni la ea la servici, sus la Sfat, într-o dimineaţă şi o anunţă că Traian-Liviu se afla la Blaj, în interes de serviciu, Chezan aflase nu ştiu cum şi îi dăduse un telefon. Nu voia oare să-i dea un telefon, măcar?! –

Unde?! – Cum unde, la Blaj, desigur, el putea fi sau la I.G.O.B. s-au la „Prestări de servicii“... sau, eventual, la „Sârguința“...– Nu! Lelia se hotărî pe loc, nu va da niciun telefon! – Cum aşa! făcu Mariana, uimită de indignare, nu vrei să-i dai un simplu telefon logodnicului tău?! Se poate?! E aici, la nici şaizeci de kilometri şi tu...

– Nu-nu! reteză scurt Lelia şi o expedie pe soră-sa, reintrând în birou, dacă vrea să mă vadă n-are decât să vie, în definitiv nu eu am fost aceea care... doar n-am să alerg eu după el, acuma... dacă vrea să... n-are decât să... iar dacă nu, cu atât mai bine... ce?!...

Dar la nici jumătate de oră de la convorbirea cu Mariana, Lelia, mândra, invincibila, se găsea instalată într-o dubiță a Sfatului ce gonea spre Blaj. Bojin, pretendentul ei cu cap de porc, se arătase şi de astă dată la înălţimea situaţiei; deşi era şeful ei, având în subordine atâţia salariaţi şi o răspundere pe măsură, el îi arăta, nu-i aşa, că afecţiunea sa profundă, modestă, sigură, pentru persoana ei, se... etc. etc... Un singur zâmbet promițător de-al ei şi meşa înainte şi înapoi, făcură să tremure carnea pe acest domn grav, corpolent, un inginer atât de sus pus, rudă prin alianţă cu tovarăşul de la... Ah, puterea ei era încă întreagă!

Ajunse la Blaj înainte de prânz şi intră la cofetărie să-şi refacă make-up-ul. Apoi, întinzându-şi compasul ei lung, porni în urma lui, a merceologului zburător. Îl găsi şi el nu se arătă prea surprins că o vede, de parcă ar fi fost în firea lucrurilor ca ea să fugă după el cu dubiţe ce miroseau a benzină şi blană de oaie, nu el să vie şi să-i depună, la picioare, ca atâția alții... Fu politicos, relaxat, chiar puţin distrat; se purtă însă ca un logodnic şi ea gemu până în fundul fiinţei ei de carne: Dumnezeule, dacă n-ar fi fost legată de familie, de oraşul întreg de la spatele – mai bine zis: la spatele lui, a insignifiantului! –, de fiasco-ul visurilor cu Bussy, trăpaşul ei surpat în cea mai amară legendă a vieții ei, ce i-ar mai fi arătat ăstuia, trepăduşului voiajor, târfângăului, semidoctului bănățean cu urmele furunculilor adolescenţei sale greoaie încă pe faţă, cu râsul său lătrător şi neobrăzat, cu nădragii pe care şi-i călca, prin hoteluri, stând pe ei şi cu lenjeria lăsată să se moaie în chiuvete sau ligheanuri cu apă pentru ceai (– Vă rog să-mi aduceţi nişte apă fierbinte, pentru ceai! se ruga el, mieros, şi nimeni nu ştia, apoi,

că era apa destinată ciorapilor şi manşetelor sale dubioase), cu apucăturile sale de băiat de trapă cu viitor, cum spusese Mişu, ah, ţintind ca de obicei la ţintă, cu... cu... ah, ea simţea că se va sufoca de indignare! Deocamdată, însă, trebuia să înghită, până când... până când... după aceea, însă, lasă pe mine! Las' pe mine, stimabile, şi dacă nu ţi-o plăcea...

Ea fu veselă, nepăsătoare, meşa zbura lin prin aerul iezuit al Blajului, puţin reţinută, e adevărat, o idee, un halou de tristeţe vibra parcă în jurul trupului ei prelung, ca o lance. Şi în jur, în birourile prin care trecu, vârtejul existenţei ei ridica ochii, respiraţiile masculine, piepturile, tulbura gesturile cele mai ferme, *comme d'habitude... comme d'habitude...* şi ea, cu pleoapele ei albăstrii, uşor bombate, mereu închise pe jumătate, nu părea că observă nimic, doar coatele şi claviculele ei primeau aplauzele turmei de bărbaţi, ea era „rezervată" acum, spre uimirea tâmpă a unora... a multora, a unui ins descărnat, şters, cu cămăşile sale în carouri, cu vârful degetelor purtând insigna blestemată a miilor de indigouri pe care le manipulaseră. Ah!! Nu face nimic, era un moment greu în viaţa ei... un moment dezagreabil, principalul era acum să-l depăşească, să-l surpaseze şi-apoi, nu-i aşa... şi-apoi să te ţii, domnule mogâldeaţă! Domnule papastratos fără filtru!

...Evident, asta era prima furie, pentru că... pentru că... ea ţinea realmente la el, la Grobei, se ataşase de el, era doar... urma doar să devie, nu-i aşa... soţul ei! El mai avea nişte lucruri de lichidat şi o trimise înainte, să-l aştepte, la cofetăria din centru. – Luase o cameră la hotel?! întrebă ea, era dispusă să-l aştepte acolo, dacă... – Nu-nu, răspunse Traian-Liviu, era mai bine să-l aştepte acolo... la cofetărie, după aceea vor lua masa împreună, el îi consacra toată după-amiaza!...

– Vai, ce drăguţ! gânguri Lelia şi gemu adânc, din rărunchi, geamătul neauzit al mândriei ei neîntinate; cu acest geamăt în stomac, nedigerat, ieşi pe stradă, năucă, părând tuturor mai serafică, mai somnolentă ca niciodată. Avea, evident, cunoştinţe la Blaj, chiar o rudă, o verişoară măritată cu un medic, un fel de felcer veterinar care trecea drept doctor, avea patru ani de medicină neîmpliniţi. Refuză însă să vadă cunoştinţe, prefera să se plimbe

pe urmele unei scrisori vechi a lui, a lui Grobei, în care el „descoperise“ Blajul, centrul iluminismului românesc. Era o iarnă asemănătoare cu cea din anul trecut; zăpada se topea, scurgându-se în rigole. Soarele ardea vesel, aerul era nemişcat şi centrul staţiunii forfotea de lume: vilegiaturişti sau funcţionari, vânzători, profesori ce mergeau la masă, în pauza de prânz. Era puţin trecut de unu, spaţiul acela al cadranului liniştitor neutru... bah, am mai descris asta şi ele se potrivesc, *à peu près*, şi aici. În plus mai mişunau prin centrul sărăcăcios al Blajului nişte derbedei veseli, elevi ai unei şcoli profesionale de nu-ştiu-ce (să spunem, de tăbăcărit sau agricole), colegele lor, fete blonde, vesele, hipervesele, un amestec între muncitoare-textiliste şi fete în casă, ce învăţau cu toţii în fostul seminar teologic greco-catolic, unde fuseseră profesori Samuil Micu, Petru Maior, Şincai, apostolii românismului, ale căror nume erau înscrise pe o tablă de marmură, uitată la intrare. Acum, aceşti tineri care ignorau senini, vitali, de-o vitalitate debordantă, reconfortantă, cadrul ilustru în care se mişcau, se grupaseră pe două rânduri în faţa cofetăriei şi primeau cu bulgări galanţi fetele-textiliste, colegele lor, ce păreau că trec prin acel culoar din pură întâmplare sau distracţie. În staţia de taxi moţăia o varşavă bătrână, cu pernele desfundate, în care stăteau de vorbă doi paşnici cetăţeni: şoferul împreună cu un văr de-al său. Casele mici, cvasiţărăneşti, acum, că se risipise plafonul dens, iezuit, spiritual, al urbei divine, al Micii Rome, apăreau zgribulite, sărăcăcioase, resemnate, în prozaica lor înfăţişare, pentru eternitate, înşirându-se ca într-o gravură spre mica gară, aproape istorică, prin urâţenia ei, prin modestia ei deplasată.

Lelia intră ţanţoşă în cofetărie. Era o cofetărie cochetă ce semăna foarte bine cu un bordel. Mese şi scaune de plastic, o încăpere dreptunghiulară, un bar-frigo, multe geamuri înalte la care atârnau perdele de pluş sângeriu. În mijlocul sălii, la loc de cinste, cele două uşi ale veceului: în stânga domnii, în dreapta doamnele, acoperite şi ele cu acelaşi pluş sângeriu. Astfel că din orice loc ai fi privit, le aveai sub ochi, cu tăbliţele lor de plastic unde se aflau gravate două capete, un fel de domn cu pipă (pentru domni) şi un cap de femeie cu coafură exorbitantă (pentru doamne). Câteva fete

tinere zburdau printre mese, intrând şi ieşind spre oficiu, frecându-se de vânzătoarele grave, mature (ele însele în jur de nouăsprezece-douăzeci) toate, îmbrăcate în aceeaşi uniformă, de aceeaşi culoare cu a pluşului sângeriu de la ferestre şi veceu: maestrele şi ajutoarele lor, eleve ale şcolii profesionale de teapele, în practică la acel stabiliment. La câteva mese, la două, în speţă, erau aşezaţi băieţi şi fete, adolescenţi, elevi ai şcolii agricole, ce consumau băuturi răcoritoare, cico şi pepsi. Unul dintre ei sparse un pahar şi fetele pufniră în râs. (Trei băieţi stăteau la o masă, două fete şi încă una, cu o mască de-o ţipătoare senzualitate, la alta). Lelia, neobservând nimic din toate acestea, se aşeză gravă, la echidistanţă de mesele derbedeilor. Se făcu tăcere intimidată la apariţia ei, a „doamnei". Era un local „luxos" şi trist, ca şi iarna nehotărâtă de afară, un local pe ruinele cetăţii spiritualismului românesc, surrealismul la el acasă, *chez lui*. Privind melancolic şi distant spre intrarea celor două closete, Lelia comandă un *dobosch-torte* şi un pahar de apă minerală.

Nu avem apă minerală! spuse subreta în costumul ei sângeriu, cu guleraş de dantelă, putem să vă dăm un pepsi! Apă de la chiuvetă! comandă, apatică, Lelia. Apoi îşi scoase carneţelul ei din poşetă şi îşi făcu o mică însemnare. Timpul trecu lent, golanii, împreună cu fetele lor, ieşiră afară în stradă, unul dintre ei alergă vizavi, în staţia de autobuz. Soarele se ascunse în nori, scurta după-amiază de iarnă se apropia de înserare, seara unei după-amieze, umbra Leliei dreaptă, ţeapănă, se lungi încet, lascivă, pe perete. Paharul de apă era neatins, felia de tort abia atinsă; în schimb, golise o jumătate de pachet de ţigarete.

Apoi veni Grobei, se aşeză îmbrăcat pe scaunul de vizavi şi îi propuse să ia masa împreună la unicul restaurant al Blajului. Ei nu-i era foame şi, în mod curios, nici lui. Îi propuse s-o conducă la gară, urmând să fixeze data proximă a trecerii sale prin Alba. Ea declară, semiapatică, că n-are chef să se întoarcă (cel puţin, deocamdată!) în oraşul acela împuţit. Ieşiră pe stradă, şi, *faute de mieux*, intrară la cinematograf, la reprezentaţia de la orele 17, la un film american în care jucau o grămadă de vedete îmbătrânite cu farmecul lor cu tot. Era un film interesant, totuşi, Lelia râse

în două rânduri şi Grobei se însenină, auzind-o. Apoi, brusc, ea se ridică, fără o vorbă, ieşi şi el o urmă ca un căţeluş. Îl întrebă unde şi-a depus bagajul şi când el îi indică „hotelul", un fel de casă particulară lunguiaţă cu camere pe-o singură parte a unui culoar înalt, ea, fără o vorbă, porni într-acolo. El tăcu, cvasijignit, pe jumătate roşu de-o indignare ce nu şi-o putea explica lui însuşi, dar... oh, ea era obosită şi după aerele ei apatice, visătoare, el o cunoştea îndeajuns ca să ştie că nu va da înapoi. Era forma ei de fanatism: apatia. Intrară şi soţia portarului se fâstâci aproape la fel de tare ca Grobei, pe care îl cunoştea şi îl stima. Lelia era o doamnă bine, oh, respectabilă, pe care frumuseţea o făcea suspectă. Intrară în cameră (numărul trei, tot hotelul nu avea decât nouă camere) şi, într-un minut, fu în pat, aproape goală, pe frigul acela. Un pat îngust, de lemn alb, lângă perete un lavabou de metal, o piesă rară, plină de ridicol. Fiindcă el rămăsese inutil în mijlocul camerei, ea îl trimise înapoi la cofetărie să aducă o sticlă de ceva, de *n'importe quoi*, vin, coniac, votcă, nu licheur. El fugi şi se reîntoarse regăsind-o în patul de lemn alb, înalt, cu umerii superbi, goi, răsucindu-şi visătoare o şuviţă neagră, fosforescentă. Aşteptându-l. O altă Penelopă, ce ţesea la planul ei de răzbunare, un plan atât de diabolic încât începea cu o cedare, cu un abandon, cu sacrificiul trupului ei de abanos şi fildeş. Lelia nu spuse nimic, o iotă, zâmbetul ei fin, visător, teribil, ajungea. Băură, primul pahar el, îmbrăcat, pe un scaun, apoi, avansând, pe marginea patului. Apoi, al doilea. El rezista încă! Ah, acest secol de bărbaţi împăiaţi! De ce se temea merceologul?! Nu simţea el oare, nătângul, că era acum dincolo de bariere, dincolo de burghezie, cu codul ei urâcios cu tot, dincolo de binele şi de răul provincial, de catehismul provincial. Oh, nu simţea el oare, fascinat, cum luneca trupul acela scintilant în înserarea Blajului blând, deposedat de spiritualitate, ca o *fée* istorică, inspiratoare a acelor siluete metalice pe care el le întrezărise, halucinat, păşind încă pe aleile parcului aceluia suspendat, la un metru şi jumătate deasupra noroiului, a mâzgăi, a zăpezii ce se topea sinistru, scânteind?! Nu simţea el oare... nu simţea...?

6

Grobei lunecă, cu umerii săi înguşti, osoşi, gol sau aproape gol, în patul logodnicei sale. Având gentileţea de a nu arăta lipsa sa de chef. Având gentileţea de a nu minţi. O dorea, frumoasa făptură, bărbatul din el o dorea. Şi ea era prea speriată ca el să n-o liniştească, în sfârşit, cu dulcea presiune a trupului său, mai subţire decât al ei. Ea era aproape beată, aproape îndrăgostită, înota printre perne, cearceafuri, cu ochii închişi, cu pleoapele coborâte, dar, ciudat: albul corneii lucea orbitor de sub pleoape, încât el întoarse privirea, mereu, ameţit, pentru că ea îl privea, nevăzând. Oh, ea se abandonă lui, soţului ei, străinului acela după care fugise la Blaj cu o patimă, cu disperare, care îl sperie, aproape. Ah, bărbaţii ăştia de două parale, mereu intimidaţi de o femeie care li se dăruieşte, mereu înspăimântaţi de posesie. Dar nu, Grobei era un adevărat bărbat şi se purtă ca un bărbat; nu se calomnie pe sine însuşi în niciun fel în acea „aventură“, doar pe faţa sa prelungă, osoasă, alergau culorile spaimei, mereu mai tânără decât el însuşi. Trebuia să facă acel lucru şi îl făcu; cu plăcere şi strângând din dinţi, aşa cum iei un viraj ultrapericulos, cu maşina vibrând, cu toate încheieturile în alarmă. Ea voia, ea voise, facă-se voia ei. Grobei îşi înfrânsese nobilul său calcul care îi poruncea să o facă femeia lui, pe soţia lui, în noaptea nunţii. Oh, dar mai aveau câteva zile, câteva ceasuri doar, el o mângâie cu tandreţe pe părul ei întunecat, electric, era ca şi cum ar fi fost noaptea nunţii, afară vântul se freca de colţurile clădirii ca o orchestră întreagă de nuntaşi. Nu se auzeau nici pahare nici strigăte prin urechile lor ce pocneau dulce de alcoolul grăbit...?! Ba da, ba da... cum să nu! Cum să nu! Ea venise grăbită, grăbită, să se zidească vie în schelăria obsesiei sale şi el o primise, îi acceptase sacrificiul, cu blândeţe şi fermitate şi... şi ea era destul, suficient de femeie ca să-i mulţumească, plângând uşor, sărutându-i besmetică mâna în timp ce el o avea, ah, ce straniu, ea îi săruta mâinile şi îi mulţumea, atât, pentru nimic altceva! Pentru că o făcuse femeia lui, acolo, atunci. Indiferent ce... indiferent de urmări, de... indiferent ce... ce... indi... între ei doi, atât, lăsând întreaga lume ce viermuia deja afară, închizându-se blând în cercul

lor de fier, în costumul lor greoi în care urmau să se scufunde. În nu ştiu ce, în viaţă. Cu capul încă liber, aşa cum aşteaptă un scafandru să i se înşurubeze greoaia cască. Zâmbindu-şi, prinzându-se de mâini, agăţându-se unul de altul, simţindu-şi coapsele tinere frecându-se una de alta, picioarele lor lungi, reci, ochii frecându-se, limbile lor împleticindu-se, orbitele vibrând. Bah, vorbele mele nu fac decât să murdărească, eu însumi trebuie să ies din încăpere ca un hoţ, ca un bătrân ce fuge din calea generaţiilor tinere, crude, victorioase. Ca peştii în nopţile tulburi de vară ce săreau din apa lor, luna le era mult mai aproape decât inima, pe prundişul fâstâcit se proiectau imagini fără sunet, în sepia, prezentul era la fel de frumos ca trecutul.

– Sunt femeia ta... sunt femeia ta, acum! spuse Lelia, tristă, fără motiv, bineînţeles, aprinzându-şi o ţigară. El, înfierbântat, începu să vorbească. La început spuse banalităţi, pe cine întâlnise în acea dimineaţă (venise de la Teiuş şi Arad), apoi, încet-încet, se uită pe sine însuşi; vorbind, se uita pe sine însuşi. Era doar la Blaj, oraşul mistic, împreună cu iubita sa! Ce potrivire nemaipomenită, miraculoasă! Ea, mireasa sa frumoasă, unică, cum îi scria el în scrisori, alergase acolo, în oraşul visurilor sale, să i se dăruiască, să fie acolo soţia lui. Mistică, precum oraşul. Nu era Biserica mireasa lui Iisus?! Oh, ei doi, necredincioşii! Desigur, poţi să nu crezi şi totuşi să crezi. Poţi să suferi şi să te bucuri, poţi să afirmi două lucruri în acelaşi timp. Dar el vorbea despre cu totul altceva şi ea îl asculta la fel... despre cu totul altceva!

– Tot din Matei, spuse el, scoţând o cărţulie din geamantan, vreau să-ţi citesc părerea lui Iisus despre Ioan. Ascultă: „– Ioan a auzit din temniţă despre lucrările lui Iisus, şi a trimis să-L întrebe prin ucenicii săi: Tu eşti Acela care are să vină sau să aşteptăm pe altul? Drept răspuns Iisus le-a zis: Duceţi-vă de spuneţi lui Ioan ce auziţi şi ce vedeţi. Orbii îşi capătă vederea, şchiopii umblă, leproşii sunt curăţiţi, surzii aud, morţii înviază şi săracilor li se propovăduieşte Evanghelia. Ferice de acela pentru care eu nu voi fi prilej de poticnire. Pe când se duceau ei, Iisus a început să vorbească noroadelor despre Ioan: – Ce-aţi ieşit să vedeţi în pustie? O trestie clătinată de vânt? Dacă nu, atunci ce aţi ieşit să vedeţi?

Un om îmbrăcat în haine moi? Iată că cei ce poartă haine moi sunt în casele împăraţilor. Atunci ce aţi ieşit să vedeţi? Un prooroc? Da, vă spun, şi mai mult decât un prooroc. Căci el este acela despre care s-a scris: Iată trimit înaintea feţei Tale pe solul Meu, care îţi va pregăti calea înaintea Ta. Adevărat vă spun că, dintre cei născuţi din femei, nu s-a sculat niciunul mai mare decât Ioan Botezătorul..."

– ...Ce spui...?!... Ce spui de asta...?!, o întrebă Grobei, cu ochii strălucind. Stăteau amândoi în patul îngust, de lemn alb, goi, cu o pătură aspră, sură, acoperindu-i până la jumătate, în frigul trist al camerei, fiindu-le uneori frig, apoi uitând, apoi fiindu-le din nou frig, apoi încălzindu-se: el, cu textul său prin care vedea nu ştiu ce, beat de nu ştiu ce, ea, rezemată cu spatele ei de fildeş de tăblia de lemn, albă, a patului, răsucindu-şi mereu şuviţa neagră de păr, privind apatică, în depărtare, satisfăcută, digerând actul lor de iubire fizică. Era, se pare, o ierbivoră, sublima Lelia! Grobei continuă lectura:

„...Totuşi, cel mai mic în Împărăţia Cerurilor este mai mare decât el. Din zilele lui Ioan Botezătorul până acum Împărăţia Cerurilor se ia cu năvală şi cei ce dau năvală pun mâna pe ea. Căci până la Ioan au prorocit toţi prorocii şi Legea. Şi dacă vreţi să înţelegeţi, el este Ilie, care trebuia să vină. Cine are urechi de auzit, să audă. Cu cine voi asemăna neamul acesta de oameni? Seamănă cu nişte copii care şed în pieţe şi strigă la tovarăşii lor: – V-am cântat din fluier şi n-aţi jucat, v-am cântat de jale şi nu v-aţi tânguit. Căci a venit Ioan, nici mâncând, nici bând, şi ei zic: Are drac! A venit Fiul Omului mâncând şi bând şi ei zic: Iată un om mâncăcios şi băutor de vin, prieten al vameşilor şi al păcătoşilor! Totuşi înţelepciunea a fost îndreptăţită din lucrările ei."

– ...Minunata opinie publică... făcu Grobei, râzând în felul lui neplăcut, lătrător, cu sughiţuri. Lelia îl privea distantă, zâmbind indecisă: – Cum aşa? făcu ea. – Unul era, devenea suspect prin faptul că nu bea şi nu mânca. Celălalt, hă, hă, devenea suspect tocmai că mânca şi bea!...

– De ce te interesează... astea...?! Tu nu crezi!...

– Bineînţeles că nu cred! Bineînţeles! spuse Grobei pripit, cu dispreţ. Dar tu crezi, comoara mea... mireasa mea dulce...?!

Lelia mişcă uşor din umerii ei incomparabili; în clipa aceea, îi era pur şi simplu lene să ia o decizie; credea...?! Nu credea...?! Gura ei de carmin se întredeschise uşor, pasional şi Grobei, lacom, o sărută, o astupă cu gura sa, o stăpâni cu brutalitate, ca şi cum i-ar fi stors răspunsul de care uitaseră amândoi. – În ce să cred...?! răspunse el (la propria sa întrebare), gâfâind, în ce să cred...?! În tine cred, iubita, îngeraşul meu, cred în carnea ta frumoasă, diafană, în... cred în... iubirea noastră veşnică, în logodna noastră... mistică, incomparabilă! Soţia mea pentru eternitate, pentru...

Ea făcu o grimasă: nu-i plăceau vorbele mari. El roşi, înţelegând, neîndrăznind să o mai sărute. Atunci ea luneca uşor, sub el, şi-l sărută. Grobei era fericit, era în al nouălea cer, era total fâstâcit că se afla astfel, gol, în patul acela rece, de lemn alb, în patul acela înalt, cu ea, cu logodnica sa, la care aspirase, cu teamă, în gând, încă din iarna trecută, de la Sinaia, din sezonul trecut, cum s-ar spune. Patru anotimpuri îi legaseră, îi apropiaseră, îi împinseseră unul lângă altul, goi, în patul acela de lemn alb, înalt, rece, din necunoscutul Blaj. Prin care călătoriseră amândoi, cu afaceri. Băură. Erau beţi pe trei sferturi, de-aia nu simţeau frigul camerei şi se atârnau mereu, la nesfârşit, unul de gura umedă, fierbinte, a celuilalt, în frigul străin, din jur. Mişcându-se în trupurile lor goale de parcă ar fi năvălit aer între pielea şi oasele lor, pielea lor – costumul lor cosmic. Ea îmbătrânise brusc, în patul acela, el se înfrigurase brusc, de-o mare idee; pe care nu era în stare să o exprime. Ea, prin dăruirea ei, prin darul ei, oh, cei mai săraci fac cele mai nebuneşti daruri! Iar cei bogaţi... cei fanatici, ca Grobei, le primesc scâncind, prefăcându-se meschini, distraţi. Iată, ea înnobilase doi bărbaţi: pe Bussy al ei, pe trăpaşul Cârstea, şi pe obscurul merceolog care voiaja de colo-colo. Ca şi Sfântul Martin, tăiase din toga purpurie a inimii ei bucăţi mari, ideale, şi îi înfăşurase, apărându-i de frigul camerei nu ştiu cărui hotel de provincie, nu ştiu cărei lumi, cosmos, de provincie. Şi Grobei, cel puţin, se ghemuise, se ghemuia în toga ei ca un căţeluş nou-născut, orb încă, în scutecele sale, căutând cu gura, cu botul ugerul divin al mamei, al idolului, al maestrului, al stăpânului. Ceva, cineva în pliul căruia să se ascundă, să se încovrige ca foetusul în uter, în

viscerele sublime pe care să le devore. Şi el se atârna de gura ei, încă şi încă o dată, speriat, şi ea îl hrănea, dispreţuitoare şi maternă, caldă şi distantă, suportându-l (după ce, în fine, fugise după el, şi după el!), aşa cum îşi alăptează animalele puii invizibili. Biblia căzuse jos, lângă pat, pe-un covoraş uzat, mătăsos.

– ...Mai citeşte-mi! îl îndemna ea, văzându-l distrat, pierdut, cu capul rezemat în mână. El făcu „da“ din cap, dar nu se mişcă. Se uita pe pereţi, văzând nu ştiu ce dracu' acolo. Ea îi respecta privirea. La cea mai măruntă mişcare se atingeau, cu genunchii, cu părul, cu vârful picioarelor reci, cu pântecul. Apoi băură, din nou. O femeie intră în cameră cu un braţ de lemne, lăsând uşa deschisă, de parcă ei n-ar fi fost acolo; la o anumită oră se făcea focul în cele nouă camere ale hotelului, „Grand Hotel“ sau „Majestic“ sau „Carlton“ sau „Splendid“ sau „La motanul şi mingea“. Femeia ieşi, lăsând uşa întredeschisă. Urma să mai revină?! Cei doi aşteptară, crispaţi, apoi el fugi, desculţ, gol, ca şi Adam în paradisul său, s-o închidă. Fuga sa până la perete (şi uşă), şi înapoi, pe vârfuri (pentru că pe jos erau podele şi ciment) ea o întovărăşi cu râs, un râs înecăcios, întrerupt, excitant. Ochii ei, însă, erau limpezi. Apoi, el se întoarse şi se strânse, înfrigurat, la pieptul ei. Părul lui blond, gras, lung, îi intra în ochi, o jena; dar ea nu se mişcă, nu-l tulbură, uriaşa lupoaică. Îl privea de sus în jos, ca dintr-o oarecare depărtare, puţin uimită, puţin dispreţuitoare. Maternă, fără voia ei. El, nemişcat, părea că adormise, că aţipise. Obosit de voiajurile sale, de legăturile proaste pe care le avea, între trenuri, de facturile, comenzile, de furnizorii săi, de hotelurile igrasioase, incomode, de gripele ce cutreierau Europa. De planurile sale, de angajamentele sale, de obsesiile sale, de fantomele ce-l înconjurau şi valsau lent în jurul staturii sale descărnate, de trecutul uriaşei Provincii care i se lipea de oase, care îl sufoca greţos, ca în somn, în semisomn, într-un coşmar nehotărât în care dai din mâini ca din aripi.

Ea se pregătea să-i protejeze şi somnul, cu aceeaşi maternitate distantă şi dispreţuitoare, dar el nu dormea sau se trezi spontan. Şi începu să vorbească, precum un puşti ce vorbeşte în întuneric, undeva, prietenului, camaradului său, cu care împreună stă aşezat, pe nişte podele, rezemaţi amândoi cu spatele de zid, indiferenţi.

7

„...Viaţa mea dulce, mireasa mea!... Comoara mea gingaşă, îngeraşul meu!... Porumbiţa mea sfioasă, mândră!... Mireasa mea nemaivăzută!“ şi îi săruta mâinile aşa cum îi scria în scrisori. Ea i le lăsa amuzată, înduioşată la suprafaţă, ca unui copil răsfăţat. – Pot să zic că mi-am atins scopul vieţii... scopul vieţii mele era să... aspiram spre Tine, o tovarăşă ideală de viaţă, o femeie perfectă, armonioasă, perechea mea în faţa... în faţa destinului, a lumii, a... vieţii! Iată, te-am găsit... pot să zic şi eu ca dreptul Simeon: – *Nunc dimite, Domine, servum tuum!* Servul Tău, robul tău e... liber, şi-a recâştigat libertatea!

Grobei vorbea fără şir, beat pe jumătate. Ea îl privi, ridicându-şi puţin capul: – Era într-adevăr beat sau... numai pe jumătate?! Oh, era beat de ea, de trupul ei... fierbinte, evident, de faţa ei frumoasă ca o mască, atât de aproape de faţa lui, de ochii lui... care, evident, nu puteau suporta, deodată, o explozie atât de mare de frumuseţe mândră, conştientă de sine, calmă. Da, evident, el era beat, provincialul din el era beat! Şi ea oftă încet. El vorbea, vorbea înainte, sporovăia, dădea din gură, vinul din el bolborosea şi trupul ei, pe care îl digera încet, încet, mestecând din fălcile late ale memoriei sale, se afunda în el, cum înghite un piton o ciută, undeva, într-o poiană smălţată cu flori prin care curge un râuleţ naiv, romantic, şi trupul alb-cafeniu al sălbătăciunii dispare încet, lunecă încet în balele mistice ale şarpelui hipnotizat de hrana vie, fermecată, victima se sărută cu călăul blând, nedureros, un sărut al trupurilor ce se freacă unul de altul, cel mai lung sărut. El bolborosea, Grobei, ameţit pe jumătate, şi ea dispărea încet-încet, languros, în balele sale vii, în clăbucii ideilor sale stranii, trupul ei de nimfă se afunda încet ca-ntr-un vin ce fierbe, ca-n-tr-un must ce sare cu mii de stropi în aerul provinciei eterne. Vai, erau amândoi atât de tineri, de obosiţi, de albi, de subţiri, de ameţiţi pe jumătate, de orbi, de fericiţi, de înspăimântaţi în camera lunguiaţă, cu tavanul înalt şi rece al hotelului.

„...Ce căuta tinereţea mea josnică... spunea Grobei, bolborosind, cu spumă fină în colţul buzelor... ştiu eu ce căuta?! De

unde dracu să... pardon, voiam să spun că... dar ce contează! Auzi! Ce contează! Ce puteam eu să caut, acolo, în orăşelul meu lunguieţ, uite... ha, ha, asta-i bună, exact ca ăsta, ca... exact ca şi camera asta... lunguiaţă, hă, la fel de lunguieţ, şi el! Ei bine, mireasa mea... nu-i aşa, ce puteam eu să caut şi... şi... mai ales, ce puteam să găsesc, în stricta apropriere! Atunci... atunci am început să umblu, să voiajez, cum s-ar zice... evident, în interes de serviciu! Numai în... interese de... (Dacă ea ar fi aplecat uşor ochii, l-ar fi văzut, l-ar fi surprins chiar zâmbind, un zâmbet nehotărât, un zâmbet bălos, aproape, dacă e să ne luăm după aparenţe; era, totuşi, un zâmbet senin, cvasidureros.) – Nu te nelinişti, nu vreau să-ţi fac confesiuni, n-am să mă întind în... voi rămâne la idei generale! Cele mai paşnice... cele mai paşnice idei generale, zău!... Şi el căscă, din surescitare, probabil. Ea îl urmărea şi se urmărea şi pe sine însăşi, cu un egoism explicabil. – Ce chin, Dumnezeule, ce porcărie! ofta el, întinzându-se, suferind nu se ştie de ce, poate de... scârbă! – De ce tocmai eu, tocmai eu să... de ce toate astea pe capul meu păduchios, nenorocit, de ce trebuie eu să... să... pfui! Căcat! Lelia îl privi o secundă surprinsă, vag surprinsă. Era iubitul ei, logodnicul, viitorul ei soţ; putea să-şi permită orice, putea s-o aibă, să drăcuie, să se îmbete, să caşte între două oftaturi distrate, să i se facă scârbă, să... oh, gândurile ei în urma cărora ea pătimea stins, neauzit, erau mult mai... rafinate, mai senine, mai echilibrate! – A fost odată o... să... el, apoi vioi: – Un tată a avut doi feciori! Da, asta e: – Un tată a avut doi feciori! Ah, ea putea fi liniştită; el se referea din nou la *Biblie*, *Evanghelie*, cărţile lui de comis-voiajor... aşa... puţin scrântit, s-ar zice! Bah, cu toţii avem mica noastră scrânteală, când nu te aştepţi, nu-i aşa, îţi suflă dracul la ureche câte o prostioară, una aşa mică şi, he, he, deşucheată... destul de deşucheată! Aşa că, ce mai, lasă-l şi pe el, cumătră, să-şi aibă ţicnelile sale, nu fac rău nimănui, dealtfel ar fi şi destul de suspect, ca să zic aşa, la drumurile, jegul, oboseala, răspunderile, foile de comandă, repere etc. să n-aibă şi el, acolo, cea mai mică consolare! Ha, o mică ţicneală de la Caransebeş sau de la cracănsebeş! Nu-i nici nărozia de aruncat, vai, ce ne-am face tot timpul numai cu cuminţenia cea neroadă, numai cu... echilibrul,

ca să-i zicem aşa, cu seninătatea din inimi! Lasă-l şi pe el, acolo, e inofensivă, cum se zice! E o grămadă din cel de-al Doilea Război Mondial. Dacă îşi face treaba la serviri, lasă-l şi pe el să zburde puţin... să zburde şi el, de două-trei ori!

Apoi, el îi cântă ceva. Apoi, vorbi din nou şi ea îl ascultă cu o ureche distrată, aşa cum îşi ascultă mama pruncul ce-i bolboroseşte la sân. Vorbeşte şi el că tocmai a venit de pe drum şi şi-a rezolvat toate treburile administrative, a luat legătura şi cu tovarăşul Alexandrescu-Ionescu şi cu tovarăşa Nahaiciucvera, şi cu tovarăşa de la comercial şi cu tovarăşul de la evidenţa populaţiei agricole, aşa că!... Fondul de rulment şi... cea mai!... şi toţi indicatorii de... turnătorii de... pavoazatorii de... hei rup! Hei rup! Hai, încet-încet, linişteşte-te, copilaş! Fericirea progresul, bolborosea el, progresul antifascist! Trăiască progresul antifascist! – Eu sunt un antifascist! bolborosea el mândru, eu sunt un antifascist notoriu! Jos cu liftele păgâne, vrem... vrem... vrem înapoi ăăăăă... – Ha, irupse el, Madagascarul luptă pentru pace! Uraaaa! Jos cu toate lucrurile nedrepte, sus cu toate lucrurile drepte, sus cu democraţii antifascişti, jos cu huliganii tiranici, asupritori mârşavi ai... popoarelor! Trăiască popoarele, aha, da-da, se însufleţi el, trăiască popoarele... popoarele lumii! Eu sunt, eu personal sunt... pentru popoarele care... pentru toate popoarele cinstite care... Eu mărşăluiesc cot la cot cu... jos minciuna, sus adevărul! Sus adevărul! Eu sunt pentru adevăr, contra minciunii! Trăiască adevărul! Nu mi-a plăcut minciuna de mic copil... de mic copil păduri cutreieram... zău! *Hänsen klein, ging allein, in die weite Welt hinein, Stock und Hut... Stock und Hut... Vater, Mutter weinen sehr... Vater, Mutter weinen sehr... sehr... sehr...* oh, mi-e sete, mi-e sete şi mi-e lene să mă duc până la chiuvetă!

– Ai terminat de cântat?! îl întrebă ea, severă în aparenţă.

– Nu mai cânt niciodată, promise el închizând ochii ca un căţeluş. Dar nu mă duc în picioarele goale şi... pe-a-colo, pe lângă chiuvetă e şi ciment, e mult ciment... tot mai mult ciment peste... peste cifra de... peste indicatorii de bază, zău...

– Termină! spuse ea cu blândeţe. Îţi aduc eu apă, dacă nu te mai prosteşti. Sau, cum vrei, poţi să te şi prosteşti, nu-i aşa, bebeluşul meu?!

– Nu mai cânt niciodată, astăzi, promise el cu viclenie, închizând un ochi şi lipindu-şi faţa de cearceaful patului. Ea se ridică şi-l servi cu apă, iar el, la rându-i, bău apa pe considerentul că... pe bază de... o mână spală pe cealaltă, iar amândouă una pe cealaltă... una pe... cea mai bună băutură... cea mai bună băutură... când ţi-e sete, bea bere... Bragadiru! strigă el, triumfător. – Ah, ce amuzant eşti, râse ea, când eşti puţin, aşa, atins! Amesteci toate lucrurile şi... zău, îmi plac bărbaţii amuzanţi la beţie, nu-mi plac cei care...

– Mai ştiu una, spuse el cu aceeaşi viclenie. Fii atentă: Gospodina cea curată... cea... cea... vasele strună... ah, îşi încreţi el dureros fruntea, strună rima cu mumă şi...

Ea îi aduse apă călcând pe vârfuri. Apoi, el spuse chestia cu Bragadiru, ea râse şi spuse că îi plac tipii amuzanţi la beţie, el râse linguşitor şi spuse că şi lui îi plac tipii amuzanţi la beţie, apoi el spuse că mai ştie una, ceva, aşa ceva: – *Audaces fortunas juvant!* sau ceva pe aproape, apoi el mai ceru un pahar de apă, de la chiuvetă. Ea îi aduse al doilea pahar de apă. Ea nu era beată. Ea îl privea cu seriozitate, cu sprâncenele ei subţiri, elegante, puţin încruntate. Ea îl privea cum bea apa; probabil, nătărăul uitase că mai băuse un pahar, stomacul său avea o memorie execrabilă. Pfui! El termină de băut apa, apa, aşa, în general. Când ţi-e sete, când ţi-e al dracului de sete, bei numai apa din paharul cu smalţul crăpat; când, al dracului, nu-ţi mai e sete, te gândeşti să bei apa, aşa, în general! – Cum aşa, măi frate, spun idealiştii că apa, ca să zicem aşa, nu există?! Că scaunul ăsta, cum ar veni, nu există?! Păi... ia pune mâna, tovarăşe, pune mâna fără frică... Ei, există sau nu există?! Scaunul ăsta este realitatea obiectivă şi sensibilă! Care e prima calitate a materiei vii, ha?! – Prima calitate a materiei vii, să trăiţi, este iritabilitatea! Care e...

– Ah, mă faci să mor de râs! spuse Lelia păşind peste el ca o căprioară, peste trupul lui. Apoi, el îi spuse chestia aia cu Bragadiru, apoi ea îi... spuse că... apoi că... impenetrabilitatea, apoi... aha, da, ea îi declară că o face să moară de râs! Literalmente să moară de râs! Chiar aşa şi spuse, la un moment dat: – Ah, tu mă faci să mor de râs! sau: – Când te-aud amestecând toate prostiile astea... comice, mă faci să... ce mai! – Ah, îmi plac bărbaţii amuzanţi,

bărbaţii care... nu-mi plac bărbaţii care... Apoi, el cântă, începu să cânte; a, nu, asta a fost înainte! Cu mult înainte să se... şi cântă binişor, cântă... apoi el o făcu să moară de râs în timp ce... pur şi simplu să... dreptul Simeon, cu dreptul, fericitul Simeon.

Apoi, ea spuse: – Mă faci să mor de râs.

Apoi, el spuse.

Apoi, ea spuse: – Îmi plac bărbaţii amuzanţi. Zău...

Apoi, ea spuse.

Apoi, el spuse.

Apoi, ea spuse.

Apoi, ea păşi peste el, ca o căprioară.

Apoi, trupul lui.

Apoi, ea îi aduse, ascultătoare, cel de-al doilea pahar de apă. Apă, aşa în general.

Apoi, viclean, el spuse.

Apoi, el uită.

Apoi, ea îl privi. Distrată, de sus, ca pe un copil ce-ţi bolboroseşte la sân.

Apoi, memoria sa o înghiţi.

Apoi, ea plânse încet, din distracţie, din pură...

Apoi, memoria sa o înghiţi.

Apoi, ea zgârie cearceafurile cu unghiile ei lăcuite.

Apoi, memoria sa o înghiţi.

Apoi, ea urlă, scânci, blestemă, se izbi cu...

Apoi, ea... trupul ei hohoti, iar ea... în disperarea ei cea...

Apoi, memoria sa...

Apoi,... ea, vlăguită de propria ei spaimă, epuizată până la...

Apoi, memoria...

Aaaaaa...poiiiii... eaaa de departttte vru săăă...

Apoi. Memoria. Sa. O înghiţi.

Apoiea.

Apoi.

Memoria.

Sa.

O.

Înghiţi.

CAPITOLUL VIII

1

...Trecură câteva luni, se făcu primăvară, vară şi, şi domnul Grobei nu mai fu văzut prin oraşul Alba-Iulia. Probabil afacerile sale, interesul său de serviciu nu îi permiteau să se abată pe acolo, sau, invers, delegaţiile sale profesionale nu aveau înscris şi modestul oraş Alba-Iulia pe traseul lor. Şi, în urma sa, decepţia şi catastrofa. Prima vinovată, cea care plăti totul, până la ultima centimă, cum e şi normal: Lelia-Haretina Crăiniceanu. Totul se sparse în capul ei de sticlă, familia, rudele, întreaga opinie publică, teribila, o învinovăţeau de absenţa lui, de fuga lui, de eşecul sumbru al logodnei ei. Ea căzu mai jos ca niciodată, fu, în sfârşit, ţintuită la stâlpul infamiei. Acum, tocmai acum, când n-o merita?! veţi spune dumneavoastră... Bah, ce înseamnă: – N-o merita?! Dacă acum fu insultată, batjocorită, dacă abia acum i se trântiră în nas toate uşile caselor onorabile, dar absolut toate, fără nicio excepţie, dacă n-o mai saluta nimeni, dacă nici portarul de la Sfat n-o mai... n-o mai... dacă şi ăsta se făcea că n-o vede, înseamnă, nu-i aşa, că acum o merita! Acum o merita! Venise, pentru sărmana Lelia, scadenţa înfiorătoare, dură, căzuse deasupra gâtului ei de ciută regală, pierdută în provincie, ghilotina opiniei publice căzuse, probabil, pe viaţă. Cine ştie când, unde, cineva în nu ştiu ce împrejurări se va mai milostivi de ea şi o va lua de soţie, era problematic acum dacă şi Bojin, cu râtul său, o va mai folosi drept amantă, drept întreţinută de două parale. N-o mai voia nimeni, căzuse înfiorător de jos! Atât de mare fusese prestigiul merceologului, al lui Grobei! Nu Cârstea, nu prinţul o trântise, ci comis-voiajorul, taciturnul, olandezul zburător, reprezentantul nu ştiu cărei cooperative obscure din fundul Banatului insipid. Toată lumea se răzbuna, o

lovea, o scuipa, o înjosea pentru că-l „alungase", se spunea, „îl dezgustase" cu ceva pe omulețul solid, trepădușul grav al viitorului, cel de care începuseră să se intereseze discret și forurile locale. Ah, unde, când, cum dracu, de se furișase, iată, o dezmățată de asta, suportată ani de zile de oamenii serioși ai orașului, oameni cu răspunderi, le alungase cadrul lor de viitor, un element atât de... atât de... Chiar și Chezan trebui să plătească, el, care n-avea nici în clin, nici în mânecă; fu retrogradat! Ștefi-bàcsi fu împins cu brutalitate la pensionare, după două retrogradări succesive și o tăiere din salariu, Lelia, bineînțeles, fu transferată de la Sfat la o întreprindere periferică unde, la nicio lună de la transfer, se făceau presiuni să fie lichidată. Bojin, săracul, sosi într-o seară, ca un hoț, în casa familiei Crăiniceanu și îi oferi un post, undeva la zece kilometri de oraș, la o filială a unei întreprinderi de colectări. Sau, dacă prefera, la Dej, la un șantier, unde avea un prieten director și care... Ca să nu fie dată afară de la o zi la alta, cu o mică, dar gravă însemnare în carnetul de muncă, așa cum se pregătea, el aflase din sursă sigură, după care adio servici, putea să lucreze la domiciliu, pijamale, fețe de masă, sau să picteze vase de flori si ghivece, dacă o interesa! Ah, o împingeau la prostituție, știa ea ce însemna asta, să lucreze la Oraca sau la Dej, pe-un șantier! Acolo, unde ar fi sosit, o dată la două-trei zile, Bojin cu un Gaz și cu câțiva prieteni, cu câteva sticle, la camera de oaspeți și... iar după o jumătate de an ar fi trebuit să fugă și de acolo, mai departe, mai în provincie, în suburbia provinciei, de teama altei maziliri, a unei alte însemnări în condicuța ei legală. Oh, carnetul ei de muncă ar fi rămas curat, imaculat, dar toate acele însemnări, avertismente, amenzi și retrogadări ar fi fost însemnate cu cerneală roșie, violetă, albastră și neagră pe trupul ei divin! El ar fi devenit carnetul ei de muncă, acolo s-ar fi putut citi cu ușurință toate transferurile și blamurile ei! Ea, pe care societatea, nu-i așa, găsise de cuviință s-o ia în colimator, s-o huiduiască, s-o vâneze legal, să asmuță propria-i familie împotriva ei! De ce, domnule, pentru ce, Dumnezeule?! La scandalul cu Cârstea și cu Pușî... aia, indignarea nu fusese nici pe sfert, ce pe sfert! Nici a mia parte!! De ce, sfinte Dumnezeule?! Numai că nu știuse să-l fixeze pe... ăla, pe microbul ăla, pe

merceologul descărnat, pe semidoctul ăla pe care-l importase, într-o după-amiază plictisită, de la Sinaia, unde-şi plimba pe corso tranzistorul său agăţat de gât?! Numai pentru asta?! Oh, va avea ea destulă putere, destulă disperare să se omoare, în sfârşit... ah, ar fi trebuit s-o facă atunci, când o aruncase El, Mişu, la câini, oh, da, atunci, cel puţin!... Da, pentru sublimul ei trăpaş, pentru Cârstea, putea s-o facă, ar fi fost o moarte sublimă, cu tâlc! Dar acum... acum!... să se distrugă, să arunce viermilor trupul ei diafan pentru... ăsta, cum dracu îl mai chema, Traian-Liviu şi nu mai ştiu cum, ăsta care... dejecţia societăţii, harnicul şobolan ce forfotea prin galeriile întortocheate ale provinciei, cu cravatele sale lustruite, cu nodul făcut, cu izmenele sale lungi pe care le purta grijuliu până hăt, la sfârşitul lui mai, cu subsuorile sale transpirate, cu modul în care-şi lingea strachinile, hălpăind, ca un câine, să se arunce pe înserat în faţa vreunui mărfar, numai pentru că idiotului ăluia, venit din toată lumea, nu-i făcuse onoarea să-l suporte o viaţă întreagă, să-i asculte discursurile pe jumătate digerate de prin almanahuri şi cărţi terfelite luate de la vreo bibliotecă ambulantă...?! Să se omoare, să se dea noroiului şi viermilor, numai pentru că... numai pentru că scăpase de un soţ penibil şi tiranic, să-şi turtească minunea ei de corp, pe care-l râvneau zeii, numai pentru că păduchele ăla târâtor, care-şi ţinea scobitorile sus, în buzunăraşul de sus al hainei sale şi le folosea vreo lună... o refuzase, o uitase acolo, o dăduse pradă monstrului social...?! Numai pentru asta, numai pentru atâta lucru... că scăpase, de-aia să se omoare?!

Sentinţa ei placidă, dispreţuitoare, vagă, era înscrisă în ochii tuturor, chiar şi în privirile celor care n-o cunoşteau. „Ei“ ştiau că ea nu se va omorî, nu pentru că ar fi fost absurd sau josnic să te omori pentru cineva pe care îl dispreţuieşti! Ci pentru că nu avea puterea, nu avea puterea să se omoare fizic, şi pentru că alegea cealaltă moarte, degradarea trupului şi a inimii. Ea însăşi urmând, probabil, să ajungă un fel de comis-voiajor pe la toate întreprinderile de mâna a zecea şi cooperativele din târguri, plase şi comune, mahalale şi târle. Ba nu! Avea puterea s-o facă, gândea ea, mugea ea, în pielea ei, dar înainte avea să-l... lichideze pe ăla, pe şobolanul, nevolnicul, din pricina căruia se răzbunau toţi pe ea, din pricina

căruia o hăituiau! Să-i înfigă cuțitul până la os, în carnea sa lâncedă, să-i presare un praf de șobolani în ceaiul său de dimineață, de la vreo pensiune de mâna optsprezecea! Atunci, da... poate că ar fi putut s-o facă, să-și ia adio de la porcăria asta de lume, cât timp era încă tânără și frumoasă, cu trupul nepătat, pe care-l dăruise doar celor care îi plăcuseră, celor care-l meritaseră, celor care avuseseră aprobarea tacită a inimii ei țâfnoase! Se culcase numai cu cine voise ea, din plăcere, plictiseală sau răzbunare! Dar nu de frică, nu pentru bani, nu să-și păstreze salariul jecmănit sau prima, nu să facă rost de-o friptură și de-o salată de gogonele amare, nu să îmbuneze în favoarea întreprinderii te miri ce inspector ce sosea de la județ cu manșetele îndoite, de parcă ar fi fost bancnote mototolite în pumn de vreun geambaș!... Nu de asta îi încredințase bunul Dumnezeu acest trup de amazoană, din fildeș, abanos și bronz ce scânteia stins în lumina zecilor de pupile umane, ca să-l arunce în troaca tuturor lepădăturilor care se îmbată pe la vreun bufet unde se bea în picioare și-apoi vin să-ți morfolească așternutul, să scurme în trupul tău divin, beți pe trei sferturi cu cel mai ordinar coniac de pe lume! Ah, Lelia, ființa ei afundă gemea, de câtă vreme, de cât de adânc gemea, glasul însuși al urii și spaimei ei răgușise! Dacă ura noastră poate răguși! Dacă spaima noastră abjectă poate răguși!

2

Acum... da, mult stimații mei confrați, stimații mei contemporani, cum se spune (și, orice ați zice, oricât v-ar indigna asta, suntem totuși contemporani și eu, credeți-mă, țin la onoarea asta mai presus de orice, zău, din adâncul inimii: – Zău! – *Eh, bien*!, cum spunea d'Artagnan, a sosit clipa să ne despărțim „realmente" de eroina romanului nostru, de seducătoarea Lelia-Haretina. Ce nume frumos, nu-i așa?! Haretina: un nume vechi, rar folosit, ca un argint cu lucrătura pe jumătate tocită, păstrat undeva, într-o vitrină de familie, ca o diplomă pe care o pot citi puțini: Lelia, grațios și puțin trivial. Iar împreună să sugereze cumva statura ei

înaltă (puţin cocoşată în anumite momente), graţia, membrele ei rasate ce scintilau pe cerul gri al provinciei, rasa ei pierdută, exilată, fiinţa ei aleasă spre sacrificiu, o victimă buimăcită de marele ei destin. Simţiţi, nu-i aşa?! Iată, spuneţi încet: Lelia-Haretina. Pipăiţi-l vă rog, ca pe o stofă, faceţi-l să sune încet, ca pe un ban vechi de metal. Nu adăugaţi şi numele de familie, vă rog, cel puţin deocamdată; el se leagă de cel al tatălui care, aţi văzut, e o figură cu un destin propriu, Ştefi-bàcsi, Eumeus de la Alba, omul tuturor maniilor, porcarul mistic şi golumbofilul, cel speriat de ironia ce se năştea în pieptul lui ca şi cancerul. Da-da, nu zâmbiţi, ironia apărută târziu poate da naştere celor mai surprinzătoare prejudecăţi, cum ar fi viciul, de pildă. Deci, numele de Crăiniceanu nu trebuie adăugat celorlalte două, prenomenului. Şi, în ce mă priveşte (şi v-o declar sincer, pentru că moda secolului nostru e sinceritatea, aşa cum moda secolului şaptesprezece era, să zicem, eleganţa), deşi am urmărit-o pe atâtea zeci de pagini şi în situaţii atât de diferite pe eroina mea şi a dumneavoastră, dacă permiteţi, eu îl regret mai mult pe tatăl. Pe tatăl, şi nu fiica. Vechea schismă între biserica romană şi cea răsăriteană. *Filioque*-le. Spiritul (sfânt sau laic, cum vreţi) purcede în această carte numai de la Tatăl, nu şi de la... Fiică. Regretabil jocul de cuvinte, dar... în artă se fac uneori sacrificii, pe lângă care un biet calambur e floare la ureche. De la Tatăl, mereu de la Tatăl, niciodată, nici în treacăt, sau din întâmplare, de la Fiică. Ce să facem, o mărturisim cu un gest larg, dezolat, cu o intonare tristă: viaţa e simplă, structura ei înfiorător de simplă, de nivelatoare, de simplificatoare. Cine învinge, învinge mereu, orice ar face. Cine pierde, pierde fantastic, cine e inteligent, e inteligent în cele mai prosteşti acte sau fraze, cine e prost, e prost fără cruţare, până la lacrimi şi neputinţă. Uneori şi nouă ne plăcea mai mult fata, ca să zicem aşa, dar tatăl, deşi episodic (dar Dumnezeu nu e un personaj episodic, el nu apare în epiloguri, *ex machina*, sau în prologuri, făcând pariuri?!), ni s-a impus tutelar şi, aşa cum se întâmplă în viaţă (cum zicea tătucul, papaşa Djugaşvili), cum „ne arată viaţa", o calitate, o *anume* calitate a modificat structural celelalte defecte, chiar dacă acestea, defectele, erau într-un număr covârşitor. Defectele devin calităţi, ca pe un tablou electric în care se schimbă peste tot semnele, iar la partida

adversă, calitățile se transformă în defecte. *Horror vacui*, se spunea, natura are oroare de goluri. Sau natura *non facit saltus*. Probabil, dar natura are oroare şi de nuanțe. Bun sau rău, puternic sau slab, învins sau învingător, norocos sau nenorocos, înalt sau scund, inteligent sau prost. Da sau nu. Oh, desigur, există şovăieli, retrocedări, amânări, reveniri, nuanțe, dar... până la un anumit punct, pe care nu-l ştie nimeni dinainte. Până în clipa când se retrag toate capitalurile, când se închid toate, dar ştii, absolut toate uşile, chiar şi cele de la scările de serviciu, când urechea blândă de părinte e înlocuită cu ureche de piatră, din cea mai milenară piatră. Când nu se mai acordă nici cea mai măruntă, cea mai ridicolă şansă. *Give me a chance* sau *give him a chance*, ceea ce în secolul nostru a înlocuit, fără succes, pe vechiul „dă-ne nouă pâinea cotidiană", nu mai are niciun sens. Nu se mai acordă nicio şansă, a dispărut chiar şi noțiunea de şansă. Ce să facem, aşa a făcut bunul Dumnezeu lumea. E lumea lui, e încă a lui, nu a noastră! Să-i facem pe plac, măcar din politețe, politețea aceea a *no man's land*-ului, politeţea crispată a doi foşti prieteni. Haide-haide, să-i facem pe plac, domnilor, face, oricum, parte din familie, ca un bunic puţin scrântit care îşi încălzeşte picioarele reumatice la soare şi e puţin brutal, puţin crud cu strănepoţii.

Deci tatăl, nu fiica. De amândoi însă trebuie să ne despărțim. Şi de spiritul tutelar, ca şi de cel catalizator. De cel inspirator, ca şi de cel mediator. Fiica, Lelia, va îmbătrâni, îşi va urma existența ei în care vor încăpea nu ştiu câte romane (pe care, fiți sigur, nu le voi scrie eu!), iar Tatăl, bătrânul Crăiniceanu... ah, da, cu el mă voi mai întâlni, presimt asta! Nu dumneavoastră, ci eu! De aceea el nu va evolua în niciun fel, mă va aştepta undeva într-un punct fix şi eu mă voi apropia respectuos de el, salutându-l de la distanță, pentru că, să ştiţi, un bun romancier îşi salută totdeauna primul personajele. „Niciodată, spunea, obişnuia să spună unul din episcopii pe care i-a slujit tatăl meu; niciodată nu a reuşit vreodată cineva să mă salute primul!" Graţioasă vanitate, pe care o împărtăşim şi noi. Îl voi saluta, deci, pe bătrânul Ştefi-bàcsi şi îl voi asista la curățatul porumbarului său. El mă va suporta morocănos, taciturn, apoi îmi va dărui un pumn de seminţe, ca lui Grobei. Inspirându-mă, astfel, ca şi pe el. Dăruindu-mi *ingenium*. Ca şi lui.

À propos: – Ce se aude, ce se aude cu ăsta... cu Grobei?! De ce a dezertat de la căsnicia sa, pregătită cu atâta pedantă ambiție, aş zice, cu atâta răbdare şi abnegație?! Lăsând, ca o cometă, o dâră de nenorociri în urmă, îngropând-o, cu cruzime, pe Lelia, în stima opiniei publice sau în furia opiniei publice, cum vreți. Ce fel de încredere poți să mai ai într-un om, într-un erou de roman care, în clipa când şi-a atins scopul, dezertează, fuge ca un schizofrenic, lăsând neterminată opera ambiției, perseverenței sale, punând în primejdie soliditatea întregii sale existențe, a stimei cunoştințelor şi lectorilor săi?! Poftim?! Ce fel de treabă e asta, domnule... ce fel de autor mai e şi ăsta, care ne pune să urmărim pe patru sute de pagini o istorie galantă, contemporană, ca tocmai când ne apropiem gâfâind de final, să ni-l fure de sub ochi, să ne frustreze de final?! Mai e ăsta *fair-play*, domnule, stimă față de lector, față de meserie, față de tipograful onest care îl culege, față de corectorul anonim care îl apără de ridicol, față de librarul ce-l aranjează în vitrină, față de cenzorul care îi face răul vrând să-i facă binele sau, invers, făcându-i binele vrând să-i facă răul etc. etc.?! Etc. etc. etc.? Ce anume putea să-l facă pe un tip ca Grobei să fugă din calea fericirii lui, mult visate, de lângă logodnica sa, Lelia, pe care ar fi putut s-o aducă în Caransebeşul său ca pe un trofeu, un veritabil trofeu antic?! Doar îl cunoaştem destul de bine pe tinerelul ăsta, numai dacă nu ne-a trişat domnul autor, ceea ce, să mă ierte Cel-de-sus, dar... de altfel, un bun roman polițist (şi orice roman e un roman polițist, orice roman autentic, vreau să zic, adică o istorie cu victime şi călăi, cu o anchetă, cu martori indiferenți sau mincinoşi, cu un mobil al crimei sau al incestului, cu birturi, castele, pensiuni şi penitenciare etc. etc.), deci, un bun roman polițist, un onest roman polițist trebuie să ofere şi lectorului o şansă la rezolvarea enigmei. Evident, lectorul nu cere toate datele domnului *juge d'instruction* sau domnului detectiv particular, *the private investigator*, şi oricum, nu în ordinea care ar duce în mod prea simplu, prea rapid la rezolvarea enigmei. Eh nu, puțină enigmă şi, mai ales, puțină enigmă amânată gâdilă plăcut vanitatea lectorului. Dar totul trebuie să aibă o logică! Totul trebuie să aibă o logică şi dacă Grobei ăsta a dorit-o atât de mult pe Lelia asta pe care a acostat-o la Sinaia, atunci, pentru Dumnezeu, să şi-o ia,

când cuiva îi este foame sau sete nu renunță în mod absurd la apă și mâncare tocmai când, după o luptă îndârjită, reușește să...

Mă rog, sunt de acord, mă rog frumos, dar nu știu de ce trebuie neapărat ca totul să aibă logică? Ce-i și cu prejudecata asta cu logica?! Oare tot ce ni se întâmplă e logic?! Sau vreți ca numai literatura, ca o fosilă, să păstreze acest criteriu, dispărut suspect de mult, cantități masive, din viața noastră de zi cu zi, din bunul-simț cotidian? E adevărat, în mod *logic*, Grobei trebuia să se însoare cât mai repede cu aleasa inimii sau ambiției sau cumpătării sale! Dar... după logica cui?! A mea nu, în niciun caz! Veți spune, cu îndreptățire, după logica oricărei povestiri, după logica caracterelor, după logica fidelității elementare a autorului față de destinul personajelor create de el etc. Da, e adevărat, aveți întru totul dreptate, aveți, cum se spune, dureros de multă dreptate, dar... numai atât! Numai atât: dreptate! Ce să fac eu, ce să faceți dumneavoastră cu dreptatea aceasta?! Hai? E o monedă pe care n-o schimbă nimeni, ca și latina, e o limbă moartă, ca și esperanto, e o limbă ideală de care n-are nimeni chef!

Bine, veți spune, și aveți dreptul să spuneți orice, mi-ați făcut încrederea să-mi băgați cartea în buzunarul pardesiului, trecând pe lângă o librărie oarecare, dacă nu respecți logica, de ce o faci tocmai acum, la pagina patru sute, hai?! Crezi că eu sunt prost, domnule *writer*?! De ce uzezi tocmai acum de paradoxul învechit cu ilogica existenței, de ce m-ai făcut să cred pe sute de pagini că ești un om din vechea gardă, care a crescut în respectul realismului tradițional, ca acum s-o întorci, să-mi faci teorii, să-mi strici finalul pe care-l merită ochii și timpul meu irosit?!

Discuția, dragul meu lector, drăgălașa mea lectoră, cum se spunea odată, poate dura la nesfârșit. În această discuție avem, e evident, amândoi dreptate. De altfel, într-un secol ce abundă de reportaje senzaționale, documentare și confesiuni din lagăre de concentrare în care ilogicul și oroarea mustesc, în care e spartă pentru totdeauna legătura dintre cauză și efect, m-aș simți măgulit ca tocmai eu, umilul dumneavoastră scriitor, să mă fac gardianul acestei rămășițe a lumii civilizate: logica, bunul-simț, rațiunea! Zău! Dar... a existat vreodată această „lume civilizată"? Și suntem

noi atât de departe de ea?! Departe de lumea turbată, *far from the madding crowd*, cum zicea bătrânul înțelept Hardy...

Şi apoi, cine ştie, Grobei, purtându-se ilogic, este logic în esență, iar eu însumi sunt fidel structurii sale adânci, celei care i se relevă lui însuşi, în acelaşi timp ca şi mie...?! Nimeni nu poate să pretindă unui autor de roman polițist să ignore finalul propriei sale cărți. Doar să se prefacă că-l ignoră, dar să se *prefacă bine*! Să se prefacă cât mai bine, în acest talent de *prefăcătorie* stă diferența între talent, pe care îl avem cu toții, şi geniu, pe care nu-l are nimeni. De altfel, nu trebuie să ne ascundem, lectorul meu, care nu are prea mult timp de pierdut, a bănuit câte ceva, din timp, nu-i aşa... au fost câteva sunete, disparate, dar stridente, pe ici pe colo, care au stârnit o anume neîncredere, cel puțin o anume bănuială. Eu nici nu pretindeam mai mult, viața însăşi, cum ar zice papà Djugaşvili, nu cere mai mult! Şi-apoi, credeți că acest Grobei, pe care-l urmărim acum, după care vom călători până în nordul țării, la Bistrița-Năsăud şi la Vatra Dornei, mai e acelaşi de la începutul cărții?! Acelaşi tânăr rezervat, „serios", singuratic, cu tranzistorul de gât, ştiind să împace utilul cu plăcutul, atent la aprecierea superiorilor săi ierarhici?! Haide, cinstit, credeți asta?! Eu nu, şi nici dumneavoastră, sunt sigur că nu! Oricum, şovăiți, ceea ce... Şi-apoi, eu nu am de ales! Eu trebuie să-l urmez, ucenicul vrăjitor, o dată ce a dezlănțuit furia apelor, va muri înecat, niciun magistru omnipotent nu-l va salva, ca în legendă. Eu trebuie să-l urmez, într-adevăr nu am încotro. Şi, vă mărturisesc – dumneavoastră, care încă puteți alege, care aveți, cum zice francezul existențialist, *le choix*; nici nu-mi pare rău, sunt mulțumit că nu „trebuie să aleg" sau că nu am „posibilitatea" să aleg. Eu îmi urmez destinul, ca şi Grobei, la fel de grav, de hotărât ca şi el. Nicio clipă nu mi-am închipuit că *el* ar putea fi altul, nici nu e necesar să fie altul. Ah, am o imaginație atât de săracă... atât de săracă!... E într-adevăr de mirare că-mi câştig existența din scris! Dar asta nu e meritul meu, ci vine numai dintr-o profundă indulgență a contemporanilor mei! Vă asigur. Pe cuvântul meu.

3

Grobei, cum spuneam, a dispărut din Alba. Începând cu anul 1957, sau... '58?! nu mai fu văzut pe acolo. Ba da, în primăvară trecu pentru câteva ore prin urbe şi trecu chiar pe la familia Crăiniceanu, într-un timp când Lelia nu se afla acasă. Vorbi cu doamna Vanina aproape o oră, obţinu câteva hârtii de la ea, lucruri pe care familia le socotea inutile, scrisori, fotografii, notiţe, hârtii disparate, din arhiva familiei, şi pleacă. Doamna Vanina, singură acasă, se purtă cu el ireproşabil. O singură dată, timp de câteva minute, îi tremură vocea şi i se umezi glasul, ca să zicem aşa. Dar în faţa atitudinii corecte, grave, a tânărului funcţionar care ar fi putut să-i fie ginere şi care ştiuse cu o anume dibăcie să i se strecoare în inimă, ea se stăpâni şi îşi jucă rolul până la capăt. Apoi, prezenţa sa nu mai fu decât o umbră, numele său pomenit din ce în ce mai rar. El dispăru, cum se spune, din rândul celor vii, din Alba. Traseele sale duceau mai spre Nord.

Bistriţa-Năsăud şi Vatra Dornei. Se părea că centrala cooperativelor din Banat, ale cărei interese le salvgarda tânărul Grobei, îşi mutase atenţia în acea zonă a ţării sau că lui îi fusese acordată cu prioritate acea zonă de prospecţie, comenzi şi plasare. Evident, el era un salariat exemplar şi asculta cu fidelitate de interesele superioare, de fericirea, ca să zicem aşa, a întreprinderii sale mamă, dar, e drept s-o spunem, datorită competenţei sale probate, ca şi a unei indiscutabile autorităţi pe care şi-o câştigase, el putea, el avea un cuvânt de spus în alegerea zonei unde urma să-şi desfăşoare activitatea. Astfel, putem bănui cu multe şanse de probabilitate că se afla în nord şi datorită dorinţei sale. Dar, atât timp cât îşi îndeplinea exemplar sarcinile sale variate de serviciu, nimeni, cum e şi de înţeles, nu avea ceva împotrivă.

Nu vom descrie cele două orăşele, pe care multă lume le cunoaşte, Vatra Dornei, mai ales, cunoscut şi admirat loc de odihnă, balneoclimateric. Apariţia sa pe străzile celor două orăşele fu, ca de obicei, de puţini remarcată. Noi înşine, care l-am întâlnit şi cunoscut suficient de bine în urmă cu aproape doi ani, în

stațiunea Sinaia, fragmentar la el acasă, prin reflexul unei scrisori mai ales (vă mai reamintiți de episodul său cu tânăra croitoreasă Vicky?!) și pe străzile Albei, l-am recunoaște acum, cu o anume dificultate sau uimire, cum vreți. Un om se „schimbă" de câteva ori într-o existență, în afara schimbărilor de creștere și maturizare, evident. Și nu toată lumea se schimbă la aceeași vârstă, deși ieșirea la pensie, ca să spunem așa, sau căsătoria, ca să luăm doar două exemple la întâmplare, aduc oarecare schimbări somato-psihice la o categorie largă de cetățeni. Dar nici aceasta nu poate constitui o regulă. Iată, Grobei al nostru, în vârstă de 26 de ani abia trecuți, după doi ani de la prima întâlnire cu el, purta semnele unei vizibile schimbări, mai bine zis, a unei evidente frământări, a unei crispări interioare cvasi-dureroase, cvasi-inconștiente. Figura sa îndeobște gravă era acum și mai trasă, mai țeapănă; trăsăturile feței mai marcate, ochii mai întunecați și ficși. Se întâmpla uneori să zâmbească, dar râdea rar; cât despre hohotele sale sănătoase, un pic cam vulgare, nici urmă. Nu pentru că omul și-ar fi pierdut din veselia sa nativă sau pentru că împrejurările l-ar fi făcut morocănos; mai degrabă am putea spune că uita să râdă, că uita să se bine-dispună. Sau că nu avea nevoie de așa ceva. Nu-și pierduse însă umorul, dovadă că inteligența sa se ascuțise. Umorul însă nu are nicio legătură cu râsul. În societate se purta corect, civilizat, dar se ferea și mai mult ca înainte din calea distracțiilor, a băuturii, a jocurilor de noroc, a femeilor etc. Se îmbrăca cu aceeași îngrijire dar, fapt ciudat, duminicile uita să-și schimbe costumul și cămașa; în cazul în care cămașa era curată, o purta și duminica, când, uneori, intra în câte o biserică. Renunțase la orice poate fi amuzament și desfătare în viață într-o asemenea măsură încât nu mai întreprindea nici micile sale excursioare pe munți, la mănăstiri, nu mai vizita nici casele memoriale din partea țării în care se afla, nu căuta nici persoanele notabile sau de interes istoric din orășele sau târguri, nu se mai afunda cu același interes pasionat în micile și surprinzătoarele biblioteci, colecții de monezi, ceramică, documente, veselă, care se găsesc prin anumite case în provincie etc. etc., renunțase, într-un cuvânt, la tot ceea ce făcuse cu numai câțiva ani înainte, la noblețea și meritul vieții sale puțin

zbuciumate şi singuratice. Părăsise, într-un fel, uriaşul muzeu al provinciei, el, îndrăgostit atât de pătimaş de Provincia sa, de spiritualitatea ei eternă etc. etc. E posibil aşa ceva?! Se poate schimba un om atât de repede, de temeinic?! Nu ştim, dăm din umeri ca oricine, constatăm şi atâta tot. Chiar persoana sa fizică, vreau să zic trupul său, se modificase puţin, în sensul că slăbise, deşi, nici înainte, nu era dintre cei graşi. Sau poate că nu slăbise, ci era mai degrabă o impresie subiectivă. Mă rog, subiectivă sau nu, fapt e că slăbise. Făptura lui devenise puţin mai ştearsă, mai insignifiantă. Fără să devie banală. Defel. Nu era în niciun caz banală, acum mai puţin decât niciodată; dar era ceva mai... ştearsă, da, ăsta-i cuvântul! Se maturizase brusc, subit, adolescenţa îngheţase în spiritul lui. Ochii săi se făcură mai întunecaţi, priveau foarte rar pe cineva drept în faţă. Prinseseră un reflex *lateral*, o anume distracţie, evaziune. De parcă, atunci când conversa cu cineva, cu toată stima, evident, cu concentrarea necesară şi cu cuvintele cele mai potrivite, l-ar fi atras în acelaşi timp şi peisajul sau mobila din jur, sau un tablou, sau ceva care se găsea pe propriul său umăr. Uneori umărul său îl interesa cel mai mult.

Prin Vatra Dornei, orăşel care vara şi iarna e plin de vizitatori, statura lui înaltă, descărnată, puţin aplecată trecea neobservată, cum e şi firesc. De altfel, în afara unor rapid efectuate îndatoriri de serviciu, el trecea rareori prin centru sau pe la băi, prin faţa monumentalelor pavilioane. Cel mai ades putea fi văzut în partea de est a orăşelului, într-un cartier mai sărăcăcios, intrând pe o poartă de lemn, portiţa, mai bine zis, a unei căsuţe aflate mai în interior, albă, cu două geamuri la stradă, mari, cu o mică grădiniţă în faţă. O curticică prelungă flanca căsuţa în partea ei vestică, pavată cu beton şi care se termina printr-un fel de cămară de lemne, foarte spaţioasă. Alături se găsea şi cuşca unui câine, de asemenea vopsită în alb. Grădiniţa din faţă, în anotimpul de care vorbim, nu era cultivată, se găseau însă câţiva araci de lemn ce purtau în vârf globuri de sticlă metalizată, de diferite culori. Acoperişul casei era de tablă.

Aici se strecura Grobei, în primele ore ale înserării, cam de patru ori pe săptămână. Ca un revoluţionar, ca un conspirator.

Rareori era văzut şi duminica. Vecinii la început comentară cu o oarecare vioiciune apariţia acestui personaj, apoi se încadră, destul de repede, siluetelor familiare ale străzii, fetiţelor ce mergeau cu o doniţă după apă, bătrânilor, ce erau trimişi cu plase după cumpărături, copacilor, iederei ce se încolăcea pe garduri, păsărilor, vrăbiilor ce se foiau prin ramurile goale. Devenise unul de-ai lor, e adevărat, puţin cam enigmatic, dar nu cine ştie ce. *Laisser-faire, laisser-aller* e încă deviza provinciei.

Dacă cineva, aşa, o persoană ocultă, l-ar fi urmărit pe eroul nostru în interiorul căsuţei de pe strada Traian Demetrescu ar fi putut constata, cu oarecare uimire, că nimeni nu vine să-l întâmpine. Intra, pur şi simplu, în antreiaş, îşi depunea parazolul, galoşii sau pardesiul, îşi freca scurt mâinile sale lungi, puţin uscate, şi privea înapoi, în stradă, prin geamul mare, încadrat în lemn alb. De parcă ar fi vrut să se convingă că nu-l urmărise nimeni, lucru pe jumătate fals, pentru că, adeseori, deşi se uita pe geam, privirea lui era abulică, distrată. Apoi, deschidea uşa ce dădea spre un salonaş, prin care trecea fără să se oprească, fără să se uite în jur şi, cu gesturi semimecanice, împingea o uşă, în dreapta, o uşă de tapet. Apoi pătrundea într-o altă încăpere, nu prea spaţioasă, deşi aceasta era doar o primă şi falsă impresie; datorită mobilelor, tablourilor (fotografii, cât şi uleiuri), cărţilor etc. spaţiul părea micşorat. Aici, un foc vesel ce duduia cu discreţie într-o sobă înaltă, tot albă, de teracotă, îl aştepta. Ca şi cu puţin înainte, în antreiaş, Grobei, cu un zâmbet vag, distrat, pe buzele sale subţiri, uscate, se apropia de teracotă, îşi depunea o clipă palmele pe suprafaţa lucioasă, caldă, şi le freca scurt, puţin cam nervos, le atingea din nou de oglinda mată, de consola pretenţioasă, cu sculpturi (în definitiv, el era un vânzător de astfel de sobe şi aprecia frumuseţea modelului), apoi, la nici două minute de la intrarea în birouaş, se întorcea scurt şi se apropia de zidul opus. Aici se afla un birou încadrat de două dulapuri-bibliotecă, cu uşi de sticlă, închise cu cheia. Tânărul nostru se aşeza la birou, făcea acele gesturi specifice, de recunoaştere oarbă a locului, pe care le face orice om cu îndelungată practică atunci când se aşază la biroul său, printre hârtiile sale. Se aflau acolo o maşină de scris (printre

altele) marca „Wanderer“, topuri de hârtie albă şi scrisă, reviste vechi, un tampon de marmoră, un ceas consolă ce ticăia stins, cărți, gume, o sticlă de cerneală mare, de o jumătate de kilogram, cum vedem prin birouri, chiar şi un canar împăiat, un suport de fotografie din metal nichelat, din care surâdea un chip necunoscut etc. Apoi se ridica, scotea din portmoneu o cheiță şi deschidea unul din dulapuri, uneori pe amândouă. Stătea câtva timp în fața dulapului-bibliotecă, burduşit cu cărți, reviste, hârtii aruncate de-a valma, stocate deasupra cărților, şi revenea la birou, gânditor, mângâindu-şi cu degetul arătător buza de jos. Alteori întârzia mai mult în fața rafturilor, trecea chiar şi la celălalt dulap, părând a căuta ceva, afundându-se în lectura vreunei reviste vechi, de pe care se scurgea praful uşurel. Treceau astfel uneori câteva ore. Apoi revenea la masa de lucru. Afară se însera şi Grobei aprindea o veioză instalată de asemenea pe birou, un obiect frumos, din metal aurit, cu un glob mare, pictat de mână.

Cam la vreo jumătate de oră, o oră de când aprindea lumina, cu un gest absent, continuând la intervale mai mult sau mai puțin regulate să-şi frece gânditor buza de jos cu indexul, se deschidea o uşă, alta decât cea pe care intrase, şi în încăpere mai pătrundea o persoană. Probabil gazda. O femeie corpolentă, măruntă de stat şi foarte grațioasă, se vedea asta de la primele mişcări. Cu părul perfect alb, strâns într-un coc susținut de o superbă agrafă de os, cu fața rotundă, extrem de tânără, de odihnită, de plină de culori, purta în mână o tavă albă, de metal smălțuit, pe care se afla un serviciu de ceai. Tânărul musafir se ridica respectuos în picioare fără să iasă de după birou. După câteva fraze pe care le schimbau, după două-trei scurte drumuri pe care le făcea doamna cu părul alb prin încăpere, cei doi se aşezau şi luau ceaiul împreună cu sandviciurile sau *feuilletage*-urile ce se găseau depuse alături, pe o farfurioară. Uneori nu se găseau decât bomboane şi acesta era un semn că cina urma să nu întârzie. Grobei însă cina rar dar, când era rugat, nu-i plăcea s-o refuze pe prea amabila lui gazdă. Adeseori (vreau să spun uneori), spre sfârşitul săptămânii, mai apărea şi o a treia persoană, o femeie mai tânără, subțire, cu părul cărunt, cu mişcările însă deosebit de vii. Ea era de obicei întâmpinată în

antreiaş de gazda grăsuţă, cu părul alb, ajutată să depună şi condusă undeva, într-o încăpere mai dosnică, probabil în bucătărie. O bucătărie germanică, spaţioasă, curată, caldă, cu vase de aramă sclipitoare atârnate pe perete, cu o masă mare, dreptunghiulară, acoperită cu o muşama curată, cu o sobă „Vesta", nichelată, şi cu capace de ceramică albă, în care duduia de asemenea un foc vesel, cu un credenţ cu geamuri de sticlă etc. etc. Apoi, după un timp, femeia mai tânără apărea în birouaşul în care lucra Grobei şi, fără să schimbe o vorbă, îl asista în treaba lui, tăcută, aproape invizibilă. El îi dădea teancuri de reviste pe care ea le ştergea şi le punea în ordine, alteori bătea la maşină, copia texte, alteori citea pur şi simplu. Târziu, aproape de ora nouă, gazda intra uşurel în cameră, zâmbind, frecându-şi încet mâinile trandafirii, grăsuţe, şi îi invita la cină. În trei, când erau în trei, adică atunci când era prezentă şi femeia tânără, brunetă, cu şuviţele de păr cărunt, cinau cu regularitate, uneori, destul de rar, dar totuşi!, se bea şi câte un păhărel de vin roşu, natural. La masă, nu se vorbea prea mult, iar cei doi mai tineri (tânăr era de fapt doar Grobei, pentru că cealaltă vizitatoare avea în jur pe cincizeci de ani) erau mai rezervaţi, mai serioşi. Doamna cu coc şi părul alb era însă deosebit de vie, vorbea, povestea, se ridica şi se aşeza fără întrerupere, făcea din când în când gestul acela graţios pe care îl au unele femei când vor să se asigure că cocul nu ameninţă să cadă. Un gest cu mâna stângă, automat, deosebit de graţios. Poate îi făcea plăcere să-şi simtă din când în când agrafa mare, de fildeş, un fel de pieptăn lucrat, sculptat în os, deosebit de preţios. Plăcerea pe care o avem uneori de a atinge obiectele, anumite obiecte mărunte care preiau rolul animalelor domestice, de cameră, o pisică angora, un câine şoricar, un papagal.

Uneori, după cină, cei doi se întorceau în birouaş. Gazda nu-i însoţea. Dar cel mai adesea, după cină, musafirii plecau în jur de zece. Rareori îi prindea pe cei doi ora zece şi jumătate în casa de pe strada Demetrescu. La ora unsprezece luminile se stingeau peste tot şi nimeni nu mai circula pe străzi. Cu precădere iarna, toamna târziu, primăvara devreme. Grobei însă, cel mai adesea, venea singur, se închidea în birouaşul din dreapta şi se cufunda în lucru. Apoi pleca, refuzând politicos invitaţia la cină. Uneori i se

întâmpla să cineze iute, undeva într-un birt, în drum, cel mai adesea la o masă de lângă perete, în picioare: un cârnat fript în ulei, cu muştar, o bucată rece de şniţel, câteva felii de tobă sau lebăr, o piftie etc. Încheind cu un pahar de sifon sau de apă minerală. Nu bea alcool niciodată singur. Renunţase şi la sticla sa de bere pe care o bea miercurea seara, la Caransebeş, împreună cu colegii săi de birou, urmărind peste umăr o partidă de biliard sau de rummy. Cu viaţa încordată pe care o ducea, apa minerală îi făcea mai bine; berea îl balona uşor şi, în lipsa unei societăţi de tineri veseli, uşuratici şi glumeţi, nu mai avea niciun haz. Fiecare lucru la timpul său şi anumite sortimente de apă minerală, indicate în cazuri de hipertonie gastrică, puteau avea şi un efect curativ. Deşi Grobei în primul rând voia să-şi astâmpere setea acomodându-se şi chiar începând să-i placă unele ape cu gust sălciu sau clorat, şi, ca şi băutorii de ceai rafinaţi, începând să deosebească cu o anume precizie, un sortiment de altul. Cu precădere când era vorba de soiuri locale, ape naturale recoltate din staţiune sau din împrejurimi, numeroase, cu calităţi ieşite din comun.

4

– ...La început am crezut că mă joc, că e o simplă joacă. Ceva ce poate fi început dintr-o toană şi întrerupt oricând. Acum, nu numai că nu mai am aceeaşi convingere, dar mă simt obligată să şi transcriu toate aceste „experienţe“. E oare potrivit acest cuvânt: experienţe?! Nu e cumva minimalizator?! Nu am timp să caut altul, eu nu sunt scriitor, stilizator, eu sunt un om de acţiune.

Am devenit o fiinţă socială; nu am fost totdeauna, o ştiu abia acum. Iar noţiunea de „social“ prinde un sens misterios, aproape exotic. Nu voi transcrie totul, nu aici, cel puţin. În indexurile 5 şi 9 sunt fişele complete biopsihologice, iar în Clasorul cel mic se află toată corespondenţa şi actele, de la cele mai mărunte chitanţe, bilete scrise în fugă, până la extrase de carte funciară, extrase de cont în legătură cu averea imobilă, copii de certificate de naştere etc.

Cândva vor trebui toate puse în ordine, abia acum îmi dau seama ce ştiinţă teribilă e arhivistica, o ştiinţă a viitorului. Ce revelaţii poate da un material oarecare, bine ordonat, clasificat în urma unui criteriu! Care sunt criteriile? Cine va face toate acestea?! Aş avea nevoie de un aparat întreg...

Vreau să vorbesc aici despre trei dintre ei. Nu e o simplă consemnare de dosar secret, nici măcar o fişă caracterologică, lucru ce se află în altă parte. Este pur şi simplu reluarea experienţei, în datele ei fixe, neconfundabile, pentru a înţelege eu însumi mai bine ce am făcut, de ce am procedat aşa şi nu altfel, o *clarificare* a propriilor mele mobiluri pentru mine însumi, o obiectivare, o distanţare de realitate. Realitatea e cea care ne tulbură, oricât am fi de stăpâni pe nervii noştri şi de reci, încât trebuie să ne îndepărtăm cumva, s-o considerăm într-un anume sens mincinoasă. Aici, ciudat, poetul cel mai abulic şi politicianul se întâlnesc: neîncrederea în realitate.

1. Descrierea ei exactă, cât mai exactă, înlăturând pe cât e posibil şi foarte rapid orice prejudecată, orice idee moştenită, împrumutată, orice falsă memorie, orice „literaturizare“ etc.

2. Îndepărtarea ei, a imaginii ei chiar „exacte“, ca fiind mincinoasă, conform axiomei: Realitatea e, într-un fel, totdeauna falsă.

3. Reîntoarcerea, dar nu la „ea“. Regăsirea „ei“, cel puţin a unuia dintre mobilurile ei. Vai de cel care vrea să afle totul, el nu va deveni niciodată om de acţiune. „Totul“ e făcut pentru filozofi şi falşi patrioţi.

4. Crearea, construcţia omului pe datele sale minime, reale, uneori în evident contrast cu „realitatea“ lui. Alteori nu, sunt unii, am observat deja asta, care şi-au intuit destul de bine destinul, dar care calcă cu o palmă alături, aşa cum e umbra în orele de dimineaţă...

a) ...Experienţa făcută cu Găvrilă, ratată cu B.V., experienţele cu Cocles, Bratoloveanu şi Viciu m-au împins imediat la nişte concluzii pripite asupra puterii. Nu totdeauna prima impresie e falsă, nu totdeaima prima asociaţie e banală, neadevărată. Totdeauna ideea de *putere*, sau, în primul rând, ideea de *putere* s-a asociat, s-a încărcat de un balast social. Putere militară, religioasă (Eleusis sau cea a castei preoţilor egipteni), bănească, politică etc.

Chiar şi puterea pe care o are, trecător, bărbatul asupra femeii, tatăl asupra copilului nedezvoltat (vorbesc de puterea reală, de autoritate, şi nu de cea obţinută cu mijloace de coerciţiune), *puterea* maestrului asupra elevului, ucenicului, puterea pe care o are o persoană de la distanţă sau moartă asupra cuiva etc. etc. Pe mine, în aceste note disparate, mă interesează celălalt înveliş al puterii reale, cel nesocial. E posibil aşa ceva?!

Cred în primul rând că toate formele istorice sau de structură ale puterii au avut un substrat politic care a inundat ca o pânză freatică întregul edificiu uman. Se poate să nu fie foarte ştiinţific ceea ce spun, poate nici măcar „adevărat"; doar pentru mine, pentru „noi", din punctul meu de vedere de acum. Mecanismul politicului sub toate formele istorice, al puterii militare, religioase, băneşti etc., mă interesează. Mecanismul moral-psihologic, şi nu cel social, care e mai mult sau mai puţin cunoscut. Sunt toate aceste forme, aceste structuri, metamorfoze ale aceluiaşi principiu, sunt ele, cât de cât, reductibile la câteva criterii, pârghii moral-psihice, având la bază instinctele fundamentale vital-umane?! Şi, în primul rând, ceea ce Freud numeşte instinctul agresiv, sau Hegel instinctului de dominare?! Paradoxal (e observaţia mea), tocmai instinctul puternic de dominare (sau agresiv) îi face pe unii unelte aproape perfecte, executanţi ideali, aşa cum absenţa lui, mai bine zis existenţa instinctului de dominare în date mediocre, îi face pe mulţi incapabili, tocmai, de a „servi", de a sluji, de a executa porunca altora. (Mă rog, acestea sunt amănunte, ori eu nu vreau să mă afund în mlaştina teoriilor. S-ar putea discuta la nesfârşit despre valorile instinctului de conservare [*selbst-erhaltungstrieb*]. O idee: există neîndoios straturile conservării, autodistrugerea nu e o formă mai adâncă a conservării, mai „puternică"! Vezi martirii, sângele care întăreşte, face viabilă orice idee, teorie.)

Acestea nu sunt decât două dintre concluziile în urma experienţelor reuşite şi nereuşite. Evident, într-un anume fel, toate sunt nereuşite. Scopul însuşi nu a fost prea clar, aşa că... dar, chiar în cazul total ratat al lui B.V., există interesanţi germeni noi, deosebit de interesanţi. Nu eşecul sau victoria imediată trebuie să mă intereseze, ci mai ales observarea, exerciţiul, experienţa.

Să-ţi faci mâna, cum se spune. Mâna mea e în creier, mai bine zis în inima-creier.

Prima greşeală, în cazul B.V., a fost faptul că i-am lăsat lui iniţiativa. De la început am scăpat controlul din mână prin simplul motiv că s-a instalat un fel de simpatie reciprocă, o alegere reciprocă, precum cea care stă la baza prieteniilor de serie. Oprindu-şi ochii asupra mea, „selectându-mă“ la rândul său din masa colegilor, B.V. putea să simtă – şi a simţit – dreptul de a şi ordona, nu numai de a asculta. Eu însumi am păşit în această relaţie cu stângul, puţin înfumurat de succesul cu Găvrilă. Sunt oare intelectualii mai dificili?! Nu, aş zice că dimpotrivă. Sensibilitatea, puterea de imaginaţie, desprinderea de structurile lor originare, cultura chiar le dă o nesiguranţă, o formă a laşităţii morale. Dar B.V. a crezut prosteşte că urmează să devenim „prieteni“, şi eu nu am putut să dau lovitura de volan necesară acestei relaţii. A doua greşeală a fost tărăgănarea cu care am întârziat în acceptarea eşecului. Greşeala a doua – mult mai gravă decât prima. Oprirea la timp, chiar cu bruscheţe, ruperea imediată a relaţiilor, crearea, dacă e nevoie [şi e aproape totdeauna nevoie!] a unor stavile care să facă imposibilă o „continuare“ sau o revenire, mergând până la autocalomniere, sau molestarea celuilalt, sunt calităţi active de primul rang. O observaţie: e bine de ocolit mediul in care mă mişc zilnic, cum ar fi colegii mei, profesorii, personalul funcţionăresc al universităţii, familia etc. Se pot face excepţii, cum e cazul Cocles, la care voi reveni.

b) Cazul Bratoloveanu. Comerciant, proprietarul unui depozit de angro din articole feroase, menajere, agricole. El însuşi părintele unui coleg, individ cu mult mai interesant decât tatăl său, dar asta-i altceva. Nu prea bogat, cariera sa se datorează mai mult specülării inflaţioniste şi unor fonduri străine închiriate cu o camătă apreciabilă. Gândim foarte asemănător şi el scria versuri în tinereţe pe care acum le dispreţuieşte. Literatura n-o dispreţuieşte, şi m-am prefăcut că îi împărtăşesc opinia: l-am uimit spunându-i că în general, atât pe plan naţional, cât şi universal, scara de valori e în mare parte falsă. Cum aşa?! m-a întrebat şi s-a înroşit. Pentru un angrosist, o emoţie ciudată. Un punct pozitiv

pentru metodă: ca şi în cazul Găvrilă, succesul a fost abrupt şi a venit tocmai din neîncrederea mea în subiecţi, vreau să spun că cei doi, deşi diferiţi, nu mă atrăgeau deloc, îmi inspirau aproape repulsie. Mi-am reprimat, ca să zic aşa, dezgustul instinctiv şi în amândouă cazurile rezultatele au fost promiţătoare. Oare celălalt simte că ne înfrânăm ca să-l abordăm, simte că ne mortificăm instinctul şi acceptarea lui nu e decât o formă de recunoştinţă?! Posibil.

De altfel, din aceste note se găsesc extrase în indexul 2 şi 3 elementele concluzive, de metodologie, de practică. 2 pentru teoretic, expus succint, 3 pentru normele practice. Lucrul se face paralel şi Petronela mi-este de-un ajutor apreciabil în aceasta, are o minte selectivă principială. E fericită că îi dau ocazia să şi-o pună în valoare.

Bineînţeles că Bratoloveanu, după nicio săptămână, mi-a oferit bani. Şi atunci, am făcut o mişcare îndrăzneaţă, ceea ce numesc eu „efectul întârziat".

Era într-o seară şi am trecut să-l iau de la depozit. L-am aşteptat aproape o oră, până şi-a terminat scripturistica şi şi-a expediat funcţionarii şi salahorii. Apoi a închis uşa mare de metal şi a scos o sticlă de coniac, un Bisquit şi două pahare. Am băut, apoi m-a întrebat dacă îmi plac femeile. I-am vorbit despre două experienţe de-ale mele (inventate) de pederastie, din perioada liceală, lucru cu care i-am câştigat încrederea. Apoi i-am povestit cum am „descoperit" femeia, în câteva fraze cinice. El mi-a mărturisit că practicase la rându-i pederastia, la o vârstă prepuberală, apoi mi-a vorbit la rându-i despre femei. Mi-a povestit că are o amantă şi mi-a promis că mi-o va prezenta. E un fel de „iubire carnală", cum se exprimă el, à la Pitigrilli. Individa e în corpul de balet al operei, o fostă elevă. Ceva de extrem prost gust, dar asta nu contează. I-am spus că trăiesc cu gazda mea (o altă minciună), al cărei soţ e ceferist. (Amănuntul îl ştiu parcă din Slavici.) M-a întrebat dacă nu am şi pe altcineva, de „inimă". I-am spus că nu, că sunt un ins practic şi că îmbin utilul cu plăcutul. M-a pus s-o descriu pe doamna V. şi am descris-o întocmai. Mi-a declarat că îi place felul meu de a gândi care nu se aseamănă cu generaţia actuală (el se referă probabil la fiul său, care, fără ca el s-o bănuiască, e o viitoare personalitate în arheologie, şi care pe mine, colegul său întârziat,

îl dispreţuieşte. Dar asta îi priveşte pe ei doi şi eu l-am lăsat în credinţa că Bratoloveanu-junior e un „mameluc", cum se exprimă). În clipa aceea mi-a făcut prima propunere: să mă mut, să închiriez o garsonieră mai luxoasă, undeva în centru, el urmând să achite costul chiriei şi al întreţinerii, al mobilei, cu singura condiţie ca o dată sau de două ori pe săptămână să i-o cedez. Am refuzat. A insistat, am băut, am refuzat din nou. Apoi, după o scurtă pauză, roşu la tâmple, mi-a propus bani. Cu care să fac ce vreau eu, în semn de simpatie, sub formă de „împrumut". Din partea lui, un adevărat semn de preţuire. N-am răspuns la prima propunere nimic, m-am prefăcut că n-aud. A doua oară, când a revenit ca hipnotizat asupra subiectului, l-am întrebat destul de brutal: – Cât?! S-a bâlbâit uşor, s-a înroşit din nou (ceva care-mi displace profund la el, se înroşeşte pentru cel mai mic fleac ca un crevete), apoi a spus o sumă. L-am privit plictisit şi am spus că sunt de acord, dacă o triplează. A tăcut, privind în pământ. Atunci am izbucnit, am spus că meschinăria sa de capitalist mărunt mă jigneşte şi i-am precizat că, dacă vrea să fim prieteni şi de acum înainte, nu primesc decât... şi am spus o sumă echivalentul a trei salarii ale unuia dintre funcţionarii săi. Ştiam că nu are disponibili aceşti bani, că îi vor greva fondul său numerar. Mi-a spus că mi-i va da în rate. Mi-a dat pe loc aproape o treime. M-am ridicat imediat după ce am băgat banii în buzunar (orice clipă de întârziere ar fi fost o neiertată slăbiciune) şi i-am spus că aştept restul până mâine seară. A doua zi nu m-a căutat şi l-am aşteptat o oră întreagă la colţul străzii, până a venit. L-am forţat să-mi dea aproape toţi banii; un rest, o optime, urma să mi-i dea a doua zi. A doua zi dimineaţă, fără să-l avertizez, m-am înfiinţat la depozit şi nu l-am lăsat până ce nu mi-a achitat toată suma. Entuziasmul său prietenesc scăzuse simţitor în timpul acestor insistenţe, urmăriri. În dimineaţa zilei a treia m-a privit aproape cu dispreţ, cu silă, ne-am despărţit extrem de rece. Am plecat imediat. L-am lăsat o săptămână fără nicio ştire, nici el nu a dat vreun semn de viaţă; dispreţul său faţă de mine şi faţă de propria-i slăbiciune, imbecilitate, se copseseră perfect. Atunci, după o săptămână, i-am dat un telefon acasă şi l-am întrebat ce mai face. A răspuns rece, aproape brutal.

Se pregătea să arunce telefonul în furcă şi atunci l-am întrebat, într-o doară, dacă nu e curios să ştie ce am făcut cu banii pe care mi i-a dat. A răspuns „demn" că mă priveşte şi că odată ce mi i-a dăruit, „consideră că nu e cazul să etc. etc." Dar era ceva în voce, ceva ezitant, curiozitatea lui de comerciant pe jumătate ratat. I-am declarat, după o scurtă pauză pe care n-a tulburat-o niciunul dintre noi, că dacă vrea să afle ce s-a întâmplat cu banii lui, din suma ce mi-a înmânat-o şi care nu se mai află asupra mea, să treacă miercuri, la ora cinci exact, în locul cutare şi cutare. A bombănit ceva, prefăcut, că nu ştie dacă avea timp, miercuri aştepta pe cineva de la Câmpia Turzii, un client al său etc. etc. I-am repetat ora şi locul şi am închis. Eram sigur că va veni, erau doar banii lui. Cei care fac la douăzeci de ani versuri, iar la cincizeci sunt în comerţul angro, sunt teribil de interesaţi de ceea ce se întâmplă cu banii lor. Poate îşi închipuia că i-am jucat la bursă şi că am câştigat sau că am jucat la loterie sau că i-am cumpărat un inel cu piatră de ziua lui, sau i-am băut şi alte prostii. Miercuri a venit cu numai cinci minute întârziere. L-am salutat, fără mari efuziuni, şi l-am rugat să mă întovărăşească. Mi-a declarat, încercând să pară grav, că nu are decât un sfert de oră la dispoziţie, că se încarcă tocmai marfa pentru doi clienţi, că trebuie să alerge la gară unde are un vagon la rampă, prostii. Îl simţeam curios. Începea să spere, probabil, că am închiriat apartamentul acela scârbos de care-mi vorbise şi că vom merge să i-l arăt. N-am scos o vorbă, am plecat şi el s-a luat după mine. Nu mergeam prea repede, de parcă ne-am fi plimbat, şi am aruncat câteva banalităţi, să-l „simt" cum reacţionează. Era crispat, din ce în ce mai crispat. Mă fura uneori cu coada ochiului şi începu să zâmbească, ca un şcolar ce chiuleşte. Era în acelaşi timp şi la limita furiei, o furie îndreptată mai ales asupră-i şi cea mai mică dezamăgire l-ar fi transformat într-o brută, într-un străin pe viaţă. Se simţea „înjosit" de prietenia cu mine, mai ales de împrumutarea sumei, în acelaşi timp, undeva, în fiinţa sa ciolănoasă, spera că s-a înşelat. Mă respecta însă, cumva, tulbure, că am reuşit să îi obţin banii, dar era ferm convins să rupă. Mă credea, mai mult ca sigur, un tapeur, un desfrânat, cartofor, ceva de genul ăsta. În clipele acelea, îi dădea dreptate fiului său, probabil. Când,

după şapte minute de mers, am revenit la locul întâlnirii, faţa i-a devenit albă şi o spumă subţire i se adunase la colţul buzelor. Eu îl priveam exact cu zâmbetul pe care îl aştepta şi vedeam că face eforturi să nu deschidă gura, să nu se monteze. Eram vizavi de „New-York" şi trecea o grămadă de lume cunoscută. Nu voia scandal. M-a privit zece secunde ca pe ultima târâtură, ca pe cea mai penibilă lichea şi eu am îndurat: nu mi-a tremurat zâmbetul, care semăna exact cu ce credea el despre mine. Îl admiram totuşi că se stăpânea destul de bine. Apoi, a inspirat adânc, a şoptit: – Jigodie! şi a vrut să plece. L-am prins de mâneca pardesiului şi o clipă s-a speriat, sărmanul, a crezut că vreau să-l lovesc. Oh, un tată de familie, un comerciant respectabil are atâtea lucruri de apărat, e atât de înlănţuit, la cheremul primei sale slăbiciuni, a primei sale umanităţi. E un laş. În ciuda sa, în ciuda curajului său, aş zice. I-am arătat banii, atunci, şi i-am spus să şi-i ia, altfel îi arunc jos în noroi! Am făcut chiar gestul să deschid palma şi el mi i-a cules din mână. Mă privea fără să înţeleagă ce rost aveau toate acestea?! I-am spus că nu e demn de prietenia mea, că e un impostor, un ins detracat. S-a speriat, m-a rugat să nu ridic vocea, m-a luat de braţ şi m-a tras de acolo... Mă montasem eu însumi, vocea îmi tremura, ochii îmi sclipeau. Credeam, evident, pe jumătate tot ce spuneam. Ai atât de rar ocazia să îi spui unui străin în faţă ce crezi despre el, chiar mai mult decât atât. Mi-a spus, umilit, că e dispus să îmi dăruiască a două oară suma; toată suma. Am scos atunci o mie de lei din buzunar (împrumutată în dimineaţa aceleiaşi zile) şi am rupt-o sub ochii lui îngroziţi. Sunt convins că în secundele acelea el convertea bancnota în echivalentele ei în mărfuri: trei perechi de pantofi de *chevreau* sau un costum de haine, de gabardină englezească sau zece mese copioase la cel mai luxos local de noapte, cu bacşişuri cu tot. De data aceasta, transpirase uşor pe tâmple. I-am spus că nu mai vreau să am de-a face cu el şi m-am întors să plec. M-a lăsat să plec, a doua zi seara m-a căutat acasă. Am ieşit la geam şi am spus că nu-l pot primi. M-a rugat să ies, doar pentru un minut, şi am ieşit, lăsându-l să aştepte. Şi-a cerut încurcat scuze, nici nu îndrăznea să mă privească. A vrut să mă roage să primesc măcar mia ce o rupsesem

aseară, ştia că nu aveam mijloace, că familia mea are resurse modeste şi că, cel puţin atâta să-i permit, ar fi o sarcină de onoare pentru el etc. etc. etc. I-am spus că mi-e frig, şi dacă nu are altceva de spus mă voi întoarce în casă: aveam de lucru! Atunci a scos o cutie de catifea, cu fereală, de parcă venise la amanta lui, balerina. La început m-am prefăcut că refuz, apoi am luat cutia, cu un gest iute, aproape brutal şi l-am lăsat în stradă cu două vorbe. El m-a salutat adânc. În cutie se aflau o pereche de butoni cu diamante. Pietrele nu erau prea mari, suma pe care o riscase era cam jumătate din ceea ce-i restituisem eu. Oricum, el nu purta asemenea butoni, comerţul său nu era atât de înfloritor încât să aibă obrăznicia să se afişeze în ochii clientelei şi ai furnizorilor săi cu asemenea butoni. Ar fi părut un semn de uşurătate, de sfidare prostească. Am dăruit după trei zile (după trei zile!) butonii fiului său! Evident! Ca să-l fac pe viitorul arheolog să-i accepte, a trebuit, în două după-amiezi să mă specializez în cultura de la Cucuteni şi în alte prostii ca să-i arăt că-l înţeleg şi că-l admir. I-a primit, butonii, Bratoloveanu-fiul şi mi-a oferit prietenia lui. Am primit, solemn, în gând trimiţându-l la toţi dracii, cu stirpea lui cu tot. Mă obosise teribil cazul acesta, plus mia de lei, echivalentul a trei articole şi a unei săptămâni de salahoreală în cabinetul de stampe al lui Ciorănescu, care mă plăteşte cu ora. Şi tot nu aş fi acoperit suma dacă nu m-ar fi ajutat Ştefi, ce mi-a trimis o jumătate de chenzină, la cererea mea disperată. Am avut o clipă de lehamite, de furie. (Evident, nu numai din pricina banilor rupţi!) „O clipă“ înseamnă aproape două săptămâni de apatie, de lene ideologică, de recădere în marasmul serial, în cloaca mediocrităţii. În aceste două săptămâni am înghiţit materia pentru două examene pe care le-am şi dat apoi, cu brio, în sesiunea de vară, stupefiindu-i pe colegi şi profesori, care mă cred probabil un târâie-brâu.

Două săptămâni nu m-am mişcat din casă, o lună nu l-am putut vedea la faţă pe angrosistul Bratoloveanu, sub diferite pretexte, nici măcar prea abil alese. Nu îmi păsa dacă credea, dacă bănuia că îl mint sau nu. Nu-i puteam suferi, pur şi simplu, mutra. După o lună, însă, ce victorie! Fără să se schimbe nimic în afară, simţisem limpede că am câştigat, aşa cum te trezeşti într-o dimineaţă,

vindecat, după o lună de febră! I-am dat un telefon lui Mitică (Bratoloveanu) şi m-am lăsat invitat la masă. A fost un regal! M-a rugat să-i dau voie s-o invite şi pe Lucy, amantela sa, „iubita sa carnală“. Am spus că la primul chef nu vreau să văd femei. La sfârşit, totuşi, era aproape ora unu noaptea, am luat o birjă şi ne-am dus să bem o cafea le ea. Care ne aştepta dârdâind, m-a primit ca pe Christos, se vedea că el îi împuiase capul despre mine. Atunci am observat, mai bine zis am verificat un lucru simplu, şi anume că femeia-pereche trădează totdeauna sentimentele bărbatului prin sute de imponderabile. M-am prefăcut puţin ameţit (sau poate că şi eram) şi cei doi mi-au propus să-mi facă trampa cu o colegă de-a ei. Am declarat, cu brutalitate, că nu-mi plac balerinele, pe care le consider nişte cocote mascate. I-am privit cu interes: n-a mişcat niciunul. Ea a vrut să sară de pe scaun, el a ţinut-o cu o mână de fier. Apoi, după o jumătate de oră, după ce am mai băut, el a spus că are altceva pentru mine, o funcţionară de-a lui, soţia unui judecător, o femeie deosebit de inteligentă, semănând cu Mae West. M-am prefăcut că meditez şi am spus că s-ar putea... că să mai vedem! Că nu sunt foarte grăbit, că-mi ajunge proprietăreasa mea. Am cerut voie să povestesc câteva scene intime, petrecute „de curând“ între mine şi doamna V., vrând s-o molestez pe Lucy a lui. El s-a declarat încântat, şi ea la fel. Atunci am dat drumul la câteva fraze cinice, spuse cu ton egal, cu ochii întredeschişi, fără să-i privesc. La început ea a zâmbit, apoi s-a roşit violent la faţă şi a vrut să spună ceva. El a oprit-o, probabil cu o privire, nu ştiu, nu-i vedeam. Apoi am îngroşat, şi ea, spre stupoarea mea, a început să râdă. Erau amândoi nişte porci, înţelegeam acum ideea lor cu „iubirea carnală transfiguratoare“ à la d'Annunzio. Am tăcut brusc văzând că, în loc s-o jignesc în pudoare, o amuz. El era în al nouălea cer; de parcă i-ar fi prezentat mamei sale pe profesorul său de matematică. Trebuia să mă stăpânesc, să nu le arăt dezgustul meu. Am părut doar indiferent, absent pe jumătate, beat pe jumătate. A fost o seară reuşită, am stabilit să ne vedem în „patru“, în trei, oricum, în serile de luni şi de joi. Sfârşitul săptămânii la el era prins de familie. El mi-e supus întru totul, îmi urmăreşte privirile şi încearcă să-mi ghicească dorinţele, de parcă aş fi cu zece ani mai bătrân. Şi e un

om citit, de bun-simţ, un tip harnic, un cetăţean respectabil, pe care fiul său îl dă mereu de exemplu, cu convingere! Doar Lucy asta e puţin neliniştită, a început să simtă influenţa pe care am început s-o am asupra peştelui ei, oricum va trebui să-şi împartă puterea cu mine, asupra lui. Ea încă nu ştie ce urmăresc şi nu era mai avansată nici după o lună. La un moment dat, disperată, a încercat chiar să cocheteze cu mine. Am dat-o la o parte cu un gest plictisit, deşi e o damă bine, cum se spune, înaltă, brunetă, foarte subţire şi foarte focoasă. Adevăratul meu triumf aici e, se pare, că am reuşit să-l disloc pe Mitică de lângă bibeloul lui, să fac, altfel spus, ca sentimentalitatea lui să se împartă în două. Dacă şi-ar fi iubit fiul, lupta mi-ar fi fost mai grea, tânărul Bratoloveanu e un ins foarte deştept, cu o intuiţie adâncă. Ce noroc că tatăl nu bănuieşte nimic. De altfel, Mitică nu avea niciun chef de o prietenie cu un ins cu aproape douăzeci de ani mai tânăr, student, sărac etc. Asta însă e esenţa victoriei, ca în cazul lui Găvrilă: am reuşit să mă impun lor, să le trezesc nevoia de prietenie cu mine, să simtă necesitatea de a mă vedea, de a mă auzi, de a mă asculta. De a mă urma. Marea mea armă, în afara calităţilor mele naturale, răceala, umorul, fizicul meu, tactul etc., este totalul meu dezinteres. Puţini rezistă atunci când li te dedici „fără niciun scop material", flatându-i, arătându-le că eşti conştient de calităţile lor, părăsindu-i sau brutalizându-le sentimentele prin indiferenţă atunci când le-ai trezit deja afecţiunea. Acest lucru poate reuşi cel mai bine tocmai cu cei de care nu te leagă nicio înclinaţie naturală, nicio concordanţă de idei. (Astfel se explică şi eşecul B.V. Cu el împreună mă simţeam bine, ne potriveam în gusturi, în idei.) Toate acestea, pentru un prost sau un fals inteligent, pot părea cinism. Bineînţeles că o personalitate creatoare ca mine nu se poate împiedica de astfel de judecăţi comune, totdeauna reacţionare în planul valorii.

Am insistat atâta asupra cazului Bratoloveanu pentru a arăta o metodă. Care putea la fel de bine să nu reuşească sau să aibă un succes parţial. Multe imponderabile ce au dus la „fixarea" angrosistului nu se pot povesti, fişa, eu însumi nu sunt pe deplin conştient de toate armele mele, ale întâmplării, poate, de performanţele voinţei mele concentrate asupra unui singur scop. Mereu, cu încăpăţânare surdă, absurdă, într-un singur şi unic scop. Pe

care mi-l fixez dinainte, în mod arbitrar, într-o acţiune care nu-mi face nicio plăcere, nu-mi aduce niciun fel de câştig, care-mi înghite enorm de mult timp, bani, inteligenţă, nervi, care mă şi poate compromite chiar, cum e „prietenia" cu Găvrilă. Chiar legătura cu Bratoloveanu nu e foarte onorabilă. Cu nimeni, din punctul meu de vedere, nu poate fi onorabilă o legătură. Pentru ce fac toate acestea? Care e scopul meu?! Am oare vreun scop?! Evident că am, chiar dacă eu nu-l „ştiu", natura umană, chiar cea mai perfecţionată, mai rasată, nu acţionează în afara cauzalităţii. Nimeni, în afară de Dumnezeu, nu poate face o acţiune absurdă, aşa-zisul „act gratuit" pe care îl visează André Gide şi surrealiştii. Actele mele sunt „absurde", fără scop, doar la suprafaţă, la „primul strat" logic. Poate şi la al doilea. Undeva există însă, sunt convins, un scop, şi îl voi descoperi, îmi va fi revelat. Geniile sunt naturi extrem de economice, extrem de perfecţionate. Niciun gest al lor, cel mai mărunt, niciun gând nu se pierde, aşa cum cosmosul reţine şi păstrează scintilaţia stelei celei mai îndepărtate. Chiar dacă aş voi, n-aş putea face nimica inutil, deşi tot ce fac, ce întreprind, pare absurd, fără rost. Va veni o clipă, poate nu prea îndepărtată, când toată viaţa mea în urmă, milioanele mele de gesturi şi de stări se vor umple de sens, într-o singură secundă toate semnele *minus*, ca într-un tablou electric, se vor transforma în semne plus ca la o comandă a nu ştiu cui. Universul, principiile pe care se sprijină sunt extrem de simple, de puţine: aceasta explică viabilitatea sa, în ciuda complexităţii sale uriaşe. E o idee pe care am găsit-o, mi se pare, în convorbirile lui Goethe cu Eckermann. O idee extrem de justă...

5

...Totuşi... ce lucruri inutile! Dumnezeule, cât timp, vreme irosită, farmec, inteligenţă, umilinţă, bani, câtă uzură, timp, crispare, pentru... pentru... ce?! Nişte experienţe nereuşite, în fond, inutile, când sunt reuşite, care trebuie mereu întreţinute, altfel se „răcesc", reanimate mereu, mereu, atâtea fiinţe inferioare, vulgare... vulgare,

pe care trebuie să le... mă doare capul infernal de două zile, am vomat de câteva ori, cred că mi-e silă de mine, pur şi simplu! Atâtea calităţi uriaşe care nu-şi găsesc forma, drumul, unitatea, destinul! De ce nu-mi dau examenele astea caraghioase şi nu mă întorc în târgul acela cald şi mirosind plăcut ca bălegarul, unde să mă las însurat cu vreo midinetă şi să joc comedia anonimității şi a prostului gust toată viaţa?! Ca doctorul Minda, ca Ronay, ca frații Hetco, să joc tenis cu fraţii Hecto?! Cu subprefectul ce mă adoră, oricum, cu Pop Szilágy care mi-ar pune milioanele la picioare numai să-l las lângă mine?! Cu toate doamnele între treizeci şi cincizeci, cărora le-aş recita din Rimbaud şi Hölderlin, în faţa cărora aş juca perfect mica curte de provincie, pentru care aş remonta cu plictiseală şi ceva farmec feudalitatea provinciei, cu straturile, parfumurile, câinii uriaşi, lungi, rasaţi, vasalii cu nevestele lor prolifice, cu bădărănia lor reconfortantă, scuipăturile lor tonice, cu aservirea lor searbădă dar durabilă, cu cizmele de piele subțire, ca hârtia, cu carâmbii înalţi, răsfrânți, cu vinurile, nopţile ce se amestecă cu dimineaţa, partidele de poker şi preferans, biliardul leneş unde se povestesc scene de alcov, numai scene de alcov între o serie americană şi un carambol ce-ţi iese unu la zece, cu câinii, slugile murdare şi vesele, doamnele culte şi triviale, plebea cu gura căscată când treci, aspirându-ţi lavanda ca câinii, de parcă ai fi femeie, cochetă, solistă de operă, toată curtea asta greoaie şi comodă, în jur, vasalii tăi, cei câţiva pe care-i accepţi cu nevestele lor, lâncedele, care nu înţeleg nimic şi se supun, curbându-şi spatele subţire, vasalii hămesiți care se gudură, ce miros dubios şi care te sfâşie în lipsă, în subsoluri, cu ce ferocitate pofticioasă, e forma lor de a te diviniza, în foamea lor de un stăpân şi, Doamne, ce stăpân reuşit ai putea să le serveşti, ceva ce nu are nici Capitala, un senior mai mare decât toţi Rohan-ii şi de Guise-ii, şi de Bouillon-ii şi Guermantes-ii şi Guzman-ii şi câinii somnolenți, spadele ce se lovesc uşor de mobile, jabourile încărcate pătate de vinuri, tavanele de lemn, râsul aţâţat al femeilor străine, veşnic străine, curtezane şi vasale, flămânde şi torturate de ipocrizie, cavalcadele toamna... ce lume, *ce* lume înfiorătoare, supusă, complicată şi supusă pierd... pierd, neavând curajul să... sforăitul cailor, dimineaţa, pintenul ce se agaţă în... o mănuşă moale, ca o piele subţire, părul ei,

cârlionţii ei uşor transpiraţi la ceafă, mirosul ei de iapă tânără, încinsă, devotată... miile de volane ce se deschid pentru mine... în clipa aceasta, pentru mine, numai...

(Grobei se ridică, respirând adânc, şi se apropie de geam. Dumnezeule, era ca amintirea unui coşmar sâcâitor, unde se întâlniseră acestea, ce săracă e lumea, ce fantezie săracă are cosmosul, ce se poticneşte universul nostru măreţ! Stătea în faţa geamului, cu mâinile în buzunarele pantalonilor, privind în iarna uscată de afară, pe strada pustie, spre arborii piperniciţi. Apoi simţi cum lacrimile îi alunecă pe obraji. Nu se mişcă de teamă să nu intre cineva în odaie, nu se mişcă de teamă să nu se trădeze lui însuşi. Plângea de mila unui mort, necunoscut, ridicol şi măreţ în singurătatea lui, în ridicolul lui! Doar plânsul lui era ridicol! Mortul era unul dintre morţii fantastici şi figura lui gri se ridica încet, încet, la orizont ca soarele greoi, uleios, la tropice! Viaţa lui, a măruntului funcţionar, ajunsese la tropice! Ceva colosal îl împingea încet la o parte, ca o piatră cenuşie, mohorâtă, care îl apăsa, cu ce bucurie tulbure, aţâţată! Cu ce bucurie tulbure, speriată, aţâţată! Respira încet, gâfâia uşor, de parcă ar fi văzut brusc un picior de femeie, şi lacrimile alunecau pe rulmenţii lor invizibili la vale, peste pielea sa uscată, descărnată, hrănită cu lăcuste şi miere sălbatecă... Mergeţi şi spuneţi celui ce... celui ce înainte de mine a fost... celui ce... iată, trimit înaintea Ta pe solul meu, care îţi va pregăti calea... Glasul celui ce strigă în pustie: – Pregătiţi... neteziţi... cărările... neteziţi...)

...Bineînţeles că am fost prezentat doamnei Cocles, soţie a unui tânăr judecător de la judecătoria de ocol, funcţionară la... depozitul lui Bratoloveanu. Bineînţeles că... i-am făcut mare curte, că ne-am văzut „în patru", totul pe socoteala lui Mitică şi, din clipa când am apărut cu funcţionara aceea, ochii cadânei angrosistului, focoasa Lucy, au început să mă privească cu un fel de duioşie transpirata, de sorelă în... nu ştiu ce dracu! Ne lipisem toţi unul de altul, ne frecam delicioşii noştri solzi unul de altul! Bineînţeles că m-am prefăcut că mă culc cu funcţionara, ea însăşi, în naivitatea ei (deşi e o femeie extrem de inteligentă, care-şi ascunde inteligenţa ca pe o râie!), nu-şi dă seama ce cred ceilalţi despre noi! Sau se preface, nu vrea să-şi piardă salariul care e cât cel al unui conferenţiar,

Bratoloveanu îşi plăteşte bine oamenii! Apoi, bineînţeles, inspirat, am făcut din nou o mişcare de... întârziere, de ocol, neaşteptată! În clipa când ar fi trebuit să aleg, ori să-i las pe toţi dracului, ori să mă culc cu funcţionara aceea, inteligentă, cultă şi care îşi iubea soţul, dar pe care „o societate infamă o împingea la desfrâu şi prostituţie" (probabil că îndurase ceva mizerie în tinereţea ei de nu crâcnea doamna judecător Cocles!), am provocat-o să-mi prezinte soţul! Era o diversiune genială! Ea a simţit şi a fost atât de uimită că „n-o iau", deşi îmi stătea la îndemână, a fost atât de uimită că n-o brutalizez şi n-o terfelesc pe gingaşa doamnă (deşi, în toate forurile ei, se resemnase, se „fezandase" uşor, cum spun vânătorii de provincie), încât a rămas literalmente cu gura căscată, *bouche bée*! Nu îi venea să creadă! – voiam cu adevărat să-l... cunosc pe el?! Sincer! Evident! am spus eu puţin plictisit, şi ceilalţi doi au încremenit! Apoi, perechea m-a privit cu admiraţie, ca pe un cinic profesionist! Era o lovitură care le întrecea imaginaţia lor greoaie, dispeptică! Dar Mira, aşa o chema, s-a făcut roşie la faţă şi m-a privit prima oară cu ochi de câine, în clipa aceea aş fi putut s-o iau şi altfel, sunt convins! Cu participare voluntară, cu duioşia aceea cu care se prostituează unele femei, uneori! Pentru unii! Prostii! Nu de ea aveam nevoie, mă plictisisem de ceilalţi doi!

Cocles, judecătorul, era un om şters, plin de personalitate! Se poate aşa ceva?! Iată că se poate! Mic, mai mic decât nevastă-sa, mediocru la inteligenţă, o domină prin ceva, ceva ce încă n-am ghicit! Dar nu e treaba mea! Întâlnirea, pusă la cale de râvna ei plină de recunoştinţă, nici măcar n-a fost prea abilă: sunt un „verişor" şi peste o săptămână a apărut şi o scrisoare din provincie, de la o rudă de-a ei care întreabă de mine! Ah, ce comod a fost totul! M-am lăsat puţin pe spate, ca într-un fotoliu moale, când îţi descalţi pe jumătate somnoros cizmele ude şi murdare de noroiul de afară şi aştepţi să ţi se aducă ceaiul, de o mână albă, subţire, ce se opreşte la cot! Am lăsat-o pe ea să facă totul, aproape totul, întreaga „muncă politică"! Şi recunoştinţa ei a fost atât de mare că n-am umilit-o, că n-am „prostituat-o", încât totul a mers uns! Mai ales că ea nu bănuia nimic... ha, ha, eu însumi nu bănuiam nimic! Întâlnirea, deci şi primele întâlniri, invitaţiile acasă, la masă; între acestea, ea face toată treaba. Cocles e un flegmatic, îşi adoră

soția, dar n-o arată, la început m-a întâmpinat cu o mutră posomorâtă, cenușie, mârâitoare! E un tip ambițios, stă nopțile și își pregătește stagiatura, în același timp își pregătește doctoratul, învață engleza și alte prostii! Sunt o pereche ideală și abia cunoscându-l pe el, văzându-i împreună, am poftit-o pe doamnă! Dar am dat repede la o parte cu un gest al mâinii această frivolitate! Nu e pentru noi, luptătorii, martirii!

Cocleșii sunt un fel de clan în care am pătruns în nicio lună. Aici a apărut și Viciu, adevărata pradă! M-am uitat în jur, așa cum faci când ajungi, obosit, însetat, pe o culme, iar dincolo se întinde podișul cu pădurile, satele, drumurile, bisericile, orașele, râurile etc. Oh, era o priveliște umană! Sunt niște ambițioși feroce, Cocleșii, cu alianțele și rudele lor, au câțiva și în capitală, un trib puternic care se trag unul pe altul. M-am trezit în mijlocul vâltorii, eu, un ins realmente lipsit de ambiție, mai ales: lipsit de scop! Aceasta e și forța mea, luxul meu, care atrage înfiorător! Atâtea daruri și niciun scop! Mira e scutierul meu feroce, e sora mea într-o misiune ocultă, care, așa cum se întâmplă, se fanatizează ușor în timp ce luptă, în „exercițiul luptei“, o ațâță, probabil, spectacolul meu! Nu mă crede la fel de inteligent ca ea, nu-i treaba ei, de altfel, dar îmi spune că am ceva „magnetic“ în mișcări, în existență, o „lene de felină lihnită de foame care nu vânează din lene, din rasă“ sunt vorbele ei. Vorbește cu mine complet deșănțat între două uși, de parcă am fi amanți de un deceniu! Oh, femeile n-au nevoie să stea cu unul în pat ca să... Prostii! Uneori, în ochii ei frumoși, cenușii, văd un fel de admirație curată, senină! De câine inteligent, puțin îndurerat că nu-l folosești, că nu-l alergi, că nu-l împingi în apa iute și adâncă, puțin trist că nu-l gonești până i se zburlește blana de transpirație! E fericită că nu i-am luat trupul, pe care i-l dăruiește intact „lui“, și îmi dăruiește tot spiritul și servitutea ei; cine-o pune, nu i-am cerut nimic! Dar Viciu, ah, da, ăsta e un material!!

Viciu e primul mare „Flit“. Poate e singurul care va rămâne. M-a simțit înainte de a mă vedea; m-a mirosit în aer și a întors botul după mine, după trupul meu care încă nu se vedea. Oho, ușurel, ușurel, tinere, aici nu se dă buzna! Multă vreme îl priveam ca un miop, eram mereu ușor mirat că-mi stă în cale. Aveam mereu altceva, nu foarte important, dar mereu altceva, trebușoare

mărunte, de făcut... decât el! Decât să-l bag în seamă pe el, mărunţelul! E mărunt şi gras şi e ditamai profesorul universitar, autor didactic, o celebritate, cel puţin aici, la Cluj! S-a repezit şi mi-a propus să mă ia la catedră, deşi nu sunt decât student, un întârziat, s-a repezit ca o doamnă corpolentă pe gheaţă şi care cade în popou! Spre amuzamentul puştimii, a derbedeilor din cartier! Mi-a adus-o şi pe nevastă-sa şi s-au holbat amândoi la mine! Dumnezeule, începe să mă ia cu friguri! Ce vor ăştia... ce vor... dacă m-ar vedea peste o jumătate de oră cum beau, în birtul din gangul de la „Florilex", cu Găvrilă, ajutorul de portar cu mâinile mari, roşii?! El e primul, a fost primul şi pe el nu-l las! Da, Găvrilă mă priveşte cu ochii lui tulburi, albaştri, cu un fel de duioasă recunoştinţă că-i complic existenţa, dar ăstalalt, Viciu, micul purceluş universitar, ăsta, domnule, e o forţă! Are în el o stofă nemaipomenită care se revarsă de cum mă atinge! Ce mi-a spus în prima săptămână: – Dumneata, tinere, faci bine că nu te laşi speriat de propria dumitale lene! Numai mediocrilor, sufletelor de slugi li-e frică de lene! – Dar, dumneavoastră înşivă sunteţi o capacitate, domnule profesor! i-am spus, scobindu-mă cu ceva între dinţi, tot oraşul ştie că sunteţi singurul profesor care lucrează fără negri!... (E la drept, la civil) – He, he, he! a râs purceluşul şi m-a privit cu ochii mijiţi. A repetat propunerea să trec la catedra lui şi am tăcut, întorcând dezgustat capul, fără să-i răspund, uitând de el. (Prima oară, deşi era prezentă şi nevastă-sa, o femeie extrem de graţioasă, am răspuns că urinez pe cariera universitară.)

Omul ăsta are chemare, o vocaţie autentică, magnetică, tulburătoare, lucrează ca un bivol, ca un sobol de dimineaţa până noaptea târziu, e cel puţin de două ori pe lună la Bucureşti, merge în străinătate, îi apar două cărţi pe an şi totuşi... ce gol! Ce gol, Dumnezeule! Şi ce evident a sunat acest gol, ca un clopot spart, când m-a „atins" pe mine, iată vocaţia! Sunt, cumva, fâstâcit, e prima oară că întâlnesc aşa ceva! Ce dracu, sunt „pescar de oameni" de şase luni abia şi se şi... se şi... E prima oară că m-am speriat, că mi-am dat seama că nu mai pot da înapoi! Încotro... încotro??!! urlu în pădurea mea singuratică şi încâlcită, plină de frunze şi de cioturi putrede, ce miros, un fel de putoare ce-ţi ulcerează nările!

Parcă o mulțime beată, furioasă, cu capetele acoperite de ciorapi mă împinge undeva, într-un colț de zid, cu brutalitate, gâfâind satisfăcută, ațâțată, excitată, cu gâfâitul acela uriaș pe care trebuie să-l fi avut turma de câteva sute de ogari a cutărui prinț, dimineața, înainte de răsăritul soarelui, galopând în haite peste cărările uscate, peste podurile de piatră, bulucindu-se în jurul calului speriat al stăpânului dintre nori! Ah, sapristi!

Mi-e greață de mine, de emotivitatea mea de muiere, de roșeața pe care o simt ca un șarpe cum îmi iese din guler. Sunt un nevolnic, un individ de-a doua mână aplecat primei frivolități și iată că... depind deja câțiva imbecili de mine, legați cu sfori de carâmbul cizmei mele peticite, inși care mă privesc cu minunații lor ochi de câine bătut, ha, din slugărnicie au început să și miroasă ca câinii bătuți sau ca câinii plouați sau ca câinii vagabonzi, sau ca câinii vânați de hingherii distrați, cu căruțele lor cu coviltir de sârmă! Să-i ia dracu' pe toți, n-au decât să-și vadă de viața lor fastuoasă, de... da, dar ăsta, purcelușul ăsta are geniu, ăsta îmi dă mâncărime! Aici ar fi ceva de făcut și simt cum inima mea își freacă palmele, ha! Ia să-i număr:

Un ajutor de portar. Un comerciant. O experiență ratată, cu B.V. Un tânăr judecător împins de nevastă-sa. Un... un fel de savant, o somitate, care... ce dracu, era vorba să... ah, într-adevăr, numai numele lui când îl pronunț parcă mă... da, caraghios, simt un fel de mâncărime și o scărpinătură în același timp! Ciudat! Amândoi, cei din urmă, sunt o operă începută pe jumătate; propria mea lașitate i-a lăsat la jumătate și pe judecător și mai ales pe Viciu, care... da, ăsta e periculos, e un profesionist, când mă gândesc câți inși îl adulează, transpiră de emoții când îl văd, când îl... Ce noroc, ce ghinion, să-mi iasă atât de repede în față, când eram încă în preliminarii, când mă observam încă pe mine, când încă mă încurcam în propriile mele mâini, ah, trebuia să prelungesc istoria cu Petronela, lung, lung, câțiva ani, poate la nesfârșit!... Evident, cel mai bine era la nesfârșit! Femela-oaie care mi s-a agățat de mâini, care știe foarte bine că nu mai pot fără ea, deși n-am atins-o nici măcar cu umărul! Poate chiar ăsta e pericolul, ca la nevasta judecătorului, nu le-am lăsat în intimitatea trupului meu, și mintea

lor a luat flăcări! Mintea lor, care, ca la orice femeie, e făcută din şolduri şi din călcâie cu pielea subţiată şi fierbinte! Dracu să... Ah, să fac carieră, repede, să fac carieră, să mă salt undeva, repede, cât de cât, să scap de tot coşmarul ăsta... frica asta de... greaţă, de... am început să-mi fac un obicei, vomez aproape în fiecare noapte, parcă am lepră sau turbare, ce!... Există o boală, ce debutează cu vărsături, febră... febră nu, n-am, am mâinile extrem de reci, pot să le privesc în oglindă! De curând, nevasta judecătorului mi le-a sărutat, roşindu-se, cerându-mi iertare cu atâta umilinţă încât... Petronela şi-a făcut un obicei, în fiecare seară îmi spală picioarele şi m-a obişnuit să-mi reazăm câte un picior, ca un barbar, de capul ei plecat, supus, la început am râs, era însă... ceva odihnitor! De altfel nu-i fac niciun rău cu asta, după primele şedinţe am împins-o, spunând că nu se cade, şi a înţeles proasta că mi-e silă de ea, de atingerea chiar cu părul ei! Doamne, ce lume de... nebuni, de... Sau numai eu însumi sunt, aşa... puţin mai într-o ureche şi... prostii! Trebuie însă să închidem uşa, să nu ne surprindă gazda, celebra doamnă V., care probabil îşi închipuie că ne acuplăm! Nu ştie că facem ceva cu mult mai ruşinos, eu îmi odihnesc picioarele mele bătrâne şi albe pe capul ei oval, mătăsos, supus, îi fac o măruntă bucurie fiinţei acesteia ce-mi este atât de devotată! E ca şi cum i-aş spune o vorbă bună! Ca să mă îmbuneze şi să stau nemişcat, mi-a spus că un fel de flux odihnitor trece prin tălpile mele în ţeasta ei... sau aşa ceva! Şi când te gândeşti că fata asta umilă, puţin cocoşată, pregăteşte a doua licenţă! Într-adevăr, acuma simt desluşit: când îi ating craniul, cu piciorul, un fel de gol supus sună în corpul ei, de parcă ar fi din bronz subţire, gol pe dinăuntru! Poate aşa şi este! Un gol ce tinde să mă absoarbă încet, nu atât de brutal ca cel al profesorului. Ca o gură impersonală, şovăitoare, lacomă... lacomă, rapace şi ruşinoasă, naivă în acelaşi timp! Care îmi trage piciorul, încet, încet, aproape plăcut, ca o gură de şarpe... cu bale subţiri, sclipitoare, nespus de atrăgătoare, de... Prostii! Ah, m-am gândit, când un piton, un boa, o anacondă de asta uriaşă înghite vreun animal, vreo ciută, ceva, ce sărut lung, ce frecare sexuală lungă, interminabilă! O asfixie, aproape!

Ce sexualitate mistică, fără materie, fără scop, ca în visul unui schizofrenic!

Toţi ăştia au început să mă... să mă simtă, să mă miroasă, probabil am prins, ce fulgerător, un miros de victimă, de... o victimă-stăpân. Toţi se bulucesc să... nevasta judecătorului, femeia asta inteligentă, mi-a sărutat mâinile şi când mi le-am tras, uimit şi mi-am încruntat sprâncenele, era cât p-aci să izbucnească în plâns!

În fiecare duminică la prânz sunt la masă la Viciu, unde e invitată lume pentru mine, eu trebuie să citesc lista cu o săptămână înainte! Mă las dus, purtat, puțin, am impresia că pot întrerupe oricând, cu un mic efort doar... de altfel... dar, nu, nu, nu am ajuns atât de departe! Sigur!... Judecătorul, omul ăsta întunecat şi brutal, a venit într-o seară, pe o ploaie torenţială, să-mi bată în geam! L-a trimis ea, desigur, şi asta m-a înfuriat! Am început să strig la el, dar s-a jurat, bietul om, că a venit din proprie inițiativă! I-am spus că nevastă-sa, când mă întâmpină în antreu, îmi sărută mâinile, ha, ştia de asta?! Ce avea de spus! Mi-a spus că... ştia! Imbecilul! Asta m-a făcut să mi se urce tot sângele în cap; oamenii ăştia de azi nu mai au niciun pic de ruşine, unde vor să... ajungem! Ce au de gând?!!

Afară era o birjă şi mototolul nu a îndrăznit să-mi spună asta decât după o jumătate de oră! M-a înfofolit şi m-a urcat în birjă! Evident, acasă la el era şi profesorul, care sosise alarmat cu H.H., marele internist, se zvonise că am congestie dublă, pneumopatie, tot felul de... Câinii! Vor să mă sfâşie, vor să... trebuie să mă înfăşor cât mai bine în indiferența mea exersată, când simt că roşesc să casc, să casc şi să-mi şterg ochii ce lăcrimează puțin de fiecare dată! Câinii, trebuie să-mi apăr picioarele în primul rând şi... mâinile, am simțit, femeile au început să... au început să se uite la mâinile mele, vor să-mi sărute mâinile, dar nu au toate curajul! Nu au... ah, dacă ar şti toate doamnele astea subțiri cum stau seara târziu, în bojdeuca mea, cu picioarele mele slabe, albe, proptite de capul oii mele dragi, care mi le şterge uneori, cu teamă, cu mâinile zgribulite, atingându-le cu şuvițele ei de păr... singura ei podoabă, singura ei bijuterie, pe care mama-natura i-a...

CAPITOLUL IX

1

– ...A fost un om cu totul... deosebit, cu totul... ieşit din comun. Un om de-o mărime... ce şi-a purtat ca un copil destinul tragic. Destinul care l-a turtit, oh, dar el i-a fost pe măsură, de asta pot să vă asigur, un sfânt în lumea aceasta măruntă, pofticioasă! îi spunea Petronela, femeia de cincizeci de ani, cu şuviţe de păr cărunt, lui Grobei, în birouaşul de lucru. – Totul în jur a rămas ca în ziua când trăia el, nimic nu s-a mişcat, un creion, o...

– Trăieşte şi astăzi, în inimile noastre! spuse cu gravitate Grobei şi Petronela confirmă, dând tăcută din cap. Se însera.

– Aşa este. S-au împlinit nouă ani de când s-a săvârşit. În fiecare an, de ziua morţii lui, 12 octombrie, împreună cu Olga, noi două... oh, eu nu cred că lumea e mai mică, mai păcătoasă ca altădată. Cred numai că ivirea unui astfel de om face ca totul înjur, cum să mă exprim, totul în jur să devie mai... searbăd, mai trivial. Nimeni nu e de vină. El a fost fericit, în ultimii ani, mai ales, la întoarcerea sa din America, în învălmăşeala pe care a adus-o sfârşitul războiului...

– Actele, spuse Grobei, toate însemnările arată că o seamă de oameni, indivizi cu personalitate, l-au... sunt curios să aflu când...

– Nu-nu, spuse râzând Petronela, el se ferea în ultima vreme de oameni. Aproape o frică, la un moment dat am crezut chiar, împreună cu Olga, care îi este atât de devotată, că a... nu ştiu cum să mă exprim, că şi-a rătăcit dreapta judecată. Dar, adăugă ea gânditoare, şi era atât de serioasă, încât părea puţin ridicolă, probabil că noi două nu reuşeam să... am şi vorbit împreună despre acest subiect şi... da, probabil că ne depăşea prea mult, dureros de mult pentru... nimicnicia noastră, pentru...

– De ce vorbiți astfel! spuse Grobei, aplecându-se puţin în faţă; ochii îi rămaseră însă absenţi.

– Oh, noi suntem fericite, spuse cu simplitate femeia, noi l-am cunoscut, el ne-a permis să stăm în preajma sa, în momentele de glorie şi în momentele de suferinţă. Acesta a fost darul său suprem, de care niciun om nu e în stare: ne-a lăsat să-l îngrijim, să fim lângă el în boală, suferinţă şi murdărie. Dar el era atât de curat! Cu mâinile astea îl întorceam în pat, uşor, îl spălam, îi atingeam părul. La fiecare atingere a trupului său izbucneam în plâns, până când el striga la mine, în felul lui în care nu am văzut pe nimeni să-i semene... striga, cu ochii în flăcări, şi râdea!

– Familia nu l-a înţeles, spuse serios Grobei, nici astăzi, deşi l-au ajutat, nu-l înţeleg prea bine şi... râd, râd încă de el, cu milă, ca de un mort, dar râd şi...

– Nu spuneţi asta, vorbi Petronela, la început m-au duşmănit şi pe mine. Dar ei l-au iubit şi îl iubesc şi astăzi. Ei nu vă duşmănesc nici pe dumneavoastră, deşi... ei i-au dăruit tot ce puteau, sentimentele şi toată grija... chiar şi azi ei... oh, cum să mă exprim... El i-a iubit infinit! I se umpleau ochii de lacrimi când îmi vorbea de ei, mă împiedica să scriu ce spunea şi... îi iubea nespus! Spunea că ei sunt rudele sale, cu adevărat rudele sale iubite, care trebuie să ispăşească pentru el.

– Nu-ţi dai seama, spunea el cu vocea lui de mătase, cât trebuie să sufere aceşti oameni pentru mine. Şi eu sunt neputincios, nu-i pot ajuta cu nimic, orice mişcare a mea, cât de mică, le provoacă chinuri formidabile, ca legăturile funiei pe un om acoperit cu plăgi. Funia sunt eu şi ei încearcă să se elibereze. Dar aşa a fost dat!

– Înţelegea asta? spuse Grobei.

– Oh, el înţelegea totul! Şi când suferea cel mai adânc, cel mai fără nume, el... îşi recâştiga seninătatea, râsul său curat, iar eu nu puteam să mă abţin să nu tresar de câte ori îl auzeam. Atunci ştiam că suferă, suferă pentru ei, pentru rudele sale, pentru mine, roaba sa, pentru toţi cei care îl iubeau, care se sacrificau pentru el. Niciunul dintre noi nu era demn de el, deşi unii încercau să se ridice la el. Oh, el ne apăra pe toţi, ne proteja pe toţi. La început

felul lui de a fi, de a iubi putea să sperie, să nedumerească. Chiar şi firile cele mai simple, mai curate, cei care se apropiau de el cu bunăvoinţă, tresăreau, se retrăgeau un pas, prinşi de... cum să mă exprim! Dar el iubea nesfârşit, era iubirea însăşi! Iubirea, sub forma Sa, chipul Său! Cine nu l-ar fi recunoscut, cine nu s-ar fi speriat?! Dar cei care rămâneau, aceia aveau o şansă... oh, numai pentru ei, el nu le cerea nimic, aroganţa, orgoliul lui, de care s-a vorbit atât, nu era decât o metaforă, un fel al său, sublim, de a ne apăra pe noi, de a ne proteja. Mie nu mi-a spus niciodată o vorbă bună, pe mine nu m-a mângâiat niciodată, dar mă răbda lângă el. Eu am stat în preajma sa, i-am respirat cuvintele, şi aceasta a fost o mare răsplată pentru viaţa pe care am îndurat-o şi o îndur. Eu trăiesc în lume ca în mănăstire, mă scol dimineaţa la ora două şi timp de două ceasuri, cu genunchii goi pe podele, într-un colţ al camerei, mă rog. Mă rog şi cânt cu voce înceată. Aceasta îmi dă puterea să suport apoi o zi întreagă şi...

– Vă rugaţi... Lui...?! începu şovăitor Grobei, neîndrăznind s-o privească.

– Nu, nu, spuse ea repede şi se tulbură. Deşi avea pielea feţei întunecată, se văzu cum roşi. Aşa ceva n-ar fi posibil. Oh, şi ea râse, cu râsul ei senin, curat, de parcă ar fi râs în vis, într-un vis fără vârstă. El ştia că veţi veni. Mi-a vorbit în câteva rânduri despre asta, odată v-a şi descris... aproape cu toate detaliile!

Grobei dădu din cap. Îşi frământa mâinile, palmele sale lungi, uscate, privindu-le. Nu suporta să se vorbească de el, deşi ar fi ascultat la nesfârşit să se audă vorbindu-se de el, aproape cu curiozitate, fără nimic ascuns, bolnăvicios.

– Aţi dus o viaţă grea! spuse el. De când s-a săvârşit el mai ales, îmi închipui, de când trăiţi în lume ca într-o mănăstire, aşa îngropată de vie în castitate şi...

– De ce, de ce! râse ea, arătându-şi dinţii albi, noi suntem mereu aproape, insuportabil de aproape. Îl visez în fiecare noapte. El vine la mine şi rămâne cu mine. Atunci nici nu îndrăznesc măcar să deschid ochii, deşi sunt trează, nu îndrăznesc măcar să mă aşez în genunchi! El vine blând şi îmi vorbeşte şi eu scriu, ca atunci, şi,

din când în când, îmi aplec umerii, ca atunci când ţi-e frig şi aştept vocea Lui să mă acopere. Unii mă cred nebună.

– Da, da! făcu Grobei, gânditor, şi dădu din cap, privind în covor.

– Vin aici uneori, de la Bistriţa, unde profesez, ca într-un templu. Olga mă lasă singură şi uneori râd, mă aşez jos, pe covor, râd, şi El e lângă mine. Între mine şi El nu există ziduri, viaţa mea îi este închinată pentru totdeauna. Ce-aş fi fost fără el, o... păcătoasă, o nemernică, o... furnică ce îşi împinge bulgărele ei de hrană! Ce-aş fi acum fără el, dacă el nu ar veni la mine, dacă nu ar fi în mine! Uneori, când mă uit la lumea din jur cum se zbate şi suferă, îndobitocită, mă gândesc cu mândrie că eu l-am cunoscut, că eu ştiu că el a fost şi că este încă! Şi va fi! Şi iată, aţi venit dumneavoastră şi... oh! Şi ea râse cristalin, cu un glas de fetiţă, cu ochii limpezi, dar am ştiut că veţi veni! Puteam să vă şi descriu, iubirea pentru el vă face... nu ştiu cum să mă exprim, aşa, uşor de recunoscut! Zău! Şi veţi vedea, încă... vor veni încă lucruri mari, teribile! Aveţi o putere mare, sunteţi în stare de iubire, el vă va ajuta!

– ...Dar... se bâlbâi puţin Grobei, roşindu-se cu putere, e oare permis să... e oare cuvenit să vorbim astfel despre... un om! În definitiv, el nu a fost decât un... simplu om, de multe ori în însemnările sale, mai ales cele din prima perioadă, am surprins multe trăsături de vanitate, de lăudăroşenie... goală, copilărească! El însuşi nu era pe deplin responsabil, conştient de...

– Ah, domnule Grobei, spuse ea, şi el se tulbură puţin sub privirea ei intensă, limpede. Priveşte-mă, te rog: eu sunt opera geniului său, eu am fost copilul lui! Eu trăiesc datorită lui, am uneori, nopţile, ore de beatificare, de bucurie dureroasă când parcă... această carne, nu ştiu cum să spun... Ştii, schimbă ea subiectul cu o anume voioşie care o părăsea rareori, m-au dus la medic, la doi psihiatri, fratele meu şi unchiul meu, cel care m-a întreţinut la şcoală. Vai, domnule Grobei, ei îşi închipuiau că... că toate aceste lucruri, viaţa retrasă pe care o duceam, rugăciunile, meditaţiile, exerciţiile spirituale şi altele îmi fac rău... că s-ar putea să-mi tulbure mintea, să... Ah, bieţii de ei, mă iubesc cu dragostea

lor, bineînţeles că nu m-am împotrivit, m-au dus de câteva ori la Cluj, o dată la Bucureşti... Bineînţeles, cu ochii raţiunii, a ştiinţei, lucrurile acestea, văzute pur exterior, fără... credinţă, fără har, pot părea aşa... un fel de nebunie liniştită... veselă!... Oh, râse ea, eu nu m-am opus, ei aveau tot dreptul să se îngrijească de mine, să-mi facă binele după puterile lor slabe! Binele mare de care eram cuprins în ochii lor semăna cu răul, cu boala, şi eu nu aveam cu ce să-i conving! Totul trebuia lăsat aşa cum fusese, ordinea lumii... ah, astea sunt vorbele lui!

– Spuneţi-spuneţi! Vorbiţi! spuse Grobei, dând încet din cap, privind în podele. Dar Petronela tăcu şi se jucă cu franjurile şalului gros pe care i-l dăduse Olga, pentru că în cameră era puţin rece. Stătură amândoi un timp fără să scoată o vorbă. În cameră se înserase, mobilele abia se mai zăreau.

– E bine că aţi venit, spuse ea încet. Toate acestea vă aşteptau, lucrarea lui trebuie împlinită. El ridică fruntea şi o privi mirat:

– Dar bine, credeţi... că eu aş putea! Eu nu sunt decât un... de altfel, treburile mele, sarcinile mele de serviciu fac ca... eu trebuie să mă deplasez mult, de colo-colo, va trebui să întemeiez o familie, la Caransebeş, mătuşa mea şi fraţii mei...

Petronela îl privea zâmbind. În cameră se făcuse plăcut, ea lăsă şalul să-i cadă încet. Silueta ei, în semiîntuneric, se făcuse de hârtie, Grobei se depărtase de ea, plutind undeva cu scaunul lui prin încăpere.

– Va fi bine, şopti ea, totul va fi aşa cum a prevăzut el. Noi nu suntem decât uneltele voinţei sale. Şi dumneavoastră nu ascultaţi decât de el. Oh, nu trebuie să vă speriaţi de el, de umbra lui colosală: el e atât de aproape, ah, uneori e atât de vesel, de copilăros chiar! Trebuie numai să aveţi puţină... încredere, nu ştiu cum să mă exprim, dar dumneavoastră mă înţelegeţi, dumneavoastră sunteţi un om deosebit de inteligent. Vă cheamă şi Ioan, nu-i aşa?!

– Da-da, spuse el, bâlbâindu-se fără rost, eu am trei nume, care mi-au făcut multe încurcături: Traian-Liviu şi Ioan. Ioan după naşul meu, care era canonic şi... i-am arătat buletinul meu doamnei Olga, v-a spus deci...?!

– Da-da, spuse Petronela şi zâmbi şi în întuneric, gura ei lumină blând, şi el o privi cu teamă, cu nedumerire. Uneori ea semăna izbitor cu o prietenă a sa din prima copilărie, o fată care venea uneori la bunicii săi şi cu care avea voie să se joace. O fată enigmatică, pe care n-o înţelesese niciodată prea bine, cu câţiva ani mai mare decât el şi care îl apărase uneori de grosolănia celorlalţi derbedei de pe stradă, ce erau geloşi că ea era numai cu el. Acum, enigma aceea se întrupase în femeia asta retrasă, Petronela, o simplă învăţătoare de ţară, deşi avea două diplome, o femeie deosebit de tăcută, spuneau toţi. Senină, veşnic râzând, caldă, bună, deschisă cu toată lumea; un dar mărunt pentru cei care o întâlneau pe stradă şi care îi iertau fixaţia aceea pentru un mort pe care nu-l mai cunoştea nimeni aici, de care îşi aminteau puţini. O pasiune nevinovată, o fixaţie ce nu făcea rău nimănui. În zilele acelea tulburi, când fiecare lupta pentru sine, pentru pâinea sa, pentru libertatea trupului, când fiecare se închidea zgribulit în sine, buimăcit de istorie, de războiul care continua sălbatic, în pace. Un război lung, de o sută şi o mie de ani, un război cu arme necunoscute, imparţiale, un război al tuturor împotriva tuturor. Ea, Petronela, în această lume întunecată, duşmănoasă, vie, era o pată, o pată luminoasă, caldă, pe care nimeni nu o înţelegea prea bine, pe care o lăsau în pace, de care se încălzeau în trecere, când o întâlneau. Olga, Olga-tante, care avea încă anumite relaţii în judeţ, o proteja, o adăpostea, o primea în casă. Aici, în casa aceasta albă, retrasă, Petronela venea cu încredere, deşi i se întâmpla să meargă şi în alte părţi. Oriunde veselia ei curată nu stânjenea pe nimeni. – Suntem veseli, a spus un filosof, în primul rând tocmai pentru că suntem aşa! Numai şi în primul rând, s-ar putea spune, şi aşa era şi Petronela, la ea se vedea aceasta prin haine, ceea ce suntem ne-o ia mereu înainte; râdem şi abia apoi ne înveselim, suntem curaţi şi abia pe urmă ne curăţim, suntem senini şi umili şi abia pe urmă se înseninează viaţa noastră. Iar El e ca un far înaintea noastră şi ne arată cu simplitate totul, cu veselie şi totul devine simplu, firesc. Cât timp el este cu noi, înaintea noastră, cu noi împreună. Nu un Dumnezeu îngheţat şi teribil, oh nu, un om n-ar putea fi astfel. În orice caz, nu El, pe care l-am cunoscut, care

mi-a permis să... Cam astfel vorbea Petronela. Nu el, oh nu, te asigur. Uneori, eu însămi îl linişteam, îl certam chiar. Îi redăm încrederea, voioşia. Deşi el nu făcea decât să se folosească de mine. Dar eu m-am dedicat Lui şi îl slujeam. O femeie trebuie să slujească un bărbat şi eu i-am slujit minunat... de a cărui iubire inima mea se topeşte, se luminează de dor, de...

– Mergeți la biserică?

– Rar, spuse ea. Am foarte puțin timp. Timpul meu este în întregime al lui. El poate fi gelos!... şi ea râse, încet, ca să atenueze cuvintele pe care le spusese. Îl privea cu multă înțelegere, încercă să nu-l şocheze, să nu-l nedumerească prea tare, dar trebuia să-i spuie totul, el venise în câteva rânduri, se învârtise în jurul casei, avea deja, de la început, o uriaşă disponibilitate care luase chipul lui. Prima oară, el avea deja, cumva, înscrisă pe chip imaginea lui atât de vie şi ea, de obicei neîncrezătoare față de alții care o incitau, chiar şi din răutate, să le vorbească despre el, ea avusese imediat încredere. De altfel, el era şi foarte bine pregătit. Ezitarea sa nu era decât o formă, un fel de pudoare bărbătească, de bun-simț. Care avea să cadă în curând, nimeni nu trebuia să-l grăbească. Ce urma să se întâmple se va întâmpla, de când venise Ioan, ea, Petronela, respira mai liniştită. Aşa spusese şi el: – Până la împlinirea a zece ani! Toate stăteau şi îl aşteptau, totul, până la ultimul amănunt; totul era gata, pregătit, mai dinainte. Ea însăşi se va da la o parte, după ce el... ea însăşi, cu ce uşurare, se va retrage în chilia inimii ei, în viața ei, ca într-un mormânt, viu, vesel, în veselia ei care era tot un dar al Lui. Ea învățase să râdă târziu şi mai ales *acest* râs, în care inima, sufletul ei se deschidea odată cu buzele, în care carnea ei se topea, ca prima zăpadă pe pământul cald. Şi Olga era aici, să-l vegheze, să nu-i lipsească nimic. Ca o bună moaşă, să-l ajute să nască fără durere, să-l cruțe de durerile inutile, prosteşti. Căci el va trebui să sufere, marele dar pe care îl primea nu se putea face fără suferință. Oh, dar va fi ceva scurt, rapid, ascuțit şi rapid. Apoi, el se va îmbăia în suferință, în marea sa durere şi nu va mai simți nimic. Mai mult cei din jur, cei care îl iubeau cu o dragoste omenească, neinspirată, vor suferi pentru el, în locul lui, chiar. Atât cât vor putea suferi, oh, niciun om nu poate suferi mai mult

decât îndură. Suferința e şi ea un dar. Fără suferinţă, nu se poate face nimic durabil. Da, Olga îl va ajuta, el trebuie să meargă cât mai repede la ţintă. Vor trebui date toate la o parte, el va lua pe umerii săi bărbăteşti totul. E deja destul de bine pregătit pentru asta, ele nu sunt, în definitiv, decât două femei neajutorate. Dacă trebuie să se facă ceva, atunci, acum e timpul. El va avea hotărârea, bărbăția, inspirația, care lor le lipsise. Dar nu erau ele chemate, ele doar... ele doar avuseseră noroc să fie în apropiere şi mai ales ea, ea, Dumnezeule, viaţa îi dăruise atât de mult noroc şi putere pentru a-şi purta norocul, marea ei bucurie. Bucuria care tresălta în pântecele ei ca şi un fiu ce întârzia miraculos să se nască, bucuria de a fi, de a şti, bucuria, credinţa în... Dumnezeu! Care Dumnezeu...?! Ea intra doar atât de rar în biserică şi toate ceremoniile acelea fastuoase o lăsau aproape indiferentă, exterioară. Dar ea îl cunoscuse pe El, cel veşnic, cel atât de trecător şi etern, oh, ei îi fusese dat să-l atingă, în lumea asta neîncrezătoare, ochii sufletului ei nu fuseseră orbi. Cu asta, cu aceasta se putea trăi o viaţă, cinci, cinzeci! Da, un om, nimic mai mult decât atât, şi ea ştia că putea părea nebună că vorbea astfel despre el, care nici măcar nu mai era pe această lume. Dar credința ei era nesfârşită şi el era omul, bărbatul credinţei ei, care îi primea cu îngăduinţă devoţiunea, umilinţa perpetuă a vieţii ei fără de care nu putea trăi, fără de care viaţa e mai searbădă decât a unei broaşte ţestoase sau a unei bălării. Desigur, în ochii unora putea părea aşa, exaltată, nebună chiar, lumea trebuie să-şi explice într-un fel lucrurile. Dar ea se înțelegea bine cu toţi, nici măcar nu încerca să lupte cu aparenţele din ochii lor, cu realitatea aşa cum o vedeau ei. De ce?! Ea fusese aleasă, salvată, ce mai conta că unii chicoteau prin colţuri, uneori?! Aceştia chiar se plictiseau ei înşişi de răutatea lor, ca un copil ce se plictiseşte repede când pozna lui nu e luată în seamă. Apoi, nu trebuia ea să-i ajute să înțeleagă cât de cât, cu harul pe care-l aveau, pe care îl primise fiecare? Nu erau toţi atât de bogaţi, câți oameni bătrâni nu rătăcesc de colo-colo, puţin buimăciţi de tunelul acesta prin care au fost împinşi să treacă şi care... şi care... oh, ei îi era milă de ei, cu adevărat! Şi îi iubea, atât cât putea ea, cât loc îi lăsa marea, nefireasca ei iubire pentru el, mortul acela mai viu decât milioane

de oameni vii! Morţii înseşi îi era recunoscătoare pentru că, în acest fel, îl păstra pentru ea, numai pentru ea, răpindu-l atingerii oricum profanatoare a altora. Oh, egoismul ei sublim! Acum însă, a venit el, cel ce trebuia să vină, acum toate vor intra în real, aşa cum a dorit el, deşi vorbise atât de rar despre aceste lucruri.

2

Grobei se instală, s-ar putea spune, la Vatra Dornei şi cei de la Alba care erau furioşi că el nu mai apărea pe acolo (ca cineva care fuge de poliţie) ar fi fost mai puţin porniţi, poate, dacă ar fi aflat că nici pe acasă, la Caransebeş el nu mai venea decât rar, şi atunci pentru scurt timp. Ca să nu-l piardă, conducerea cooperativei locale îi permisese să-şi dea raportul de la distanţă şi să ajute cu priceperea şi deosebita sa experienţă pe ceilalţi agenţi care lucrau în zonă. Astfel că el rămase încă angajat al Ucecomului. Dar activitatea sa de bază, cum s-ar zice, luase deja, încet-încet, o altă turnură.

Oh, dar cum să mergi pe un drum necunoscut, pe care nu a mers încă nimeni, înainte, un drum atât de întunecat, ce luceşte răutăcios, ca pânzele de apă din pivniţe? Cum să facă un singur om, fără experienţă, neajutorat, o lucrare atât de... colosală, ce întrece puterile unui om?! Cum, cum?! Oh! Oh! Oh! Pfu! Pfu! Pfu! Oh! Oh! Oh! Cum fac indienii când sunt uimiţi sau se înfurie. Oh! Oh! Pfu! Pfu! Oh! Oh!

Uneori dormea chiar acolo, se făcea prea târziu să mai plece în oraş. Dormea în salonaşul învecinat, pe o canapea incomodă, dar avantajul era că a doua zi, dis-de-dimineaţă, se putea apuca de treabă. Pe măsură ce se afunda în hârtii, disperarea liniştită, pe care n-o mărturisea nimănui, creştea. Dar cale de întoarcere nu era, oricât ar fi cochetat uneori cu aceasta, oricât şi-ar fi imaginat că n-avea decât să meargă să-şi ia geamantanul de la gazdă şi să... Uneori îşi spunea că nu sunt în definitiv decât două femei scrântite, o arhivă ceva mai voluminoasă decât alta, câteva fotografii, câteva

clasoare şi... un ratat, un mort ce... o figură nedesăvârşită şi care avea să rămână astfel până în vecii vecilor! Da, fără el acest „om“ nu se putea realiza. Nu însemna însă, oare, că el însuşi era o parte din acel „om“, de vreme ce lăsase totul la o parte, *totul*, pe el însuşi chiar, ca să vie să împlinească, să împingă în real o viaţă ce părea ruptă, ratată, o fantomă pe jumătate. Dumnezeule, există oare astfel de oameni, a căror părticică, oarecare, rămâne vie pe undeva, se scoală şi vine de departe, ca în somn, şi... ah, începea să fie ceva de prost gust, aşa, un fel de imaginaţie desfrânată, dubios romantică, fantastică, ştiinţifico-fantastică şi care...

În definitiv, totul era simplu: nu avea decât să se scoale în orice clipă, uşa era deschisă, să-şi îmbrace pardesiul, să iasă şi să dispară din oraş pentru totdeauna. Grobei râdea uşurel: evident, asta era. Şi, de câteva ori, în joacă (în joacă?!), el se ridică, se duse în antreiaş, îşi îmbrăcă pardesiul, o dată ajunse chiar până la colţul clădirii, la colţul străzii, el nu-şi mai aducea bine aminte. Atunci se întorcea, ca în somn, cu gura puţin întredeschisă, cu simţurile nu toate în ordine, aşa cum e atunci când o parte din trup îşi revine, scâncind, după o anestezie. Dumnezeule, numai până la colţul străzii?! Nu se putuse măcar urca în tren, însemna oare că e atât de târziu?! Nu avea timp nici măcar să... aşa, să...?! Gemu încet, ascuns, trupul său mistic gemu adânc, pe sub piele, pe sub viscere, subsolurile celulelor sale orgolioase şi independente gemură, simţind jugul, hamul pe care cineva, o mână nevăzută, îl aruncase... ca şi caii de rasă ce-şi feresc botul, capul, sforăind când cineva încearcă să le arunce hamul de piele. Of! Of! Of! Pfu! Pfu! Pfu! Pfu! Of! Of!

Şi tocmai atunci, în perioada aceea, Petronela îşi răriri vizitele, apoi nu mai veni deloc, vreo cinci luni de zile. Scrise o singură scrisoare în care se scuza şi-l ruga să n-o caute. Fusese chemată la Lugoj, în Banatul său, să suplinească pe cineva la o şcoală de defectologie, de arieraţi mintali, copiii lui Dumnezeu. Ea mai făcuse o dată în timpul studenţiei o astfel de practică şi numai o serie de „alte obligaţii“ pe care le avusese ea atunci, el înţelegea, nu-i aşa, despre ce e vorba, o împiedicaseră atunci să se dedice total acestei chemări. Acum însă, odată ce „el“ era acolo, putea să-şi permită o scurtă vacanţă şi să alerge, să fie prietena mai mare a

acelor copii părăsiți de toți, copii în aparență uitați de noroc, dar care erau atât de aproape de... etc. etc...

Şi... tocmai atunci, interveni şi răceala între el şi Olga-tante. O femeie, e drept, perfectă, ireproşabilă, dar el greşise nu ştiu cu ce, un fleac, aproape că şi uitase, neglijase apoi să-şi ceară scuze, apoi făcu încă o dată aceeaşi gafă (pe care el, a doua oară, nici n-o sesiză) şi atunci buna femeie crezu, în simplitatea ei, că el o desconsideră, că îşi bate nițeluş joc de ea. Petronela nu era acolo să lămurească lucrurile şi astfel se instală între ei doi răceala aceea ce dură neverosimil de mult. El continua să vie ca şi înainte, dar nu-şi mai vorbeau, ba mai mult, ea închidea tot restul casei din calea lui, afară, bineînțeles, de birouaşul de lucru care nu aparținea nimănui. Odată, ca să obție cheia de la pod unde se aflau unele materiale, el trebui să aştepte o săptămână, să-i scrie prin poştă, după ce, în mod inutil, îi lăsase bilețele prin toate colțurile casei. Bineînțeles că nici nu mai putea fi vorba de ceaiuri cu bomboane sau de cina în doi, cocul ei susținut de acel pieptăn luxos, din fildeş, culorile în obraji, zâmbetele ei atât de calde, de dezarmate, de grațioase. Totul se rostogolise pripit, răutăcios, în trecut. Toate îi veniseră pe cap atunci, când credința, spaima de uriaşa sa sarcină se amestecau, când cocheta cu laşitatea, cu mii de laşități mărunte, când îşi ascundea uneori capul ca şi copiii ce se ascund sub o pătură, în plapumă, şi visa, visa, mii de vise mărunte, mizerabile, de fugi, de răsturnare a lucrurilor, vise abjecte, nu numai irealizabile, dar şi îngrozitor de de prost gust, micul-burghez râios din el scâncea, scâncea, muşca hârtia, pânza, mârâia înăbuşit, tot instinctul său de conservare se revolta şi îi lăsa un gust de vomisment în gură etc. Toate, toate, într-o mare depresiune, tristețe, când forța sa de lucru diminuase îngrijorător, erau zile când, sub pretextul (față de el însuşi) că era prins de treburile achiziției şi merceologiei, nici nu dădea prin strada Demetrescu, sau stătea o oră-două şi fugea.

Parcă se îmbolnăvise, slăbise şi mai mult, un fel de jeg al inimii, o boală a spaimei, frica de viitorul său, de destinul din calea căruia, el simțea, nu avea nicio scăpare. Doar să se omoare, da, asta ar fi fost o soluție echitabilă, practică, chiar pentru că gestul se făcea

într-un minut, în trei minute, or pentru aşa scurt timp, el era în stare să „fugă“, să fie laş. Trei minute, cât era nevoie să-şi bea moartea, sau să-şi taie jugulara, atât era încă în stare, nemernicia din el era în stare de atâta lucru; nu mai mult. Se târa de colo-colo, unii îl întrebau dacă nu e bolnav, avea corneele gălbui, ca la icter, mâinile începură să-i tremure uşor, câteodată, îi pierise pofta de mâncare, aproape nu mai dormea. – Nu vreau! Nu vreau! urla în el ceva, ceva confuz, adânc şi puternic, viaţa însăşi poate urla astfel. – Nu vreau! Nu pot! Nu pot! Nu vreau! aşa cum strigăm uneori, cu glasul înăbuşit, în vis, într-un coşmar pe jumătate lucid, când nu ne putem împotrivi să nu fim duşi de apele murdare, pline de cioturi, frunze, lemne, cadavre, case, animale, ale coşmarului, apele tulburi ale murdăriei existenţei, ale firii noastre private. Şi capul i se mişca uneori la stânga şi la dreapta, nu totdeauna, dar uneori i se mişca, un fel de Parkinson al spaimei. Oh, nu viaţa lui conta atât de mult, sau fericirea lui privată; oh, toate acestea le-ar fi dat cumva la o parte, dar, Dumnezeule, cum să înghiţi, cu ce gură morală să înghită el prada aceea uriaşă, cum să încapă în trupul său anonim opera aceea, lucrarea aceea fantastică, mirifică, terifiantă de-a dreptul?! Unde era ordinea lucrurilor, unde era Dumnezeu, aţipise, ce dracu, e timpul să cam începem să ne mai şi debarasăm de senilii ăştia care picotesc în tronurile lor hârbuite...?!!!

Toate acestea şi altele. Toate acestea şi altele. Un timp dispăru, şi Olga-tante avu un oftat de uşurare. În definitiv, ea era o femeie bătrână, avea nevoie de liniştea ei, îşi avea obiceiurile ei care... Şi Petronela, care rămânea departe, de ce?! Nu simţea ea oare că era nevoie, acum, de ea, că... Apoi, el apăru din nou. Puţin grăbit, distrat, abia mai saluta. Se instală la biroul său şi rămânea ţintuit acolo câte douăsprezece, patrusprezece ore. Ea, care îl pândea pe după perdeluţele de la geamul ce dădea în curte, ajunsese cumva să simtă milă. Doamne, era doar încă atât de tânăr! Avea el pe cineva, ce spunea oare mătuşa lui bătrână de acolo din îndepărtatul Caransebeş?! Ştia ea oare că... dar cum putea bănui cineva cu mintea „normală“ tot ce se întâmpla, ce urma să se întâmple?!...

Atunci, în mijlocul confuziei, spaimei, tristeţii generale, apăru bătrânelul acela. Un bărbat extrem de bine, de îngrijit îmbrăcat,

care sosi direct de la gară cu o birjă. Cu un fel de valijoară sau *nécessaire*, cum era odată. Începuse vara, sfârşitul lui mai. Grobei era ca de obicei în birouaş, cu geamurile închise, cu lumina uitată aprinsă si nici nu-l observă. Atunci ea profită de acest lucru şi îl duse pe musafir direct în bucătărie, oferindu-i o cafea.

– Cu ce ocazie, dacă-mi permiteţi să...

– Oh, el era din Cluj şi doar în trecere prin oraş... Mai fusese, evident, prin staţiune, dar cu multă vreme în urmă, înainte de război, fusese câţiva ani la rând, chiar stătuse mereu în gazdă la aceeaşi persoană, familia Mizrahi, dacă...

– Oh, da, ea îi cunoştea, deşi ea însăşi nu era originară... da-da, doar bătrânul mai trăia, bătrâna a murit, săraca, acum vreo patru ani, de un cancer la sân! O bătrânică tare...

– Ah, ce păcat! spuse musafirul rece, stând picior peste picior şi Olga-tante îi admira costumul croit la un croitor de mâna primă, *haute couture* de Cluj, se vedea, cămaşa fină, din poplin de mătase, cravată în tonuri fine, maronii, pantofii englezeşti, bine păstraţi, cine mai avea aşa ceva în zilele acestea?! – Ah, stimată doamnă, spuse musafirul, care îi urmărise privirea, am aproape douăzeci de perechi pe care le ţin într-un scrin cu sertare, în şanuri, mereu unşi cu o cremă ce mi-o fabric eu însumi. Am avut totdeauna boala pantofilor, a cravatelor, ce vreţi, mici manii care ne mai dau iluzia că suntem, că supravieţuim, ha, ha, mă înţelegeţi, nu-i aşa?!

– Cum să nu, cum să nu! dădea încet din cap, cu o mică gravitate, Olga-tante şi îl întrebă apoi dacă îl cunoscuse pe... Mihi, dacă...

– Da, da! dădu străinul din cap, puţin gânditor. Din păcate nu... ştiţi, el fusese în detenţie şi nu putuse să asiste la tragicul... dintr-o eroare, o greşeală a autorităţilor, el...

– Cum, arestat?! se miră Olga-tante, când asta?!

– Oh, spuse musafirul, netezindu-şi cu un gest reflex al podului palmei sale mici pantalonii bine întinşi pe genunchi, până acum... câteva luni. Exact: până în 30 martie, din '47, primăvara, până în cincizeci şi şapte iată, tot primăvara. Un denunţ, atât, o eroare de procedură! Într-un fel avea noroc, erau alţii, chiar mai puţin vinovaţi decât el, dacă se putea spune astfel, care erau încă acolo,

fără nicio şansă de grabnică eliberare! Dar, ce vreţi, într-un fel... astea sunt vremurile!...

– El a murit tot în '47, spuse ea, dar în toamnă şi...

– Da-da, spuse musafirul, se pregătea tocmai să vie personal la Vatra Dornei, auzise de boală, de imposibilitatea lui de a părăsi oraşul, chiar patul, şi se pregătea tocmai să... ezitase câteva luni, îi era teamă să nu fie urmărit, nu voia să extindă bănuiala, să aducă într-un fel necazuri şi aici, şi iată, făcuse bine, pentru că la sfârşitul lui martie fusese luat şi el, după ce toţi prietenii săi, cei care nu plecaseră, evident, atunci când încă se mai putea, fuseseră sau arestaţi sau anchetaţi luni în şir! În sfârşit, astea sunt lucruri neplăcute, să nu întârziem... dar, apropo, pe-aici nu au... răscolit nimic, nu s-au făcut cercetări?! Vreau să zic, aici în casă, după... ce el...?!

– Nu, spuse Olga-tante, casa aceasta fusese scutită. Şi-apoi nu erau niciun fel de documente care puteau să-i intereseze!

– Da-da, evident! făcu gânditor musafirul, ţuguindu-şi buzele, e adevărat, dar ştiţi, logica, aici, nu prea... în furia, haosul acesta, ura generală împotriva a tot ce... în sfârşit, lucruri neplăcute, să nu întârziem asupra... Sunt informat că e... cineva care se ocupă de hârtiile rămase, de...

Şi el o privi grav, întrebător, după ce îşi băuse ultima sorbitură de cafea. Olga-tante roşi involuntar, de parcă făcuse ceva nepermis.

– Da-da, tânărul... Grobei, un funcţionar extrem de capabil, originar din Banat. El se ocupă tocmai cu... ar vrea să-l vadă, e în birou în această clipă... de altfel...?!

– Aş dori, într-adevăr, să-i fac cunoştinţa! Am ceva care ar putea să-l intereseze, eventual! Vă rog, dacă sunteţi amabilă, să mergeţi înainte! spuse cu răceală şi demnitate măruntul domn, sculându-se în picioare. Mulţumi pentru cafea şi toată atitudinea sa, ceremonioasă, dar şi gravă, arăta că nu mai avea ce să caute în bucătăria ei. Trecură dincolo, apoi, după câteva minute, cu tactul ei desăvârşit, ea îi lăsă singuri. Când ieşi, se întoarse o clipă din uşă, un gest, pe care îl avea încă de când era fetiţă, şi roşi: Grobei o urmărise cu privirea în timp ce musafirul tocmai se aşeza, în felul lui ţeapăn, în fotoliul de pai, şi îi zâmbi. Ah, bătrâna şi buna

Olga-tante roşi, în ciuda ei, până dincolo de urechi si... în felul acesta se împăcară. Toată ziua apoi, ea deretică şi umblă prin casă de-o mie de ori mai uşoară, vorbind cu lucrurile ei, cântând chiar încet, ea avea o voce plăcută, cânta şi în corul bisericii. Făcu planuri mari, îşi va lua inima în dinți şi-l va invita la cină, acum, în noile condiții el nu putea refuza, în definitiv poate că... dar ce-ar fi să-l invite şi pe simpaticul musafir de la Cluj, un domn din generația ei, care-i impunea, o fostă cunoştință, poate chiar al săracului Mihi. Ea şi intră la un moment dat în birou, prefăcându-se că... şi, la ieşire, le adresă amabila invitație la cină. Cei doi acceptară, şi ea, sărmana, aşteptă până aproape de miezul nopții, lângă plita ei „Vesta", ce sclipea de curățenie, încinsă. Cei doi nu se putură rupe de chestiunile lor, ea trase cu ochiul în două rânduri la geamul dinspre curte. Apoi, spre miezul nopții, puțin tristă, fără însă să le păstreze vreun resentiment, se duse la culcare. După ce aşternu canapeaua din salonaş şi instală alături un fotoliu extensibil, cu rufe de pat, curate, bine scrobite, pe un scaun. Dimineață, spre uimirea ei, cele două paturi erau neatinse. Biroul era gol, geamul dinspre curte deschis şi încă se strecurau şuvițe subțiri de fum, în curte. Soarele urca glorios peste acoperişurile învecinate.

3

– ...Eu am aflat abia pe la mijlocul lui ianuarie. La Cluj însă se ştie încă din toamnă de existența dumitale aici. Au ezitat să-mi spună şi... nu am reuşit să-i conving decât arătându-le...

– Din toamnă... deja?! întrebă Grobei, prefăcându-se calm. Era însă neliniştit. – Atunci înseamnă că...

– Nu-ți fă niciun fel de gânduri! spuse măruntul, glacialul domn Mahalek. – Totul e în perfectă ordine. Nu ştie decât cine trebuie, şi poate ştiu chiar mai puțini de atât! Un zâmbet subțire, habsburgic i se desenă pe buze. – În momentele de mare pericol, oamenii devin instinctiv extrem de prudenți, de abili. Deşi, evident, aici nu e vorba de nimic interzis, dar ştii, în zilele de azi, orice

poate deveni suspect... noi doi, aici, fumând în linişte, într-o casă paşnică...

– Bine, dar noi doi... spuse încet, uşor sugrumat, merceologul, nu e nicio... niciun fel de...

– Să nu ne păcălim pe noi înşine! spuse Mahalek şi o clipă reapăru zâmbetul îngheţat, fluturător, ca o fotografie neclară, de amator. – Deocamdată suntem doar noi! În curând vor sta aici cel puţin trei, poate chiar cinci! Oricum, niciodată mai mult decât e necesar, trebuie toată atenţia! Totodată, dacă e posibil, mai puţin decât e necesar, sau strictul necesar!

– Vreau de la început să precizez!... începu Grobei, după o tuse scurtă, fermă, dar celălalt i-o tăie:

– Prezenţa dumitale aici a fost un semnal! Nu ştiu cât de clar ţi-a fost dumitale acest lucru, dar pentru noi... De altfel, chiar munca pe care ai efectuat-o până acum arată că, în ciuda prudenţei, a şovăielii, chiar, instinctul dumitale a lucrat prompt, rapid. Şi apoi, faptul că ai venit la noi pe calea aceasta, nepregătit de nimeni, cu o exactitate şi deosebită pregătire anterioară, arată că... eşti făcut pentru... pentru noi, ăsta a fost, de altfel, semnalul...

– Mă scuzaţi... cine sunt aceşti: „noi“?! Eu nu am cunoştinţă, până acum, cel puţin... nici nu mă aşteptam, de altfel, sincer vorbind, să găsesc o anume... ca să zic aşa... altfel, mai mult decât probabil, nici nu cred că m-aş fi hazardat în această... lucrul pe care l-am făcut, cum spui dumneata, e mai mult un fel de... pasiune, o manie de arhivist care, în timpul său... liber... oricum...

– Noi suntem noi doi! spuse Mahalek mângâindu-şi stofa pantalonilor, cu mâinile sale extrem de mici şi de fine. – Dar dumneata eşti destul de bine cunoscut! Sunt cel puţin trei persoane, printre care şi o femeie, la Cluj, care cunosc amănunte despre dumneata. Cineva a făcut şi o călătorie la Caransebeş, ca să... ah! Nu te impacienta! Cineva, care mergea pentru altceva, dar, în treacăt, şi-a permis, nu-i aşa... de altfel, şi dumneata, aici, mi se pare, ai o preocupare oficială, de bază...?! După-amiezile pe care le petreci aici, cum spuneai...

Cei doi tăcură câteva minute. Musafirul fuma, privind nepăsător pe geam, deşi afară era noapte. Grobei se afundă în lectura

unei reviste vechi, apărută în timpul primului război, pe care o fişa. Aştepta ca celălalt să spună ceva sau să se ridice şi să plece.

– Nu trebuie, cu excepţia Petronelei, să ai încredere în nimeni. Nici în mine, comportă-te ca şi cum... mă rog, cum e firesc! Mai devreme sau mai târziu, vor trimite pe cineva. Atunci va trebui să fii cu adevărat abil, dumneata sau cel care-ţi ţine locul, care va răspunde. O abilitate medie, ţine minte; dacă nu vor înţelege nimic, vor reacţiona. Trebuie aruncate câteva date, aşa, un fel de...

Grobei se ridică, aproape sări în picioare. Era roşu, respira greoi, se plimbă de câteva ori în sus şi în jos. Bătrânul îl privea zâmbind puţin zeflemitor.

– Dacă te-ar putea vedea!... spuse Mahalek. – Au mai fost câţiva entuziaşti, în felul dumitale, care au apărut după ce... care nu l-au cunoscut! Semnul adevărat, al... pentru că noi, *the old-boys*, care am fost mai mult sau mai puţin în preajma sa, noi suntem într-un fel... cum să zic, diletanţi! Toţi sau aproape toţi! Dar voi... dumneata!...

Grobei se întoarse şi-l privi, încercând să spună ceva. Mahalek aşteptă, apoi, văzând că nu ieşea niciun ton de pe buzele tânărului, continuă:

– Oh, ceilalţi... s-au împrăştiat, pur şi simplu! Nu i-a ajutat nimeni, de altfel, noi nu ajutăm decât pe cei care nu au nevoie de ajutorul nostru, iartă-mi te rog jocul de cuvinte! Noi avem nevoie de un... stindard, nu de emuli! E şi aşa destul de târziu!... Ideea, însă...

– Ce înţelegeţi prin: – Ideea?!

Mahalek dădu din umeri, cu nepăsare. Fuma îngrozitor de mult. Apoi, timp de aproape o oră, discutară detalii tehnice, acolo unde Grobei era cu mult mai informat, mai hotărât, avea un fel de pasiune a arhivisticii. Prezentă musafirului principiile după care lucrase de la începutul anului, câteva din clasoarele numite „indexuri“. Făcuse totul din instinct, dar recunoscu că trebuise în două rânduri s-o ia *da capo*, din pricina faptului că nu avusese nişte principii clare metodologice, arhivistice, din pricina totalei lipse de experienţă, a materialului uriaş. O parte din material nici nu se găsea în casă, se afla la Alba, la Cluj, chiar în locuri

neaşteptate, cum ar fi Agigea, în sudul Dobrogei, sau la Bucureşti. Cel puţin aşa rezulta din anumite însemnări. Ar trebui iniţiată o corespondenţă minimă, verificate unele adrese, doi-trei oameni care să se deplaseze în persoană, evident, în cazurile de strictă necesitate... Unele fire duceau în străinătate chiar, Paris, mai ales, şi America, statul Indiana, unde trăise el, între '42 şi '45. O ramificaţie enormă, deşi încă nu erau dezvoltate toate... Grobei râse apoi, când povesti musafirului său încurcătura în care intrase de la început şi care durase câteva săptămâni, din pricina faptului că îl indusese în eroare denumirea de „clasorul cel mic". Ei bine, ce credea dânsul că se ascundea sub această denumire?!

Mahalek îl privi, zâmbi scurt şi spuse: – Nu ştiu. Dar nu trebuie să-mi spui, adăugă repede, văzând că Grobei se pregăteşte, cu sangvinitatea sa obişnuită, să răspundă. – Am să-ţi trimit răspunsul de la Cluj. E cineva acolo care trebuie să-l ştie. Ţine minte, primul rând din pagina doua a scrisorii! Reţii?! Primul rând, în primul rând din pagina doua a scrisorii va fi răspunsul. E bine, de altfel, cum ţi-am mai spus, să procedezi din proprie iniţiativă, la astfel de verificări de lucru. Persoana dumitale e preţioasă, iar opera e şi mai preţioasă, ne depăşeşte pe toţi. Aici, în hârtiile acestea, stă poate sensul existenţei noastre. Sigur, nu probabil. Din păcate, eu sunt atât de bătrân. Oh, nu te formaliza, îţi promit că mă ţiu încă zece ani cel puţin, cinci sigur, în deplinătatea facultăţilor. De altfel, în cinci ani dumneata nu mai ai nevoie de mine. Sper însă să mă păstrezi în preajmă, chiar dacă îţi voi părea inutil. Eu am fost, totuşi, primul care...

Apoi îi mărturisi, în felul lui glacial, uscat, că de mai bine de o lună pregătea această călătorie, dar nu fusese lăsat să vie, din pricina unor spirite hiperprudente, care... Urma ca acţiunea „lor", a celor de la Cluj, să aibă loc abia la toamnă. El însă, şi aici Mahalek avu un scurt râs ce trăda orgoliul, ca şi altă dată, acţionă rapid! A fost totdeauna un sangvin, îi explică el bănăţeanului, şi a şi plătit pentru asta! Un intempestiv! Da, dar existenţa sa nu o schimba cu a nimănui! Şi iată că, în acest caz, voia să spună în ceea ce privea călătoria şi cunoştinţa cu el, cu Grobei, iată, nu se înşelase. Şi rezultatele, el putea s-o spună liniştit, erau... hm... hm... chiar

peste aşteptări! Da, şi bătrânul râse mulţumit (parcă mulţumit de el însuşi), iată că întâmplarea sau destinul lucraseră binişor, un creier n-ar fi putut să coroboreze mai bine... tot ce...

Şi Mahalek, fumând în continuare, îl privea drept în faţă pe tânărul său companion, privindu-l aşa cum ar fi cercetat un costum într-o vitrină, o femeie atrăgătoare, un fruct copt, excelent în armonia sa de formă şi culoare, cu oarecare directitate neplăcută, neruşinată aproape. Îl privea ca pe un obiect, ca pe un spectacol. Apoi îşi reveni, văzând roşeaţa şi neliniştea tânărului, îşi încruntă sprâncenele sale un pic cam stufoase şi vorbiră din nou despre lucruri indiferente, se afundară în detalii tehnice. Trecuse de miezul nopţii, Olga-tante se culcase, lumina se stinsese în toată casa. Grobei urcă în două rânduri în pod, singur, călcând în vârful picioarelor, cu o lanternă în mână, ca să aducă nişte hârtii. Se vedea lipsa sa de experienţă, nu era pregătit pentru o discuţie de câteva ore în şir, dar musafirul îşi dădea seama că, în ciuda acestor deficienţe de organizare a materialului, tânărul făcuse progrese mari şi în acest domeniu. De altfel, conta mai puţin înzestrarea sa tehnică, aici urma să fie ajutat în curând de oameni mai pricepuţi. Importantă era prezenţa lui, pregătirea lui mai ales, de care amintise şi Petronela când îi spusese că era deosebit de „bine pregătit". – Ce înţelegeau ei prin aceasta?! Grobei nu reuşea să înţeleagă şi nu îndrăznea să întrebe. Văzuse că întrebările prea directe nu plăceau. Acesta era un semn că nici el nu trebuia să răspundă unor astfel de propoziţii.

– Tot ce faci dumneata aici, spuse Mahalek, într-o pauză, nu are nicio legătură cu politica... vreau să spun cu politica acestui stat! Nu faci nimic contra guvernului, contra orânduirii de stat. Poţi fi liniştit. Dar vremurile sunt tulburi şi o astfel de activitate, exterior pur arhivistică, de punere în ordine a unei arhive de familie, poate să atragă atenţia. Ca şi prezenţa dumitale în această casă, în oraş. Nu te nelinişti, s-au luat măsuri deja...

– Măsuri?!... Ce măsuri?! făcu Grobei, sărind din nou de pe scaun. Acest cuvânt, în loc să-l liniştească, îl enervă de-a binelea.

– Am prevăzut că vizitele dumitale în această casă vor fi semnalate, spuse liniştit, rece, Mahalek, prefăcându-se că nu-i

observă tulburarea. – Şi s-a dovedit că nu greşisem. Deşi majoritatea dintre noi, oh, nu te alarma, nu suntem mai mult de zece, nici zece, din care numai o parte la Cluj, suntem din vechea „clasă“, suspecţi deci, există câțiva, prin linie secundară, care dețin unele posturi-cheie, sau au acces la... Iată, am reuşit să parvenim, la Cluj, bineînțeles, la un personaj care a făcut o mică călătorie aici, numai în ce te priveşte. Poți fi măgulit! adăugă el, văzând că Grobei se oprise şi rămăsese locului, nedumerit. – Oricum, ai procedat bine păstrându-ți însărcinarea publică la cooperativa aceea, vreau să zic... deşi nu ai s-o mai poți face multă vreme, pe măsură ce materialul se va organiza, după cum ai şi început să-ți dai seama, nu-i aşa, munca, volumul de muncă se va mări, încât n-ai să mai poți face faţă singur, chiar dacă ai lucra 20 de ore din 24. Mai ai un avantaj: nu eşti un „mic-burghez“, ca noi ceilalți, vreau să zic că persoana şi biografia dumitale nu trezesc instinct de clasă. Eşti destul de şters, de... oh, iartă-mă că vorbesc astfel despre dumneata, dar... Curios, şi el râse încet, un fel de zgomot strident, de hârşâit de mobilă măruntă târâtă pe podea, nu ne aşteptam deloc să vii dintr-un... asemenea mediu! Mai degrabă dintr-o zonă de muncă fizică, decât... oh, dar să nu uit: eşti totuşi fiu de preot greco-catolic, aceasta explică poate unele... în sfârşit, eşti cum eşti, şi noi, eu cel puțin, te primim franc, deschis, ca pe cel mai... hm... hm... semnificativ, substanţial dar al... destinului! Iartă-mă, nu-mi plac vorbele mari, eu am făcut sport toată viața mea, chiar şi în puşcărie, şi acest lucru nu se potriveşte cu... apropo, să nu uit: – S-ar putea să fii reținut, anchetat, câteva zile, cel mult o lună! Poate e o falsă alarmă, dar trebuie să socotim şi cu asta, într-un fel trebuie să fim pregătiți. Personajul de care ţi-am vorbit trebuie să-şi ia şi el măsurile de protecţie, părerea lui este că şi în ce te priveşte e mai bine să ai o anchetă în spate, chiar numai pur formală. Asta te acoperă mai bine decât... cu vremurile astea tulburi... am să-ţi las mâine dimineață, înainte de a pleca, câteva rânduri cu răspunsurile şi întrebările, probabil, care ți se vor pune, pe care bănuiesc eu, cu experienţa mea... Oh, nu te nelinişti, răspunsurile dumitale nu vor fi decât purul adevăr, dar ştii cum e... şi adevărul trebuie formulat într-un anumit fel, ca să nu trezească

bănuială, să nu se complice ancheta! Există tot felul de zeloşi sau de funcţionari, stupizi, chiar şi în Securitate, deşi, în mare, pot să te asigur, e o instituţie de nivel bun, cu adevărat profesionistă. La asta, românii s-au priceput bine, dintotdeauna, chiar şi înainte de război, avem fler aici şi... hm... o bună tradiţie care a fost preluată! Da... preluată, poate singura tradiţie preluată... hm... hm! şi el emise din nou sunetul acela subţire, hârşâit. – Oricum, răspunsurile dumitale va trebui să fie precise, aceleaşi, e bine să le înveţi pe dinafară deşi nici acest lucru nu trebuie să se observe. Dar dumneata ai o anumită emotivitate care te va salva de la stereotipie!... Nu uita, deci: e ceva controlat, aproape provocat pasager, nu vei fi molestat fizic etc. Dacă se întâmplă o măruntă defecţiune, nu intra în alarmă, ea se va remedia cu maximum de urgenţă. Eşti un element extrem de preţios, m-am convins personal, vom face totul ca să-ţi... continui munca!

Grobei tăcu, făcu câteva ture prin cameră, enervat, apoi se opri şi încercă să spună ceva. Nu reuşi, doar sângele i se urcă în cap. Celălalt fuma nepăsător, puţin absent. În două rânduri chiar căscase, era trecut de două dimineaţa. Apoi, înghiţind de câteva ori, ridicol, în sec, merceologul reuşi să vorbească:

– În definitiv... pot să vă întreb... ce fac eu aici? Ce fac eu în... definitiv, aici?! Puteţi să...

Mahalek dădu uşor din cap arătând că înţelesese. Apoi căscă încă o dată şi îi făcu semn să se aşeze undeva. Îl obosea, se părea, veşnica lui pendulare, scârţâitul parchetului etc. Undeva sună o sirenă de tren.

– Linişteşte-te, nu faci nimic în plus... decât ceea ce faci! Pasionat de o figură a... trecutului, de personalitatea, ideile, să zicem, ale unui om ce a murit de aproape zece ani, încerci să... cu permisiunea familiei, să pui în ordine anumite... hârtii, hârţoage! Nimic neobişnuit, indecent, ilicit! Dumneata ai impresia că faci ceva... periculos, interzis? Poftim?

– Nu... deloc! spuse Grobei şi se ridică din nou. Vru să meargă la fereastră, apoi îşi aduse aminte că îl enervează poate pe musafir, se întoarse din drum şi se reaşeză, puţin cu umărul întors spre el. Celălalt îl aşteptă să mai spună ceva, apoi, văzând că tace, adăugă:

– Ai vrea să întrebi de ce... mă interesează pe mine... pe noi, toate astea?! Cum am aflat de dumneata?! Simplu: printr-o scrisoare a Petronelei, firesc, nu? Şi personajul începu să râdă bine dispus şi de data aceasta fu un râs normal, clar, un sunet păstrat dintr-o perioadă mai veche a existenţei sale. – Un ha, ha, ha subţiratec, dar inteligibil, nedeformat. – Dar dă-mi voie să te întreb: – Dumneata cum ai avut încredere în mine şi, după o oră abia, mi-ai arătat hârtiile. Oh, nu cele mai interesante, desigur, am apreciat asta! Dar, orişicum, ai avut o anumită încredere, ceea ce dovedeşte că... într-un fel te... aşteptai să... mă aşteptai, nu-i aşa?! Deşi amicii mei credeau că trebuie amânată pentru la toamnă călătoria mea, sunt convins că, într-un anume fel, am sosit destul de târziu... vreau să zic că ai avut timp să-ţi pierzi puţin răbdarea! Dar te-am lăsat să te hotărăşti singur, Petronela a plecat şi din pricina aceasta: în cazuri din astea, singurătatea e cel mai bun prieten. Deşi, dumneata erai de la început foarte bine pregătit, şi... era foarte mic riscul ca să... vocaţia dumitale este deosebit de puternică! Şi aici Mahalek se aplecă în faţă, un gest neaşteptat la el care, de obicei, se afunda într-o înţepeneală dureroasă pentru cel ce o privea: – Este chiar impresionantă!

– Poftim?! făcu Grobei, puţin zăpăcit, roşu de vanitate.

– Vocaţia dumitale este semnul sigur al reuşitei, chiar al... cum să-i spun, al realităţii întreprinderii... noastre! Iată că visurile noastre nu erau nişte... fantasmagorii dubioase de liceeni! Dumneata eşti, ca sa zic aşa, de o realitate indubitabilă! Ne vei conduce cu o mână sigură!

Grobei întoarse capul şi-l privi deodată. Era prima oară că fusese exprimat acest cuvânt. Celălalt îl lăsă să se reculeagă, apoi:

– Dumneata eşti... conducătorul! Ai fost din prima clipă, când încă nici nu auziseş de acest nume şi de tot ce... când încă nu bănuiai ce logodnă stranie ai contractat acolo, la Alba. Ai înscris pe frunte acest cuvânt, pentru mine, cel puţin, şi eu, te asigur formal, voi... susţine acest lucru, acest... fapt! Nu va fi prea simplu, există şi un alt candidat, un alt... aşa-zis conducător! Mai matur, mai iniţiat, chiar mai... lucid! Dar îmi dau seama, tot mai mult,

că nu era decât... un interimar, un înlocuitor, în absența... adevăratului stăpân!

– Adevăratul... stăpân este el! El e conducătorul! spuse Grobei rece, cu extraordinară claritate, cu ochii lucind un pic cam tare. Mahalek îl privi din nou, uimit cumva, de parcă nu se aştepta să mai fie cineva în încăpere; apoi dădu încet din cap, vru să spună ceva, să adauge ceva, dar se răzgândi. Dădu încă de câteva ori din cap, distrat, şi adăugă: – Eu te voi susține, în orice caz! E de datoria mea, poate chiar în asta stă datoria mea esențială!

O jumătate de oră nu fură în stare, niciunul, să mai spună vreun cuvânt. Timpul trecea fulgerător. Apoi, se afundară din nou în hârtii, în detalii tehnice.

4

Peste nicio lună, funcționarul mai primi vizita cuiva, de la Cluj. Era primăvară; sfârşitul lui aprilie. În mai, plecă el însuşi la Cluj, unde îl cunoscu pe „responsabil", un fost militar de carieră, ca şi Farca. Un om deosebit de instruit, cu o mare energie şi autoritate. Grobei se simți din prima clipă inferior, complexat, era uimit că Mahalek, în martie, putuse să presupună că el ar fi putut să... că el ar fi fost de fapt... Spre liniştea lui, nici nu se puse această problemă a conducerii, a conducătorului. De altfel, cum află în câteva fraze simple, Grobei, nici nu era ceva care trebuia condus, o organizație sau aşa ceva. Spre uşurarea lui. E adevărat că erau unii scrântiți, la Bucureşti, chiar şi la Cluj, care mai credeau, naiv, în revenirea vechilor stări de lucruri, care făceau guverne şi alte acțiuni iresponsabile, de adolescenți senili, foşti politicieni de mâna a doua, foşti militari, în majoritate inşi care nu reuşiseră să fugă şi care încercau, în camere supraîncălzite, într-un fel de masturbare senilă, colectivă, să imagineze nu ştiu ce fel de răsturnări politice, intervenția americană şi alte supoziții. Fapte, de fapt „vulgare", se exprima numărul unu, cu care ei nu aveau nimic comun. Sau, Grobei vedea cumva altfel lucrurile?! Oh nu, răspunse

Grobei, după o clipă de ezitare, uimit că îi acordă importanță de insul acela atât de stăpân pe el ce emana autoritatea așa cum alții respiră, – Oh, nu, în niciun caz! Pentru el e o mare ușurare să afle că... E adevărat că domnul Mahalek l-a speriat cu câteva din frazele sale, vorbind despre o anchetă, despre... noi și...

Personajul tăcu. E adevărat că se expune unei anchete, dar nu în mod special doar el. Oricine, în vremurile acestea, se putea aștepta să i se bată în geam, noaptea, nu trebuia niciun motiv special, un simplu denunț, o frază mai ciudată sau, și mai puțin: rostirea numelui în te miri ce împrejurare, într-o anchetă, apariția numelui într-un ziar de dinainte etc. etc. Nimeni nu era scutit, așa că... Dar putea fi liniștit: ei nu erau o organizație secretă care își propunea răsturnarea actualului regim și înlocuirea lui cu unul burghez. Oh, nu! Împotriva a ceea ce e burghez sunt și ei, deși, în aparență, toți sau aproape toți au o formație burgheză, o apartenență de clasă, cum se zice astăzi, burgheză. Dar ei urăsc, mai puternic decât comuniștii, burghezia. *El* le-a insuflat aceasta, în primul rând. Dar ceea ce îi deosebește pe „ei" de vreo altă formație parapolitică sau subversivă e faptul că ei... cum să spun, nu au niciun fel de scop politic, nici măcar social, pe scurt, nu au niciun fel de program, de finalitate. Ei nu vor să schimbe lumea, nici măcar pe ei înșiși, nu-i așa?! Da-da, Grobei dădea din cap, cucerit, emoționat. Numărul unu exprima perfect ceea ce credea și el. – Ei bine, în acest caz, odată ce le lipsea orice vanitate de tip social, orice program, odată ce refuzau să se amestece într-o acțiune pragmatică, cât de măruntă, odată ce, în fond, ei nu erau „nemulțumiți" de actuala stare de lucruri... nu?! Personajul îl privi atent, puțin încruntat, și Grobei dădu din cap, puțin prea repede, înroșindu-se: – Evident, evident, el nu era un nemulțumit, un revoltat, un... – Nu-nu, îl întrerupse celălalt, și Grobei îi admiră încă o dată vocea sa, gravă, baritonală, impresionantă, oricât ai fi fost de stăpân pe tine, nu, Grobei nu-l înțelesese bine... era el un nemulțumit social, politic, față de actuala...?! Oh, nu! Nici vorbă, e adevărat că, în cadrul Ucecomului, el observase anumite neglijențe în ceea ce privește buna desfășurare a asigurării comenzilor, a prețului de cost încărcat uneori de... sau chiar a aprecierii

unor cadre de valoare, mai sunt uneori, chiar şi în conducerea regională a Ucecomului, unii nepregătiţi, care... de altfel, unele dintre aceste stări de lucruri pe linie profesională el le şi adusese la cunoştinţa superiorilor, chiar în şedinţa de lucru el îşi spusese răspicat părerea, chiar dacă era vorba de superiori ierarhici care...

– Ah, nu, spuse cu blândeţe celălalt, el nu se făcuse bine înţeles. Voia să spună că... era Grobei un nemulţumit social aşa, în mare, i se părea că starea de lucruri politică, chiar economică, pe scară largă, naţională, nu era ceea ce... Ah, nu! întrerupse Grobei, serios, nici gând! El era un cetăţean paşnic! (Personajul dădu mulţumit din cap.) – El avea micile sale satisfacţii, în afară de munca sa, evident, îi plăcea să îmbine utilul cu plăcutul, *utile dulci*, cum spuneau latinii; prin locurile pe unde îl mânau îndatoririle sale de servici, îi plăcea să descopere, să se delecteze şi să se instruiască totodată cu tot ceea ce provincia, marea provincie spirituală poate să... în rezervorul ei uriaş promitea... îi plăcea să facă unele ascensiuni, să viziteze muzeele locale, mănăstirile, personalităţi locale care avuseseră un anume rol în istoria nu prea depărtată sau care cunoscuseră ei înşişi oamenii mari, ai istoriei româneşti, oameni de artă, mici colecţii private, de bibliofilie, de ceramică, numismatică, mobilier chiar, uneori, când timpul şi grelele sale sarcini pe linie profesională i-o îngăduiau, îi plăcea să se abată pe la vreun şantier arheologic, să asiste la săpături... oh, mărturisea că i-ar fi plăcut această profesiune misterioasă şi atât de palpitantă: de a prospecta, de a descoperi obiecte ale unor alte culturi, moduri de a gândi, semne ale altor moravuri etc. Şi apoi...

Personajul îl lăsă liniştit să vorbească. Apoi îşi continuă şirul argumentaţiei: – Se potrivea foarte bine, „ei" înşişi nu erau nişte nemulţumiţi şi, mai ales, nu voiau să comploteze în niciun fel împotriva ordinii existente, acesta era esenţialul. Deci, Grobei se putea dedica în continuare muncii sale, pasiunii sale...

Grobei ridică privirea, uimit. Era într-adevăr puţin mirat să audă din gura celuilalt, exprimate de vocea gravă, puternică, stăpânită, a celuilalt, amănunte ale vieţii sale private, viaţa sa modestă, aproape cenuşie, cum se exprimase şi bătrânul Mahalek. Oricum, acesta era un amănunt pe care îl recunoscu şi „responsabilul", ei

erau interesaţi oarecum în activitatea sa nouă, de la Vatra Dornei. Fără să-l stânjenească în niciun fel cu prezenţa lor, ba poate că l-ar fi şi putut ajuta, ei îl cunoscuseră bine pe răposat, unii dintre ei foarte bine, aveau în păstrare şi anumite scrisori, documente, fotografii... ei înţelegeau că tânărul funcţionar voia să-şi dedice viaţa acestei îndeletniciri, puţin cam aridă, e drept, dar nu lipsită de unele...

– Da, spuse Grobei, serios, împreunându-şi mâinile, îmi voi dedica viaţa acestei cauze. Oh, viaţa mea e şi aşa destul de măruntă, de cenuşie ca să zicem aşa, oricum, nu avea nimeni nevoie urgentă de el, de...

– De ce, spuse personajul, el avea dreptul, ca oricare muritor, ca oricare cetăţean liber, la o viaţă fericită, la o familie, la desfătările pe care vi le poate aduce o muncă cinstită, perseverentă, la...

– ...Dar de ce, spuse personajul, netezind cu palma faţa de masă, gânditor, viaţa, la vârsta lui mai ales, îţi poate oferi o sumedenie de...

– Nu-nu, replică Grobei, cine ştie, poate mai târziu, poate... el îşi găsise deocamdată un echilibru, dacă era lăsat în continuare să... să se preocupe de hârtiile acelui om, de ideile sale, mai ales, de concepţia care răzbătea... de marele spectacol, mai ales, pe care l-a furnizat existenţei, uriaşei provincii al cărui produs şi stăpân, ca să zicem aşa...

– Evident-evident! spuse celălalt, puţin absent. Dar, dacă Grobei îi permitea şi cu titlu pur informativ, din ce se gândea să trăiască... în viitor?! Sau intenţiona să rămână în continuare achizitor de materiale, merceolog, şi în acelaşi timp să îmbine şi activitatea de cercetător, de organizare a vastei corespondenţe şi...

Grobei rămase tăcut câteva minute şi nimeni nu-i tulbură tăcerea, gândirea. Apoi răspunse: – Nu, nu credea, din păcate... pentru că el, oricum, se ataşase puţin de profesiunea sa, de colegii săi, putea zice chiar că era privit nu foarte rău în cercurile de specialitate, îi ajunseseră la ureche chiar anumite zvonuri din care rezulta că nu era lipsită de şanse cariera sa în acest domeniu, strădaniile sale fuseseră apreciate cu oarecare justeţe, priceperea, onestitatea sa profesională, neprecupeţirea cu care... eh, ce să-i

faci! conchise el; va trebui, i-e teamă că va trebui să renunțe la acestea toate, la frumoasele vise de viitor, așa cum... (aici el înghiți în sec, înroșindu-se ușor!), așa cum trebuise să renunțe la logodna sa, la frumoasa Lelia pe care o curtase, o cucerise chiar cu atâtea eforturi, cu atâtea...

– Dar bine, răspunse celălalt, nimeni pe lumea asta nu-i impunea atâtea sacrificii, renunțarea la familie, mai ales dacă, în mod sincer, sentimentele sale fuseseră împărtășite, dacă fiica unei familii onorabile... se auzise chiar și la Cluj că plecarea lui de la Alba lăsase o dâră dureroasă, adâncă, încă necicatrizată și că... oricând, nu-i așa, el era binevenit acolo, în sânul acelei familii prin care, în definitiv, el avusese revelația... prima mare revelație! Oricum, ar fi și în acest fel legat, aproape de... idealul său, de marele om... poate chiar mai direct, prin familia sa, sora sa, cumnatul, nepoata sa ar fi devenit, nu-i așa, soția lui, cu...

Grobei rămase tăcut, o dungă i se adâncise pe frunte și celălalt nu mai insistă; înțelese că merceologului nu-i făcea plăcere să i se amintească de o istorie încă atât de apropiată, de dureroasă. Cu toții îi respectară tăcerea. Apoi, Grobei repetă fraza spusă cu puțin mai devreme, și anume că intenționează să-și dedice toate eforturile, tot timpul său liber, acestei... îndeletniciri. Avea la Caransebeș o jumătate de casă, proprietatea sa, pe care o putea vinde și, în plus, economiile sale pe care le strânsese în ani, e drept, în vederea continuării studiilor, dar acum, nu-i așa, totul trebuia lăsat la o parte. Va urma cariera tatălui său.

– Da? spuse celălalt puțin uimit sau o făcu din simplă politețe, aceea de preot?! Dar el, după cât era informat, el, Grobei, nu credea, nu era ceea ce se cheamă un...

– Oh, nu, răspunse liniștit funcționarul, fără simbolurile exterioare, fără convențiile, ceremonia, spectacolul care... deși toate aceste elemente sunt profund interesante, revelatoare, dar el se gândea să continue profesiunea tatălui său într-un fel... pur practic, dacă se putea exprima astfel, adică: profund practic! Tăcu și ceilalți nu insistară să explice mai bine ce voia să spună cu aceasta. Apoi, Grobei le povesti cam dezlânat o istorie întâmplată tatălui său pe când era încă student la seminarul teologic de la Gherla,

ceva, puțin cam confuz, dar, mă rog, i se acordă toată atenția. Era vorba de o plimbare cu ordul, într-o duminică după-amiază, un şir lung de seminarişti în reverende negre, undeva, în afară din oraş, apoi, subita apariție a unui bivol, taur, aşa ceva, care spărsese rândul, risipind seminariştii speriați, înveseliți de această aventură... un taur puternic, negru, ca şi sutanele lor, sclipitor de sudoare, care trecu de două ori, ca o locomotivă, prin rândul lor, printre ei, înainte ca ei să fi avut timp să fugă, să se adăpostească. Oh, nu rănise pe nimeni, deşi doar respirația sa îi înspăimântase de moarte pe toți, seminarişti, ductori, prefecți de studii etc. Tatăl său nu se resimțise prea mult în urmă acestei „întâmplări", îşi terminase institutul, se căsătorise, slujise trei episcopi, pe Hossu, pe Rusu şi pe dr. Ioan Bălan, de la Lugoj. Dar iată că acel „lucru" irațional, vital, profund simbolic, „năvălise" în existența sa... cenuşie, spărsese rândul existenței sale, ce părea echilibrată, aşezată, cu o violență ce-l speriase pe el, în primul rând... ale cărei urme încă le purta pe trup! Oh, evident, pe trupul ființei sale morale, trupul său cel mai concret!

Grobei vorbea încet, egal, mâinile şi le ținea liniştite înaintea lui pe masă, privindu-le, pleoapele le avea pe jumătate lăsate, ca un fel de semiobstacol al privirii. Ceilalți îl ascultau cu atenție, puțin uimiți. Era ceva deplasat în povestioara tinerelului, ceva care îi făcea să se simtă stânjeniți. Numărul unu, însă, asculta cu calm, serios şi ceilalți îl imitară. Povestirea lui Grobei, aerul său mai ales, în timp ce vorbea, surda lui exaltare li se lipiseră de trup, ca o sudoare, ca o transpirație ce nu era a lor, care le acoperea pielea. Ceva fără întoarcere. Era un alt fel de autoritate şi ei reacționară diferit, cineva chiar, stânjenit, şopti ceva despre „scrânteală", „ațâțare juvenilă", „sexualitate nepotolită". În general însă fu ascultat cu atenție. Apoi, brusc, Grobei îi întrebă, adresându-se mai ales lui:

– În definitiv, dacă-mi permiteți să... în definitiv ce ne... uneşte?! Pot să...

Ceilalți se priviră unii pe alții, nedumeriți, de parcă merceologul făcuse o gafă. Fostul militar, după o clipă de gândire, răspunse liniştit, râzând uşurel: – Ştiu eu... poate dumneata! E o întrebare

la care fiecare, cum e şi normal, poate să răspundă altceva. Eu nu vreau şi nici nu pot să mă fac purtătorul de cuvânt al unor oameni atât de... demni, de inteligenţi, plini de personalitate! El privi în jur şi aproape toţi zâmbiră. Era şi o femeie între ei, ce purta un nume foarte cunoscut. Dar, ca şi ceilalţi, ea nu scoase o vorbă. Se părea că se obişnuiseră ca fostul militar să vorbească în numele lor sau nu o făceau decât pentru că erau uşor intimidaţi de faptul că Grobei era un străin, un bărbat atât de tânăr, atât de lipsit de experienţă şi în care poate nu aveau destulă încredere. Apoi, responsabilul, cum îl numea în gând Grobei, îi prezentă pe toţi, adăugând la fiecare câteva date biografice, chiar caracterologice. Despre el însuşi adăugă că era un sangvin care, printr-o îndelungată experienţă interioară, reuşise să-şi modifice reflexele fundamentale, putând reacţiona, atunci când se cerea, ca un flegmatic. Făcuse amândouă fronturile, fusese decorat în Austria şi acum lucra ca magazioner al unui depozit al filialei Academiei. Ştia câteva limbi, avea licenţă în filozofie (afară de Academia militară) şi ieşise în rezervă cu gradul de general. Pe Farca îl cunoscuse pe când acesta era ofiţer, dar nu bănuise atunci... părea un simplu *bon-viveur*, îi plăcea să bea, să joace cărţi, oh, era un jucător îndrăcit, era dispreţuit de mulţi, dar, în mod ciudat, opinia publică era ţinută în frâu de câteva relaţii deosebit de înalte, în lumea financiară, ca şi în structura administrativă, relaţii, prietenii pe care majoritatea nu şi le explicau prea bine, el însuşi, pe vremea aceea, îl considerase un simplu farseur. (Personajul roşi puţin când exprimase acest cuvânt, lucru remarcabil la un bărbat atât de stăpânit.) Oh, nimeni azi nu-l va acuza prea tare; fusese, el însuşi, un mărunt berbecuţ, un stupid, aşa, cu însemnele exterioare ale inteligenţei, ale bunelor maniere, faptul că putea descifra binişor un text în sanscrită i se părea lui şi celor din jurul său că e ca şi cum îl apucase pe Dumnezeu de-un picior, că judecata sa era infailibilă. De atunci nu-l mai văzuse pe Farca, ce fusese expulzat din armată, în urma unui scandal, cu dreptul de a purta uniformă. Mult, mult mai târziu, în mintea sa se făcuse lumină. Pentru asta îl ajutaseră unii dintre cei de faţă, alţii, ce erau absenţi din diferite motive de ordin major, dar, mai ales, unele texte, textele sale teoretice. Acum,

încerca să-şi repare miopia, obtuzitatea din tinereţe. Grobei era mai fericit, el avusese revelaţia însemnătăţii acestui om cu mult mai rapid, mai „profesionist“, e adevărat că nu-l cunoscuse pe... el, or, e lucru ştiut, persoana fizică a cuiva e de natură să împiedice, uneori, comunicarea esenţei revelarea esenţei. Petronela a fost printre cei clarvăzători, care i s-a dedicat din viaţă şi, pentru aceasta, ei îi păstrau o profundă, nealterabilă stimă, el personal o iubea ca şi pe sora sa, deşi se potriveau atât de puţin. Defectul principal al firii sale morale, continua fostul militar vorbind despre el însuşi, era incapacitatea sa de... inspiraţie, de ceea ce se cheamă mesianism. Era un ins totalmente pozitiv, raţional, calitate cu care, în tinereţea sa tembelă, se mândrise. Acum însă, ea îl împiedica să... să facă un corp comun, perfect, cu... opera aceea uriaşă, care aştepta în linişte şi demnitate să fie revelată lumii. Lumii noastre fizice, înconjurătoare. Totuşi, avusese o şansă: nu murise, nu se cretinizase, nu se ramolise înainte de a vedea, de a simţi suflul adevărului. Avea nopţi, numeroase şi aprige, când se răsucea în aşternut, cutreierat de remuşcări. Unii regretă o carieră ratată, alţii o femeie, alţii, pur şi simplu, tinereţea, cei mai imbecili, evident. El regreta amarnic că... l-a cunoscut şi nu l-a recunoscut. Viaţa fusese numai pe jumătate darnică cu el, viaţa îl insultase, lăsându-l să treacă pe lângă marele... ins, pe lângă uriaşul om, fără să-l recunoască! Cum mai poţi trăi cu o asemenea amintire, acum, când ştii, când el există atât de concret, de irezistibil, când ideile sale sunt mai concrete decât masa asta sau stofa hainelor cu care sunt îmbrăcat!

– Remuşcarea acesta violentă, spuse timid Grobei, era semnul înzestrării sale, al... salvării sale! Oh, nu în sens creştinesc, se grăbi să adauge funcţionarul, în sens pur uman, individual. Chiar remuşcarea lui era semnul... semnalul unui destin deosebit. Ar fi putut foarte bine, chiar era mai „firesc“ astfel, ca el să creadă şi astăzi că acel ofiţeraş zurbagiu, cartofor, pe care îl cunoscuse la Constanţa, în tinereţe, era un simplu farseur! Da, şi atunci ar fi fost cu adevărat tragic! Undeva, într-o scrisoare, mi se pare din prima perioadă, imediat după ’20, ’21, el vorbeşte cu claritate despre o anume *inadecvare* a geniului. Îşi aminteau ei?! Mai ales că ideea revine mai târziu, teoretizată, fundamentată practic, chiar în

clasor...? Da-da, cineva îşi aminti, dar era ceva căruia nu-i dăduseră prea mare importanţă... –Nu-nu, insistă Grobei, e ceva semnificativ, o formă de apărare a individualităţii expuse la suferinţa simplă, vulgară, previzibilă. Inadecvarea la concretul mic, nepotrivirea în *propria* existenţă. O anumită, fină nepotrivire, ca o suprapunere aproape perfectă a două suprafeţe, cu o deviaţie de câteva sutimi de grad, oh, un unghi mic, abia sesizabil, dar teribil de persistent în această suprapunere repetată care e viaţa concretă, exterioară, socială. De aici, probabil, impresia de „farseur". Foarte firesc, foarte explicabil! Pierderea acestei „inadecvări" e semnul oboselii, deja. Nu trebuie confundată cu neadaptarea, un fenomen de serie, irevelant. Spre deosebire de inadaptare, inadecvarea nu produce suferinţă socială.

5

Se discută în continuare teorie, apoi chestiuni tehnice, în ce priveşte criteriile, principiile de organizare a „materialului". Grobei îşi expuse propriile sale păreri, pe care le aplica, dând un fel de raport, de dare de seamă. Responsabilul şi le expuse şi el pe ale sale, ce difereau foarte puţin, doar în două puncte, de cele ale lui Grobei, puncte pe care funcţionarul, normal, şi le însuşi imediat, luându-şi notiţe. După o scurtă tăcere, printre ceilalţi, femeia (ce purta un nume foarte cunoscut) luă cuvântul, vorbind cu nesiguranţă, la început, şi foarte încet, încât fu rugată să pronunţe mai... ea nu reuşi să vorbească mai tare, avea un fel de răguşeală cronică, se pare, şi atunci, reflex, se făcu o mare linişte. Aşa că se auziră perfect ideile, punctul ei de vedere: interesant era că persoana nu era de acord cu ceilalţi doi, cu Grobei şi cu responsabilul. La început vorbi de felul în care se desfăşura adunarea, de natura lucrărilor, subliniind „diletantismul" lor, „amatorismul exaltat". Apoi, îl critică violent pe general.

Vorbi de incapacitatea sa organizatorică, de romantismul său mic-burghez, în completă contradicţie cu personalitatea

„inițiatorului" (era expresia ei), cu indicațiile sale exprese. Toţi o ascultau în tăcere, fostul militar se înroşise uşor şi-şi aprinse în grabă un trabuc, ceilalți priveau în pământ. Ei toţi sunt oarecum nepregătiți pentru uriaşa sarcină pe care şi-o luaseră, adăugă vorbitoarea, într-un fel cu toţii erau nişte diletanţi, semiamatori. Dar cel care-i conducea nu avea voie să manifeste aceste slăbiciuni, el trebuia să fie un inspirat, un as al rezoluțiilor practice, un conducător înnăscut, un profesionist. Nici „musafirul de la Vatra-Dornei" nu întrunea, în opinia ei, calitățile unui conducător. Era exagerat de tânăr, nu-l cunoscuse pe „el", nu avea suficientă pregătire „tehnică", nu cunoştea oamenii etc. Calitățile pur morale nu erau suficiente, aşa că...

– Bine, întrerupse generalul, care îşi redobândise calmul, dar el nu înțelegea un anumit punct... de ce vorbea domnia-sa despre un conducător, de ce aborda această chestiune...?! După părerea sa şi a celorlalţi, pe care îi consultase, activitatea lor nu necesita încă un, ceea ce se cheamă, „conducător". Conducător pentru ce?! Era vorba doar de a păstra memoria unuia dintre marii apostoli ai Provinciei, de a organiza, mai ales, hârtiile, corespondenţa sa, de a le centraliza şi găsi criteriile de arhivare, de sortare a materialului, şi, în ultimă instanţă, de a trage unele concluzii teoretice, de aplicare, poate, a...

– Nu-nu, întrerupse vorbitoarea, să i se permită să-şi spună părerea franc, neipocrit: e adevărat, principala misiune e de a aduna de peste tot, de a recupera, pe cât e posibil, materialul Lui, preţioasa Lui moştenire şi de a face să trăiască astfel figura, ideile, concluziile sale atât de importante pentru ei toţi, poate... pentru milioane de inşi. Acesta era scopul vieții lor şi ei îşi închinau toate energiile, inteligenţa, cultura, timpul, chiar şi viaţa îndeplinirii sale până la ultimul punct din program. Dar ajungea asta, oare?! Şi apoi... cum se făcuse acest lucru până acum? De ce trebuiseră ei să aştepte iniţiativa unui tinerel înzestrat, poate, cu cele mai bune intenţii, care să vină, din proprie hotărâre, şi să atace fondul cel mare, de la Vatra Dornei? În definitiv, şi aceasta era principala obiecţie a ei: cum de i se permisese unui străin să ajungă la fondul principal al „materialului", să ajungă chiar la Clasorul cel mic?!

Cineva care venea din medii indiferente, cineva care fusese atât de târziu şi de incomplet verificat? Poftim? Nu era aceasta semnul amatorismului celui mai evident, mai cras, al neglijenţei?! Evident, vremurile erau tulburi, unul dintre ei mai era încă deţinut, trei erau eliberaţi de curând, oricând, oricare putea fi arestat. Ea nu fusese în această situaţie, e drept, dar pentru acest lucru nu avea niciun fel de complex de vinovăţie. Ei renunţaseră odată pentru totdeauna la orice activitate politică, aşa că ce se întâmpla în „exterior", în societate, trebuia să-i lase indiferenţi. Dar teama de o arestare, de o anchetă nu ar fi trebuit să-i facă să se ţină atâţia ani departe de „fondul principal" de la Vatra, de misiunea lor vitală. Erau cu toţii nişte laşi, mai mult sau mai puţin, inşi care deşi îşi descoperiseră adevărata vocaţie a existenţei, deşi ideile, voinţa „iniţiatorului" le revelaseră un alt aspect al vieţii, mai profund, mai tensionat, dând o turnură salvatoare existenţelor diurne, searbede până în acel punct, iată, ei ezitaseră să se apuce de treabă, să se dedice în întregime lui, cauzei lui. A trebuit să vină un tânăr funcţionar, faţă de care ea avea toată consideraţia, în ciuda nepregătirii şi tinereţii sale, care să atace cu curaj, poate cu inconştienţă, fondul principal. Nu era aceasta o lecţie pentru ei toţi?! Ea cerea iertare pentru faptul că vorbea atât de prost, vocea n-o ajuta, ea nu avea niciun fel de calităţi de orator. Dar se simţise obligată să-şi spună părerea care, presupunea, nu era numai a ei.

Se făcu tăcere, apoi toţi tuşiră, foindu-se pe scaun. Cineva rugă să se deschidă geamul. Vorbi apoi Mahalek, care dădu câteva detalii foarte interesante asupra unui pachet de cinci scrisori, din perioade disparate, '919, '920, '927, pe care i le trimisese corespondentul său din Capitală. Deşi spunea lucruri interesante, coroborând unele idei din scrisori cu cele aflate în fondul cunoscut, puţini îl ascultau. Cuvintele vorbitoarei încă răsunau în urechile lor. Doar generalul îl asculta cu atenţie pe bătrânel, luându-şi notiţe şi Grobei îl imită. În definitiv, ei erau aici în primul rând pentru aceasta, nu?! După Mahalek mai vorbi cineva, dar nimeni nu ascultă prea atent, deoarece gazda servi un ceai cu cozonac de casă. După care se împrăştiară cu toţii. Generalul se apropie de Grobei şi îl invită să cineze cu el (totul avu loc într-o după-amiază

de duminică) şi apoi să doarmă la el. Funcţionarul mulţumi politicos, dar fu nevoit să refuze, întrucât intenţiona să plece chiar în aceeaşi seară mai departe. Până atunci voia să viziteze pe un fost coleg de liceu. Urmau să rămână în legătură şi pe mai departe, fostul militar promise că la începutul toamnei va veni personal, pentru vreo săptămână, la Vatra şi vor putea să facă schimb de opinii, să lucreze împreună, să-şi verifice impresiile asupra materialului, să confrunte reciproc criteriile pe care le aplicau în sortare, în clasarea scrisorilor, a anexelor, a articolelor deja apărute şi a numeroaselor ciorne etc. Se despărţiră sub cele mai bune auspicii.

Grobei plecă printre ultimii şi, în antreiaş, în timp ce-şi îmbrăca pardesiul (deşi luna mai, era o vreme deosebit de friguroasă), unul dintre participanţi îl ajunse din urmă, astfel că plecară împreună. Era un bărbat mai tânăr, în jur de patruzeci de ani. Îl chema Sidorovici Boris şi era medic de profesie, foarte palid la faţă, cu mâinile albe, părea în fiecare clipă că va leşina. Avea ochi frumoşi, albaştri, şi când vorbea, dintr-o mare, înnăscută timiditate, nu privea aproape niciodată în ochii interlocutorului. Înalt, cu o frunte nobilă, cu ochii mici, cu o evidentă tendinţă de calviţie, gâtul subţire, lung. Cei doi merseră în tăcere câteva minute lungi, până ajunseră în centru. Deşi frig, era soare, şi încet, încet, străzile se populau. Ceasul de la catedrala Sfântul Mihail indica cinci fără cinci. Medicul îi propuse lui Grobei să intre la cofetăria „Primăvara“ sau la „Pescăruş“, unde el era totdeauna bine servit, să ia o prăjitură şi un ceai sau o cafea. La „Pescăruş“, mai ales, spunea Sidorovici, au foarte reuşite specialităţi de *feuilletage*, aveau laboratorul lor în care lucra celebra Mary-neni, care fusese înainte la „New-York“. Grobei se arătă de acord să mai rămână o jumătate de oră împreună, dar propuse să continue plimbarea, dacă se putea, în sus, spre Grădina Botanică, din păcate el cunoştea prea puţin Clujul şi ar dori, dacă... Sidorovici fu de acord şi amândoi urcară pe strada Bisericii Ortodoxe, în sus, spre Grădina Botanică. Ca printr-un acord tacit, cei doi se ţinură departe, în conversaţia lor nu prea vie, de întrunirea de la care tocmai plecaseră. Sidorovici, în ciuda timidităţii sale congenitale, începu aproape imediat să

dea detalii autobiografice şi celălalt îl asculta, păşind în tăcere. Era basarabean şi venise în refugiu, cu părinţii, la Cluj, unde făcuse şi facultatea, de altfel. Tatăl său era funcţionar, expert contabil, iar mama, profesoară de limba rusă. El nu avea familie, avea însă o prietenă de aproape şase ani, o asistentă medicală, care nu reuşise, datorită originii sociale, să termine facultatea de medicină. Ea mai fusese măritată şi avea un copil, un băiat din prima căsătorie. O femeie de mare cultură şi sensibilitate, ea era motivul datorită căruia ei doi nu făcuseră încă formele legale ale căsătoriei. Fostul ei soţ fusese procuror, un ins brutal, alcoolic, şi ea avea un anumit reflex de teroare contra căsniciei. De altfel, şi băiatul, care era mărişor acum, nu-i aşa... dar ei se înţelegeau perfect, chiar şi pe linie profesională. El era pediatru ca şi ea şi, trebuia să recunoască, în anumite privinţe, teoretice mai ales, ea îl întrecea. Studia mereu, în câteva limbi străine, şi reputaţia ei era consolidată. Marele Prăgoi o luase la el, la institutul pe care îl conducea, de chirurgie pediatrică. O personalitate, prietena lui. Dar el, Grobei, nu avea de gând să întemeieze o familie, în ciuda...?! Nu-nu, Grobei răspunse scurt că aceasta nu intra în planurile sale imediate. Dar cum de...?! Oh, Boris se însufleţi uşor, şi paloarea feţei se intensifică, până când pielea deveni albăstruie: îl cunoscuse personal! Da?! Cum aşa?! Doctorul povesti pe îndelete o istorie destul de încâlcită, Grobei îl asculta, tăcut, dând din cap uneori, păşind cu atenţie pe trotuarul ce urca în pantă. Când ajunseră la Grădina Botanică, după o scurtă ezitare (Sidorovici tocmai povestea una din serile în care „el" făcuse o vizită familiei lor ce locuia încă pe strada Artelor, în cartierul Bata), intrară, amestecându-se cu mulţimea de vizitatori. Soarele apunea încet şi cei doi se afundară în uriaşul parc botanic, pe aleile pierdute în verdeaţă, în serele cu aer încălzit, umed, Grobei privea cu atenţie totul, se apleca să descifreze tăbliţele indicatoare ale speciilor de flori, copaci, arbuşti, se arătă mai ales preocupat de trandafiri, din care se găseau acolo câteva zeci de specii. Sidorovici, care cunoştea bine Grădina, povestea încet, cu fraze dezlânate, dar cu un anumit umor, înşirând nume, date, o serie de elemente din viaţa sa personală, din copilărie, într-un fel neutru, ca o anecdotă auzită de la cineva. Se plimbau

printre trandafiri: Sutter's Gold, Coup de foudre, Masquerade, Message, Golden Ophelia, Sterling Silver, Aida, Cleopatra, Ballet, Imperial, Montezuma, Rouge Meilland, First Lady, Tzigane, Star Crimson, Baccara, President H. Hoover, Crimson Glory, Barcelona, Jolie Princesse, Mary Hart, Fashion, Brennende Liebe, Kordes Perfecta...

– ...Era timpul să vii, spuse, brusc, Sidorovici, după mai bine de o oră de când erau împreună, în timp ce se pregăteau să iasă din Grădina Botanică, totul începea să se destrame, mai bine zis să prindă un fel de aer stătut, mucegăit... poate şi media urcată de vârstă a majorităţii participanţilor... el însuşi se gândise serios, la un moment dat...

– ...Să se retragă?!

– Oh, nu, nici vorbă! N-ar mai putea trăi acum, ca înainte, ideile Sale deveniseră ale lui, esenţiale. Chiar şi Tonia (aceasta era logodnica sa) începuse să se apropie de... Nu-nu, dar se gândiseră să se separe cumva de cei din jurul generalului, care...

– Dar ce, mai erau şi alţii?! întrebă îngrijat Grobei.

– Nu-nu, spuse repede medicul, puţin fâstâcit că fusese greşit înţeles, cel puţin după ştiinţa lui. Nu, dar el credea că actuala tendinţă nu era cea potrivită, ci, mai degrabă, un drum secundar, periferic. Ce... ce... credea Grobei despre cele spuse de vorbitoare...?! Şi el îi spuse numele.

Funcţionarul dădu din umeri. Spuse scurt, uscat, că nu avea de gând să se amestece în lupta intestină a grupului de la Cluj. Toate acestea luau o întorsătură politică or, el era categoric împotriva unei astfel de activităţi. Nici nu avea talent pentru aşa ceva. El era un simplu... cetăţean, care avusese, cu totul întâmplător, revelaţia acelei unice existenţe, şi viaţa lui, ca şi a celorlalţi, se umpluse de un sens nou. Atât. În rest, era fericit că i se permitea accesul la documente şi intenţiona de aici înainte să-şi dedice întreg timpul liber, poate chiar mai mult dacă e nevoie, organizării, clasificării textelor, evident, după criteriile asupra cărora vor cădea de acord cu toţii...

Medicul îl asculta atent, cu privirile în pământ, zâmbind uşor. Era un om foarte fin, deosebit de delicat. Când ajunseră din nou

înapoi în centru, Boris repetă invitația de a merge împreună la cofetărie să bea un ceai. Centrul se populase acum, o mare de oameni mergea în sus și în jos, începuse să se întunece. Grobei se uită la ceas și spuse că urma să facă o vizită unui coleg de liceu. Medicul insistă și-i spuse că poate contramanda vizita sau, dacă voia, să-i dea un telefon prietenului să vie la cofetărie. În fiecare duminică, la ora aceea, el se afla instalat acolo, lumea îl cunoștea și, ca un gest de deosebită prețuire, voia să-l invite și pe Grobei, în seara aceasta, cu el. Dar prietena lui, întrebă Grobei, Tonia?! Oh, urma să cineze la ea, la nouă punct. Dacă voia, putea să vină cu el, ea culca băiatul și îl aștepta. Nu-nu, Grobei refuză cu hotărâre, el avea un tren la unsprezece și cincisprezece și mai trebuia să treacă să-și ia bagajul. Bagajul, replică medicul, putea fi trimis un om să-l ia și să-l ducă direct la gară. Putea el să aranjeze asta. Grobei rămase nehotărât și astfel intrară la cafenea. Medicul insistase foarte mult, cu un fel de încăpățânare melodioasă, avea deosebit de mult farmec în lipsa sa de vitalitate, sau, poate, pentru un vital, puțin rudimentar, ca merceologul, tocmai în asta consta atracția, farmecul.

Intrară, luară loc la început la o masă ocupată de o pereche, apoi, când se eliberă masa la care se pare că obișnuia să stea doctorul, veni un chelner și îi conduse acolo. Comandară cafea, *feuilletage*-ul casei și coniac franțuzesc. Grobei spuse că nu bea și, într-adevăr, nu se atinse de băutura din fața sa. Altfel, însă, se simțea excelent, canapelele de pluș ruginiu, cu oamenii eleganți de la mese, dintre care mulți îl salutau respectuos sau familiar pe Sidorovici, femei elegante, domni gravi, cu paltoane cu blană de bizam, zumzetul ușor al localului, chelneri stilați, toate acestea îl amețiră puțin. Ar fi trebuit poate să nu intre, dar, o dată aici, nu regretă că venise. O dată înăuntru, Sidorovici păru mai grav, mai distant, deși își păstrase aerul său bolnăvicios și atrăgător, sfiala sa și deosebita delicatețe pe care o avea în comportament. Grobei se simțea ca un provincial, aici, în această capitală a provinciei, lângă acest locuitor al capitalei, care era atât de binevoitor cu el. Trebuia să facă eforturi să nu se simtă mic și stângaci, cenușiu, așa cum probabil că părea în ochii multora dintre acești domni relaxați, atât de familiarizați cu hainele lor luxoase, cu relațiile lor, cu

tacâmurile de argint şi cu personalul de serviciu, stilat şi ironic. Şi cu toate acestea, Boris afecta (sau era într-adevăr astfel?!) că e impresionat de compania lui, a merceologului, de personalitatea lui. Sau era aceasta un fel de politeţe rafinată, o formă de a sugera celuilalt că avea personalitate?! Un fel de a dărui cuiva, pentru o oră sau trei, personalitate, caracter?! Grobei se hotărî să refuze să se mai piardă în hăţişul unor astfel de speculaţii. Îl ascultă pe doctor, care tocmai vorbea de femeia ce luase cuvântul după-amiază cu atâta vehemenţă.

– ...E soţia unui chirurg, director de spital, un as. Se spune că sunt divorţaţi sau că urmează să divorţeze, dar continuă să locuiască împreună. Zvonul e vechi de câţiva ani, aşa că nimeni nu-l mai ia în seamă. Ai văzut ce frumoasă este, ea a fost una dintre frumuseţile oraşului şi mai este încă, deşi iese foarte rar. Tipul premiantei. E lingvistă şi publică la diferite reviste de specialitate. E îngrozitor de cultă, o fanatică. N-ai auzit cum a vorbit, parcă era într-o sectă de quaker sau de mormoni, nu ştiu de ce nu se apucă de politică?! Părinţii ei au avut un fel de castel şi e din aripa cealaltă, un fel de aristocraţie cultural-feudală, mama ei e nemţoaică, tatăl polonez, ceva teribil de amestecat. O femeie rece, plină de calităţi care ar ajunge la o duzină de bărbaţi. Dar de Mahalek ce spunea?! – Mahalek, cine era Mahalek, el avea o slabă memorie a numelor şi... – Eh, Mahalek, spuse Boris înroşindu-se la tâmple, bătrânelul acela care vorbise de scrisori... de altfel, se spunea că îl vizitase la Vatra?!

Grobei îl privi o clipă fară să înţeleagă. Apoi declară scurt că nu fusese vizitat de nimeni la Vatra şi pe Mahalek îl vedea pentru prima oară. Boris începu să râdă şi se scuză spunând că el nu era foarte bine informat, în ultima vreme mai ales... E adevărat că generalul apela la el pentru rezolvarea corespondenţei sau pentru fişarea anumitor lucrări în engleză, el poseda perfect engleza.

Peste o jumătate de oră sosi şi fostul coleg al lui Grobei pe care funcţionarul îl chemase, dându-i telefon. Era un profesor de matematică la o şcoală profesională de fete, în limba maghiară. Se plânse că îl aşteptaseră pe Grobei începând de la şase şi că mai fusese cineva, un alt prieten (profesorul spuse un nume), care

venise special pentru el. Soția lui era, oricum, foarte supărată, se pregătise şi cu cina etc. Apoi, în scurt timp, profesorul, ca şi merceologul, fu subjugat de personalitatea doctorului, de farmecul său, de paloarea sa elegantă. Acesta vorbi aproape o jumătate de oră despre Unamuno şi Nietzsche, într-un fel foarte atrăgător, apoi discuția alunecă asupra expedițiilor în jungla sud-americană, cultul morții la indienii mbaya şi caduveo, desenele, tatuajele caduveo, a căror simetrie era în legătură cu organizarea topografică a satului lor, ce exprima el însuşi poziția lor față de moarte, o împărțire pe caste etc. Doctorul vorbi apoi cu extraordinară înflăcărare despre tribul Mbaya, despre ciudata lor organizare feudală de tip european, despre sclavii, despre orgoliul lor extraordinar care făcea ca femeile albe răpite de ei să se simtă în siguranță deoarece războinicii mbaya disprețuiau „mezalianța" ce s-ar fi creat dacă ar fi avut raporturi sexuale cu captiva. Ciudată, în acelaşi timp, continua doctorul, era aversiunea lor pentru procreație, în aşa fel încât la ei avortul şi pruncuciderea erau practici normale. Femeile au totuşi amanți, un fel de paji, iar soțul nu protestează întrucât ar fi sub demnitatea sa etc. etc. Dădea o grămadă de detalii şi le desenă pe un şervețel, cu stiloul, câteva desene caduveo interpretându-le, scoțând concluzii despre cultul morții, împărțirea gentilică, simetrică etc., şi nu putu fi întrerupt decât atunci când fostul coleg al lui Grobei se ridică, spunând că trebuie să plece cu părere de rău, fiind aşteptat la masă. El, de altfel, venise cu misiunea expresă de a-l aduce şi pe Grobei la cină, dar nu îndrăznea să-l răpească unei companii atât de distinse. Grobei rămase puțin confuz. Celălalt plecă repede, scuzându-se încă o dată, salutându-l deosebit de respectuos pe Sidorovici.

Rămaşi singuri, cei doi tăcură un timp. O cunoştință a doctorului veni la ei la masă şi-l duse „pentru un minut" pe acesta la o altă masă, unde fu întâmpinat cu semne de prietenie de o societate întreagă. Boris nu întârzie mult dincolo, destul însă ca Grobei să se simtă stingherit şi să-şi propună să plece; îşi închipuia că îl obligă pe celălalt să fie prea amabil cu el, că abuzează etc. Sidorovici se îmbufnă, într-un fel foarte grațios de altfel, care-l dezarmă pe funcționar. Erau oameni pe care îi vedea aproape zilnic, oameni

de serie, la urma urmei, deşi se găseau printre ei şi câteva cadre universitare. El, Boris, nu facea confuzia între un om de lume, chiar dacă poartă un titlu în ierarhia universitară, şi el, Grobei adică, o personalitate. Grobei roşi, i se părea că celălalt profesa un exces de politeţe. – Nu-nu, îl contrazise Sidorovici, care arăta acum la fel de cald, de sfios, de sincer, ca în timpul plimbării prin Grădina Botanică, îi mărturisi că dorise de mult să-l cunoască şi, într-un fel, venise intenţionat, în acea după-amiază, la întrunire, numai fiindcă auzise de sosirea lui.

Trebuia să-i mărturisească, prieteneşte, şi această franchețe a lui era suprema dovadă de prietenie: într-un fel, persoana lui Grobei îi plăcuse, dar într-alt fel, îl şi dezamăgise cumva.

– Da...?! Cum aşa?! întrebă evaziv Grobei, încercând să-i prindă privirea doctorului, dar care, cu timiditatea sa înnăscută, se feri, roşind.

– Ei bine, se vorbise despre el, aşa... ca despre un fel de predicator... fanatic, un fel de sfânt Ioan Botezătorul, ha, ha!... Nu-i aşa că îl mai chema şi Ioan...?!

– Da, da, recunoscu Grobei, puţin uimit, era numele naşului său, dar primele două erau cele..., dar în definitiv, ce conta, şi apoi... toate astea nu erau cumva, aşa... puerile, exaltate...?!

– Evident, evident! spuse doctorul, dar ştii cum lumea are o atât de mare nevoie de substanţă, nu, aceasta era şi una din ideile maestrului, nu?! Lumea are nevoie de un mit, de orice fel de mit, cât de mărunt, lumea e atât de feroce din plictiseală, aptă să-şi însuşească cea mai măruntă legendă vie, s-o înghită şi apoi s-o digere, ca ierbivorele, din plăcerea de a simţi alimentul mistic în gură etc. Boris râse uşor, jenat. Apoi adăugă: – Toate acestea erau puerilităţi, dar, cumva, într-un anume fel, îi suscitaseră curiozitatea şi nu numai lui; chiar şi cea care vorbise atât de vehement şi care părea că îi acordase o atât de vagă atenţie lui, musafirului de la Vatra, chiar şi ea îl aşteptase cu o anume încordare, el ştia sigur asta.

– Bine, dar... de ce... predicator?! Ce însemnau toate acestea...?!

– Oh, el poate se exprimase prea bombastic! Mai bine zis un... da, da, îşi cerea iertare pentru termen, dar, aşa... un fanatic, oh, în sensul bun al... nu-i aşa, observase şi Grobei, avem atât de puţine

cuvinte, limba română are noţiuni atât de puţine care să desemneze calităţi abstracte, încât... iată, de exemplu, ce făceau ei, pasiunea asta a lor... cum putea fi numită, poftim?! O simplă operă de arhivistică, de organizare a unei corespondenţe mai bogate, a unor texte...?! Da, oare numai atât?!

– Într-un fel da, spuse serios Grobei, păstrând în obraji încă roşeaţa în urma discuţiei despre „predicator" şi celelalte. – Într-un anume fel da, şi numai în aparenţă aceasta suna aşa... cam modest sau cenuşiu. În ceea ce-l priveşte (el nu bănuise că există aici, la Cluj, un grup de oameni atât de distinşi care erau interesaţi ca şi el de aceste hârtii, el ruga să fie crezut! şi Boris dădu serios din cap), ei bine, fără falsă modestie, dar pentru el, lipsit de o diplomă universitară şi ducând o viaţă tracasată din pricina îndeletnicirilor de serviciu, ca achizitor şi merceolog principal, activitatea aceasta de... ordonare a materialului era cum nu se poate mai potrivită. Năzuise dintotdeauna, poate nu deplin conştient, spre aşa ceva, spre un fond de idei, de cărţi, de scrisori, texte etc., îngropat în vasta provincie din vitregia istoriei sau din simplă fatalitate, pe care să-l descopere, să-l studieze, să-l ducă într-un fel la lumină. Un arheolog, un arhivar, atâta tot. O muncă de cârtiţă, de cercetător în subsolurile istoriei, o muncă tenace însă, deosebit de bărbătească prin perseverenţa şi singurătatea de care...

Sidorovici aproba din cap, deosebit de serios. Adineaori, când amintise de Sfântul Ioan şi de fanatism, din delicateţe zâmbise, luând toate aceste cuvinte pe jumătate în glumă. Acum însă îi acorda întreaga atenţie şi când cineva trecu pe lângă masa lor, o pereche foarte distinsă, şi îl salută, el răspunse fară să privească, aproape nepoliticos. Grobei se simţi într-un fel atras de fiinţa celuilalt, de un anume magnetism pe care îl emana făptura lui efeminată, dezarmată, de atenţia pe care i-o acorda omul acesta atât de cult, de cunoscut. Sidorovici spuse:

– Bine, dar eu nu mă pot împăca cu ideea că... cum, şi el credea că e doar atât, că... cum, numai atât, o simplă sortare de hârtii, o treabă de arhivist conştiincios...?! I se părea pur şi simplu imposibil!

Grobei tăcu. După vechiul şi prostul lui obicei, facea desene din firimituri de prăjitură pe tabla de marmură roşie a mesei. Doctorul

însă nu părea că observă acest lucru, într-atât era de absorbit. Grobei, el însuşi era concentrat şi atenţia vagă pe care o acorda indexului său plimbându-se printre firimituri era tocmai o dovadă în acest sens.

– Ei bine, continuă funcţionarul puţin indecis, era atât şi... era şi ceva mai mult în acelaşi timp. E greu să mă explic, dar eu simt, foarte bine, în mine însumi, acest lucru. Sarcina mea, la care m-am înhămat de bună voie, în sinea mea, în ochii mei, ca să spun aşa, mi se pare glorioasă şi scânteietoare ca şi carul de foc al soarelui pe care îl mână nechibzuitul, temerarul Phaethon. Nimic nu mi se pare mai măreţ, mai fantastic! Dar, evident, e o chestie de simplă optică, altuia, acelaşi lucru, nu-i aşa...

– Bine, dar... încercă Boris să înţeleagă, undeva e totuşi o cheie, o ieşire... trebuie să fie undeva o recompensă, o alternativă revelatoare, altfel, oricât spirit de abnegaţie şi...

– Ei da, spuse Grobei, un pic prea grav, împăunându-se cu atenţia pe care i-o acorda celălalt, esenţială era aici... cum să spun... metoda! Criteriile de organizare a... materialului! Fondul acesta Farca este o lume, uriaşă, complicată, încâlcită; trebuiau găsite nişte principii ca nişte linii de forţă magnetice în jurul cărora să se ordoneze apoi întreg materialul.

– Şi... aceste principii?! îl întrebă Boris, puţin nedumerit.

– Aceste principii, spuse Grobei, deodată nemişcat, el le vedea cu claritate în faţa ochilor minţii, ca nişte... linii de foc! Erau câteva care, aplicate cu perseverenţă, cu simţ al nuanţelor, cu simţul întregului (oh, nu erau prea numeroase!) puteau revela întreaga, uriaşa valoare a materialului rămas, a fondului, care, altfel... mai ales în starea în care se găsea el acum...

– Şi... spuse incert Boris, văzând că celălalt nu mai adaugă nimic, la ce concluzii ar fi dus această... vreau să zic la ce concluzii practice... sociale, ca să... în ce fel, acestea ar fi... schimbat ordinea existentă, chiar şi numai în ceea ce priveşte... vreau să zic, cum ar fi modificat destinul lor, al celor care credeau, care îşi dedicaseră timpul lor, energia, acestei...

Grobei îl privi fără expresie, apoi dădu din umeri. – Nu ştia, nu-şi pusese această problemă. Învăţătura lui nu era un leac practic.

Undeva, într-un articol târziu, publicat în perioada americană şi a cărui copie o găsise în Clasor, el spusese lămurit, a câta oară, că ideile sale nu au nicio finalitate practică. Lipsa lor de vulgaritate constă tocmai în aceea că nu intenționează în niciun fel să tulbure realitatea, organizările sociale; clasele şi celelalte. Aici stă şi măreția lui, originalitatea sa. Tocmai gândirea sa, în esență, atât de practică!

Grobei spuse ultimele cuvinte cu o nuanță de triumf involuntar, de parcă ar fi vorbit despre propriile sale idei. Boris dădu din cap:

– Evident, evident, era perfect de acord: aici trebuie căutată marea sa valoare, originalitatea sa. Dar... el, Grobei, ce credea despre aceasta?!

– Cum... adică?!

– Bine, dar... el (Boris făcu o grimasă puţin dureroasă), el însuşi e un gânditor, un creator, oh, n-avea rost să nege, ar fi fost o modestie deplasată!... Ei bine, el nu credea că... o dată materialul ordonat pe principiile sale funcționale, reale, chiar şi aşa, *grosso modo*, el nu ar fi prins o... acută valoare practică?! El, Sidorovici, trebuia să-i mărturisească că el însuşi, ca majoritatea celorlalţi, spera să găsească şi un... îndreptar practic, o normă de aplicare, chiar şi generală, în testamentul său, altfel... chiar şi el, Grobei, dacă scormonea mai adânc în ființa sa morală, dincolo de abnegaţia şi spiritul grav de cercetare... nu găsea chiar şi el, în adânc, acolo, în ființa sa cea mai adâncă, o speranță a... unei activități umane... chiar dacă nu direct, brutal sociale, dar... oricum, aplicate, o normă generală după care lumea sensibilă, vie, putea fi cel puțin reinterpretată?! Nu, măcar atât... nu?!

– Oh, fară îndoială, răspunse sigur de el, Grobei, fară îndoială. O normă da, oricum, dar ceva complet antidogmatic! Absolut!

– Evident, evident, spuse celălalt, el nici nu credea altfel. Era o mare uşurare, pentru el, cel puțin, că îl cunoscuse! Pe cuvânt de onoare!

– Bine, dar... spuse merceologul, dar el vorbise adineaori de un fel de dezamăgire, nu?! L-ar fi interesat, adăugă el râzând, doar aşa, în treacăt, cu titlu de...

– Ei bine, Boris surâse palid, la rându-i îi va spune, francheţea era doar regula lor, nu?! Se aştepta la un ins, aşa, mai... matur, mai format, cu o... autoritate mai explicită, mai concretă! Se aştepta

ca din ființa celui care va veni de la Vatra să emane un fior magnetic, de atracție involuntară, misterioasă... ceva care să-l subjuge, oricum, sa-l facă să... prostii! râse Boris, în fiecare dintre noi funcționează complexul tatălui, peste tot vrem să descoperim tatăl, din anii primei copilării, un Jupiter, un idol posibil! Toți fugim după un idol, oricât de mărunt, de pasager, cineva, *ceva* pe care să-l putem așeza pe soclul gol al inimii noastre morale... al moralității noastre anemice, firave, nesigură de ea însăși, singură... speriată, înspăimântată de propria ei singurătate!

Doctorul surâse, cu surâsul său palid și inteligent, Grobei râse, ca de obicei, când se simțea bine, puțin cam gălăgios. Ceasul se apropia de ora 9.

...De asta avem în primul rând nevoie de... un conducător! adăugă Boris, roșindu-se puternic, privind în masă. Grobei simți o bruscă nervozitate. – Oh, adăugă precipitat doctorul, eu nu sunt de acord cu femeia aceea, felul ei de a se exprima e prea brutal, prea fanatic! Dar e tot atât de adevărat că fără un... spirit lucid, tactic, hotărât, totul se destramă, se degradează! Hârtiile înseși prind un fel de iz de mucegai, de ceva prăpăstios și... vetust, inutil. Or, generalul e departe de așa ceva, el însuși simte că e depășit de... e un om onest, dăruit total, dar cumplit de mediocru, Grobei nu simțise?!

Grobei îl privi uimit și puțin absent: – Nu, el avea cele mai bune opinii despre fostul militar. Atât timp cât acesta îi permitea să-și continue munca sa migăloasă, un pic cam pedantă... altfel, cine știe, *dacă* acea femeie ar fi devenit... ar fi preluat sarcina principală, el, poate, ar fi fost obligat să se retragă. Chiar și dacă nu i-ar fi cerut-o nimeni! Era ceea ce simțea el, poate obscur, dar cu o anume certitudine...

Sidorovici îl asigură, cu multă căldură, că se înșela; nimeni n-ar fi putut, n-ar fi îndrăznit să-l îndepărteze de la munca sa, de la vocația sa, atât de greu găsită și care era una din cele mai puternice pe care el le întâlnise. Era fericit că-l cunoscuse, că Grobei îi dărui încredererea sa.

Peste câteva minute cei doi se ridicară să plece. După ce doctorul repetă invitația de a-l întovărăși la prietena sa, la Tonia, după ce

Grobei respinse şi oferta foarte amabilă ce i-o făcu celălalt să-l întovărăşească la hotel, cei doi se despărţiră. Grobei simţea nevoia să fie singur şi, înainte să se întoarcă la gazda sa, se plimbă aproape o oră. Era formidabil de emoţionat, sentimentele sale erau contradictorii, el însuşi plutea pe emoţia sa dezlănţuită ca o barcă pe oceanul umflat. Străzile se goleau încet, la colţuri şi pe bulevardul ce ducea la operă, pe limba de trotuar din mijlocul lui, mai întârziau grupuri, studenţi, tineri intelectuali, femei tinere, elegante, atrăgătoare, pe care merceologul le privea ca printr-o lunetă, tulburându-l aşa cum te tulbură vocea cuiva în întuneric, încercând să-i ghiceşti faţa după modulaţiile tonului. După aproape o oră de plimbare singuratecă, ca o expurgaţie, pe străduţele întortocheate din apropierea centrului, trecând prin dreptul restaurantului şi bodegilor luminate, ocolind grupurile vesele formate pe trotuar în faţa lor, Grobei ajunse liniştit, calm, la reziduul emoţiei sale: o spaimă lâncedă, incertă, orbecăindă. El nu avusese prea mulţi prieteni în viaţă, cu adevărat vorbind, niciunul. Mulţi tovarăşi, colegi, amici: niciun prieten adevărat, pe măsura lui. Oare prietenia mare, adevărată, să apară astfel, sub semnul spaimei?! Era semnul ei, oare?! Grobei se închirci dureros asupra sa însuşi, încercând să afle, să ghicească răspunsul, acum, pe loc. Unde, dacă nu în el, în subsolurile instinctului său, putea să-l găsească?! Şi trebuia să-l afle rapid; timpul din faţa sa se micşora cu repeziciune: într-un anume fel, el era, devenea un om de acţiune. A-ţi urma tot mai lucid, tot mai economic, propriul tău destin nu însemna a deveni un ins practic, profund practic?! Şi spaima asta ce era?! Se putea trăi cu ea?! Era în legătură cu după-amiaza trăită, cu grupul acela de străini, cu femeia aceea agresivă?! Sau era în legătură cu doctorul, cu Sidorovici?! Poate n-ar fi trebuit să facă... atât de repede, această călătorie...?! Fiecare pas înainte era o afundare în nisipurile acelea mişcătoare, un mâl uman, rapace, ce-i înfăşura planta piciorului, glezna, şi-l sugea spre profunzime. Ce greu se desprindea de Cluj, cu o oră şi jumătate înainte se uita mereu la ceas, grăbit să plece, i se părea că va pierde trenul, mai avea de scris o scrisoare pe care voia s-o arunce la cutie în gară etc. Şi

acum, nu-şi putea desprinde tălpile de asfaltul magnetic, umbla tot mai nehotărât, mai şovăitor.

Spaima, spaima cui îl invada, nehotărâtă, fricoasă ea însăşi de el, se temeau unul de altul... urma, oare, să trăiască în spaimă, el, a cărui viață fusese poate cenuşie, mediocră, dar netedă, francă, bărbătească...?! În spaimă...?! În... spaima... cui?! Cine avea nevoie de frica sa...?!

Apoi, brusc, spaima aceea pe care o presimţea tulbure şi care îl neliniştise dispăru brusc. Poate definitiv, crezu el.

CAPITOLUL X

1

Acestea se întâmplară la sfârşitul lui mai, începutul lui iunie, '57. În toamnă, se întoarse Petronela de la stagiul ei de la şcoala de arieraţi mental, de la Lugoj, şi Grobei mai întreprinse două călătorii la Cluj şi o călătorie la Constanţa, pe urmele lui Farca, ce locuise acolo un an şi jumătate. Generalul şi Mahalek făcură, la rândul lor, o vizită în casa din strada Demetrescu, din Vatra Dornei, Sidorovici se oferi şi el să vină, dar Grobei îi interzise. Rămâneau în corespondenţă, deşi doctorul era cel care scria cu regularitate, Grobei îi răspundea arareori şi atunci cu bileţele scurte, impersonale. Ar fi vrut să atragă cât mai puţin atenţia asupra persoanei sale şi, mai ales, asupra casei din strada Demetrescu şi a fondului ce se află depozitat acolo... De Sidorovici, de persoana sa se simţea însă atras, şi scrisorile doctorului emanau aceeaşi indecizie atrăgătoare, acelaşi farmec cvasifeminin, pe fondul unei culturi, bineînţeles, şi a unei inteligenţe ieşite din comun. Cei doi se simţeau instinctiv atraşi unul către celălalt. Grobei nutrea faţă de doctor o anume înclinare, atracţie, mult dincolo de ce ar fi trebuit să fie legăturile lor oficiale, ca să zicem aşa. În toamnă, de Grobei se mai apropie un membru al „grupului", un anume Deliman, canonic al fostei episcopii greco-catolice, un om deosebit de cult, doctor de Roma, ce suferise două detenţii una după alta şi fusese eliberat de foarte curând, la începutul toamnei. Generalul îi atrăsese încă de dinainte atenţia funcţionarului asupra tânărului canonic (care împlinea, exact în ziua eliberării, treizeci şi opt de ani), fără să bănuiască atât de rapida lui punere în libertate.

Fusese arestat în iunie '48, data interzicerii cultului şi a desfiinţării bisericii sub falsa denumire de unire a celor două biserici.

Fusese arestat odată cu episcopii şi prelaţii bisericii, dintre care unii – episcopi cu toţii! – nu mai văzuseră lumina soarelui, odată cu dr. Iuliu Hossu, episcopul de Cluj, cel care, cu trei decenii înainte, citise cu glas tare, la Blaj, textul proclamaţiei alipirii Ardealului la ţara mamă, după un mileniu de înstrăinare. Iuliu Hossu care, în acelaşi an când Deliman fusese eliberat, fu judecat de curtea marţială la Cluj, cu uşile închise, şi condamnat la douăzeci şi cinci de ani de muncă silnică, era deja de şapte ani privat de libertate! – numai pentru că îndrăznise, într-un memoriu adresat versatilului prim-ministru Petru Groza, el însuşi fiu de preot ortodox, să susţină şi să reamintească meritele istorice şi naţionale ale bisericii greco-catolice. Iuliu Hossu, care, în detenţie, urma să devină primul cardinal român *in pectore*, şi care urma să moară astfel, ca şi ceilalţi prelaţi ai bisericii, închişi brutal într-o mănăstire: Rusu, Frenţiu, Ioan Suciu de la Oradea-Mare, Aftenie, episcopul Bucureştilor, torturat de Securitate, dr. Ioan Bălan, episcopul Lugojului.

Tânărul canonic Deliman era un bărbat frumos, glacial, extraordinar de manierat. Sidorovici, doctorul, şi el, dr. Deliman, făceau un cuplu în ochii funcţionarului, fără ca ei s-o ştie. Doctorul de Roma se angajase la Spitalul nr. 2, la laborator, unde îndeplinea umila muncă de înregistrator al analizelor, şi-apoi, cu timpul, urma el însuşi să efectueze unele analize de uree, urină, V.S.H. şi alte probe sangvine, uriaşa sa erudiţie romană urmând să se ofilească încet, ca un palmier gigantic, deosebit de gingaş, scos din sera sa. Era doctor în drept internaţional bisericesc, unul dintre puţinii specialişti din ţară, şi Patriarhia îi făcuse propunerea de a preda la seminarul din Bucureşti. Dar Deliman nu-şi putea trăda dreapta credinţă, la sfârşitul secolului XX, când războaiele religioase, iată, marcau sfârşitul mileniului. Comunismul pe două continente, naţionalismul şi religia, iată bolile sau criteriile noastre la sfârşitul mileniului, şi Deliman avusese favoarea, aşa o vedea el, de a suferi pentru religia sa. Urmase preoţia, acceptase celibatul, bursa la Roma şi erudiţia de la Propaganda Fide aşa cum un tânăr englez urmează Etton-ul, Cambridge-ul şi cursa de regate, conversaţia ironică sau nihilistă, de salon. Abia desfiinţarea cultului şi arestarea făcuseră din el „un popă“, îl deslaicizară, îl sacralizară, oh,

fară ostentaţie, el îşi păstra eleganţa, răceala gesturilor, aşa cum îşi îngrijea mai departe (aşa cum o făcuse şi în puşcărie) pielea nefiresc de albă a mâinilor sale de prelat. El suferea cu orgoliu, avea orgoliul de a nu părea că suferă, avea „bunul-simţ“ de a nu părea un persecutat, o *persona non grata* a regimului, zâmbetul vag, vanitos, de pe buzele sale subţiri erau salutul său. Era uşor antipatic, aproape voluntar, studiat, ca să nu stârnească mila, compătimirea, lucru ruşinos în ochii săi. Era un martir, sau un cvasimartir ce suferea de vanitate. „– Vanitatea, spunea el, cu vocea sa răguşită, egală, e mai puţin un păcat decât ipocrizia“. Vorbea cu eleganţă italiana, franceza, spaniola şi engleza şi era asediat de propuneri de a da meditaţii, pe care el, îndeobşte, le refuza. Acceptase însă, după criteriile sale neexplicite, câţiva elevi, studenţi şi studente, care veneau la ore cu un sentiment de nelinişte, aşa cum intră un ateu într-un dom din secolul XII: nimic nu trădează, între pereţii de piatră, ideea, dar tocmai această absenţă „studiată“ e neliniştitoare. Locuia în gazdă la o femeie habotnică ce rămăsese credincioasă cultului greco-catolic şi prinţilor săi, văduva unui profesor universitar la Drept, cunoscut colecţionar numismat. Era un apartament spaţios de câteva camere uriaşe, dar, fapt interesant, aproape nu se vedeau urmele locuirii sale acolo. Probabil că salonul era cel care-l găzduia pe canonic, dar nimic, absolut nimic nu trăda prezenţa sa acolo, afară de propria sa persoană. Unde-şi ţinea cărţile?! Un mister. Avea asupra sa, de fiecare dată, o singură carte, îngrijit învelită, ca să nu trădeze titlul, iar dacă cineva nemanierat îl întreba ce citeşte, se prefăcea că nu aude. Pe studenţi, pe „prietenii“ săi, îi primea într-un hol spaţios şi rece, în care nu se facea focul, dar niciodată Deliman nu îmbrăca altceva decât o haină subţire şi o vestă neagră, canonică, închisă până la guler, în timp ce adesea, uneori chiar şi primăvara, învăţăceii săi stăteau cu paltonul pe umeri. Evident, nu se studia aici numai spaniola sau italiana: Deliman, cu vanitatea sa ce putea părea şi timiditate (de aceea n-o considera el un păcat capital?!), cu umorul său îngheţat, făcea digresiuni amabile. Acestea îl făceau atât de căutat, de disputat, cei câţiva care aveau privilegiul de a fi acceptaţi de el se simţeau aleşi şi reîncercau sentimente prepuberale de

cvasiadoraţie a maestrului. Un Sfânt Sebastian ce-şi oferea rănile cu pudoare şi eleganţă, ascunzându-şi farmecul din vanitate, flagelând cu ermetica sa timiditate curiozitatea sau mila celorlalţi.

Pe Grobei aproape nu-l observă atunci când îl întâlni în casa bătrânelului Mahalek. Dar îi scrise. Şi funcţionarul, care la rându-i abia luase cunoştinţă de fiinţa de gheaţă a celuilalt, îi răspunse şi, spre deosebire de corespondenţa cu Sidorovici, preotului îi răspundea cu scrisori mai ample, deşi nu conţineau decât date „tehnice", concluzii asupra cercetărilor sale. Scrisorile lui Deliman erau ca şi persoana sa, antipatice şi orgolioase, aveau eleganţa orgoliului nemascat. Reci, de-un stil puţin vetust, pedante, ca un profesor ce n-are încredere în erudiţia elevului. Scrisorile lui Boris erau calde, reticente, de-o afecţiune uneori debordantă; se simţea, aproape în fiecare literă, nerăbdarea doctorului de a trece dincolo de elementele tehnice, arhivistice, seci, de a da alianţei lor o coloratură mai personală, mai intimă, de a transforma amiciţia lor de „obsesie" într-o prietenie privată. Poate de aici răceala, aproape impoliteţea rândurilor scurte, de răspuns, a lui Grobei. Refuzul ca celălalt să-l caute în „bârlogul" său de la Vatra, unde era apărat de cele două femei, unde hrănea încet şi sârguincios stafia necunoscută şi cenuşie a celui dispărut, ce începea să crească. Deliman îi scria o dată pe lună, o misivă de patru-cinci pagini, şi Grobei îi răspundea cu o scrisoare la fel de amplă, aproape cu acelaşi număr de rânduri. De canonic nu îi era „teamă", ca de Sidorovici, a cărui fiinţă dezarmată, palidă, îl atrăgea tulburător. El nu avusese niciodată prieteni, nu avea dreptul la unul?! Iată, era unul care i se oferea. De aceea, merceologului îi era teamă; Deliman nu se oferea nimănui, era o persoană frigidă, şi cu el Grobei se simţea mai în largul său. Erau toţi (ca şi generalul) oameni ce-l depăşeau prin cultură, experienţă, poate şi prin inteligenţă. Cu ce-i atrăgea?! Cu doar nu multă vreme în urmă, un an, un an şi ceva, nu era decât un simplu comis-voiajor ce călătorea de colo-colo în garniturile de tren hiperîncălzite sau extrem de friguroase, alegând trenul personal ca să poată dormi între două oraşe, între două filiale, între două comenzi, furnituri, şedinţe, odihnindu-se ca atâţia colegi risipiţi prin ţară, alţi funcţionari, merceologi,

responsabili de planificare, muncă şi salarii, financiar, contabilitate, expediţie, registratură, şefi-contabili, directori-adjuncţi, şef de cadre etc. Nici doi ani, nici douăzeci de luni îl ridicaseră atât de sus?! Curajul său de a lucra zi de zi în casa din strada Demetrescu (şi concediul legal şi-l petrecu acolo), curajul de a se afla în mijlocul hârtiilor acelora, de a risca o anchetă, o detenţie? Numai atât?!

– Dumneata eşti un fanatic, îi spunea Sidorovici, odată, când îl invitase la el la masă, la Cluj, şi Tonia îi servea atentă, tăcută (era de-o frumuseţe tulburătoare, neagră, înaltă, o copie a Leliei în grav, în hieratic), un fanatic nespus de atrăgător! Prin ce se exteriorizează fanatismul acesta?! Prin nimic... e ceva ghicit, ceva care, mie cel puţin, mi se pare că-mi lunecă mereu printre degete, ca un... iartă-mi comparaţia, ca un ronţăit insesizabil de şoarece, ce devine concret abia când se întrerupe, nu ştiu cum să mă exprim!... Şi Boris lăsa să-i năvălească sângele peste faţa lui lividă şi ochii săi albaştri, puri, rătăceau pe mobile fară să le vadă. Tonia îi servea ca o umbră. – De când te-am cunoscut, murmura în continuare Boris, nu mă mai interesează... cauza, hârtiile acelea, personalitatea „Lui", care mi se pare, brusc, ceva... mucegăit, pedant, ca şi generalul sau Mahalek, ceva din lumea lor, o istorie dubioasă. Mai degrabă ţi-aş sluji dumitale! Şi el zâmbi sfios, să atenueze brutalitatea declaraţiei.

Grobei dădu din umeri, nehotărât, apoi râse, puţin lătrător.

– Noi nu suntem decât nişte scule umane, spuse serios Grobei, raţiunea existenţei noastre... eforturile noastre trebuie sa convergă în a-i reda Lui întreaga... esenţă, de a-l prezenta lumii, de a face ca învăţătura Lui să triumfe...

– Dar el e... un mort! spuse Boris, noi suntem vii, tineri! Dumneata eşti viu, tânăr, cel mai... viu om pe care l-am cunoscut! De ce ai nevoie de... el, de mitul lui, de hârtiile lui! Fără... dumneata, hârtiile alea, articolele, fotografiile, ciornele nu au nicio valoare! De ce să învii un mort?!

– Oh, un *mort* nu poate fi înviat! El, însă, e viu, extrem de viu! spuse merceologul, puţin plictisit sau doar stânjenit. – El este mai viu decât noi toţi, decât mine însumi! Eu trăiesc datorită Lui, vreau să zic trăiesc mai profund! Dumneata însuţi... chiar şi Tonia,

şi... copilul ei! El aduce lumină în lucruri, mai bine zis... El e unul dintre acei, extrem de puţini în istorie, care nu pot muri odată cu extincţia fizică! Dimpotrivă: moartea trupului eliberează ideile sale, vitalitatea sa uriaşă, ce trece în... alţii! În acest sens, moartea lui Iisus era o înviere!

– Bine, dar el... nu e un Iisus! Un fost militar, un student întârziat la Drept care nu şi-a luat niciodată licenţa, un ins cu lecturi nedigerate, amestecate, un ins poate cu... geniu, dar... oh, domnule Grobei, geniu are atâta lume! Vreau să zic, în acest fel, ratat şi... incapabil de a face să triumfe propria sa... o dispoziţie genialoidă mai mult, distrusă, macerată de social, de istorie... o predispoziţie ce nu şi-a găsit încarnarea, forma... dumneata ştii, energia umană nu devine, nu creează valoare decât atunci când îşi găseşte o formă adecvată, omologată social, dacă intră pe unul dintre canalele valorii: religia, arta militară, arta şi literatura, comerţul, magistratura, politica, ştiinţa... În rest, nu există valoare!

Grobei dădea încet din cap, serios, grav, aproape o gravitate caricaturală. Dădea din cap cu acelaşi gest, cu acelaşi aer ca miercurea seara, când stătea în faţa halbei sale, la Gambrinus, în Caransebeşul său, urmărind apatic cele două bile albe şi pe cea enigmatică, roşie, sau jucând pietre, încordându-se să prevadă cinci combinaţii înainte la domino, sau chibiţându-l la şah, cenuşiu şi paşnic, ca o gâză, pe Pichler, ce avea două note de maestru.

– Bineînţeles că nu e... Iisus! E şi puţin de prost gust să vorbim despre el astfel! El e o persoană laică, profund laică şi profund modernă! El nici măcar nu e un profet, dacă...

– Bine, striga aproape Sidorovici, deşi vocea, ca şi întreaga-i făptură, rămânea mătăsoasă, dar care e... scopul, care e finalitatea acestei întregi obsesii, încordări... spre ce duc toate acestea...?! De ce trebuie înviată, reanimată această... figură, de ce este el viu?! Încotro ne îndreaptă el...?! Sau aceasta e în funcţie de aplicarea misterioaselor dumitale criterii, a principiilor de clasificare...?! A criteriilor dumitale şi ale generalului...?! Care sunt criteriile acestea, de ce le ţineţi secrete, de ce atâta mister...?!

Grobei îl privi pe furiş, iute. Boris devenise răutăcios şi funcţionarul îl cunoştea destul de bine ca să ştie că celălalt aştepta

ca el să-i facă reproşuri. Dar aceasta ar fi fost un semn prea mare de intimitate, de legături personale. Şi Grobei nu-şi putea îngădui aceasta, i-ar fi ştirbit autoritatea. Şi, ca de obicei, când făcea eforturi să se stăpânească, îşi strânse puţin umerii, cocoşându-se uşor, şi-şi muşcă buzele pe dinăuntru: le atinse cu dinţii. Tonia se aşezase undeva, într-un colt, pe un fotoliu şi asculta un disc, îi asculta însă şi pe ei, mai bine zis le urmărea feţele.

2

– ...Iarna e blândă şi calmă, aici la Cluj, îi scria Deliman. Iernile fară zăpadă mă obosesc, mă neurastenizează. Pe mine şi colectivităţile umane în care trăiesc. Aş prefera când vii la Cluj să nu mă cauţi, dacă ai cumva de gând aceasta; corespondenţa dintre noi, lunară, epuizează fericit relaţia noastră. Eu nu sunt un exaltat, iar dumneata ai suficient bun-simţ ca să-ţi canalizezi în alt fel energia dumitale firească. În legătură cu articolele apărute în *Familia*, *Frize*, *Gazeta ilustrată*, ca şi cele două apărute în *Progres şi cultură*, părerea mea rămâne neschimbată... (aici urma un şir de detalii tehnice). ...Am vorbit cu G. (generalul) chiar alaltăieri seara, despre dumneata. E foarte impresionat de munca dumitale, de „personalitatea dumitale marcantă". Este întocmai expresia sa. Aşteaptă de la dumneata, de la tinereţea dumitale, o nouă vigoare, un punct dinamic de vedere. Doamna M. (era femeia care-l criticase pe general) prinde, încetul cu încetul, tot mai multă influenţă în familie. Prietenul ei apropiat este B. (Boris), un om deosebit de cult, de activ, de influent. Dumneata însă faci bine că te ţii rezervat de toate aceste lupte intestine, hărţuieli de „familie", o uzură care nu ar face decât să te îndepărteze de la activitatea principală, cea a cercetării manuscriselor. Eu însumi prefer să nu prea văd lume, contactul nemijlocit cu anumite persoane îmi tulbură dreapta judecată, recea judecată asupra oamenilor. Un prieten, când îl ai, nu trebuie să-l vezi prea des. El trebuie apărat de exaltarea pe care o dă infuzia de sentimente triviale, aşa cum se găsesc ele, vii,

în relaţiile cotidiene. B. m-a căutat de câteva ori, spunea că vine din partea dumitale. L-am primit o singură dată o jumătate de oră, programul meu prea încărcat nu-mi permite să văd lume chiar când acest lucru, ca şi în cazul doctorului, îmi oferă o de netăgăduit delectare intelectuală. Slujba, meditaţiile, orele mele zilnice de exerciţii spirituale, de lectură. Corespondenţa mea, pentru că eu urăsc telefonul, acest trivializator al relaţiile umane. În ce priveşte indexurile, până la cinci, cred că ai observat şi dumneata etc. etc.

Apoi, într-o zi, deşi neinvitat, Boris veni la Vatra Dornei. Nu îndrăzni să bată la uşa casei din strada Demetrescu, dar îl aşteptă seara pe Grobei, când acesta se întorcea acasă. Avu noroc: de la începutul iernii lui '57 Grobei se mutase acolo, în apropiere de fondul principal, deşi nu renunţase la gazda sa din oraş. Dar patru-cinci nopţi din şapte dormea acolo, în strada Demetrescu, dormea era un fel de a spune, cu regularitate ora trei dimineaţa îl prindea treaz, lângă ceaşca sa de ceai de esenţă tare, activ, dinamic, cu o enormă poftă de lucru. El nu fusese niciodată un om prea harnic; mai degrabă conştiincios. Acum însă, scopul clar, înalt (în ochi lui) crea în fiinţa sa morală reverse ciudate de voinţă şi rezistenţă psihică. Ce e aceea hărnicie? Sau lene?! Lenea e poate absenţa unui scop. Oamenii de mare voinţă sunt, probabil, nişte foşti leneşi. A fi leneş nu e un păcat capital.

Era o iarnă dură, crivăţul sufla egal, năprasnic. La colţul străzii, în jur de ora unsprezece, Grobei aproape se izbi de o siluetă rebegită, pe trei sferturi înţepenită, cu genele şi nările albe, îngheţate, care abia putea să articuleze un cuvânt. Era doctorul Sidorovici, care îl aştepta acolo de câteva ore.

– Omule! îi spuse uimit Grobei, eşti un inconştient! Vrei să intri în spital? De ce nu ai venit înăuntru, de ce nu ai...

Sidorovici îi zâmbi, fară o vorbă, un zâmbet feminin, dureros, care îi arăta funcţionarului întreaga sa supunere şi iubire şi asta îl dezarmă pe merceolog, împiedicându-l să-i facă celuilalt reproşuri că îndrăznise să vină nechemat. Îl trase la un birt din apropiere, unde Grobei obişnuia, uneori, să mănânce ceva (bufetul „Rarău"), comandă ţuică fiartă, îl dezbrăcă de palton pe musafirul de la Cluj, îl şterse pe faţă şi pe mâini cu un prosop, îi frecă uşor pielea uscată

de ger, îl aşeză lângă sobă, îl obligă să înghită, dintr-o dată, un sfert de kilogram de ţuică fiartă etc. Grobei era încă îmbufnat, dar se purtă cu pediatrul de patruzeci de ani ca şi cu un copil, un frate mai tânăr. Şi Sidorovici se lăsa înfofolit, şters, frecat, alimentat, cu o delectare imensă. Iar ochii săi mici şi albaştri erau umezi de bucurie, se uitau la celălalt cu o privire feminină, supusă, ca un copil ce e fericit să sufere pentru prietenul său mai mare, maestrul, idolul său, cel ce încorporează într-un grad înalt farmecul bărbătesc şi forţa. Mâncară şi băură, apoi Sidorovici „reveni la viaţă", întreg trupul său subţire, lung, se dezgheţa parcă pârâind şi pe figură i se instala tot mai mult expresia aceea de lumină internă, mistică, a celui fericit de suferinţa sa. Grobei însuşi, încet-încet, se relaxă, se animă şi-şi arătă în sfârşit bucuria de a-l vedea pe prietenul său: oh, era grozav de bucuros, din toată fiinţa sa stângace şi aspră se evapora, încet-încet, bucuria de a fi cu un prieten. Nu avea oare şi el dreptul la un prieten?! Iată, prietenul său, deşi îi interzisese să vie timp de aproape jumătate de an, era acum aici şi-l aşteptase ore întregi la colţul străzii ca un câine vagobond; omul acesta matur, ce vorbea în faţa a sute de studenţi, posesor al acelei femei de-o frumuseţe intangibilă, cu atâtea relaţii înalte acolo, la Cluj, venise şi... se bucura ca un copil, ca un câine rebegit, în bufetul acesta soios, înghiţind fară să ştie ce, bând tot ce îi dădea el, ca o femeie ce-şi regăseşte amantul după luni de despărţire, de respingere. Grobei fu cucerit, vrând-nevrând, şi se lăsa dus de vâltoarea sentimentelor care creşteau încet, dar puternic în pieptul său descărnat. Era atât de mişcat (fară s-o arate decât pe jumătate) încât, la un moment dat, îl prinse de mână pe celălalt, pe doctor, şi îl ţinu astfel, ca pe o femeie, aproape un minut. El, care avusese şi avea încă oroare de orice atingere cu un bărbat, iar Boris era la fel: astfel de miracole face prietenia.

Sidorovici îi făcu reproşuri că nu dăduse de mai bine de două luni pe la Cluj şi că nu permitea nici să fie vizitat acolo, la Vatra. Oamenii aveau nevoie de el, de ideile, de frazele, de prezenţa sa fizică, de autoritatea sa, nu înţelegea el oare?! Oh, facu Grobei, el nu ţinea la aceste lucruri, munca sa era cu totul alta. De altfel, el nu era făcut, el se simţea stânjenit acolo, în centrul mondenităţii şi al erudiţiei, acolo unde se simţea încă în aer densitatea marilor figuri,

a lui Pârvan, Iuliu Hossu, Haţieganu, acolo unde, astăzi, încă putea fi întâlnită silueta ţeapănă, îmbrăcată în negru, a lui Blaga, ultimul mare apostol al Ardealului, în drumul său spre Biblioteca Universităţii, unde i se dăduse un „serviciu", şi înapoi, spre casă, nesalutat, neobservat de nimeni, trecând tragic, ca statuia comandorului printre cetele de studenţi ce coborau de la clinici, printre pseudoredactorii şi scriitorii oraşului, ce se prefăceau că nu-l cunosc, că nu există: un domn în negru, cu parazol, mergând ţeapăn, vanitos (oh, atât cât să-şi ascundă suferinţa!), trecând calm prin posteritatea sa tembelă. Sau Agârbiceanu, canonicul Agârbiceanu, care mai putea fi văzut mergând să-şi îngrijească grădina, în orele după-amiezii, sau profesorul Papilian ce murise de curând, oh, ştia Boris că el fusese la înmormântare?! Da-da, fusese şi văzuse extrem de puţini medici şi universitari acolo, doar câţiva prieteni, pensionari, câteva femei în negru, plângând încet şi... atâta tot. Da, el fusese acolo, venise în mod expres, fără să anunţe pe nimeni, ca un omagiu pentru o figură ilustră a provinciei! Boris îl asculta atent, puţin zâmbind, odată cu căldura îi reveniseră şi paloarea feţei, şi zâmbetul său feminin, puţin ironic. Grobei se însufleţise uşor, îşi reveni însă şi îşi aplecă obrazul, tăcu, lăsându-l pe celălalt să vorbească. Sidorovici avea, într-adevăr, o grămadă de veşti şi i le spuse încet, pe rând, şi, pentru că birtul se închise, Grobei îl invită cu el, la gazda sa. Doctorul, cu relaţii şi aici, avea însă rezervată o cameră spaţioasă la una dintre vilele pentru oaspeţi şi cei doi urcară împreună, Boris îi adusese lui Grobei un cadou: marele Brockhaus, în 12 volume.

A doua zi, după-masă, la ora patru, Sidorovici primi permisiunea să-l viziteze în casa din strada Demetrescu. Olga-tante îl trată cu ceai, fursecuri, îl invită la cină, dar doctorul refuză amabil: pleca cu un tren de ora nouă, a doua zi avea curs. Cei doi, rămaşi singuri, pălăvrăgiră, Grobei îi arătă unele hârtii, la ora şase însă îl expedie, munca sa riguros împărţită nu îi permitea să... Sidorovici plecă cu greu, întârzie un sfert de oră în picioare, cu paltonul pe el, râzând, Grobei, trebui să-l împingă afară. La ieşire, în antreiaş, Boris scoase fâstâcit din buzunar un pacheţel şi-l depuse, aproape cu mirare, pe tăblia unui scrin alb, îngust, ce se afla acolo. Grobei ridică sprâncenele: – Ce însemna asta, ce se află în pacheţel?!

Puțin, confuz, încercând să se scuze, Boris îi explică merceologului că acesta era adevăratul lor cadou şi că îl ruga „enorm" să nu-l refuze, ar fi fost o jignire pentru el şi Tonia, care îl pregătiseră. Era prietenul lor, marele lor prieten, şi în semn de... admirație, stimă totală, devotament, îl rugau, amândoi să... era un ceas de aur, cu două capace, moştenirea Toniei de la bunicul ei, ce fusese nobil şi colonel în armata austro-maghiară, şi avea gravat pe interiorul capacului numele său, titlurile şi data, 1881, anul căsătoriei sale. Era un obiect de familie, unul dintre cele mai prețioase pe care Tonia îl primise de la bunica sa în momentul căsătoriei lor şi... Grobei rămase surprins, gânditor, apoi figura sa se înăspri încet şi, când deschise gura să spună ceva, Sidorovici, care îl cunoştea destul, smuci uşa şi fugi afară, făcându-se nevăzut. Îi scrise chiar în aceeaşi zi, din Vatra, cu o oră înainte de a pleca, o scrisoare în care îşi cerea încă o dată iertare, Grobei nu era obligat să poarte acel ceas, deşi în perfectă stare de funcționare, dar faptul că se găsea la el, pentru ei doi (el şi Tonia) însemna o... consacrare a prieteniei mari pe care le-o dăruia el, un semn de definitiv devotament etc. etc. Pe interiorul capacului al doilea, doctorul gravase data primei lor întâlniri şi mementoul: *Fidus Achates*.

3

– ...Trebuie să vii la Cluj, îi spuse Sidorovici, trebuie să-ți preiei locul şi rolul ce ți se cuvine. Deocamdată... doamna Mathias a revigorat oarecum activitatea întregului grup şi eu... o ajut, mă consultă uneori. Adevărul e că eu nu prea am chef de toate astea, oh, dacă ai veni dumneata! Ea însă, în ciuda vitalității, a devotamentului, nu este prea sigură de ea, nu este prea îndemânatecă! Adeseori recurge la mine ca să...

– Şi... canonicul...?! Deliman?! Ce atitudine are...?! întrebă Grobei. Îl ştiam destul de legat de general...?!

– Oh, generalul! Cu toții țin la el, pe cuvânt! Ştii (şi vocea doctorului scăzu şi mai mult), el este cel care mi-a revelat întreaga

însemnătate, tezaurul de idei al Lui... el va rămâne oricum cu un rol important, corespondenţa, la care ţine mult şi financiarul. E nevoie de un om devotat, total dăruit! În acelaşi timp, însă, doamna Mathias va insufla... uite! se precipită Boris, simţindu-l puţin absent pe Grobei, toate aceste lucruri, oarecum de bucătărie, pe mine însumi mă afectează prea puţin, mă lasă exterior! Faptul că o asist uneori, cu un sfat, cu prezenţa, chiar, pe doamna Mathias nu e atât pentru că o... preţuiesc cine ştie ce! Da, la rece, e o femeie cu multe calităţi şi, mai ales în cazul nostru, deosebit de necesară, acum şi aici! În acelaşi timp voi veghea, cu slabele mele mijloace, ca să nu fie total îndepărtat generalul, unul dintre sufletele grupării, ale asociaţiei...!!!

Grobei îl privi mut, lung, fară expresie: – Va să zică aşa, spuse privirea sa, vorbim acum de o grupare...?! O *asociaţie*...?! Cine ne dă dreptul! Tăcu însă şi Boris nu interpretă privirea sa, poate din respect. Merceologul schimbă discuţia asupra unui teanc de reviste, legate, din perioadă. După nici o jumătate de oră, profitând de o pauză a funcţionarului, Boris reveni asupra a ceea ce-l interesa, vorbind ca de obicei cu infinite menajamente, privindu-l pe celălalt pe furiş, rapid, totdeauna cu supunere şi iubire:

– Canonicul nu va putea intra în conducerea... în comitetul de organizare!... El este un om cu anumite convingeri, prea supus bisericii ca să... în orice caz, va trebui consultat în anumite chestiuni, are o judecată rece, imparţială, vanitatea sa ne poate fi de folos! L-am văzut o dată, te rog să mă ierţi, i-am spus că vin în numele tău, aceasta mi-a ridicat prestigiul, m-a primit imediat! Era absolut necesar!

Grobei roşi, flatat. Apoi declară scurt, fără să-l privească, să nu mai facă niciodată aşa ceva, nu permitea nimănui, din principiu. Boris se roşi violent, se bâlbâi un minut întreg, încât merceologului i se facu milă. Sfârşi prin a-l îndemna să nu dea prea mare importanţă acestui amănunt, dar doctorul, în marea şi instabila sa sensibilitate, nu-şi reveni, nu redeveni stăpân pe nervii săi decât mult mai târziu. Grobei, ulterior, după plecarea musafirului, îşi făcu reproşuri că întrebuinţase cu această ocazie un ton prea dur, nenuanţat, rămăşiţă probabil a raporturilor sale funcţionăreşti,

de la berăria ştrandului de la Caransebeş. Apoi, câteva minute în şir, cu privirea plecată ca un şcolar care îşi spune lecţia pedagogului său, Boris dădu amănunte despre doamna Mathias şi eforturile ei de reîntinerire a... era el însuşi uimit, cât putuse face această femeie în nici jumătate de an. Sau poate nu era decât o concretizare a stării putrede de fapt, a incapacităţii generalului şi a lui Mahalek în ceea ce priveşte aplicarea practică... a strângerii fondurilor, a organizării corespondenţei, de a trimite oameni la faţa locului, de a lua decizii etc. Oamenii aceştia, plini de bun-simţ şi de bune intenţii, de înalt nivel spiritual, rămăseseră într-o fază pur sentimentală, diletantă, adolescentină. Iată, nu au fost în stare să cureţe aparatul de acel... Mavrianopol care de mai bine de un an...

– Mavrianopol?!... Cine este Mavrianopol...?!

– Oh, Grobei trebuie să-l ştie!... Individul acela înalt, cu chelie, care purta mereu cravate ţipătoare, cu mărul lui Adam teribil de evident! Ajuns din mila nu ştiu cui bibliotecar la Politehnică, fost angrosist, un ins care se lăuda mereu cu relaţiile strânse, cu ajutorul pe care-l dăduse Lui, pe când era student, prin '27, '28. Ei bănuiau că tipul era un *mouchard*, erau anumite indicii... oricum, era un lest, aşa spusese şi doamna Mathias, şi trebuie îndepărtat! Nu era singurul, în următoarea lună încă trei inşi trebuiau să-i urmeze. Totul trebuia făcut însă cu o extremă prudenţă!

– De ce... faceţi toate acestea...?! întrebă Grobei, puţin fâstâcit, încercând să-şi ascundă sentimentele. El însuşi nu-şi dădea prea limpede cont de ce simţea: silă, uimire, nedumerire poate...?! Stânjeneală ca faţă de un lucru, un obiect apărut pe neaşteptate...

– Sunt necesare, răspunse serios Boris, cu un ton ferm ce apărea rar la el, cel puţin în prezenţa lui Grobei.

– Sunt absolut necesare. Minime!

– De ce-mi comunici toate astea? spuse Grobei, sigur şi în acelaşi timp nesigur pe voce. Numai el putea realiza o astfel de stare: de perfectă siguranţă şi în acelaşi timp confuz. – Ţi-am spus, adăugă el, că nu vreau să am nimic comun cu toate astea... eu cred că sunteţi pe un drum greşit, într-o fundătură... El nu v-ar aproba şi acesta-i lucrul principal, de seamă!

– Pe noi... pe mine mai ales, întrerupse dulce Boris, mă interesează în primul rând să nu ne dezaprobi dumneata! Şi dumneata, Grobei, nu ne dezaprobi, simt asta, chiar dacă n-o spui! Poate... cine ştie, construim toate acestea pentru un al treilea... de fapt, pentru, întâiul, pentru cel cu adevărat născut să... doamna Mathias oricum nu poate să...

Grobei, fâstâcit, se ridică şi răsturnă scaunul. Nu voia să asculte, îl speriau cuvintele care urmau să se nască pe buzele doctorului, omul acesta cu un tact şi o inteligenţă care-l depăşeau şi pe care le punea în slujba sa, a anonimului, ştersului funcţionar. Ce mister se ascundea aici, sau era doar o simplă şi enormă abilitate?! Lui Grobei îi era teamă, o teamă amestecată cu orgoliu. Vorbi apoi, cu faţa spre perete, stând în picioare, cu mâinile în buzunarele hainei, un gest ce-i devenea tic:

– Cum aş putea să-mi permit să vă dezaprob! Sau să vă aprob! N-am bănuit nimic din toate astea. Petronela nu mi-a spus nimic!... De altfel şi ea, cu sufletul ei curat şi exaltat, se ţine deoparte! Şi eu am s-o urmez, am s-o imit! Voi şi... dumneata mai ales (de femeia aceea nu pot să spun nimic, n-o cunosc şi vreau s-o cunosc cât mai târziu, voi asculta sfatul canonicului în această privinţă) vă lăsaţi ademeniţi de ceea ce numeşte El într-un articol apărut în America: „Demonul practicului, vulgaritatea realităţii, a pragmaticului inferior." O consecinţă a raţionalismului detracat, în general o consecinţă a raţionalismului pe care, cum probabil că ştii, El îl refuza frontal, *de plano*. Altfel ce poate să însemne acest demon al organizării, al eficienţei, al folosirii oamenilor vii în vederea anumitor scopuri pur practice...?! De aici până la organizarea politică nu e decât un pas... un pas, adăugă şovăitor Grobei, pe care voi poate l-aţi şi făcut...?! Doctorul râse, deodată relaxat, bine dispus:

– Politicul?! De asta mult mai aproape eşti dumneata decât... noi! Oh, iartă-mă te rog, adăugă el repede văzând că merceologul se încruntase reflex, o spuneam cu respectul maxim, te asigur! Dumneata eşti un adevărat, înnăscut, om politic, chiar dacă până la sfârşitul vieţii nu vei face decât să respiri praful din hârtiile acelea sau altele, chiar dacă ai să te ţii şi mai departe decât până

acum de... jocurile noastre puțin liceale! Oh, crede-mă, dumneata ești marele profesionist și eu...

– Nu vreau să aud nimic pe această temă! tăie calm Grobei și celălalt se întrerupse. Dar apoi, doctorul spunea:

– Pentru mine (și aici Boris se ridică în picioare, respirând greu, puțin ridicol, dar și solemn), pentru mine *dumneata* exiști, în primul rând! Nu Farca, el e o umbră, poate o mare umbră, dar... o umbră! Poate, sau... precis eu nu am instinctul mitului, al metafizicului, cum îl ai dumneata! Nimeni, dealtfel, nu-l are, în țara asta au fost puțini cei care l-au avut! Poate eu nu pot să mă aservesc unei idei, ca dumneata, ci doar unei persoane! Diletantul sunt eu, cu siguranță! Dar, pentru diletantul din mine, Maestrul ești... tu!

Îl tutuise pentru prima oară, *în acest fel*, pe Grobei, și acesta tresări, fără să se întoarcă: de parcă ar fi bănuit cortina de sânge ce căzuse pe fața, pe pielea lui Boris, apărându-l de propria sa cutezanță ca o za. Rămaseră amândoi nemișcați. Doctorul adăugă, vorbind și mai încet, murmurând aproape:

– *Tu*... învii totul, de când ai apărut, aici, la câteva sute de kilometri, noi... am început să ne agităm, ca furnicile oarbe, fără să știm ce curent ne pătrunde! Ridicol! Femeia aceea însăși, cu recea, complicata ei inteligență și personalitate, a început abia după ce te-ai instalat aici atât de... șters, de anonim, să... comande, să ceară, să pretindă, să fie necruțătoare, să hotărască! Singurul meu merit e, poate, că simt mai lămurit decât ceilalți acest lucru, că privesc spre Nord! În țara noastră, Nordul a fost totdeauna salvator, dominant, chiar dacă Sudul, chiar dacă în sud s-au petrecut faptele, sudul nostru plin de farmec, inteligență, gratuitate, europenism etc. *Tu*... ești... Ioan și ești un nordic, ceea ce numesc eu un nordic! Așa cum eu sunt un sudic, iubit, invidiat de toți, cu o mie de calități înnăscute pe care *tu* nu le vei avea niciodată, pe care le-ai invidiat crunt la alții, când le-ai întâlnit, care te-au separat totdeauna de succes, de farmec, de mondenitate! (Oh, știi, există și o mondenitate de calitate, cum o vedem în jurnalul fraților Goncourt sau în istoria *Convorbirilor literare* sau a Capșei, înainte de război.) Iartă-mă că stau în picioare, ar trebui să... îngenunchez, măcar cu un singur... genunchi!...

Sidorovici tremură uşor, de repulsie, spunând ultimele cuvinte, dar le spuse totuşi, cu toată voinţa de care era în stare. Grobei, care continua să stea cu umărul întors, izbucni în râs; probabil din panică! Se întoarse şi, făcând repede câţiva paşi, îl îmbrăţişă pe „cel sudic". Apoi îl forţă să se aşeze, râzând mereu.

– ...Voiam... să-ţi scriu o... apologie, ştii, ca în Evul Mediu, continuă Boris, dar m-am temut de ridicol! Şi-acum mi-e teamă în fiecare clipă de ridicol, tremur de scârbă de ridicol, aşa cum un mare domn se ridică de la masă când cineva plescăie, aşa, o inimă mai... simplă, mai francă! Oh, francheţea e ceva de prost gust, chiar şi sinceritatea! Aproape totul e de prost gust! Prostul gust care pentru dumneata nici nu există!

Subit, tonul doctorului prinsese o nuanţă persiflatoare, impertinentă, şi Grobei, fără să-şi dea seama de ce, se simţi uşurat, instinctiv. Se aşeză la rându-i în fotoliul de la birou, cu unul din picioare, după obiceiul său, rezemat de o mobilă.

– Tonia râde adeseori de mine... spuse Boris încercând să dea o turnură obişnuită, mondenă, frazelor sale, ea e cu adevărat o aristocrată. Deşi e atât de frumoasă, nefiresc de frumoasă, eu m-am însurat cu ea din snobism! Şi o iubesc din snobism!

– E foarte frumoasă! spuse, grav, Grobei. Boris avu un zâmbet chinuit, dureros:

– Dacă aş şti că ţi-aş face cea mai măruntă plăcere... ţi-aş ceda-o! Poate în felul acesta te-aş convinge că...

Grobei dădu nerăbdător din umeri şi celălalt tăcu, brusc, uimit de gestul celuilalt; era, într-adevăr, gestul unui stăpân. Boris tăcu.

– Ce contează, adăugă doctorul, dacă eu te servesc pe tine sau pe El! Eu nu pot servi decât oameni, restul e ipocrizie! Şi-aşa, e o mare calitate! Puteam să fiu o simplă şi agreabilă secătură care... să-şi ţină cursurile, să avanseze cu graţia cu care avansăm „noi", să citească din când în când câte o carte profundă, la modă, să iasă în cele mai bune companii, să se lase adulat de anumiţi studenţi şi asistenţi, de propria lui soţie, care e frumoasă ca o cadră şi inteligentă ca un bărbat! Până când ai apărut dumneata, m-am jucat... generalul a fost cel care, ca un perfect om de lume ce este, m-a apropiat, m-a convins! Era un joc, un joc puţin interzis – de

cine?! Nici noi nu ştiam! – un joc de oameni maturi, omul secolului nostru, *homo ludens*! Dumneata ai stricat tot jocul, dumneata, cu enormul dumitale prost gust! (Boris râse din nou, puţin nervos, desenând ceva pe o hârtie, cu creionul.) Dumneata, cu... (şi el râse din nou, să atenueze cele ce spunea)... cu frigul infernal ce te înconjoară! Cu cenuşiul şi frigul! Nu eşti măcar inteligent, oh, oricum nu eşti nici pe departe cel mai inteligent om pe care l-am întâlnit! Habar n-ai, Grobei, şi asta e una din candorile dumitale: inteligenţa este şi ea o profesie, mai ales în mediile foarte calificate cum e Clujul, de exemplu, şi până acum câţiva ani eram convins că era singura calitate care mă impresionează la un *être humain*... – Ha-ha, asta-i culmea, nu ştii, n-ai învăţat niciodată *ca lumea* să te foloseşti de cuţit şi furculiţă. Când ai luat masa la noi am fost tentat să-ţi servim peşte şi... poate, cine ştie, dacă Tonia nu s-ar fi opus!...

Amândoi râseră, în sfârşit relaxaţi. Relaţiile se nivelaseră spontan, erau din nou amândoi bărbaţi, tineri, egali. Privindu-se cu o ciudată curiozitate unul pe altul, de parcă ar fi înotat în două acvarii faţă în faţă, Boris mai direct, mai impertinent, pentru că era mai slab. Gorbei începu să povestească ceva, o întâmplare din Caransebeşul său, şi celălalt îl asculta cu atenţie, cu o atenţie cuceritoare, o atenţie ce se autosupraveghea, ce se autocontrola tot timpul. O atenţie de om de lume. Apoi priviră în hârtiile Lui, Grobei îi arătă munca sa din ultima săptămână: un semn de prietenie din partea sa.

4

– ...Admir la dumneata, îi scria Deliman, seriozitatea, perseverenţa. Ca şi mine, te ţii departe de vanităţile mondene. E uimitor, aproape, ca un tânăr lipsit de experienţă ca dumneata să fie atât de puţin vanitos. Sau, cine ştie, ne întreci pe toţi în orgoliu?! Oricum, noi semănăm întrucâtva şi de aceea aş dori să ne vedem rar, scurt şi, în orice caz, în afara oricăror efuziuni de astea, atât de...

româneşti, balcanice. Efuziunile astea care trivializează totul. Dacă aveam cu douăzeci de ani mai puţin, cred că m-ai fi fermecat, poate fascinat, de-a dreptul. Dacă aveam douăzeci, nu patruzeci, închisoarea înainte şi nu în spate, dacă Biserica mea nu s-ar fi prăbuşit în... sufletele noastre. Oh, tinere Grobei, nici nu ştii ce greu e să serveşti o idee, *numai* o idee, să-ţi porţi religia, biserica, doar în inimă! *Numai* în inimă! O grea lovitură pentru snobul care am fost, care sunt. Ştii, există şi oameni profunzi – snobi! Există şi martiri – snobi! Dumnezeu să mă ierte pentru această glumă! Dar dumneata nu crezi, ai bunul-simţ să nu crezi, şi de aceea pot să fiu mai liber în expresie vizavi de dumneata. Eşti tânăr şi în acelaşi timp, nu! Ai să mă întrebi de ce am spus: „bunul-simţ de a nu crede?!". Eu, care cred?! Simplu, pentru că numai cu bunul-simţ nu poţi să crezi! Şi eu, înainte de a suferi *fizic* pentru credinţă, credeam cu bunul-simţ. Numai cu bunul-simţ, de aceea vorbeam de un anume snobism al credinţei. *Şi* al credinţei! Mă bucur că te-am întâlnit, a fost primul semn că nu mai sunt atât de tânăr, ciudat, puşcăria nu mi-a dat această maturitate. Dumneata însă mi-ai dat-o, atât, o oră, poate o oră şi jumătate, cât am stat amândoi în aceeaşi încăpere, dumneata ai vorbit câteva minute, zece, poate un sfert de oră, eu am tăcut şi am plecat înainte de sfârşit. Dacă aş fi ştiut *cum eşti* poate nici n-aş fi venit, n-aş fi îndrăznit! Dumnezeule, acesta e semnul bătrâneţii, cu siguranţă: de a te chirci în tine când ţi se pare că întâlneşti un sunet absolut nou, fantastic, care te-ar putea tulbura, care te-a tulburat deja înainte de a te putea apăra, înainte de a te pune în siguranţă! Aşa cum eu fug de douăzeci de ani de iubire, de iubirea carnală, de femeia trivială! Am asociat totdeauna trivialitatea cu femeia şi am reuşit astfel să mă apăr! Diavolul pentru mine era nu femeia, ci trivialitatea! Vezi, noi, preoţii, mai ales noi, cei care am renunţat la lume, catolicii, celibaţii, cei din care se recrutează prinţii bisericii, martirii, ei... oh, dacă am un merit, tinere prieten, e acela că m-am rugat lui Dumnezeu perpetuu de a nu mă înnobila cu haina martirajului – pe care nu o meritam! Eram capabil să o port, iată, se spune că am şi dus-o cu oarecare vrednicie, dar eu ştiu, în forul meu interior, că nu

este... că nu ar fi fost decât o farsă. Una din numeroasele farse subtile pe care ni le joacă viața sau propria noastră fire. Oh, nu am trădat credința (poate din vanitate!), și acum, cu pregătirea mea, nu sunt decât un simplu funcționar de spital, mai jos decât un felcer, decât o soră medicală, și Dumnezeu îmi dă curajul ca zilnic, ceas de ceas, să lupt împotriva ipocriziei care mă inundă, ipocrizia de a mă crede un martir, un suferind pentru religie, pentru adevărul religiei mele, curajul de a lupta împotriva orgoliului unui martir și, în același timp, împotriva ispitei autocompătimirii! Între vanitate și plâns, limba cântarului ființei mele stă nemișcată și aceasta e poate bărbăția mea, demnitatea mea! Cum spunea Eminescu: „Căci între amândouă, stă neclintita limbă...?!"

Știi de ce-ți scriu, de ce-ți „spun" toate astea?! Pentru că aproape nu ne cunoaștem, pentru că, chiar dacă ai să voiești dumneata să te apropii, am să te țiu la distanță! E ca și cum aș scrie în jurnalul meu, deși, în jurnal scriu cu totul altceva!

Pe-aici se vorbește destul de insistent despre Dumneata! Mai precis, mi-a vorbit B.S. Se pare că te admiră mult, deși sunt convins că s-a prefăcut în fața mea, vreau să zic că sunt convins că admirația sa față de dumneata întrece limitele obișnuite. Poate că mă înșel. Este în orice caz prietenul și sfătuitorul doamnei M., o ființă cu care, înainte, am fost în rapoarte destul de bune. Înainte de acest al doilea mariaj al ei. Eram prieteni, aveam lecturi, gusturi comune și celibatul meu perfect, interior vreau să zic, ne-a ajutat să ne apropiem suficient, fără să ne fie teamă de ridicol sau de-o pasiune, cum au alții. Acum se pare că doctorul a preluat locul meu și, recunosc, îl invidiez puțin. E o femeie rară, extrem de reușită, inteligentă, cultă și, ceea ce e mai important, cu mult caracter, adică... cu caracter! Cu forță morală! Ceva, așa, cum... ai și dumneata! Numai că la ea, deși de foarte bună esență, această *moralitate* înaintează oarecum la suprafață, e orizontală! Poate, spre deosebire de dumneata, la care aceeași moralitate tinde spre verticalitate, dânsa e o fire practică, cu geniu practic! Aceasta poate ne-a și depărtat, instinctul practic, ca și apropierea de ea a doctorului. Nu știu, iartă-mă că ți-o spun, e ceva care nu-mi place

la acest om! Unul din intelectualii cei mai reuşiţi de aici, mie însumi îmi place, dar... e ceva care nu se poate exprima! Poate o formă a geloziei! Noi, oamenii bisericii, cu castitatea fizică, cu gestica noastră, poate un pic cam forţată, noi avem adeseori tot felul de păreri şi reacţii caraghioase. Să-ţi redau în câteva trăsături conversaţia mea cu B.S., s-ar putea să-ţi faci o idee despre el sau poate despre amândoi, dacă te interesează:

– Viu şi din partea lui G., mi-a spus (adică dumneata), ştiu că sunteţi în corespondenţă. Vă invidiez, mie nu vrea să-mi răspundă decât o dată la o lună, şi atunci doar câteva rânduri, expediate. Cum aţi reuşit să-l cuceriţi?

Am respins în câteva cuvinte această încercare de flaterie, l-am întrebat ce-l aduce la mine, ce vrea de la mine.

– Mă vedeţi într-o lumină antipatică, mi-a spus, dacă vă imaginaţi că numai o...

L-am întrerupt din nou şi i-am spus că dintre noi doi, „popa“ eram eu, şi că îl rugam să fie direct şi franc. Franc, dacă nu sincer.

– Doamna M., a spus el, serios, ştie de demersul meu. Pentru ea, toate aceste lucruri au o anumită realitate, gravitate, chiar. Eu o ajut, cum aţi ajutat-o şi dumneavoastră, odată, cum, poate, o veţi ajuta şi acum. În definitiv... nici dumneavoastră nu vă este indiferentă soarta hârtiilor lui, a posterităţii sale!...

L-am ascultat fără să răspund; voiam să-l las să vorbească, mă interesa pe mine însumi ce sentimente port acestui om atât de reuşit, la urma urmei, şi care se bucura de încrederea prietenei mele. Ascultam, deci, cum ai fi făcut şi dumneata:

– Vrem să... trecem la acţiune! a spus el, cu o hotărâre care nu-i este specifică, cred că a venit timpul. Doamna M. şi eu, împreună cu încă cineva (mi-a spus numele, o persoană necunoscută mie) suntem de acord asupra acestui lucru. Fără dramatism, fără fals eroism, fără pripeală. Care va fi atitudinea dumneavoastră?!

– Te referi la general? l-am întrebat.

– Da, la el şi la prietenii săi, spirite înalte, dar corupte, mic-burgheze. Noi nu avem nevoie aici de inşi subţiri care cunosc limbi străine şi pot vorbi ore întregi despre presocratici. Noi avem nevoie de oameni de acţiune. Sunteţi un astfel de om, un om hotărât?!

Am făcut eforturi să nu reacţionez în niciun fel; eram puţin speriat, puţin stânjenit, puţin nu ştiu cum. I-am făcut semn să continue:

– G., mi-a spus (adică dumneata), este cu noi! Virtual, bineînţeles! Vă rog să nu-i comunicaţi discuţia noastră, sau, dacă vreţi s-o faceţi, nu o vom socoti ca pe o incorectitudine, deşi credem că nu e încă timpul. El (adică dumneata) trebuie apărat încă, munca lui trebuie apărată. E prea preţios!

– Munca lui...?! am specificat eu.

– Nu-nu, a replicat B., puţin nervos, persoana lui, în primul rând. Nu trebuie amestecat, cel puţin pentru început, în treburile astea de... bucătărie, în luptele astea intestine, cam ridicole. Sunteţi de acord?

Cu asta, cel puţin, eram de acord. Dar nu am spus nimic. I-am declarat, în puţine cuvinte, că eu însumi, dacă „ei voiau să treacă la acţiune“, aş fi voit să mă retrag deoparte. Biserica, slujba, eforturile mele, poate un pic cam penibile, ca ale multora din ziua de astăzi, de a-mi câştiga pâinea cotidiană, mă făceau să...

– E imposibil!... spuse B., un pic cam tare şi cu ochii lui albaştri privindu-mă răutăcios. – Ştiţi foarte bine că e imposibil! Sunteţi unul dintre puţinii care... – Oh, ştiu-ştiu! l-am întrerupt eu, dumneata nu m-ai înţeles! Şi aş dori să mă înţelegi în primul rând pentru a-i reda cât mai fidel discuţia noastră doamnei M., pe care o respect. Vreau să zic că, deşi fară biserică, eu am rămas un om al bisericii, pe care o port în mine! Eu slujesc în fiecare dimineaţă, singur, şi, în ciuda interdicţiei, preiau anumite rugăciuni pentru sufletele viilor şi morţilor, cerute de unii enoriaşi care au rămas credincioşi bisericii. Un om ca mine, un preot, nu poate face politică! Or, voi aţi început să faceţi politică, să vă „organizaţi“, să „acţionaţi“, să „eliminaţi“ şi alte asemenea...

B. m-a asigurat, vorbind repede şi mult, cu debitul lui deosebit căruia e greu să-i rezişti, că îl înţelesesem greşit. Se exprimase anapoda, nu era nici pomeneală de „aşa ceva“. Nimeni nu se gândea să „facă politică“. Nu din teamă, ci pentru că Lui în primul rând i-ar fi displăcut asta, era contrar principiilor sale metodologice. Nu, era vorba pur şi simplu de a... îndepărta pe cei care îşi

faceau din asta o simplă îndeletnicire de adolescenţi senili (este expresia sa) şi transformau totul într-un fel de cenaclu de bătrâiori, reacţionar, mic-burghez, cu puţin, cu foarte puţin deosebit de caraghioşii care faceau guverne sau manifeste puerile. Tocmai, sublinie B., pentru a ne deosebi de orice fel de politicăraie de provincie, de orice fel de diletantism de acest tip.

– Bine, am întrerupt eu puţin enervat de atâta vorbărie, dar ce s-a întâmplat acum, aşa, deodată?! De ce această „cotitură", „organizare" şi celelalte...?! Veţi îndepărta astfel anumiţi oameni serioşi, simpatizanţi care în mod poate neevident, nemanifest, îşi aduc aportul lor intelectual şi moral la... de ce trebuie transformat un sentiment pios într-o... organizaţie cum sunt atâtea altele, de care foieşte secolul?! Nu este oare aceasta o trivializare a ideilor, a moştenirii sale?! Nu este oare începutul unei sinucideri?!

B. S. a tăcut, apoi a spus uscat, privind în altă parte, că asta era voinţa ei. Că nu exista o altă alternativă: ori „cercetările" se organizau, se dinamizau, conduse de oameni responsabili şi hotărâţi, ori totul ameninţa să se înnămolească într-o confrerie senilă, diletantă, ridicolă. I-am spus că termenii aceştia: *dinamizare*, *mic-burghez*, *acţiune*, *cauză*, *cotitură*, *hotărâre*, *eliminare* (sau *lichidare*) şi altele de acelaşi tip, dintre care mulţi întrebuinţaţi de el în nici o jumătate de oră, îmi aminteau de lucruri... cum să spun, cel puţin originale! I-am declarat că judecata mea, ca un intelectual înrăit ce eram, pornea totdeauna de la o analiză lingvistică. Or, chiar şi numai sub aspect strict lingvistic, ce-mi propunea el... sau *ei* mă alarma. Mă alarma pentru admiraţia pe care o purtam acelui mare om care a fost Farca, unul dintre marii apostoli ai Provinciei, mă alarma şi pentru... da, tinere Grobei, poate ai să zâmbeşti, mă alarma şi pentru Dumneata! Îmi dădeam seama (şi i-am spus-o deschis doctorului) că nu puteam opri piatra care începuse să se rostogolească. Dar dumneata, cu dumneata ce urma să se întâmple, cu munca dumitale liniştită, pasionată, acolo la Vatra, apărată de cele două femei, gardiene ale tezaurului său, cu vocaţia dumitale atât de greu, de dificil descoperită, pentru care ţi-ai sacrificat logodna, timpul liber, orice delectare pe care ţi-o poate oferi vârsta şi poate chiar viitorul. Cu dumneata ce urma să se întâmple?!

B. m-a înţeles fără să-i explic prea amănunţit. A zâmbit, cu oarecare aroganţă, mi s-a părut, şi mi-a spus, spre uimirea mea, că toate acestea la care eu mă opun într-un fel sau altul, toate acestea sunt declanşate chiar de dumneata. Chiar fără voia dumitale.

Prostii! am răspuns eu hotărât, scurt – Simple speculaţii, dacă nu chiar calomnii! Te rog să-ţi... alegi cuvintele, domnule doctor.

A dat din umeri, a roşit şi a spus că acestea nu sunt cuvintele, cu atât mai puţin ideile sale. El nu era decât un consultant. Aşa cum ar fi trebuit, cu mult mai potrivit, să fiu eu. Şi dacă ţineam cu adevărat la dumneata, nu aveam decât să veghez din apropiere asupra dumitale, a muncii şi chiar asupra persoanei dumitale.

– De ce crezi, am întrerupt eu, că G. (adică dumneata) va... marşa, va merge adică cu... voi?!

– Bine, dar... nu vă daţi seama, a irupt el, într-un straniu acces de mânie, nu vă daţi seama, cu deosebita dumneavoastră inteligenţă, intuiţie şi experienţă, că... tocmai el este cel... că tocmai pentru el se fac toate aceste pregătiri minime, aceste... că el e cel care va trebui să conducă, el e născut pentru asta, în ciuda tinereţii, în ciuda inconştienţei, a pasivităţii momentane, în ciuda... că el este cu adevărat marele, neaşteptatul emisar al... selecţiei naturale, al selecţiei destinului şi...

A mai spus câteva fraze de acest tip, apoi s-a oprit; l-am privit şi cred că pe faţa mea se citea spaima sau sila, nu ştiu. De parcă aş fi văzut un şobolan, o apariţie, un fanatic, un nebun. Nu ştiu ce anume din toate acestea, nici acum, când scriu rândurile acestea nu-mi este prea clar. S-a ridicat să plece şi în uşă l-am întrebat, înghiţind în sec, dacă ultima afirmaţie a sa, cea care privea extraordinarul dumitale rol, era, ca şi celelalte idei, o emanaţie a „ei". Mi-a răspuns cam încurcat că totul emana de la ea, voinţa în primul rând de a salva opera, hârtiile, şi posteritatea sa. Dar că mă roagă să nu comunic nimănui ce am vorbit, în special dumitale. Cred că îi părea rău de anumite lucruri pe care le afirmase, e cert că nu avusese de gând să-mi spună tot ce-mi înşirase. În acelaşi timp, arăta la despărţire şi o anumită nepăsare. Era mimată sau era reală?! Nu ştiu. Dacă era reală, înseamnă că „ei" se sinchisesc prea

puţin de părerea mea, de atitudinea pe care urmează să o iau; chiar şi ea, pe care o preţuiesc, pe care am preţuit-o atât. Poate oare o femeie cu calităţile ei, cu tactul, poziţia ei socială, intelectuală, să ajungă o fanatică?! Se lăsa ea dusă, amăgită de acest doctor, de farmecul, inteligenţa sa, poate de fanatismul său ascuns, neevident şi cu atât mai eficace?! Poate că B.S. e un simplu nebun?! Poate...?! Şi atunci m-am gândit încă o dată la dumneata, tinere prieten, şi m-am hotărât să-ţi scriu acestea, neştiind dacă fac bine, dar m-am hotărât pe loc: în febra proaspătă a celor întâmplate, în uimirea, sila sau spaima mea momentană, proaspătă! Altfel, dacă aş fi aşteptat o zi, două, cu germenele de laşitate sau ipocrizie (de mic-burghez, cum ar fi zis B.S., nu?!) ce zace în fiecare dintre noi, nu ţi-aş fi relatat acestea şi ţi-aş fi trimis obişnuita mea scrisoare lunară. La care ţiu mai mult decât la asta, pentru că ne apără mai bine prietenia noastră castă, de la distanţă. Mi-e puţin teamă pentru dumneata, te rog să mă ierţi, sau poate e o formă transfigurată de autoconservare...?! Nu ştiu, judecă singur, dacă eşti capabil...

5

– ...Maria a murit, îi scria Boris. A fost şi este încă atroce. Nu pot să nu interpretez totul ca pe o pedeapsă, da, o pedeapsă, dar pentru ce?! Sunt atât de vinovat?! Ar trebui să ne debarasăm de psihologia noastră europeană, cauzală şi să încetăm de a mai căuta o... nu, pedeapsa e pur şi simplu semnul unei vinovăţii şi atâta tot. Aşa cum există vinovăţii ale unui trib întreg, ale unei familii, vinovăţii gentilice, genetice, „sângele lui să cadă asupra noastră şi a urmaşilor noştri..." Pedeapsa e semnul vinovăţiei. Maria era sora Toniei şi îi semăna perfect. De ce îţi scriu acestea?! Pentru că nu pot scrie altceva şi pentru că dumitale trebuie să-ţi scriu aşa cum aş respira. Mai ales acum, mai ales acum trebuie să „respir". Mă simt ca într-un plămân de oţel, ceva mecanic mă apasă ritmic ca să pot supravieţui. Nefirească „dragostea" asta pentru cumnata mea, o să spui?! Poate, dar e una din cheile firii mele, deşi între noi doi nu

s-a întâmplat niciodată nimic nepermis. Iar Tonia... Tonia ne împingea mereu unul în fața altuia, la fel, fară niciun gând ascuns, voia probabil pur şi simplu să ne apropiem, să ne împrietenim. Aceasta face ciudățenia şi farmecul firii soției mele. Maria avea un caracter enigmatic, de tipul cristalului: neobişnuit de curat, neobişnuit de inflexibil, în aparență orgolioasă, dar nu era decât spaima de compromisul social fără de care noi, ceilalți, nu putem continua să trăim. Faptul că „respira" o umplea uneori de silă, propriul ei trup, superb, o „târa", cum spunea ea, cu exaltare, în stări de umilință atroce. Un om bolnav, da, bolnav de boala îngerilor! Bolnav de boala cristalului! În loc să se îndoaie, cum trebuie să facă acea „trestie gânditoare" a lui Pascal, ea s-a rupt. În loc să se îndoaie (a nu ştiu câta oară!), ea s-a frânt! Ceva ce pe mine m-a umplut nu atât de spaimă, ci de umilință, o umilință scrâşnitoare, „umilința" sticlosului bob de porumb care e târât şi rupt de două pietre de moară, pe care nici măcar nu le vede. Cum am să fiu eu în stare să Te servesc, eu, un om atât de dispus la compromisuri, atât de slab față de conjuncturile mărunte, sociale, atât de snob, de monden, atât de „ambițios", de carierist?! Tu, mai tânăr decât mine, mai vital şi în care sclipeşte deja *legea*, în zgura ta omenească, oh, mult mai omenească, mai „stângace" decât a mea?! Eu, cel manierat, îndemânatec, „profund", elegant când gândesc, sigur pe mine când mă mişc, calm când e nevoie, iute când trebuie să fiu iute, bărbat în ochii femeilor, bărbat în ochii bărbaților etc. etc.? Îți scriu azi de Maria pentru că, sunt convins, deşi nu ai cunoscut-o, ai s-o înțelegi mai repede, mai adânc decât mine, doar din câteva trăsături, din câteva fraze. Ea s-a pedepsit atroce pentru o vină mult, mult mai măruntă, infimă, o pedeapsă disproporționată, teribilă, uriaşă, aşa cum se pedepsesc zeii, aşa cum s-a pedepsit, altădată, E.B... Şi în felul acesta vom rămâne legați, „pe viață", în felul acesta mi s-a lipit de inima mea morală ca o meduză lucidă, cristalină, veşnică. A fost şi a devenit simbolul antisocialului, al anti-jegului social, al anti-compromisului fară de care nu putem trăi, al anti-ipocriziei necesare, pedeapsa ei fantastică e semnul că omul poate trăi şi în afara socialului sau desfidându-l, fară să fie nebun, că omul puternic, cristalin, trebuie să disprețuiască socialul,

chiar „socialul din noi“ ce ne murdăreşte plămânii, viscerele noastre regeşti. Pedeapsa monstruoasă ce şi-a aplicat-o e semnul libertăţii ei şi a omului, pedeapsa ei venea din marea ei vitalitate, din marea bucurie de a trăi, din frumuseţea ei fizică şi morală. Unde o vom mai întâlni-o? Unde, pe ce drum îngust, luminos, înainte cu puţin de ora amiezii, îmi voi încrucişa, firesc, calea cu a ei? A refuzat, mândră, să se „adapteze“ la infinit, să „înţeleagă“. Pur şi simplu nu mai voia să *înţeleagă*! Nu vreau, nu mai vreau, a spus, şi şi-a trimis lancea ei orgolioasă destinului, umilindu-l, o clipă lungă, de fier. Şi o clipă lungă, de fier, ea a fost bărbatul şi el, nenorocitul ei de destin, a fost femeia. Femeia cu care ea nu putea convieţui. Ea a fost bărbatul şi el femeia. Atât despre Maria mea, acum.

...Sarcina mare, uriaşă pe care ţi-ai luat-o Dumneata pe umeri, pe care ne-am luat-o noi, nu e oare, la fel, nesocială, poate tocmai... antisocială, dar, evident, nu în sensul de „împotriva societăţii“, ci, mai exact, în afara societăţii, în paralel cu scopurile ei vitale, aşa-zis „vitale“. Cel puţin în acest fel interpretez eu totul, misiunea Ta, a noastră, ciudata noastră misiune, salvgardarea memoriei sale, a hârtiilor sale, a ideilor, a marii lui figuri. Poate sunt puţin tulbure, Dumneata nu ai vrut niciodată să-mi explici prea clar „ce faci, ce facem, ce *trebuie* să facem“. Poate din teamă de bombasticismul în care cădem cu toţii, eu, Generalul, Mahalek, doamna Mathias... oh, desigur, cu excepţia distinsului şi recelui doctor Deliman. Peştele acesta papistăşesc nu va fi niciodată bombastic, dar nici viu. Te rog să mă ierţi, ştiu că-l stimezi. Şi eu îl stimez, dar numai atât. De fapt... ce legătură are cu socialul, cu societatea, cu prezentul şi cu viitorul ei ceea ce facem noi, „cauza“ noastră?! Poate exista ceva atât de important ca şi chestiunea care ne preocupă fară să aibă cea mai mică, infimă legătură cu societatea?! Pot oare atâţia oameni maturi, inteligenţi, inşi cu un destin social marcat, să se devoteze, să-şi subordoneze întreaga viaţă unui ţel, fară ca el să aibă vreo contingenţă oarecare cu... societatea?! Am avut o discuţie pe această temă cu doamna Mathias, în prezenţa lui Andrei M. La început, dânsa m-a contrazis uşor (mai mult metodologic, cred, socratic), apoi mi-a dat deplină dreptate, cu un fel de entuziasm, chiar, care arăta profunda ei obiectivitate. A adăugat că îi e

imposibil unui om, unui singur om, cu atât mai puţin unei grupe, unei categorii, să întreprindă ceva, o activitate de un anume tip, în cadrul creaţiei de valori, care să nu aibă legătură cu societatea, cu socialul. Socialul, a spus ea, îşi înglobează totul ca un magnet atotputernic. Tot ceea ce-l priveşte, ce-i „foloseşte", înghite. Şi aici nu are prea mare importanţă dacă obiectul „înghiţit" îşi dezvoltă propriile sale teorii, dacă invocă el însuşi gratuitatea, asocialitatea acţiunilor sale etc. Acesta e, de altfel, şi semnul valorii, a adăugat doamna Mathias, recuperarea de către social, cum spunea ea, a oricărei activităţi umane, a unui individ sau a unei colectivităţi. Trebuie să ne aşteptăm, a spus dânsa, să fim „recuperaţi" de social, înghiţiţi de el, „normaţi", omologaţi de social şi, pentru aceasta, trebuie să fim pregătiţi. Poate chiar să-i venim în întâmpinare. Andrei M. a făcut la rândul lui (după ce a ascultat-o în tăcere, după obiceiul lui) o teorie a gratuitului. Dar nu are rost s-o mai înşir aici. Ţi-o voi spune prin viu grai. Ştiu că nu-ţi plac scrisorile lungi, sau... nu-ţi plac, poate, scrisorile mele...?! Oh, iartă-mi te rog gelozia instinctivă, prietenească. Te rog încă o dată să mă ierţi!...

– ...Se întâmplă ceva curios, *ènnuyant*, cum zic francezii: îţi duc lipsa, îi scria doctorul Deliman. Deşi eu însumi hotărâsem, nu-i aşa, să ne vedem, pe cât posibil, foarte rar. Ei bine, nu voi renunţa la prima mea dorinţă, aceea de a comunica mai ales scriptic şi de la distanţă, dar aceasta nu mă împiedică să-ţi declar, tinere domn Grobei, că îmi lipseşti uneori. Noi n-am schimbat împreună, îmi amintesc, nici zece fraze, nu-i aşa?! Ei bine, îmi lipseşti. Aceasta însă, cum spuneam, nu ne va tulbura în niciun fel relaţia. E cea mai înţeleaptă hotărâre, îmi face mie în primul rând bine. Iată, încă un egoist, ai să-ţi spui. Probabil... da-da, probabil. L-am întâlnit odată pe doctorul B., mă simt obligat să-ţi spun, la cererea mea de astă dată. Voiam să vorbim despre dumneata, de asta, cred eu, l-am şi căutat. Omul acesta te admiră ca un fanatic, ceva stânjenitor, cel puţin pentru un ins ca mine, cu formaţia mea morală şi intelectuală: o admiraţie, o iubire dincolo de firesc, ceva aproape religios. Un aspect al religiosului care însă mie mi-a fost totdeauna străin, chiar atunci când l-am întâlnit în instituţia sfântă a bisericii mele. Da, categoric! Poate acest lucru, această „stare" la el, mi-l face

oarecum antipatic... respingător! Oh, nu ceva prea grav, dar destul de persistent! Eu, Dumnezeului meu însuşi mă devotez şi îl slujesc cu oarecare decenţă, nu... nu reţinere, ci... decenţă, aş spune chiar bărbăţie, civilitate. Formele exaltării, fară să le resping ca moduri de cunoaştere a ceea ce ne transcende (de la Bohme şi Meister Eckhard până la Sfânta Teresa d'Avila şi Dostoievski) îmi sunt străine, exterioare. Eu rămân un raţionalist, un european, deşi ai putea să-mi replici că raţionalismul nu se împacă cu mistica. Oh, nu-nu, te rog să mă ierţi, dumneata eşti un spirit prea subtil să-mi faci o astfel de obiecţie grosolană. Te rog să mă ierţi, tinere domn! Vorbeam, deci, de dr. Boris S. Exaltarea lui pentru „cauză“ (pentru dumneata, *ipso facto*, pentru că starea aceasta a lui a apărut abia după ce te-a cunoscut) mă face să mă simt puţin stânjenit, mă *plictiseşte*, cum zice francezul. Evident, nu am încercat să discut cu el în contradictoriu, nu sunt atât de naiv, şi, dealtfel, acest lucru vă priveşte pe amândoi, pe dumneata şi pe el. La dumneata însă ţiu, într-un fel m-am ataşat de dumneata, tinere, şi asta fară ca dumneata să faci cel mai mărunt gest pentru aceasta; sau, poate, tocmai de aceea. Există ceva preţios în dumneata, ceva ce eu încă nu pot exprima prea bine. Dr. Boris te încarcă de elogii, eu, iată, nu pot să formulez cel mai mărunt elogiu, să definesc o singură calitate a fiinţei dumitale intelectuale sau morale. Suntem, după cum vezi, doctorul şi cu mine, la două extreme, în ceea ce te priveşte. O formă a simetriei. Caraghios, nu-i aşa? Oricum, suntem prietenii dumitale de la Cluj şi chiar dacă ne detestăm, o facem în raport cu dumneata, în primul rând.

Pe-aici „luptele“ sunt mari, înverşunate şi seamănă teribil de mult cu o luptă politică. Cel puţin din unghiul meu, puţin lateral. E posibil, oare, aşa ceva, ca păstrarea hârtiilor, a arhivei unei... personalităţi dispărute de aproape un deceniu, cultul unei individualităţi, al ideilor sale, să provoace o astfel de stare?! Boris, la întrebarea mea, a afectat un fel de nonşalanţă şi nu a acceptat că există astfel de fricţiuni, de lupte. E ipocrit?! Nu are încredere în mine?! A emis la un moment dat o frază cam ciudată: la întrebarea mea dacă hârtiile, arhiva, fotografiile, jurnalul unui om dispărut, un om apolitic prin esenţă, pot provoca fenomene de o

culoare net politică (cel puțin pentru mine!) el a râs puțin nervos, a schimbat subiectul, apoi, tocmai când ne pregăteam să ne despărțim, m-a țintuit cu ochii săi albaștri, mici, extrem de denși și de frumoși, și mi-a spus: – Cum adică: ideile și hârtiile unui mort... să spunem inteligent, sau... plin de geniu, de un geniu sălbatic, exotic, puțin străin, nu-i așa, lucru ce de altfel te-a atras și pe dumneata... nu-i așa?! (Am aprobat evident și el a continuat, cu aceeași privire puțin exaltată:) – Evident că nu e vorba numai de asta, sau... mai bine zis, nu e vorba deloc de asta! Numai cu generalul, cu Mahalek, cu dumneata și chiar cu... mine, numai cu inși de teapa noastră, probabil că totul s-ar fi scufundat încet, elegant, inexorabil, ca și pupa Titanicului! (Aici a râs scurt, nervos, urât; apoi s-a recules o clipă, cu aerul lui de perfect om de lume și a continuat) – A apărut însă această... nebună, această doamnă Mathias! Oh, nu vă alarmați, a adăugat el repede văzând că eu fac un gest de surprindere, în definitiv vorbea de o femeie pe care o respectam, a cărei valoare o puneam mai presus de orice discuție, o femeie cu care eram, sunt încă prieten, nu e nevoie să vă alarmați și, mai ales, nu cedați prea ușor, cum ar fi spus Farca, reacțiilor mic-burgheze. Eu însumi încerc aceasta, credeți-mă, fără să reușesc prea des! A spus-o, cred, în chip de scuză. Îl privește. L-am ascultat în continuare, în loc să mă despart rece de el cum aș fi făcut-o altădată. Dar ce spunea el mă interesa, mai ales că te privea pe dumneata, tinere prieten. Iată, m-am umilit puțin pentru dumneata!...

– Deci... am spus eu.

– Deci... a făcut el, șovăitor, încercând să reia firul ideilor sale, mai bine zis încercând să-și „reia starea" de dinainte. Și a reușit: – A apărut deci această... exaltată, să-i spunem, o femeie de mari calități, ce ocupă un loc înalt în societate, al cărei soț e atât de influent, un savant, director etc., ea însăși cu preocupări din cele mai complicate, studii, comunicări lingvistice, știe elina și engleza veche cum știu eu franțuzește, în sfârșit, nu e nevoie să v-o descriu, o știți la fel de bine ca mine... pe deasupra și foarte frumoasă, la cei patruzeci de ani ai ei, o frumusețe! Și, cu toate acestea, nu-i așa, stimate domnule canonic, cu toate acestea, spre stupoarea noastră,

a dumitale în primul rând, aproape spre jignirea dumitate, doamna aceasta atât de reuşită, de rară, o femeie atât de rară, perla acestui oraş, se aruncă cu capul înainte în... această aventură! Nu-nu, să nu ne fie frică de cuvinte, de epitete: – Aventură, am spus-o în primul rând pentru dumneata, în ochii dumitale se citeşte acest cuvânt! Nu am făcut decât să-l copiez! Da, ea se aruncă cu capul înainte, contrariază, critică, exclude, jigneşte chiar oameni de condiția generalului şi a... dumitale, organizează, vorbeşte mult, cu o pasiune care o urâțeşte, îşi neglijează studiile, lecturile, prieteniile, soțul, prietenii, vechii prieteni, ca dumneata, dacă... ei nu intră strict în raza de interese a cauzei ei! Pentru ce... pentru ce toate astea...?! Poți să-mi spui... dumneata, un om calm, profund, un om cu experiență?! Poți?! Ai încercat...?! Nu-i aşa că ai încercat?! Şi eu am încercat, dar, spre deosebire de dumneata, am renunțat repede, cu un bun instinct, la toate aceste tăieri de fir în patru, la toată această sterilă, impotentă speculație intelectual-burgheză, cum i-ar fi spus Farca şi am ascultat-o, m-am alăturat ei, cum probabil defineşti dumneata atitudinea mea! Pentru că dumneata gândeşti, sau, cel puțin, formulezi în termeni cvasi-politici toate aceste lucruri. Dumneata o faci şi apoi te sperii de proprii dumitale termeni! Astea nu sunt însă decât cuvinte! Îți aminteşti de primele sale articole, cele din *Junimea literară*, *Progres şi cultură*, unde el însuşi vorbeşte cu dispreț de rudimentele sale de literat ratat, de lupta sa împotriva a tot ce ține (în sine însuşi) de reflexele unui şoricel de ăsta mărunt, de scrib, de „poet de idei", felul mucegăit şi fals curajos de a gândi al oricărui adolescent întârziat şi laş care înnegreşte pagini cu sentimente dubioase etc. etc.?! Ții minte, nu-i aşa?! Ei bine, doamna Mathias m-a ajutat, perfect în stilul şi sensul maestrului – şi asta arată ce bine l-a înțeles, l-a asimilat! – să scap eu însumi de „literatul din mine!"; în dumneata însă acest literat există, supraviețuieşte şi te împinge să...

– Te rog, te rog! l-am întrerupt eu, rece, nu suntem aici ca să vorbim despre neînsemnata mea persoană! Nu e momentul să mă îndoctrinezi şi pe mine! Cel puțin nu acum şi aici!...

Am spus-o cu o anume răceală aspră şi distantă şi doctorul s-a ridicat în picioare, decis să plece. Era ceea ce doream şi eu, discuția

se complicase, mă obosea, nu mă mai gândeam nici măcar la dumneata. Doream să rămân singur, cu cărţile, cu liniştea, cu singurătatea mea, cu meditaţiile mele, cu rugăciunile mele. Doctorul s-a răzgândit însă, a continuat, fără să se aşeze şi am rămas astfel, amândoi, în picioare, de-o parte şi de cealaltă a mesei din salon unde-l primisem:

– Deci... această femeie, această energie sub formă de femeie a dat un alt curs acestui club cam îmbătrânit, extrem de distins, mucegăit şi provincial, care voia sau era chiar... memoria sa, a marelui om. Şi eu am asistat-o şi o asist, m-am „alăturat ei“, cum spun unii „observatori“. Mă rog, se poate, se poate spune şi astfel, cuvintele n-au aici prea mare importanţă: m-am alăturat ei. Acum, în nici câteva luni, la nici jumătate de an, ea a făcut să pulseze din nou sângele în acest organism, în acest „corp“ ce părea pe trei sferturi mort: distins şi mort! (Doctorul era din când în când sarcastic, dar atât el, cât şi eu ne-am prefăcut că nu observăm acest lucru. Vorbea din ce în ce mai precipitat, cu o exaltare reală în care se vedea dovada contaminării sale de către doamna Mathias, în care am recunoscut personalitatea ei.)

– Acum, stimate părinte, a continuat el, acest „corp“ a început să se „mişte“, el revine încet-încet la viaţă, sau, mai ştii... începe să trăiască acum pentru prima oară! Spiritul lui Farca tresare acum, el însuşi învie, e un fel de miracol! Evident, toată această operaţie are *şi* părţile ei... incomode, să-i spunem, dureroase, brutale. E nevoie de anumite decizii, amputări ale anumitor membre, organe cangrenate. E nevoie de hotărâre, de curaj, de simţul responsabilităţii, al deciziei, e nevoie de... şi iată că tocmai o femeie a găsit în ea aceste resurse, această „bărbăţie“, pe care un om ca generalul, soldat de carieră, nu le-a găsit. Un om devotat Lui total, un om incapabil de compromisuri, drept şi onest, un om fin, cult, profund, dar numai atât, din păcate! Aici, însă, se cerea altceva. Mahalek chiar, măruntul şi bunul său prieten, deşi se preface jignit de îndepărtarea prietenului său de la cârmă, în fond ne dă dreptate. De altfel, el a fost primul care (doctorul înghiţi cu greutate, roşindu-se tot şi adăugă apoi, făcând eforturi vizibile să se învingă:) – Mahalek a fost primul care l-a vizitat... care a avut curajul,

curiozitatea... care a fost suficient de viu, de debarasat de prejudecăţi ca să meargă, să vadă... suficient de viu, de curajos ca să nu-şi piardă firea, să privească şi să tragă concluziile... primele concluzii care ne-au activat pe toţi... deşi, poate, el însuşi nu şi-a dat seama de amploarea, de revoluţia pe care o va stârni, pe care o va pregăti această vizită... această...

– Iartă-mă! l-am întrerupt, văzând că începe să bolborosească în acest fel, pierzându-şi total logica, la ce anume te referi?! Ce fel de vizită a făcut Mahalek?! Vorbeam doar despre... doamna Mathias...?!

Doctorul m-a privit mirat, de parcă nu înţelesese ce-i spusesem. A rămas chiar cu gura întredeschisă, incapabil să se controleze, într-o secundă de autouitare. Apoi a înghiţit, de câteva ori la rând, s-a întors să plece, s-a oprit din nou, a plecat privirea şi a spus:

– Bine, dar... bineînţeles că vorbeam despre doamna... Mathias! Ea e cea care ne insuflă, acum... care, cu deosebita ei energie, calm, maturitate dinamică, face ca totul să prindă realitate, să... dar acolo, în Nord... acolo... nu ştiu! dădu el, parcă încurcat, din umeri, roşu tot la faţă şi pe gât, ca un puber, acolo, cred eu, simt eu că... e de fapt centrul posibil... centrul real al... acolo se pregăteşte ceva... uluitor, ceva cu totul... neaşteptat! Nu ştiu... nu ştiu! a bolborosit el, cu spatele spre mine, cu faţa spre uşă, pregătindu-se să plece, *încercând* să plece, nu ştiu... nu ştiu, poate mă înşel! Realitatea este aici, realitatea vie, dinamică, aspră, dreaptă! Ei îl servesc şi îl vor servi şi de acum, mai ales de-acum înainte! Şi dumneata îi vei servi, o faci şi acum, fară să vrei! Dar acolo... acolo *e* cu adevărat realitatea, încă fadă, tulbure poate, în cenuşiul, semianonimatul ei, în lipsa ei de... curaj! O realitate care se naşte în... convulsii, dizgraţios... ceva aproape... cum să spun, ceva aproape greţos, oh, îţi vine să întorci capul, zău! Iar eu şi întorc capul, oh, eu sunt un om de lume, ca şi dumneata, ca şi ea... ea însăşi e un om de lume, şi ea întoarce capul, puţin surprinsă, puţin jenată, chiar şi dumneata... da, n-avem niciun chef de ce se întâmplă! Aici el râse scurt, nervos, urât.

– N-avem niciun chef, zău... ni se joacă o festă... o festă urâtă, caraghioasă... absolut caraghioasă, jegoasă, chiar!...

Apoi a deschis uşa şi a plecat, dând din cap, fară să se întoarcă, roşu tot pe gât, fară să salute. Am rămas puţin cam nedumerit de acest comportament, apoi am dat din umeri şi l-am lăsat în plata lui. Pe el şi pe maestra sa ideologică. A doua zi, am rememorat totul şi, pentru că îmi închipuiam că te interesează, ţi-am scris cele de mai sus. A murit cumnata sa, sora soţiei sale, Maria, şi acest lucru, am auzit din oraş, l-a afectat profund, l-a zdruncinat chiar, într-un fel. Maria semăna perfect, se pare, semăna foarte mult cu soţia sa, sau cine ştie ce alt element tulbure, necunoscut, l-a afectat astfel. Oricum, se spuse că moartea ei l-a proiectat într-un coşmar. Din care se pare că încă nu şi-a revenit, trecerile astea de la exaltare la stări de abulie sunt o dovadă. Ştii ceva despre asta, ţi-a scris cumva?!

Singurul lucru care m-a intrigat cu adevărat, dincolo de toată vorbăria aceea de tip Farca-Mathiasiană, a fost ultima sa frază, aşa bolborosită şi ilogică cum era şi cum am încercat să ţi-o redau cât mai exact. La ce vizită a lui Mahalek se referă? Mahalek te-a vizitat pe dumneata... primul?! Când?! Sau e vorba de altceva? Şi *ce-i* cu acea „festă urâtă“ pe care i-o joacă sau... *ne-o* joacă cineva?! Îţi este cât de cât clară această... bolboroseală?! Sau nu te interesează?! Foarte bine faci, tinere domn! Te aprob şi te aplaud din toată inima pentru conduita dumitale serioasă, pentru munca onestă, conştiincioasă căreia i te dedici, departe de toate aceste... hărţuieli şi facţionări. Oricum, munca dumitale e mult mai necesară, mai importantă chiar, sunt ferm convins de asta, decât... exaltările şi fricţiunile acestea absurde şi... puţin indecente, ale acestor inşi, în aparenţă maturi, inteligenţi şi cu... multă experienţă! La ce ne mai ajută experienţa dacă... în sfârşit, ajunge, cu bine, cu bine, aştept scrisoarea dumitale! Cu bine, tinere, domn şi... iartă-mi misiva aceasta disproporţionată, excesiv, inelegant de lungă, de personală! Cu bine...

CAPITOLUL XI

1

Primăvară, aprilie, iarna era încă stăpână peste tot. Pe îngusta stradă Mureşanu mergeau alături doi bărbaţi; unul uşor adus de spate, deşi nu putea să aibă mai mult de treizeci de ani. Celălalt, înalt, subţire, într-un palton scump, cu o figură mândră, frumoasă, ca o mască antică de orator sau împărat roman. Cei doi nu vorbeau unul cu altul. Aveau însă încordarea aceea şi indiferenţa celor care se îndreaptă spre un loc unde vor intra împreună, unde vor vorbi în voie şi unde, poate, vor mai veni şi alţii. Intrară într-o curte fară verdeaţă, mărginită de-o parte şi de alta de două corpuri de casă. Curtea era împărţită în două jumătăţi inegale de un gărduleţ de lemn pe lângă care cei doi trecură cu aceeaşi preocupare absentă. În fundul curţii se mai găsea o căsuţă albă, curată, cu două geamuri mari, lungi, încadrând o uşă de lemn, masivă, încărcată cu bronz. Un bronz ce nu lucea, oxidat, verzui, familiar. Intrară fară să bată la uşă, îşi dezbrăcară paltoanele în vestiarul surprinzător de spaţios şi pătrunseră pe una din uşile ce răspundeau în vestiar, într-o încăpere îngustă, foarte înaltă. La câteva secunde de la intrarea lor acolo, în timp ce unul dintre cei doi bărbaţi se şi aşezase (cel cu masca romană, care nu era altul decât doctorul Sidorovici), pătrunse în încăpere un tânăr de nici douăzeci de ani, un adolescent încă. Părea că se bucură că îi vede pe cei doi, deşi nu îndrăzni să se apropie, să le întindă mâna. Celălalt bărbat care venise cu Boris era mai scund, brunet, cu părul bogat, cârlionţat, şi-şi ţinea capul puţin într-o parte şi îngropat în umeri. Era un bărbat frumos, trăsăturile feţei erau regulate, nasul era perfect, drept, cu nările evazate uşor, nobile. Dar peste trăsături plutea un fel de veselie răutăcioasă, inteligentă, ca o transpiraţie, ochii calzi,

mari, priveau mereu puţin pieziş, stricând efectul simetriei trăsăturilor. Îl chema Andrei M. şi de cum intră în încăpere, în timp ce doctorul se aşeză pe un scaun, cu mişcările sale veşnic elegante, autosupravegheate, ca de obicei, el se apropie, puţin pieziş, parcă în zeflemea, de rafturile de cărţi de care gemeau pereţii. Erau rafturi simple, din scândură, învelite în hârtie albă, care urcau până la tavan. Era şi o scăriţă acolo, foarte utilă pentru cel care ar fi vrut să consulte cărţile din apropierea plafonului camerei. O bibliotecă a unui profesionist, vastă şi complicată ca un continent; proprietarul ei, cel care o făcuse, înainte de a fi apărut, de a fi intrat el însuşi în cameră, era un individ previzibil, pe trei sferturi cunoscut de un străin care ar fi parcurs doar câteva minute titlurile. O colecţie care trăda mai mult decât un om viu, dacă nu cumva era a cuiva care nu mai era în viaţă şi se afla acolo din întâmplare, o moştenire din acelea incomode, pe care nu ştii unde să o pui, care te intimidează şi te plictiseşte în acelaşi timp, ca un câine inteligent şi fidel care supravieţuieşte stăpânului, câteva mii de cărţi ca un animal viu, dezorientat, ce trăieşte încă. Andrei se apropie cu faţa, atingând aproape cu pielea obrazului cotoarele, legătura din piele, pânză sau hârtie simplă, cu acelaşi surâs nedefinit, batjocoritor pe figură, în sinea sa simţea însă un fel de voluptate măruntă şi distinctă, simţea, intuia viaţa acelei colecţii, haotică şi totuşi atât de închegată încât „trăia". În absenţa stăpânului, în absenţa stăpânilor. Fiecare carte din cele câteva mii (şi Andrei luă doar câteva, la întâmplare, nici zece) arăta un gust sigur, un instinct sigur, încercarea curajoasă, disperată, aproape eroică, a cuiva de a sparge peretele acela indiferent şi obtuz şi de a arunca o privire gânditoare afară, în noaptea stelară. Aşa cum poate fi spart peretele cu o pânză, cu câteva uleiuri grăbite, stridente uneori, rupte dintr-un sistem coerent însă, aşa cum se pare că s-au format planetele: expulzate de forţa gravitaţiei unei galaxii.

Nu ştim a cui era biblioteca; dacă proprietarul era mort sau viu. Oricum, lucrul cel mai viu din acel om viu era peretele acela înalt de cărţi. Adolescentul se întreţinea cu Boris. Îl chema Dorin Korcimarov, era subţire, brunet, cu părul ţepos. Era strălucitor. Stătea în picioare, rezemat cu o mână de o mobilă şi îi vorbea

doctorului care era aşezat în fotoliu, uşor aplecat, cu ironie parcă, deşi nu era decât ironia unui adolescent scânteietor: adică o formă a spaimei, o formă nobilă a ei. Andrei M. continua să scoată cu indiferenţă câte o carte, s-o răsfoiască, s-o pună la loc, lucru deloc facil, atât de presate şi suprapuse erau volumele. Pe buze, pe faţă îi juca acelaşi surâs răutăcios ce nu era decât o răsfrângere în afară a emoţiei pe care o simţea. Cărţile acelea, mâna invizibilă care le alesese şi care vădea un gust atât de fantastic de înrudit cu al său, îl tulbura. Trecu un timp nedefinit: poate o jumătate de oră. Apoi intră în cameră doamna Mathias.

(„A intrat ca o furtună, îi scria apoi Boris lui Grobei, şi a dat mâna cu toţi, chiar şi cu Dorin, care s-a roşit, ezitând, neştiind dacă să i-o sărute sau nu...")

Doamna Mathias intră încet în încăpere, aproape neobservată. Nu dădu mâna decât cu adolescentul Dorin. Apoi se aşeză vizavi de doctor şi-şi aprinse o ţigară. Andrei rămase în picioare, dar nu se mai interesă de cărţi. Parcă aştepta, placid, să se întâmple ceva. Ce?!

Încet, greoi, se porni o discuţie între cei trei. Doamna Mathias îl atrase şi pe tânărul Dorin care, la început, corect, voi să iasă, să-i lase singuri. Ea însă îl opri şi îl atrase în discuţie. Părea că venise, în primul rând, să discute cu el, deşi era nepotul ei. Probabil le dădea în acest fel celor doi timp să se adapteze. Cei doi veneau pentru prima oară acolo şi, ciudat, Andrei descoperi aproape imediat fiinţa vie a bibliotecii, căreia avea să-i rămâie credincios apoi mulţi ani. Uneori, un astfel de „obiect" poate să declanşeze o revelaţie, ca şi o fiinţă. Un fel de falsă memorie, aşa cum îşi închipuie unii ciclul metempsihozei în cadrul unei singure vieţi: om, câine, vacă, din nou om curăţit, purgat. Stătea rezemat cu spatele de rafturi, simţindu-le prin haine, frecându-se uşor de ele, simţind cotoarele cărţilor. Era însă atent la ce se vorbea şi vorbea el însuşi, uneori. Era inteligent şi suferea oarecum de acest lucru: îşi închipuia că e singura sa calitate, că posedă o inteligenţă uscată, sterilă, necreatoare. Era răutăcios, uneori chiar brutal. Plăcu imediat lui Dorin, care îl cunoscu abia acum. Pe doctor, adolescentul îl mai întâlnise o dată şi de aceea îi vorbise primul. Cu mătuşa sa avea relaţii directe, vii, puternica ei personalitate îl

stimula, îl făcea să aibă o părere mai bună despre sine. Era unul dintre acei adolescenți care, la prima lor „privire" biologică, apreciază just, realist lumea, chiar și indivizii adulți cu care intră în contact. Acea justețe, acel „realism" urma totuși să se piardă. Așa cum devin unii tineri raționaliști, atei la șaisprezece ani, ca apoi „justețea" raționamentului lor să se piardă, să se tulbure. În ceva ce nu e nici credință, nici agnosticism. Și ei resimt asta ca o durere, cel puțin la început. Rațiunea, raționalitatea și toate concluziile și cauzalitățile ei, atât de fermecătoare, de comode, pierdute. Ca o religie, pierdută, pentru că și rațiunea poate deveni dogmatică, ca o religie, sau autocrată. Dorin se afla încă în prima fază atunci când întreaga lume revelată se încadra perfect în limitele raționalității sale. Era poate o chestie de temperament, preponderența raționalului sau a instinctului pot fi declanșate oare și de temperament, de un anume tip de sistem nervos?!

Întâlnirea nu avea niciun scop precis. Mai exact, cei doi, Boris și Andrei M. așteptau de la ea vreo „comunicare", vreo explicație, oricum a întâlnirii lor. O explicație care întârzia așa cum ea întârzia să-l expedieze pe Dorin. Veniseră oare acolo să-l cunoască pe el, pe acel adolescent?! Oricum, Andrei M. era satisfăcut: luase cunoștință de acea bibliotecă și va face tot posibilul să revină în acea casă, să ceară voie să consulte acolo unele volume, să-și scoată extrase sau chiar să împrumute, acasă. Poate să cumpere unele cărți, poate era de vânzare întreaga colecție. Ah, asta ar fi fost ceva fascinant, s-o „posede" întreagă, în armonia ei pe care un arhitect mare, necunoscut încă lui, o crease. Poate era tatăl băiatului, al studentului... stai, cum îl chema oare?! Andrei ascultă cu atenție și în curând auzi numele, Dorin, ce sună pe buzele ei. Da, Dorin Korcimarov. Numele de familie îl reținea mai ușor, avusese în liceu un coleg cu acest nume.

Un mărunt sentiment de jenă, poate chiar de frică, îl împiedica să întrebe a cui era biblioteca. Prostii, va afla mai devreme sau mai târziu. Acum să se concentreze asupra...

(Am pus la punct câteva amănunte organizatorice, scria Boris, ea vrea să constituie un nucleu operativ, care să acționeze calm, metodic, lucid, în cadrul grupei generale. Fără să-i îndepărteze

pe ceilalți, pe simpatizanți, pe cei „vechi, cu state de serviciu". Evident, cu excepția unor provocatori sau tembeli, care pot deveni periculoşi, înțelegând prea puțin sau... prea mult. Există, de altfel, am observat asta şi la un om inteligent ca Deliman, pericolul de a înțelege „prea mult". De a „mitiza", de a literaturiza, de a politiza etc. Am admirat, încă o dată, la ea un tact desăvârşit, un simț al realității şi al oamenilor ieşit din comun. Abia după câteva zile am înțeles sensul discuției cu nepotul său. Voia să ne arate puterea ei de a face prozeliți?! Voia să mi-l „prezinte" pe Korcimarov, un produs tipic, deşi de vârf, al noii generații?! Asta ar fi fost într-adevăr o dovadă de tact politic: un sondaj ad-hoc, în noua generație. Deşi Andrei M., cu care m-am întâlnit ulterior şi căruia i-am povestit câteva aspecte ale acestei întâlniri, mi-a făcut o teorie, în felul lui, negând existența generațiilor distincte, biologice sau psihologice, spirituale etc. Există grupuri, spunea el, dar nu generații etc. etc...)

Andrei M. era însă prezent. Dovadă: revelația acelei biblioteci. De ce îl informa greşit Boris pe Grobei? O simplă scăpare sau nu voia să-l alarmeze, ştiindu-l împotriva oricărei idei de grupare, organizare etc., în numele acelei moşteniri ideatice şi scriptice, în numele acelei individualități fascinante peste care căzuse un deceniu, primul deceniu? Urma să crească ceva de sub această lespede veche sau nouă, de zece ani?! O plantă, floarea unei ideologii, bălăriile politice ale unui grup provincial, exaltat şi diletant?! Un destin puternic, un om care se naşte din el însuşi?!

Nu se discutară niciun fel de amănunte organizatorice, nu se facu niciun fel de listă a „nucleului", a grupului simpatizant sau a celor câtorva indezirabili. Indezirabilii nici nu fură definiți, cu atât mai puțin numiți. Erau toate acestea în subconştientul lui Boris, ar fi vrut el să se întâmple toate acestea sau... urmau ele să se întâmple?

Discuția doamnei Mathias cu Korcimarov fu una oarecare, deşi scânteietoare. Ca un orgoliu al familiei, deşi el era nepotul unui frate vitreg sau fiul unui văr primar, deci văr de-al doilea, ceva de felul acesta. O rudenie exactă şi vagă, comodă în acelaşi timp. Cât de departe suntem rude cu cineva, cât de departe simțim

aceasta?! Oricum, ea îi spunea „nepoate", cu un fel de satisfacţie care ştergea barierele dintre un tânăr şi o femeie atât de frumoasă, echilibrată, aflată la anii aceia când poate tulbura imaginaţia unui adolescent. Acel „nepoate" clarifica, pentru ea, totul. Şi ea ştia să-şi impună voinţa, în atâtea feluri, de parcă ar fi avut mai multe voinţe. Voia să le arate celor doi multiplele faţete ale personalităţii ei, capacitatea ei de adaptare la o altă vârstă, la alte psihologii, voia să-i înveţe felul în care trebuia tratat un neofit pentru a-l apropia de idee?!

Curios, nimic din toate astea nu răzbătea din conversaţia ei cu nepotul său. Dorin, la un moment dat, ceru voie să cheme pe cineva (el spuse un nume de femeie, mama, sora sau o femeie de serviciu) care să le servească o cafea sau un ceai. Doamna Mathias îl opri şi din clipa aceea se ocupă de cei doi bărbaţi. Discuţia continuă însă despre lucruri „indiferente": o teorie lingvistică, o bârfa de la institut, o carte (Freud), arestarea unei cunoştinţe comune, despre Blaga (care fusese nu ştiu unde şi spusese nu ştiu ce), revistele literare din Cluj şi incapacitatea lor de a continua tradiţiile şi energiile intelectuale ale oraşului, despre proletcult, despre Polonia şi mişcarea intelectuală de acolo, deosebit de interesantă etc. etc. Lucruri aproape banale. Aceasta era fineţea: de a discuta nuanţat despre banalităţi, despre „aproape banalităţi". De ce se întâlniseră?! Pentru a fi împreună, probabil, doamna Mathias voia poate în felul acesta să-i obişnuiască împreună pe cei doi, pe ei trei sau ei patru (socotindu-l şi pe precocele nepot) etc. Sau voise să-i vadă, sau se răzgândise, sau... pur şi simplu imaginaţia debordantă a doctorului îi juca o festă?! Iată, Andrei M. era satisfăcut, pierise de pe faţa sa chiar şi veşnica lumină răutăcioasă care îl făcea aproape antipatic şi apoi, cumva, fermecător. Răceala, cinismul uşor al inteligenţei sale, atât de necesar uneori romantismului puţin dezlânat al inteligenţei lui Boris.

Abia pe stradă, e drept, la plecare, cei trei abordară în fugă, câteva amănunte ale ideii practice care îi unea. Altfel totul ar fi putut să pară o prietenie intelectuală ca oricare alta sau totul ar fi putut degenera în asta. Mai grav, chiar femeia, doamna Mathias, ar fi putut aluneca de o parte sau de alta, într-un flirt banal, într-o

pasiune erotică sau convențională. Altfel, ce rost ar fi avut ea lângă cei doi bărbați care o admirau? Ea, cu prejudecățile ei destul de rigide, fusese până în clipa când generalul o convinsese pentru „idee“ (cu vreo doi ani în urmă, doi ani și jumătate) o femeie extrem de distantă, de „burgheză“, de „speriată“ de convențiile sociale ce pot deveni tiranice, mai ales într-un oraș atât de închis, precum Clujul, cu o populație atât de puțin diversificată, în care intelectualii pluteau ca untdelemnul la suprafața lumii.

Se despărțiră de Andrei M. la colțul unei străzi, înainte de a coborî în oraș. Doamna Mathias se grăbi spre casă, ea nu locuia prea departe și doctorul, singur, coborî în centru, spre clinici. Mai avea două ore în după-amiaza aceea și era fericit că în acest fel putea să se uite pe sine – după-amiaza aceea, puțin enigmatică, figura extrem de prezentă a adolescentului, răceala, simțul pozitiv, calmul ei. Se gândi la prietenia, la fosta ei prietenie cu canonicul, despre care, cu ani în urmă (cu vreo cinci) se șoptiseră unele răutăți. Acum își dădea seama, cu oarecare neliniște, că fuseseră total false acele colportaje. Deși era, oricum, o prietenie „stricată“, pe care, evident, Deliman o regreta cel mai mult. Iată, fanatismul ei bine acoperit se pare că ucidea în ea feminitatea, afectele ei, prieteniile, sexualitatea care izvora uneori cu putere din ochii ei mari, negri, ochi „latini“, cum își numea el în gând. Nu era înaltă, avea picioarele puțin groase, mâinile extrem de frumoase, de fine, de expresive. Purta inelele familiei, inele vechi de cel puțin o jumătate de secol, ca un fel de bravadă față de starea politică a vremii. Singura ei bravadă, poate singura ei feminitate. Era exclus ca propria ei căsnicie să nu fi avut de suferit de pe urma exaltării ei, a fixării ei de acel ideal exotic al memoriei lui Farca, a hârtiilor de la Vatra, a ideilor, sistemului său pe care îl intuiau cu toții, mai mult sau mai puțin. Boris se gândi și la aceasta, deși nu îl cunoștea personal pe soțul ei, medic ca și el. Dr. Mathias era însă nou venit în Cluj (de nici zece ani) și acesta era un miracol al vieții de provincie: doi inși, lucrând în aceeași profesiune, în sectoare diferite – Mathias era oncolog – puteau să se „cunoască“ prea bine, să dețină o sumă de amănunte unul despre celălalt, fară să fi dat mâna niciodată. Participau, uneori la aceleași ședințe, se întâmplase odată ca Boris

s-o întâlnească pe doamna Mathias pe stradă, împreună cu soțul ei, să schimbe câteva cuvinte cu ea, fară ca ea să i-l prezinte. Un fel de mojicie a ei, un fel de desconsiderare a lui, interpretase Boris, furios, foarte atent la nuanțele mondene şi la cota sa în societate. Dar asta a fost „înainte", oricum înainte de a o cunoaşte mai bine, sau, oricum, înainte de a avea „legăturile" de acum, înainte de a o cunoaşte sub noua ei față. Acum era cumva bucuros că nu îl cunoştea pe el, pe dr. Mathias. Deşi nimic nepermis nu-l lega de ea, de soția acestuia, spiritul său era mai liniştit astfel. Nu îi era obligat cu nimic, iar faptul că celălalt era director de clinică şi cu zece ani mai în vârstă decât „ei" făcea ca această psihologie să prindă o nuanță de generație, de complicitate de generație. Ce vorbea Andrei M. că nu există spirit, instinct de generație?! Nu există oare...?!

2

La vreo săptămână de la cele relatate mai sus, într-o după-amiază (era încă acea primăvară cu zăpadă), Andrei M. îl întâlni pe tânărul nepot al doamnei Mathias, pe Dorin Korcimarov. Erau ambii într-un autobuz hiperîncărcat de lume, era ora când se ieşea de la fabrici şi instituții. Andrei îl văzu primul, dar nu dădu niciun semn. Celălalt însă, Dorin, cum îl zări, făcu un gest de-o fermecătoare spontaneitate şi îşi făcu loc cu coatele până la Andrei; aşa cum faci când întâlneşti un prieten cu câțiva ani mai mare, cineva, să zicem, care şi-a amenajat în podul vast şi călduros al casei un laborator de chimie şi-ți dă voie, din când în când, să asişti la experiențe, îți arată ultimele substanțe achiziționate, te informează despre schimburile avantajoase pe care le-a făcut cu cutare, care i-a dat acest sulfat sau nitrat sau clorat şi clorură în schimbul a... Sau are un laborator radio şi acolo sunt conductori, potențiometre, relee, căşti, contacte mono-bi-trifazice care pot fi la fel de bine schimbate... sau are o bibliotecă, ha-ha, o bibliotecă dintre acelea care domnesc asupra unui întreg cartier, cu toate colecțiile,

foiletoanele, fotografiile, discurile şi... Dorin stătea în faţa lui Andrei M. întreg, deschis, cu faţa sa mică, negricioasă, frumoasă, lăsându-şi dinţii impecabili să-i sticlească de bucurie, scintilând în autobuzul acela încărcat, mizerabil, provincial, şi celălalt, „răutăciosul" se simţi învins şi îl salută prefacându-se că se bucură că îl vede, bucurându-se cu adevărat, aşa cum se întâmplă cu unii prieteni mai mari când îşi întâlnesc vreun suporter, chibiţ, ţuţer, care li se oferă cu fiinţa, experienţa şi toate relaţiile lor la un loc.

Dorin mergea la antrenamentul său de înot, la bazinul acoperit; era se pare campion universitar. Cei doi coborâră la aceeaşi staţie şi Andrei M. observă că celălalt şchiopătează uşor. – Ce avea? – Ah, un fleac, răspunse celălalt, o sechelă foarte uşoară de poliomielită. De asta şi făcea înot de la zece ani, de asta era campion!... Dorin râdea, realmente foarte frumos, tonic, şi Andrei îl privea, cu surâsul său răutăcios. De care celuilalt nu îi prea păsa sau îl plăcea cu surâsul lui cu tot. – Vino cu mine, la bazin! îl chemă tânărul şi Andrei M. acceptă. În definitiv era vorba de cărţile acelea şi, în clipa aceea, nu avea cine ştie ce e de făcut. Era licenţiat în spaniolă, dar, cum nu găsise un post în oraş (tatăl său era închis politic), se angajase custode la un muzeu, la *lapidarium*-ul oraşului. Dorin vorbea mult, râdea mult, dinţii umezi îi sclipeau generos, aruncând sacoşa încolo şi încoace. Intraţi la bazin, Andrei se aşeză în tribună, pe o bancă mai depărtată de piscină. Scoase o cărţulie din buzunar şi se prefăcu că citeşte. Apoi citi cu adevărat. Dorin apăru în slip, aruncă un urlet melodios în sus, spre tribune, Andrei M. îi facu un semn distrat cu mâna şi tânărul se aruncă în apă, începându-şi încălzirea. Apoi, peste vreo jumătate de oră, ieşi din bazin şi îi aduse spaniolistului o tablă de ciocolată, porţia sa de antrenament, pe care i-o dădea clubul. Andrei M. continuă să citească, muşcând din ciocolată, perfect relaxat, în zgomotul familiar al celor de jos, în plescăitul apei, fluierul antrenorului, vocile de fete şi băieţi, curate, orgolioase, vii, inconştient de vii, infernal de vii. Apoi, la sfârşitul antrenamentului, Dorin urcă şi îl chemă la o partidă de polo. Andrei M. acceptă, băgându-şi cărţulia pe jumătate descifrată în buzunarul lodenului său larg, bun, un model pe care îl purta în anii aceia jumătate din oraş,

coborî cu privirea sa piezişă, inteligentă, dădu mâna cu antrenorul şi cu încă vreo câţiva, i se dădu un slip şi se aruncă în apă. Era stângaci, evident, de câteva ori mingea îl pocni în cap trezind veselia bonomă a atâtor maeştri. Se simţea însă bine, rezistă cu bine şi la sfârşit acceptă să fie portar al unei scurte partide de o jumătate de oră, ca *finish* pentru antrenamentul tuturor. Era o partidă clovnerescă, nimeni nu fluiera faulturile, jucau şi fetele, era un fel de rugby acvatic, mulţi se înecau de râs, dându-se la fund. Dorin era unul din zei, unul din vârfuri, şi în după-amiaza aceea străluci numai pentru Andrei M., prietenul său întâlnit în autobuz. Apoi plecară şi, când se despărţiră de ceilalţi, Dorin rămase cu mâna unei fete agăţată de braţ. El părea a nu-i acorda prea mare atenţie şi Andrei M. făcu la fel. – Unde mergem? întrebă ea şi îi invită la ea, locuia împreună cu o colegă, în oraş. Andrei M. îi duse la el însă, avea o casă mare şi locuia singur cu mama lui şi cu un alt frate care nu-i va incomoda însă, pentru că lucra în biroul său. Nimeni nu întrebă ce făcea fratele lui Andrei, nici ce facea el însuşi. Andrei M. avea douăzeci şi şase de ani, era teribil de bătrân, atât de bătrân cum nu avea să mai fie niciodată. El însă ştia aceasta şi zâmbetul său furişat, piezis, inteligent, era o dovadă. Zâmbetul, râsul de sportiv, de tânăr performer universitar american al lui Dorin, în ciuda piciorului stâng pe care îl târa uşor, cu cochetărie, îl privea drept, i se dăruia drept, la fel ca şi fetei: li se dăruia ambilor fară părtinire, cu o egalitate de care numai el era în stare, sufletul său mare, uriaş, bogat în vitamine, inima sa de atlet mondial. Erau în trei, nu?

Andrei le făcu un ceai, le aduse nişte pişcoturi uscate, ştrudel cu mere, o porţie pentru fiecare, şi nuci, o grămadă. Dorin se instală imediat în faţa aparatului de radio şi căută pe scurte jazz. Ştia pe dinafară o mulţime de posturi care dădeau muzică la ora asta. Erau ambii colegi, el cu fata, studenţi la medicină, el la generală, ea la pediatrie. Pe ea o chema Flora, era mică, durdulie, cu un cap de porţelan, un fel de frumuseţe persană, şlefuită, magică. El părea foarte mândru de ea, era ea însăşi un fel de campioană. La o probă avea recordul naţional şi în asta îl întrecea pe el, care era campion, dar nu recordman. Andrei îl privea cu atenţie, îi

venea, ca acolo, sus, la bazin, să-şi scoată cărţulia sa spaniolă (Miguel de Unamuno, *Del sentimiento tragico de la vida*) şi să citească, lăsându-i pe cei doi să... înoate, să râdă, să se atingă, să se mângâie, să se iubească pe jos, pe covorul vechi al familiei, să cânte la pianul Blüthner al familiei, să se certe, să se zgârie, să plece când ar fi avut chef, să doarmă, să... să... discutară o grămadă de chestii. Despre ce?! Foarte curând, Dorin ajunse la mătuşa sa şi Flora făcu un gest de dispreţ care însemna că era hipersaturată de subiect. Ascultă însă cu atenţie, râzând des, mărunt, arătându-şi picioarele impecabile cu inconştienţa pe care şi-o permitea, probabil, atunci când era lângă Dorin. Cuplul, băiatul ei, colegul, prietenul, amantul, idolul, duşmanul, ruda, generaţia ei strictă. Andrei îl întrebă a cui este biblioteca. A mea, răspunse Dorin, trecând, nepăsător la altceva. – Înseamnă că a moştenit-o! gândi reflex Andrei şi se bucură, închipuindu-şi că „puştiul“ nu-i ştia valoarea. O ştia însă, se văzu asta în aceeaşi după-amiază. Era formidabil Dorin ăsta, cu piciorul stâng pe care îl târa lin, ca în vis, cu trupul său de înotător american, campion de club din prima clipă, care aminti, cât te-ai şterge la ochi, câteva titluri încâlcite, în două limbi, comentându-le cu umor, cu fals umor, pentru că vorbea serios. În acelaşi timp îl cercetă fugar din ochi pe Andrei M. şi acesta îşi dădu seama că tânărul e conştient de comoara aceea care se înălţa lângă perete. Cât de conştient?! Era un tânăr minune şi când se aşeză la pian şi clămpăni jazz ca un profesionist, bucăţi de Nat Cole şi Roll Garner, Andrei M. începu să-l dispreţuiască puţin. Atâtea calităţi care la un loc (doamna Mathias amintise că nepotul ei era un vârf la facultate) nu puteau însemna decât o fadă precocitate, un diletantism descurajator. Dar Dorin râdea, râdea, privindu-l, dăruindu-i râsul, fiinţa sa armonioasă, curată, nu mai puţin decât se dăruia în aceeaşi după-amiază prietenei sale, creând o egalitate şi un aer care-l dezarmau pe Andrei M., fără să o arate. El nu arăta de altfel nimic, nu trăda nimic sau trăda foarte puţin, aceasta era tăria lui, cinismul, farmecul sau slăbiciunea sa. Nici el nu ştia care, poate toate, fiecare dintre acestea, pe rând. Cum suntem cu toţii.

– Ştia ceva despre... Farca?! îl tatonă Andrei. Flora era tolănită alături, pe o canapea, şi frunzărea un uriaş album cu reproduceri după pictura surrealistă. Dorin dădu din cap, spărgând o nucă între dinţi. Citise câteva dintre articolele sale, i le arătase mătuşa sa, căreia, în absenţă, el îi spunea Claudia. – Un tip tare! spuse tânărul, cu nepăsare. – Daaa?! se miră vag Andrei, privindu-l, şi celălalt dădu din umeri. – Evident, eu nu mă prea pricep, dar... spunea nişte chestii care-mi plăceau. – Ce anume? Ţinea minte?! – Cum să nu! surâse cu politeţe condescendentă, franc, sportiv-condescendentă, înotătorul. – Vorbea despre falsificarea istoriei. Singurul fel în care oamenii mondeni pot suporta istoria! Apoi continuă, dând amănunte, un material pe care Andrei M. nu-l ştia. Din ce perioadă o fi fost? Apăruse?! Da-da, spuse Dorin, era însă o traducere la maşină, după un text tipărit în englezeşte. – Aha! spuse Andrei M., înţelegând. Apoi îl rugă pe celălalt să continue. Mai mult decât articolul pe care şi-l putea procura, îl interesa subit cum gândea „puştiul". Oh, nu cum îi scrisese un pic cam pedant Boris lui Grobei, ca un semn, ca un sondaj în tânăra generaţie şi alte prostii. Andrei M. de altfel nici nu se simţea dintr-o altă generaţie decât Dorin şi Flora, ce-şi bălăngănea un picior şi-şi sugea degetul, apreciind cu oftaturi ascuţite cartea atât de rară în anii aceia, o insulă de lumină pentru mintea ei îmbâcsită cu naturalismul abject şi lozincard. De altfel, Andrei nu credea în ideea, în sentimentul de generaţie, ci în cel de grup. Şi aici, acum, cei trei formau un grup. Aşa cum, cu câteva zile înainte, acasă la Dorin, el formase spontan un „grup" cu cărţile acelea vii ce sprijineau peretele înalt, sau ei trei plus unul, adolescentul, ce părea ironic şi bine crescut, un fel de apendice al familiei de intelectuali a doamnei Mathias. Dar iată că nu era aşa, Dorin exista cu adevărat şi lui Andrei M. i se strepezi pentru o secundă zâmbetul său fin şi răutăcios. Ce era cu băiatul acesta? Era el cu adevărat un precoce?! Dar ce târzie, ce dureroasă precocitate, la cei douăzeci de ani... Aşa, un fel de vals tragi-comic! Şi doamna Mathias, mătuşa sa, era conştientă?! De ce nu... de ce nu... de ce-şi închipuia că numai el le vedea pe toate?! Şi aşa cum Dorin îşi târa piciorul său aristocratic, aşa îşi târa Andrei neîncrederea în propria sa

inteligență. Privea în jur, bănuitor, deşi se afla la el acasă, şi în jurul ochilor şi a gurii înflorea rânjetul său insidios, neliniştitor. Îl lăsă să vorbească pe Dorin şi acesta turui, turui...

– ...Avem nevoie de ceva în care să credem... de ceva în care să cred, ceva, pentru care aş fi capabil să... ceva total, uriaş, înțelegi, care să...

Flora întoarse o clipă capul peste umăr şi făcu o grimasă dispre-țuitoare în direcția lui Andrei M., adică: sanchi, palavre, târşeală, bancuri, ai timp să-l crezi pe gagiu!... vrând, probabil, instinctiv să-l apere de ridicol pe prietenul ei în fața expresiei „cinice" a lui Andrei M. Dorin deveni brusc brutal de serios şi Andrei M. îl ascultă, prefacându-se distrat. Aceasta, ştia din experiență, biciuia limba celuilalt:

– ...Un ax, spunea studentul, ceva concret în jurul căruia să mă rotesc... o credință, o...

– Medicina, propria-ți profesiune! spunea Andrei M., vrând să-l incite, doamna Mathias spunea că eşti vârf, că eşti pasionat...

– Bancuri!... spuse Dorin, cu fruntea urâțită de riduri. – Bineîn-țeles că-s ceva mai bun decât ceilalți imbecili, dar ce importanță are?! N-am de gând să îngroş rândul pehlivanilor mei de profesori care trag cu ochiul la chenzina celuilalt şi se sapă cu surâsul pe buze! Înțelegi?

– Religia, nu? Îl cunoşti pe canonicul Deliman?! Dorin făcu semn că da, că îl cunoaşte. Apoi dădu din umeri, nehotărât:

– Cum să cred în sfânta, catolică, apostolică etcetera... tu crezi?! Şi el râse, îi dărui încă o dată custodelui surâsul său de campion, de tânăr ideal.

– În comunism... continuă Andrei M. răsturnându-se flegmatic în fotoliu.

– Tu spui, al cărui tată e la beci...?!

– N-are importanță!... facu spaniolistul, orice revoluție îşi are...

– Nu-nu! făcu Dorin, nu mă interesează! Nu mă poate interesa, înțelegi? E ceva impus, ceva din afară, ceva de sus! Şi-apoi... *ei* sunt clasă muncitoare, nu...? „Hegemonia clasei muncitoare!". Ei bine, eu nu sunt clasa muncitoare, mai ales acum, când clasa muncitoare se îmburghezeşte!

– Crezi...? Mai degrabă... grupuri decât... întreaga clasă...

– Nu mă interesează! spuse rigid Dorin, apoi zâmbi, un *smile* regesc, ca să-l compenseze pe celălalt. Era prietenul lui, nu? Al lui şi al Florei!

– De altfel, adăugă el, eu i-am citit pe Lenin şi pe Marx. I-am citit cu adevărat! Raţionalism dialectic, economie politică, genială critică a formelor capitalismului clasic care se pare că nu mai exista pe nicăieri... la Lenin o mare vocaţie, o mare pasiune pentru destin, unul din primii cinci inşi ai secolului nostru, e evident... ei, şi ce-i cu asta? El însuşi se defineşte undeva ca un propagandist! Asta a şi fost: creator de istorie şi un propagandist genial!...

– Creator de istorie?! râse uşor Andrei M., ţi se pare puţin lucru, băieţaş...?!

– Nuu... nuu! făcu Dorin gânditor. Flora luă albumul de la început. Andrei M. se ridică şi îi aduse altul numai cu Dali. Ea scoase un chiţcăit uriaş de bucurie.

– Probabil că... viitorul îi aparţine! spuse Dorin. Dar pe mine nu mă interesează viitorul. Pe mine mă interesează în cel mai rău caz viitorul meu, înţelegi! Mai ales: prezentul meu, prezentul acesta dispreţuit de toţi... chiar şi de tine... şi îi zâmbi din nou, scuzându-se.

– Cui îi aparţine... viitorul?! întrebă leneş Andrei M. Dorin nu răspunse. Se ridică deodată în picioare, punându-şi în mişcare trupul lui suplu, înalt, subţire, cu umerii laţi, puţin aduşi în faţă, un corp deformat de performanţe, de mii de ore de transpiraţie în apă. Acum nici nu mai şchiopăta. Gândea, gândea intens şi era atât de armonic în toate mişcările şi actele sale încât se vedea *fizic* cum gândeşte, de parcă ar fi fost un pălmaş care scrie, un analfabet, un arierat. Gândul său (şi numai atât?!) era total, participa la el fiecare fibră a trupului său fusoid, o concentrare aproape totală. Era un grec, băieţaşul acesta! aproape că gândea Andrei M. Boris, dacă ar fi fost acolo, ar fi gândit acest lucru cu siguranţa.

– Viaţa noastră... goală şi searbădă! spuse studentul fără să clipească la aceste enormităţi. Andrei M. zâmbi răutăcios, dar celălalt nu se clătină. – De-un materialism infect! Abject, înţelegi?!

– Urăşti... teroarea?! întrebă Andrei M. Dorin îl privi o clipă, fără expresie. Apoi spuse, destul de decis:

– Nu... nici nu mă preocupă acest lucru! Te rog să mă ierți, adăugă apoi repede, tatăl tău e închis şi...

– Ei, asta-i, irupse paznicul de muzeu, îmi faci grații, acu'!... Hai sictir! şi celălalt râse, eliberat. Flora întoarse capul peste umăr o clipă, şi îl iubi. Erau amândoi liberi, tinereii, sau încercau să fie. Într-un fel caraghios şl disperat. Dar pe cine să imite în acei ani când războiul mai continua, surd? Mai rău decât războiul, când tranşeele stau față în față şi inamicul e cel care-ți vine de dincolo şi poartă o armă şi vorbeşte o altă limbă şi părinții lui sunt în spatele lui sau mormintele lor, cel puţin, şi te priveşte uimit şi speriat, recunoscându-te?! Acum însă, unde erau tranşeele, inamicul nu mai avea îndrăzneala să poarte o armă în mână, idealurile, ultimele idealuri putrezeau în şanţurile ultimului război, bătrâni falnici şi glorioşi se prostituau cu o grabă dureroasă, icnită?! Pe cine să imite?!

– Nu mă interesează problemele... politice, adăugă Dorin, mereu în picioare, mereu pendulând. – Pe tine... da?!

Andrei M. dădu din umeri, un gest care nu însemna nimic: adică da şi nu. Dorin zâmbea mereu, mereu, cu disperare. Andrei M. privi, pieziş, într-o parte: tinerelul era oglinda sa sau trebuia să fie. El însă nu avea chef să fie nimeni oglinda sa; îşi ajungea lui însuşi şi o grimasă de furie şi dispreţ îi apăru pe faţă. Dorin îl privi întrebător şi spaniolistul se adânci între propriii săi umeri: lumea să facă ce-avea chef, nu-l mai interesa nimic. Oricum, nu-l putea împiedica pe celălalt să vorbească, o dată ce-l stârnise.

– Nu mă preocupă prea mult... teroarea, dictatura şi celelalte! continua înotătorul. – Crezi că asta e o problemă? Adevăratele probleme sunt cele insurmontabile, anistorice, nu?! Cele care nu pot fi rezolvate... Teroarea aceasta se va rezolva cumva, va obosi şi atunci... ce vor pune oamenii în locul ei? Democrația?! Libertatea?! Ea poate deveni la fel de abjectă ca şi teroarea!... Poate şi mai mult!...

– ...Zău...?!

– Da-da, Andrei... înțelegi?! (Tinerelul se aprinsese, brusc, peste măsliniul tenului se întinsese roşeața şi strânse pumnul, absolut caraghios. Dar astea nu contau.) – Şi dictatura e comodă, într-un fel, ca şi frontul, nu crezi? Democrația e mult mai incomodă... zău!

– Bine... se sufocă, aproape, muzeologul, dar libertatea...

– Te-am atins în reflexele tale mic-burgheze, ha-ha! râse cald, curat studentul. – Nu-i aşa?!

– Se poate... făcu distrat, indispus, Andrei M., înțelegând brusc, în clipa aceea, de ce îi dusese doamna Mathias acolo, în str. Bethlen.

– În viața noastră, a mea, cel puțin!, se corectă Korcimarov, există un gol, un vid, pe care nu-l pot umple... idealurile astea de şase luni! Ai să spui că voi îmbătrâni, mă voi maturiza, mă voi cuminți, voi intra în rând, voi prinde bun-simț! N-am niciun chef de astea! N-am niciun chef, absolut niciun chef, înțelegi?!

– Dorin, nu mai țipa! se băgă Flora, de pe canapeaua ei.

– De ce eşti atât de sigur că o să-ți înşir tâmpeniile astea! spuse sec, Andrei, privind o mobilă.

– Scuză-mă! râse studentul, tremurând uşor de ațâțare. Era la fel de încordat ca atunci când se afla pe start, la marginea bazinului. – Întâlnesc o grămadă de imbecili peste tot, aşa că... şi râse, tot ce putea era să-i dăruiască râsul său pe care i-l dăruise Dumnezeu într-un moment de regretabilă noblețe, de zăpăcită noblețe. – N-ai simțit niciodată... o, sunt convins că da, adăugă el, din prima clipă când te-am văzut, deşi nu ştiam nimic despre tine! De asta am venit azi, dintr-un foc, la tine, când ne-am întâlnit în autobuz, înțelegi?! Sunt convins, chiar dacă nu eşti tipul care să recunoşti chestiile astea, dar... e un gol, un gol fantastic, un fel de gol ce se învârteşte şi creează, ca un corp solid, un fel de centrifugare, sau... poate, poate că... dimpotrivă... o energie contrară... centripetă! Înțelegi?! Un vid în care se răstoarnă totul, care înghite, se hrăneşte cu orice, cât de mizerabil! Ai observat ce primitive, ce mizere sunt idealurile pentru care unii... îşi dau viața?! Sunt convins că ai observat, sunt convins că noi doi semănăm... nu?

Andrei M. dădu din umeri, întorcându-se cu umărul. Orice, afară de efuziunile astea bombastice. Puştiul îi plăcea, dar accesele

astea erau de-a dreptul plicticoase. Pentru un tip sportiv ca el, care făcea o sută de bazine într-o după-amiază?! Pfui!

– Nu fumezi...?! întrebă Dorin, apoi adăugă fară să aştepte răspunsul. – Nu libertatea sau dictatura rezolvă aceste probleme. Pentru mine, cel puțin, înțelegi?! De altfel... prea mult social peste tot, ne-am îmbâcsit de-atâta social şi-am uitat de indivizi, de noi înşine, de ființa noastră anistorică, cea mai bună parte din noi... mereu ne vine să-l recităm pe Coşbuc! râse el, şi Andrei M. îl privi mirat, sau... în cel mai bun caz pe Arghezi, poetul obidiților!

Andrei M. dădu din umeri la râsul celuilalt.

– Faci pe cinicul! îi spuse. – Eşti uşor anarhist... băiețaş! Ți-a mai spus cineva...?!

– Evident, contracară studentul, cu un zâmbet grațios, lung ca un pas de dans. Dar ea nu părea atât de indignată de epitetul ăsta! Probabil că se prefăcea mai bine decât tine, nu-mi fac iluzii! Ce-i aia cinic? Anarhist?! Poți să răspunzi repede?! Mie de altfel... nu-mi pasă prea mult de epitetele voastre burgheze!...

– Asta-i o frază din Farca!... spuse Andrei M., ironic, cât putea el să fie.

– Evident!

– Mă interesează mai mult frazele tale... propriile tale fraze!

– Asta-i spun şi eu! aruncă de dincolo Flora, fără să se rupă cu totul de „anarhistul" cu o singură mustață, Salvador Dali.

– Aiureli! răspunse Dorin, frazele „mele" le poți afla de la orice mucos de douăzeci de ani. Frazele „mele" îi las pe ei, pe imbecilii din generația mea să le declare, să le semneze, să le toarne gagicilor lor. Eu nu vreau să fiu original; şi asta e o prejudecată burgheză! Deocamdată îl imit pe *el*! Cât mai bine, pe El!

Andrei deveni serios şi îl privi cu atenție: – „Nu credeam să fie atât de infectat!" se surprinse el gândind, fără niciun resentiment, însă. Cu un fel de nedumerire fără sex.

– Ai auzit de... Grobei? îl întrebă.

Dorin dădu din cap, înghițind. Auzise, dar nu-l cunoştea. Deocamdată îi ajungea mătuşa sa, colosala sa mătuşă. Cea mai zvăpăiată mătuşă posibilă, nu?! Andrei confirmă, dând tăcut din cap.

– Ţii minte, spuse tânărul, aşezându-se pe fotoliu şi ridicându-se imediat, ţii minte... el vorbeşte undeva despre feminitatea democraţiei şi masculinitatea tiraniei., nu?! Nu e o idee originală, el citează sursa, dar eu nu mai reţin... ţii minte? (Andrei M. dădu din cap indecis.) – El însuşi are un uriaş dispreţ, un fel de milă, faţă de capacitatea de libertate a oamenilor. „Un fel de a-i distruge, de a-i descompune", spune el. Tirania e spartană, e curată, ea întreţine funcţiile vitale morale, întreţine viu, intact, puternic, organismul moral. Întreţine, păstrează sănătatea societăţii, umanismul ei. O societate, cred că ştii, poate fi bogată, liberă, civilizată, dar teribil de inumană, de uscată, de condamnată în acelaşi timp. Aici marxismul are dreptate! Te uiţi la mine... adăugă şovăitor Dorin, aşezându-se, brusc obosit, parcă, te uiţi la mine şi-ţi spui: – Ia te uită ce talmeş-balmeş în căpăţâna acestui tinerel sportiv! Nu-i aşa, nu-i aşa că gândeşti astfel, hai, spune... eu nu mă supăr, pe cuvântul meu, te asigur că... şi începu să râdă.

Râse şi Andrei M. Flora spuse, căscând ca un şoricel, că trebuie să plece, mai avea ceva de citit. Apoi adormi, brusc, nu se ştie când, pe canapeaua ei, uşor, aşa cum ai stinge o lumânare. Andrei M. vru să se ridice, s-o trezească, dar celălalt îi făcu semn s-o lase, un sfert de oră de somn o va relaxa. Fata asta, spuse în treacăt studentul, e teribil de firească, de sănătoasă, de animalică, în sensul frumos al cuvântului. De asta şi umblu cu ea, pentru că, să ştii, nu mă culc cu ea, am pe altcineva. Ea însă e prietena mea, ea e „femeia-oaie". Deşi, după cum vezi, e total deosebită de aşa ceva, de prototipul ei, cel puţin, de Petronela! Dimpotrivă, e inteligentă, sportivă, îndărătnică, dar e... femeia-oaie, pur şi simplu! Dorin râse ca un copil, aplecându-se puţin în faţă, cu dinţii şi buzele sclipind de salivă. – O cunoştea pe... Petronela? – Nu-nu... doar din... hârtii! Dar ar fi vrut s-o cunoască, Claudia i-a promis că o va aduce odată la Cluj sau că vor merge ei acolo, la Bistriţa sau pe unde se ascundea ea. – O sfântă care trăieşte în lume ca într-o mănăstire! Cu icoana lui abstractă în braţe, în minte! Pentru eternitate – femeia lui mistică, predestinată, iată, în acest fel puteau avea femeile geniu! Eterna Fecioara Maria ce se dedică unui bărbat care e... chiar fiul ei. Maria Magdalena şi Maria-Fecioara în aceeaşi

ființă, maternitatea și senzualitatea... oh, aici, la Petronela, senzualitatea însăși e cumva... mistică, abstractă!... Deși există totuși, ca și la Bernadeta din Lourdes, sub forma exaltării! Exaltarea lor e atât de senzuală!...

Dorin mai vorbi astfel câteva minute și Andrei M. îl ascultă cumva absent, cu capul sprijinit în braț:

– Ești un reacționar! îi spuse la un moment dat. Amândoi râseră, dar Andrei M. o spusese cu toată convingerea, credea în mod serios că tânărul avea păreri reacționare. Împotriva cui? Andrei M. n-ar fi putut să explice prea bine. „Ce se va întâmpla, gândea el, dacă Grobei se va întâlni cu acest băiat exaltat?! Poate... nimic!..." El însuși nu-l cunoștea pe Grobei și era foarte puțin interesat să-l cunoască. Doamna Mathias îl interesa ceva mai mult. Dar nici ea, persoana și fanatismul ei din cale-afară. Nici Boris, doctorul. Hârtiile lui Farca, cu mult mai mult. Hârtiile, ideile, moștenirea sa, personalitatea sa exorbitantă, profetică, acut modernă. Existența sa. Da, Farca îl interesa, magnetismul figurii sale îl atrăsese în orbita acelui cerc. îl interesa, îl pasiona, e drept... dar nici asta din cale-afară. Poate, biblioteca aceea din casa lui Korcimarov ar fi putut să-l subjuge mai profund, mai total, pentru mai multă vreme. Ar fi putut să-l vindece de neîncredere, de ironia sa neputincioasă, de inteligența sa ironică, devastatoare. Sau, poate... o femeie...?! Nu... nu-nu! În niciun caz o femeie! În niciun ca... în niciun caz!... Asta e sigur și va rămâne așa! De ce se va agăța, el... trupul lui... de ce se va agăța...?! Trupul său spiritual...?! Își simți zâmbetul său rău, urât, zumzăitor, pe chip și întoarse fața, pieziș, să nu-l vadă nimeni, deși nu mai era nimeni. Cei doi plecaseră. Studentul o trezise pe Flora și plecaseră ca în vis, într-un minut dispăruseră în neant. Și totuși, Andrei M. întoarse fața. Era evident, se ascundea de cineva. Se umfla în pene că el nu sucomba total, fanatic, unei idei, ca Boris, Korcimarov ăsta, doamna Mathias, Grobei de la Vatra Dornei, merceologul, și ceilalți. Că își păstra un colț critic, viu, în afara oricărei vasalități. Era aceasta o forță, o slăbiciune...?! Evident, deocamdată era o forță. Desigur... o forță! O bărbăție! Dar... peste un timp, peste câțiva ani...?! El... de ce se va agăța?! Așa cum se agață cazacii de caii lor iuți în timpul

acrobațiilor, giumbuşlucurilor pe care le fac, trecând în goana mare pe sub burta fugarului, lăsându-se târâți de-un picior agățat în chingă, cu tâmpla la un centimetru de potcoavele care scânteiază ucigaş...?! Da, el de ce se va agăța... totuşi...?! Sau... cine ştie, poate nu era nevoie... poate că se putea şi *aşa*... pur şi simplu aşa... cu...

3

...Se simțea, cumva, la marginea unui cerc... excentric! Era poziția sa favorită... puțin piezişă, puțin laterală, aşa încât putea să-i observe bine pe „ceilalți“, pe cei fanatici, exaltați... şi observația sa, postul său lateral era cu atât mai prețios cu cât îi observa pe cei cuprinşi cumva de aceeaşi febră... spirituală ca şi el. Da, evident, şi el era cucerit de Farca, de moştenirea sa, de această mare, grandioasă figură a provinciei româneşti, pe care un grup eterogen, două femei şi un merceolog semidoct, acolo, în nord, şi aici, câțiva pensionari subtili, o femeie exaltată şi frumoasă, un student, un doctor etc. încercau să o învie, să o păstreze vie. Problema era: Farca, simbolul, imaginea sa s-ar păstra şi fără fanatismul „lor“, al celor la marginea cărora sta el, Andrei M., sau valoarea lui era o valoare în sine, ideile şi personalitatea sa atât de puternice, de necesare, de revoluționare, încât ar fi renăscut, ar fi supraviețuit oricum?! Hai?! Căci atunci, fanatismul celorlalți era deplasat, inutil, dar... ironia sa, un semn al realismului său profund, al simțului proporțiilor care... nu cumva aici se afla nodul... problemei?! Cine era mai important: oul sau găina... ideologul sau practicienii, luptătorii, propagandiştii...?! În sfârşit!... Ceea ce îl preocupa însă mai mult pe Andrei M. era propria sa fire, erau propriile sale reacții.

...Generalul stabilise o întâlnire lunară în plen, şi o alta, a comitetului de nouă. Doamna Mathias nu schimbă nimic din această ordine, comitetul însuşi rămase neschimbat. Prin aceasta ea voi să arate că schimbările eventuale țineau de spirit, de esență, şi nu de persoane. „Noi vrem să înlocuim un principiu cu altul şi nu o

persoană cu alta", spunea ea. Merse atât de departe încât, deşi ar fi putut, nu se numi pe ea însăşi sau pe Sidorovici, omul ce-i era cel mai apropiat, secretar al comitetului; generalul rămase în continuare în această funcţie şi ea, intermediar al secretarului. Sidorovici era un simplu membru al comitetului şi nici el nu părea a nutri vreo ambiţie deosebită. Mahalek şi „cei bătrâni" murmurară, evident, şi vorbiră (în şoaptă, pe „coridoare") că nu e vorba decât de timp, de o stratagemă, de ipocrizia „tinerei" doamne Mathias etc. Generalul se mulţumi însă cu această stare de fapt şi indolenţa sau calmul său liniştiră spiritele. Marea sa autoritate ca fondator al grupului făcea să amuţească orice iniţiativă: şi cea care îl sprijinea şi cea care i se împotrivea. I se împotrivea oare, în principiu, ceva?! Greu de spus... Poate, noua activitate a grupului Mathias nu era decât o prelungire a iniţiativelor sale, o bine inspirată traducere în fapt a ideilor sale etc. Singurul său semn de nemulţumire (al generalului) era că începu el însuşi să desconsidere mişcarea. „Un cenaclu de lectură" spunea el la început, zâmbind subţire, apoi fară să mai zâmbească deloc, uitând că zâmbise vreodată la această frază. „Un amuzant joc de provincie", spunea el, în cercul său intim, în „nucleul" ce-i rămăsese fidel, apoi chiar în plen. „Un cerc de pensionari, pe care unii tineri îl iau prea în serios." „Un cerc de arhivari." „Fundaţia Farca", această din urmă expresie reveni tot mai des pe buzele sale şi pe cele ale acoliţilor săi. Ea deveni şi antetul hârtiilor lor sau, prescurtat: „F.F.". Şi doamna Mathias, cu prozeliţii ei, adoptară acest antet. În definitiv, „ei" chiar şi în plen nu erau prea numeroşi; de două sau eventual de trei ori comitetul. Cineva propuse chiar să se reducă numărul membrilor acestuia, ridicol de mare în comparaţie cu plenul, dar pentru a evita orice fel de fluctuaţie organizatorică se păstră totuşi numărul de nouă. Unii, ironici, afirmau că, de cele mai multe ori, plenul se suprapunea perfect pe comitet, dar aceasta era o exagerare. E adevărat că rareori se aduna întregul plen, al cărui număr, cu exactitate, poate nu-l ştia nimeni, nici măcar generalul. O evidenţă precisă nu se ţinea şi din teama, justificată, că un astfel de act, în acele vremuri tulburi (anii '56, '57, începutul lui '58), ar fi putut deveni dăunător membrilor „cercului" sau „fundaţiei". Deşi activitatea lor nu era în niciun fel politică, cu

atât mai puţin îndreptată împotriva regimului politic existent, simplul fapt al întrunirii lor putea produce prejudicii grave personale sau de carieră. În acei ani, erau arestaţi oameni pentru mult mai puţin, pentru infinit mai puţin, de-a dreptul pentru nimic. E adevărat că şi din „sânul lor“ se făcură arestări, dar mereu pentru alte „motive“: apartenenţa la partide de dinainte de război, titluri, funcţii guvernamentale de „dinainte“, unii pentru simplul motiv că mai fuseseră odată arestaţi, alţii pentru denunţuri false. Niciunde, în niciun caz, însă, nu sa pronunţă (de către foruri) numele lui Farca, al „cercului“ sau vreo aluzie la toate acestea. E adevărat că Grobei fu chestionat, două după-amiezi la rând, la Vatra, de către „cineva“ care se legitimă ca venind din partea centralei Ucecom. Grobei însă nu pronunţă numele lui Farca şi explică prezenţa sa în casa doamnei Olga prin faptul, confirmat de aceasta, că sus-zisa doamnă vrea să-l adopte. „Musafirul“, în mod straniu (sau nu!), se mulţumi cu această explicaţie grosolană. Era exact, sau aproape exact ce-i prezisese bătrânelul Mahalek. O simplă întâmplare?! Posibil, lucrurile, istoria nu trebuie dramatizate sau, cu o expresie a generalului, „machiavelizate“. „Realitatea nu trebuie machiavelizată“, prin aceasta înţelegându-se că uneori... adeseori, coincidenţele sau un şir de întâmplări nu trebuiesc interpretate excesiv. De altfel, Grobei, el însuşi, nu comunică nimic în legătură cu acea „vizită“; cei de la Cluj aflară, probabil, din sursa doamnei Olga de acea „cvasianchetă“ şi asta, cu oarecare întârziere. Generalul îi scrise merceologului, făcându-i anumite reproşuri, scrisoare la care nu obţinu niciun răspuns: funcţionarul era probabil, ocupat până peste cap cu munca sa în cadrul cooperativei şi după-amiezile şi nopţile, cu hârtiile arhivei. Se afundase ca un sobol în tunelul hârtiilor lui Farca şi părea că nu-l mai interesează, realmente, nimic altceva. Se transferase definitiv la filiala cooperativei locale deşi ar fi putut râvni posturi mai mari, mai însemnate. Orice ambiţie socială părea că se stinsese – cel puţin, deocamdată! – În trupul descărnat al tânărului merceolog. Cum mai arăta, oare?! Cu excepţia lui Olga-tante şi a Petronelei, nu-l mai văzuse nimeni, de aproape jumătate de an. Iar la Cluj, viaţa îşi continua cursul, tot mai năvalnic, tot mai... irezistibil, tot mai... fatal, s-ar fi spus altădată, cu un secol în urmă.

E adevărat, cineva îl văzuse totuşi, cineva îl înitâlnise, cineva... hm, hm, cineva din vechile sale cunoştinţe, chiar mai mult decât atât. Într-un tren personal, care circula lent între Dej şi Satu Mare, pe înserat, într-un cupeu de clasa întâia prost luminat, merceologul dădu peste o formă feminină, se împiedică aproape de ea. Lumina electrică nu funcţiona din indolenţa conductorului de tren sau în acel compartiment se defectase instalaţia sau se arsese becul, scurt, Grobei se aşeză vizavi de cineva care părea o femeie. Pe aceeaşi banchetă cu forma feminină se mai aflau două fiinţe, un bărbat cu un copil, amândoi neobişnuit de tăcuţi. Apoi, cei doi coborâră la una din infinitele staţii anonime la care garnitura oprea tot la cinci, zece minute şi în locul lor, urcă o femeie grasă, probabil în vârstă, după mirosul ei. Abia atunci îşi dădu seama Grobei că persoana din faţa lui trebuia să fie o femeie tânără şi, *subito*, prin nu ştiu ce miraculos fenomen, ştiu: era ea, logodnica sa, Lelia-Haretina Crăiniceanu, fosta sa logodnică, uitata, sedusa şi abandonata. Primul lui impuls fu să râdă, pe înfundate şi... chiar râse. Să călătorească aproape o oră, unul în faţa altuia, fără să se recunoască, fără să se... intuiască, să se presimtă măcar. Iată ironia tristă şi sarcastică a vieţii. Şi-apoi, Grobei mai râse o dată, scurt şi icnit, şi ea îl privi uimită. (El simţi asta, pentru că era tot mai întuneric.) Tocmai de asta râse a doua oară: pentru că încă nu ghicise cine se afla în faţa ei. Şi el care, după ce se instalase, desfăcuse un pachet de hârtie albă în care avea salam, pâine albă, brânză topită „Timiş" şi ghiudem. Şi... ha, ha, asta-i culmea: îi oferise şi ei, necunoscutei ce plutea în umbra canapelei de vizavi şi ea făcuse un semn cu capul şi apoi, cu întreg trupul, pentru că el insistase cu hârtia albă întinsă (singura sursă de lumină a compartimentului) sau nu văzuse semnul ei de refuz cu capul. Tocmai de aceea îl refuzase „cu trupul" sau, mă rog, făcuse un gest mai categoric, mai total, aşa cum... ha, ha, o refuzase şi el „cu trupul" atunci, la început, în acel protoînceput al idilei sau logodnei lor de la Sinaia, când ea era hăituită galant şi admirată de tot corsoul de vilegiaturişti şi localnici, ea, cum afirmase unul dintre acei derbedei eleganţi şi cinici: regina seriei lor!

...Ah!... Da... era ea, Lelia, regina inimii lui, logodnica lui, mireasa lui scumpă, singura, căreia el, în toate scrisorile şi apoi, în fapt, pe sub platanii şi zidurile cetăţii din Alba, îi săruta, cu reculegere şi decentă pasiune mâinile, ambele mâini. Dumnezeule, ironia vieţii! Trecuse mai bine de un an... ce, un an? Un an şi jumătate, aproape doi ani, da, exact doi ani fără o lună de când el... hm, hm, o ştersese englezeşte, o tulise, se evaporase, o roise, se uşchise, se *îndepărtase*, se cărăbănise, lăsând-o pradă oprobriului oraşului, furiei şi dispreţului mulţimii, cea mai îngrozitoare pedeapsă pentru un om viu, pentru o femeie: stâlpul infamiei! Meritase ea oare toate astea?! Oh, desigur că nu... desigur că nu! Dar... se resemnase şi acesta era semnul superficialităţii ei, probabil, al farmecului, al... candorii ei, poate?! Al lipsei ei de caracter, al... vinovăţiei ei... nu?! Există oare vinovaţi fără vină?! Da... probabil că... da... dar secolul nostru nu foieşte oare de nevinovaţi care îşi asumă vina, de vreme ce o ispăşesc...?! Secolul nostru stă sub semnul lui Mitia Karamazov, ar spune un pedant, cel trimis în Siberia sau la Birkenau pentru o vină imaginară. Fermecătorul şi generosul, monstruosul Mitia Karamazov care-şi acceptă, îşi asumă şi îşi ispăşeşte vina, care îl transformă şi îl curăţa de foile de ceapă ale vulgarităţii sale inevitabile, ale candorii şi tembelismului său inevitabil, îl recreează, îl curăţă, cum ar fi zis „cei vechi", de păcatul originar. Noi, pierzându-ne religia, avem un fel nou de a ne boteza, de a ne curăţa de păcatul originar... zău! Să fi fost şi Lelia-Haretina unul, una dintre acestea...?! Greu de spus... greu de spus...

Dar ei, cei doi care se întâlniseră întâmplător, bineînţeles că nu discutaseră astfel de... lucruri, de pedanterii. Ei începură să vorbească liniştit în trapul vagonului, ea nici măcar nu făcu: – Ah, sau: – Oh, în infrasecunda când îl recunoscu. Rămase doar o clipă lungă paralizată pe canapeaua ei uzată, era dreptul ei de a fi o clipă uimită, consternată: – Va să zică el trăia, totuşi! Atunci... unde fusese?! Unde se afla... ce făcea... atât de important încât să... încât să nu... încât să...

Ah, nu-nu! Literatură! Ea nici... ei nici nu-i trecură astfel de lucruri prin gând... nici prin gând măcar... cum se spune: – Să nu-ţi treacă măcar prin gând să...! Şi ea, Lelia, se conformă, în

acea clipă de destin: ea nici nu gândi măcar (Din indolență? Din resemnare? Din superficialitate?) ceea ce... la ceea ce ar fi avut dreptul să gândească! Un reproş mut, un reproş gândit, măcar... nu?! Ei bine!... Nici atât. Vorbiră de una, de alta, evident cu oarecare, abia simțită crispare, încordare, pândă reciprocă. Rana lor era încă lângă ei, între ei, ca un câine, o pisică leneşă, arogantă, ca un canar cu penele țipătoare, ca un papagal bătrân. Rana lor ca un papagal bătrân, ce spuneți, frumoasă istorie!

Ea coborî undeva într-o stație măruntă de unde avea legătură mai departe. Şi Grobei coborî cu ea, o ajută să-şi care geamantanul ei mare (ce avea oare în el?!) şi „luară loc" în sala de aşteptare, pentru că bufetul, unde se bea în picioare, era plin de fum şi de oameni, de călători, milițieni, acari, femei în scurte vătuite, subofițeri, adolescenți, delincvenți, bătrâni între două vârste. Abia acum, în lumina vie, crudă, a becului din sala de aşteptare, Grobei o văzu bine: oh, era frumoasă, era încă frumoasă sau... era cu adevărat frumoasă! Acum, când îl pierduse, când el era pentru prima oară în fața ei (ce ciudat!) bărbat cu adevărat! El, care refuzase trupul ei superb, acolo, în abandonul acela studiat de la Sinaia (ca o răzbunare contra acelor bărbați care ar fi meritat s-o aibă!), el care-o avusese, atunci, la Blaj, în capitala Iluminismului românesc, în hotelul acela cu camere reci, atunci când între ei se deşira totul ca o mătase lâncedă, el care o părăsise apoi brusc fără motiv, tocmai când... tocmai când ea se ataşase total, când era numai a lui, când se pregătise trup şi suflet... nu numai cu sufletul, dar şi cu... trupul, iluminatul, unicul, să-i aparțină, atunci el... şi acum, pentru prima oară, în fața ei, cu adevărat bărbat! Cel care-o aruncase cel mai frumos, mai hotărât, mai curat dintre toți cei care-o aruncaseră! Şi în asta îl depăşise şi pe... Cârstea, răposatul Cârstea, care-o omorâse urât, cu stângăcie şi nebărbătească, murdară brutalitate! Da, el, Grobei fusese în ultima clipă mai bărbat decât celălalt, care păruse născut pentru a fi bărbat, mascul, rege, vice-rege, senior, feudal cu curtea lui cu tot, cu câinii, cravaşele, mirosul de cai scumpi, cu vasalii şi femeile lor, toantele, care croşetează fire de lână importată în jurul surogatului de Petruşca (– Franck-cafea, Franck-cafea!...), mare trăpaş, Bussy al

regatului de Alba, prim-gentilom al regelui Provinciei, *le Roi mordant, abstrus et nostalgique*, de Province, he, he! Da, iată-l în fața ei, stând incomod pe una din băncile acelea galbene, murdare, de lemn, cu picioare de fier, incomodat de un sac mare ce-i cădea mereu pe un șold, un sac cu pepeni sau cu știuleți de porumb, ceva vag. Apoi, iată-l agitându-se și aducându-i pe un carton o pereche de cârnăciori cu muștar, pe care ea îi refuză, și apoi îi acceptă râzând, erau delicioși, *vraiment*, și-apoi el fugi și mai aduse o bere. Lui, într-un țoi, un rom mic.

Ce făcea ea, unde era?! Oh, Dumnezeule, râse ea trist, neîndemânatec, trecându-și mâna prin păr, cu gestul ei vechi... era undeva, pe un șantier. La început într-un centru lângă Dej, la o fabrică de fosfați, apoi chiar în Dej, unde era de mai bine de un an. Oh, da, se acomodase, într-un anume sens chiar mai bine decât la Alba... zău, nu regretase, la început fusese cumva neplăcut, straniu, apoi se bucurase că scăpase din acel furnicar și cloacă ce era, ce devenise orașul ei natal. Care-o năpădise, după plecarea... lui, ca termitele, oarbe și lacome, cu ochii bombați, uriași, cu trupul lor de marțieni. Aici, cel puțin... aici își făcuse o nouă viață. Era respectată, admirată, avea prieteni, mă rog, un grup de prieteni, oameni foarte simpatici care o... respectau foarte mult... foarte mult. Lelia, aruncă meșa și Grobei, bătrânul torerro, simți undeva, la periferia instinctului său, o furnicătură, *un frémissement*, așa, ca cel al calului de curse care... oh, ceva vag, ceva cunoscut, ceva ce nu observă nimeni... nimeni afară de *ea*, de Lelia, care aplecă fața și-l privi cu oarecare atenție. Apoi, ea sporovăi mai departe... mai departe... aha, da, apropo, Bojin, porcul ăla care... de fapt nu era chiar așa de... el o ajutase la început și, ciudat, de când era o damă singură și fără apărare cu tot orașul acela scârbos bulucindu-se în spatele ei, o curiozitate din aia de ev mediu, când e cărat vreun hoț sau vrăjitoare spre eșafod sau rug... ei bine, Bojin, ai să râzi, se arătase mai cavaler decât ai fi putut să... după datele inițiale, după mutra sa de porc, după ochii săi de care atârnau bale de câte ori îi vedea și îi simțea trupul prin aerul obscur al biroului... sau așa ceva... ei bine, ha ha, el voia nu s-o posede, așa, ca o recompensă, ceva silit și plictisit, cum arunci cuiva un bacșiș. Nu-nu, el îi declară

că o respectă şi... şi... o respectă cu adevărat! O respectă şi azi, spre propria lui uimire, spre propria lui stupoare... şi-apoi, ea făcuse rapid cunoştinţa unor „domni bine", doi medici de la Cluj şi un profesor universitar şi Bojin fu fericit că ea îl introdusese în această *high-society*. Da...? Mai voia amănunte...?! Cât mai multe amănunte...?! Zău? De la fosta, răposata, abandonata sa soţie...?! Lelia râse spunând toate astea, fără răutate, fără umbră de reproş, cu atâta adevărată candoare încât Grobei, omul de fier, roşi... Atât de mare e forţa candorii, cea care îndoaie braţul în armură!... Braţul în armură!... Da, firesc, i se făcea curte, Dumnezeu o făcuse pentru asta, şi... dacă nu reuşise să devie o soţie vrednică, model, va fi o curtezană... în sensul francez, nu în cel vechi, roman... în curând va merge la Cluj, se va transfera la Clujul sau... Clujului, cum vreţi, şi va domni acolo, auzise el cumva de un anume domn... ia stai, ia stai... Boris... Sidorovici...? Nu... Grobei dădu negativ din cap, şi nu minţea: era atât de tulburat, încât nu făcu nicio legătură, aproape nicio legătură cu corespondentul său... – Ei bine, era un tip foarte bine, un doctor la modă, conferenţiar sau aşa ceva, pe care îl cunoscuse, e drept, o singură dată, la cafeneaua de lux „Pescăruşul" din Cluj, doar o jumătate de oră, dar care s-ar fi exprimat pozitiv faţă de dr. Frâncu, microbiologul, că ea, Lelia, e o figură interesantă, distinsă... Deci, dacă spusese ăsta, Sidorovici, care era un fel de *arbiter elegantiarum* şi un ins foarte cult... şi un ins foarte cult (Lelia îşi înghiţi saliva), atunci... Dr. Frâncu se va ocupa de transferul ei, undeva la biblioteca municipală sau la secretariatul filialei Academiei, nici n-o interesa... „ei" voiau s-o aducă acolo, ei voiau ca ea să troneze în Clujul habsburgic şi ea se lăsa dusă... se va lăsa dusă... mereu cu trei, patru inşi distinşi în jur... nu mai puţin de doi, nu mai mult de cinci! spuse ea cu humor, aceasta e învăţătura de minte a vieţii. Dacă n-a putut mânca pâine, va mânca cozonac! Curtezană, aşa, ca franţuzoaicele din secolul şaptesprezece, care ajungeau, unele, metrese ale regilor Franţei, care dădeau supeuri, tronau în loji princiare la operă (la Cluj era o operă, nu?!), se plimbau în atelaje orbitor de scumpe pe Champs-Elysées, la Palais-Royal, în BoisdeBoulogne, la Longchamps, primeau în saloanele lor actori, prinţi, financiari, scriitori, jurnalişti

la *Journal des Débats* sau de la *Revue des Deux-Mondes*, ha, ha, nu-i aşa...?! Ah, ce viaţă duceau aceste curtezane, ea va fi una dintre ele, destinul o formase pentru asta, acum îşi cunoştea preţul! Suferinţa o adusese aici, nu regreta nimic, absolut nimic, ***non*, *rien** *de rien... rien de rien!...* Va fi o curtezană, ha, ha!

Furia şi mândria răzbăteau în frazele ei, în zâmbetele, crispările scurte ale buzelor ei subţiri, carmine, în fulgerele ochilor ei întunecaţi, o furie rece, elegantă, totală, care, într-adevăr, îi mărea... preţul! – El... cum se simţea acolo... la Olga-tante...?! Bineînţeles că ştia totul despre el, fusese tentată în câteva rânduri să vină să-l vadă, familia, unii prieteni o îndemnaseră s-o facă, dar... (şi ea îşi aruncă meşa neagră ca pe vremuri, absolut ca pe vremuri!) mândria ei, restul ei de mândrie o împiedicase! Şi... e foarte bine că... nu-i aşa...?! Grobei dădu din cap emoţionat. Era bine! gândi el cu amărăciune, era foarte bine!... Era nemaipomenit de bine... cadavrele lor o arătau! Ce frumoase trupuri, inanimate, sufletele lor! Îi venea să se arunce jos, la picioarele ei, să-i sărute fluierul piciorului, acolo, în mijlocul sălii murdare de aşteptare, printre saci, oameni necăjiţi care dormeau, mâncau, scuipau, se pipăiau. Chipul lui prinse o expresie antipatică, dură şi ea întoarse capul, apoi îşi privi ceasul brăţară. – Peste cât timp avea legătura?... Mama ei era grav bolnavă... Cine? Doamna Vanina?!.., – Da... ea însă nu ştia nimic: cancer gastric. – El... ştia...?! Cine... bătrânul... tatăl ei?! – Da, spuse cu o suspectă însufleţire Grobei, Ştefi-bàcsi, Eumeus, confesorul lui Telemac, patronul lui Hanibal...?! Ea râse, fără să înţeleagă prea bine: când femeile nu înţeleg prea bine, surâd. Acesta e darul lor. Şi merceologul îl primi, făcând aproape o reverenţă: înlăuntru. – Oh, nu ştiu, replică ea evaziv, tatăl ei devenea tot mai copilăros, mai... egoist! Nu se mai înţelegea cu el ca înainte, n-o mai înconjura cu căldura şi bunătatea inimii sale! El, care o răsfăţase atâta, când era mică şi mai târziu, acum o ironiza, dispărea ceasuri întregi de acasă... apropo, Grobei ştia că el fusese în Franţa...?! Acolo, la prietenul lui, în Aix-en-Provence...?!

– Formidabil! Grobei dădu din palme cu o bucurie absolut exagerată şi ea îl privi ironic! – Formidabil, se bucura foarte mult... va să zică, totuşi, până la urmă, bătrânul se aventurase până în

sudul Franței. Și-a adus luneta? – Evident! răspunse Lelia, și-și deschise poșeta de unde-și scoase portfardul. Cele câteva minute cât timp ea își contempla cu atenție fața în oglinjoară și se pudra, el o privi: – Da-da, lumea merge înainte. Numai el însuși rămăsese pe loc. Ca o piatră pe care o aruncase cineva acolo, la Vatra Dornei, în căsuța albă de pe strada... cu ceaiul pe care i-l aducea la ora patru Olga, cu vizita lunară a Petronelei, cu hârtiile, ciornele, scrisorile, fotografiile, colecțiile de ziare, biblioteca... numai scrisorile erau vreo zece mii, clasate nici pe jumătate. Câtă lume îi scrisese Lui, unui ratat! Câtă lume se învârtise în jurul Lui! Și el, măruntul șoarece pe lângă care trecuse, șlefuindu-l o clipă, raza aceea de lună intensă ce se numise Lelia, care îi oferise trupul ei în ciuda atâtor rivali, a atâtor câini care o amușinaseră, care o fugăriseră, a atâtor trăpași celebri care puteau s-o aibă, a atâtor gentilomi din cele mai ilustre familii ale Franței!...

Grobei se ridică și declară că merge să-și mai aducă un rom. – Ciudat, de când bea el?! Oh, dar asta era într-adevăr... îi dădea așa, un fel de umor, de... umanitate! Zău... – Nu mai voia și ea, o... bere...?! – Nu-nu, răspunse ea hotărâtă, de altfel, în douăzeci de minute îi venea trenul, poate era timpul să iasă pe peron! El se ridică, duse sticla ei goală de bere înapoi la bufet, luă garanția și mai ceru un rom mic, „Jamaica". O marcă exotică. El se înnebunea după exotic, încă din primele clase de liceu. Deocamdată trebuia să se mulțumească doar cu surogatul exoticului. Oh, nu, Lelia fusese un surogat...?! Desigur că nu, ea fusese chiar efigia exoticului, emblema lui cea mai vie, dar el... dar el... el nu fusese în stare decât de... acest rom „Jamaica". – Încă un rom mic, vă rog, la domnu... Excelent. Se întoarse, se opri pe peron în umbra unui stâlp metalic și-l dădu pe gât. Apoi aruncă paharul, pentru care nu-i ceruse nimeni niciun fel de garanție. Când se reîntoarse în sala de așteptare ea, era în picioare lângă geamantanul ei și-l aștepta. Cu o expresie ciudat de schimbată. O ajută să iasă pe peron, ieși el însuși pe peron.

Pe măsură ce merceologul devenea mai febril, ea se-închidea în sine, prindea tot mai multă distanță, aferare, glacialitate. Apoi, el îi propuse s-o însoțească cu trenul până la Alba sau la... Satu-Mare...

unde dracu mergea...?.! – Foarte drăguţ din partea lui, dar... ce rost avea...?! – Da... într-adevăr!... El o privi cu gura căscată: – Ce rost ar fi avut...?! Totuşi, el insistă să o conducă, avea el, aşa, chef şi dacăă.. – Nu-nu! respinse ea cu hotărâre, cu o anume gravitate (aşa va face probabil la Cluj, la Operă, pe Champs-Elysées, sau la Deauville, Trouville, înconjurată de...), ea îi mulţumea... ăăă, din suflet, dar nu putea fi...

Grobei râse mulţumit: îi făcuse o propunere atât de romantică şi ea îl refuzase. Alergă la ghişeu, şi când se întoarse, ochii îi sclipeau atât de tare încât ea fu convinsă că mai dăduse pe gât un păhărel cu lichidul acela exotic; după care aruncase paharul, cu satisfacţia celui care distruge. Dar nu, eroare: îşi cumpărase pur şi simplu un bilet pentru Satu Mare şi avea s-o conducă, indiferent dacă... Lelia râse ca o mare doamnă. După primul moment de surpriză, o amuză copilăria aceasta al lui! Doamne, ce copil mare mai era! Dar între ei doi totul se... terminase, se... totul se nimicise, trupurile lor, de-acum doi ani vagabondau undeva prin lume, prin cosmosul infinit şi întunecat, printre stelele duşmănoase... nu? Cine mai putea readuce morţii, cine putea să...

– Oh, nicio problemă, *no problem*, el o va întovărăşi doar aşa, din galanterie! Ei bine, acum Lelia râse cu adevărat: măruntul funcţionar Ucecom de pe la Caransebeş sau Vatra Dornei, făcând galanterii, aşa, unei necunoscute, în măruntul nod de cale ferată Teiuş, unde...

Cineva veni şi îi anunţă că trenul are întârziere. Se întoarseră în sala de aşteptare, locurile lor erau ocupate. Se rezemară de peretele din fund, în picioare, cu geamantanele ca nişte câini, veghindu-i. Era seară, se înserase, era trecut de opt, opt şi treizeci şi cinci. Grobei mai avusese alături de eterna lui logodnică o senzaţie asemănătoare: o pereche ce se plictiseşte uşor după decenii de coabitare, odihnindu-se în tiparul a zeci de reflexe comune care le modificaseră până la urmă chiar şi soma, trăsăturile fizice, apropiindu-le. Sau ca o pereche ce se despărţise cu ani în urmă, după o căsnicie îndelungată, şi acum ea îi încheia fularul la gât şi îl întreba blând, şoptit, dacă nu uitase să-şi ia pilulele, carbociful, pangastrinul, dacă încuiase uşa de la coridor, dacă avea nevoie

dimineață de o cămașă albă sau colorată. Sau ceva asemănător. Unde mai trăise el... sau ea, ceva identic?! Rutina unei pasiuni, fară pasiunea însăși, înțelepciunea unei experiențe, fără experiența însăși, suverană, tandrețea unei vechi iubiri ca o ramă ce înconjoară o pânză albă...?! La capătul unui lung drum, neparcurs împreună, se priveau cu atenție, cu un fel de compătimire, ca acei soți sau prieteni care trebuiseră să se suporte unul pe altul în numele sau sub pretextul unei pasiuni ce nu era a lor... cu un fel de nedumerire...?! Aveau tot dreptul la aceasta, aveau tot dreptul și se foloseau cu timiditate de dreptul lor.

Grobei ieși, apoi se descurcă și veni după ea; vorbise cu un impiegat de mișcare ce le descuie sala de așteptare de clasa întâi. Lumina era însă defectă sau lipsea becul (exact ca în compartimentul în care bâjbâiseră și se împiedicaseră apoi unul de altul, încât merceologul icnise de râs de această farsă a destinului lor privat) și cei doi se așezară cuminți pe bănci. Trenul avea, deocamdată, patruzeci de minute întârziere. Impiegatul le promise că nu-i va deranja nimeni, dar în curând se strecurară înăuntru câteva umbre, trei sau patru, ca într-o anticameră a infernului. Ea ațipi câteva minute, după ce se așezară pe fotoliile comode, în căldura puțin excesivă a sălii. El aprinse o țigară, apoi încă una. Apoi, adormi el însuși și, când se trezi, nu după mult timp, se pomeni luând-o de mână. Ea era deja trează.

4

– Unde călătorim? șopti ea.

– Nu știu... să ne uităm pe bilet...

– Nu te mișca... nu te mișca, susură ea, mai sunt oameni aici. Uite, ușa a rămas deschisă... ușa a...

El nu se mișcă, însă, s-o închidă. Vântul o trânti, apoi tot vântul, sau o rudă de-a sa, o deschise încet, scârțâind.

– Albastru!... spuse ea, nu ți se pare...

– Ce anume...?

– Seara asta, după... amiaza... avea un ton albastru... chiar albăstrui spre vânăt...? Nu...?

El râse încet, rupt, mânzeşte. Erau lipiți amândoi pe o canapea cu arcurile aşa-şi-aşa. Staţia cefere cânta, mormăia, clingăia, suna, tresărea, mârâia, ațipea în scurte intervale, ofta... da, ofta. Era un peron cosmic, cu un cer care se mărea fulgerător, abisal, peste cele câteva linii ferate, opt sau zece, care sclipeau cu familiaritate.

Ea râse, ca o mătuşică, şi el o întrebă, înfrigurat, de ce râde,

– Nu mai bei? îl întrebă Lelia-cea-neagră. – Albastru! spuse ea. Grobei ieşi şi-şi aduse o sută de rom. Din care trase şi ea o duşcă. Se provincializase şi ea, brusc, ea, viitoarea mare doamnă, mondenă, curtezană a Clujului. Pe care o aştepta, printre alții, şi Boris Sidorovici, cel plictisit şi cult, răsfăţatul saloanelor. Grobei îşi aminti de el. De anumiţi inşi ne amintim, de alții, nu. De unii ne amintim mereu, pe alții îi uităm mereu. Ce să-i faci! Şi oftăm. Odată cu gara, ce ofta la intervale mari. O sonerie ţârâia ca un aparat telefonic în derivaţie. Când poţi ridica receptorul să auzi ce se vorbeşte dincolo, dar n-o faci din discreție. Aşa ți s-a spus la şase ani şi o faci la patruzeci, treizeci şi doi, cincizeci şi unu. Din prejudecată. Prejudecata e atât de tiranică, încât dispare curiozitatea. Unde, ce se vorbea... unde şi... cine...?! Grobei ridică buimăcit gâtul, capul, îşi mişcă gâtul şi... Lelia mai trase o duşcă mică din băutura lui scârboasă şi exotică. Doi pensionari ai iubirii, doi rentieri, doi naufragiaţi veseli, aventuroşi, doi inşi solemni şi buimăciţi. Demni de toată stima pe întunericul acela. Clarobscur, albăstrui. Apropo: era într-adevăr o nuanță de albastru în aer, în seara aceea, pe jumătate a lor. Albăstrui spre vânăt... „ochi vineţi", cum spunea Eminescu. Sau albastru incandescent, până la alb.

– Mi-e... puţin milă de tine... şopoti Lelia, frumoasa. Merceologul dădu din cap.

– Şi... ţie ţi-este milă de... tine...? întrebă ea, şi chicoti încet.

El făcu „nu" din cap, nu prea vehement. Aplecă însă capul, de parcă ar fi vrut să-şi privească pantofii în întunericul acela albăstrui. Afară, telefonul acela în derivaţie suna din nou, întrerupt, nesigur, schelălăind. De parcă cineva ar fi încercat un număr.

– După ce-ai plecat... după ce ai fugit... acum doi ani, spuse ea, egal, alb, de parcă întunericul i-ar fi egalizat vocea, toată lumea în oraş a avut un intens, brutal val de simpatie faţă de tine şi... evident, de furie contra mea. De asta am şi fugit, săracul Bojin m-a ajutat. Dar am avut noroc că am plecat, că m-am putut rupe. Rămâneam o provincială.

– Eu am rămas un provincial, glumi el, cu o măruntă amărăciune. Ea făcu „da“ din cap. Apoi încă o data „da“.– Mai mult decât un provincial, susură ea, un... fanatic. Eu cred că tu eşti puţin... sonat, puţin nebun. Iartă-mă, te rog.

– De ce... făcu el, şi îi sărută mâna.

– Am avut noroc, spuse ea, din nou.

– Da... cred că... da, ai avut noroc.

– Nu, nu, replică ea, şi i se auzi glasul, amândoi... împreună am avut noroc. Un singur lucru însă... m-a bucurat: faptul că am venit atunci la Blaj, după tine, şi m-am dăruit ţie. Abia mai târziu, hăt-în-urmă, am realizat de câte ori m-am oferit ţie şi tu... nu ştiu cum să spun... ştii că Cârstea s-a însurat şi a divorţat. Au amândoi un copil, o fetiţă, pe care a câştigat-o el la divorţ, prima oară în viaţa lui că a fost abil. Prinţul. Trăpaşul.

– Mare trăpaş, glumi el.

– Mai eşti... supărat pe mine? întrebă ea, cu vocea nesigură, şi zâmbi imediat, de parcă cineva ar fi putut s-o vadă. Dar nu sunt zâmbete pe care le ignorăm noi înşine...?! Parcă am scris, parcă am mai scris o dată aşa ceva...

– De ce... îşi strânse el umerii înguşti, pe care stătea lumea. Sunt... mândru că ai fost logodnica mea... zău! După Vicki, mărunta croitoreasă de la Caransebeş, tu... ai fost un salt colosal în viaţa mea.

– În viaţa ta!... râse ea.

– În viaţa mea! râse el, puţin lătrător. Nu cel mai bun râs al său.

– Ce-ai să... faci de-acum înainte... Traian-Liviu? Ce-ai să faci din tine... cu viaţa ta...?!

El râse din nou, puţin zgribulit. Râse şi ea din nou, din politeţe.

– Aş fi vrut totdeauna s-o cunosc pe... aia, cum o cheamă... Puşi Zăgănescu... nu?!

– Ah, Puşi! făcu Lelia destinsă.

– Era rivala ta.

– Sau cuplul meu.

– Evident. A fost tare, atât timp cât... a luptat. Acum s-a muiat, s-a... fleşcăit, s-a fâsâit. Suntem din nou prietene. Ea îmi scrie, mă caută. Îmi scrie des, spune că mă respectă, că mă... iubeşte. S-a îngrăşat şi apoi a slăbit brusc. Sarcina a dezechilibrat-o. Tu ai stârnit toată furtuna asta.

– Nu-nu, mormăi el, eu nu am depăşit o... am stat în locul meu, nu am îndrăznit niciodată să... n-am depăşit niciodată o...

Lelia îşi aplecă capul pe pieptul lui de parcă ar fi vrut să prindă bâzâitul motoraşului aceluia care îi dicta frazele; unele dintre ele.

– Nu crezi...?! întrebă el, încet.

– Evident că... nu! Eu... refuz să te înţeleg. Oricum e mai bine decât atunci când mi se părea că te înţeleg. Ştii că... îmi faci puţină frică. Zău! Ceva din tine... o anume inconştienţă! Pe lângă tine, Cârstea, magnificul, e uneori... cum să spun... eu însămi mă simt uneori trivială, în comparaţie cu tine. Alteori, dimpotrivă: mă simt ca o regină, zău!

– Dar... eşti o regină! insistă el. Ea râse, apoi spuse:

– Când eram mică îmi plăcea să caut în revistele vechi, ştii, tăticu are colecţii întregi cu reviste nemţeşti şi italieneşti de dinainte de primul război... îmi plăcea să caut fotografii cu familii regale. Romanovii, familia regelui din Neapole, din Piemont... sau aşa ceva, danezi, olandezi, Maximilian al Mexicului cu familia, regele Serbiei cu familia-i numeroasă... toţi aveau o familie numeroasă... mă întrebam uneori, ha-ha, din ce trăiesc... dacă ajustează, pentru copilaşii mai mici, pantalonii de la cei mari... ha-ha, un gând tipic de mic-burgheză, nu?

– Evident, spuse el cu înţelegere. Erau frumoase fotografiile alea, şi mie îmi plăceau. Într-adevăr era neplăcut. Au trebuit mai toţi să fugă, să trăiască în exil. În secolul nostru, regii şi scriitorii au trăit în exil. Marii scriitori, evident. Pentru regi şi familiile lor era, evident, o nobleţe în plus. Cei care n-au avut norocul să fie martiri, să fie împuşcaţi. Ca arhiducele austriac împuşcat la Sarajevo, ca Maximilian al Mexicului, ca Romanovii. Şi încă câţiva.

Nu i-am compătimit niciodată, nu ştiu de ce. Prinţul de Monaco... de exemplu.

– Ce-i cu el...? întrebă ea.

– Nimic... dădu din umeri Grobei. Afară, pe peron, telefonul ţârâia stins. Spre nu ştiu ce planetă.

– Ţi-e milă de... noi doi...?! şopti el, de parcă n-ar fi vrut să audă nici ea, deşi pe ea o întreba, era evident.

Ea ridică fruntea şi încercă să-l vadă. Apoi făcu nesigur „nu" din cap. Nehotărâtă.

– Deloc! spuse ea cu fermitate. – În orice caz nu... de tine! Şi râse. Un râs liniştitor.

– Te contrazici! spuse Grobei.

Ea râse din nou, ironică, puţin batjocoritoare. El bău ce mai era pe fundul paharului. – Câteva secole n-am să mai beau nimic! gândi el abătut, cu un gust ciudat al aventurii.

– Parcă suntem două bile... spuse ea, pe o masă ale cărei picioare se clatină... ha, ha!

– Totdeauna m-au enervat la restaurant mesele şchioape, care se clatină!

– Eşti tipul care poartă în buzunar hârtie groasă sau dopuri de bere ca să fixezi mesele şchioape! râse ea. – Sau dopuri de plută, pentru chelnerii distraţi, pentru sticlele de apă minerală, sau... mărunţiş pregătit cu grijă pentru tramvai, ha, ha!

– Şi pentru cerşetori! adăugă el, bine dispus. – Sunt un tip meschin, nu?! adăugă el bine dispus, realmente bine dispus.

– Aiurea! spuse ea, râzând încă. – Ar fi simplu dacă ar fi aşa! Bineînţeles că eşti meschin! Ce-ai de gând să faci... de acum înainte... ştii...?!

El dădu din umeri. Voia să se eschiveze, n-avea chef de astfel de întrebări, n-avea chef de el însuşi, acum. Ar fi vrut să stea acolo, în întunericul albastru, cocoşat, lângă ea, priveghind-o. Cu o anume solemnitate crispată, cu o anume, decisă durere, de parcă în cadavrul ei s-ar fi ascuns şi al său. – În definitiv, gândi el încrâncenat, şi eu o privesc... printr-un cadavru... nu?! Dintr-un... cadavru... şi-şi strânse maxilarele fară să se audă. Buzele. Fără să se audă. Buzele sale nu faceau zgomot. O clipă simţi tentaţia să-i fie

milă de el însuşi, apoi întoarse spatele acestei tentaţii, decis. Mai era încă bărbat. O clipă stomacul său se gândi să ofteze, să geamă şi el îi interzise.

– Vrei să te muţi la Vatra Dornei...?! El făcu „da“ din cap, gânditor. Se gândea la întrebarea ei.

– Când o să fiu măritată am să vin să te văd. Să te vizitez... vrei?!

El acceptă. îi era dator. Atrăsese, abil, furia mulţimii contra ei. Deşi ea nu părea decât pe jumătate conştientă de asta.

– Te iubesc... spuse el înăbuşit şi ea plecă capul.

– Ştiu, spuse ea. M-ai iubit întotdeauna. Eu te-am iubit numai după ce-ai plecat. Când am început să te urăsc. Furia mea a fost iubirea mea. Nu ştiu cum. Şi acum te iubesc! şi ea dădu din umeri. Ca un cadavru.

El se apleca şi mai mult, instinctiv, de parcă piatra aceea colosală pe care o purta pe umeri ar fi devenit reală. De parcă ar fi încercat să se ghemuiască sub ea, să se aranjeze cât de cât sub ea, să se acomodeze cât de cât, să se chircească, să supravieţuiască cât de cât sub ea. O iubea, o iubea îngrozitor. Trupul ei, meşa ei neagră, orgolioasă, suferinţa ei de femeie tembelă, trupul ei de fus, de rasă, trupul ei de animal hăituit, el, cel mai expert, cel mai flegmatic vânător. Inconştienţa ei ca o melodie, ca un geamăt. Îi era şi frică să o privească şi îşi ascunse capul între umeri; femeile, copiii, bătrânii care sângerează, şchioapătă, plâng cu ochii seci, cad, se ridică, cad... se ridică, cad, iar cad şi-apoi simt teribila tentaţie de a înainta târâş, pe coate, pe umeri, trăgându-se cu tâmplele, cu fruntea, zâmbind cu buzele mânjite de noroi, zâmbind în noroi, ca să nu se observe, cu clăbucii durerii pe buze, fâstâciţi că suferă, intimidaţi de propria lor durere, speriaţi, enervaţi de solemnitatea involuntară a durerii lor, pe care o bâjbâie, pe care o mormăie încurcaţi, jenaţi, intimidaţi. În absenţa stăpânilor, a bărbaţilor cruzi şi indiferenţi care îi mână. În nu ştiu ce abatoare de sticlă, nevăzute, abstracte. În care uneori, în îngrămădeală, sunt târâţi şi ei, ha! Cu un prosop în mână, cu un săpun ieftin, cu şireturile desfăcute la vechii bocanci purtaţi în plină vară, cu gâtul sufocat de frică, înghiţind ca să zâmbească. Lungul cortegiu care se pierdea

în zare, care şerpuia în zare până după munţi şi lacuri, până după calea ferată, până după ocean. Lungul şir al celor care aşteptau, răbdători, resemnaţi, să fie ucişi, sufocaţi încet, căzând peste propriile lor excremente. Umanitatea răbdătoare care stă la coadă cu un prosop pe mână, pe braţ, morfolind cu degetele o bucată de săpun de rufe cu care va trebui uns trupul slăbănog, descărnat, fericiţi, intimidaţi de suferinţă, de chinurile morţii. Moartea, moartea, peste tot în jurul nostru e moartea. Trăiască moartea! Lui Grobei îi venea să urle, să scandeze, ca la mitinguri. Încă un pas, încă doi paşi până la moarte, apoi încă un pas, o jumătate, un sfert de pas, apoi ea, surprinzătoarea, face un pas sufocat şi apare speranţa jegoasă, abjectă! Apoi încă un pas, ea stă pe loc şi atunci... tu faci un pas, şovăitor, înapoi. Poate că... ea stă pe loc, zâmbeşte, cu un farmec dureros, plăcut, apetisant. Un pas lateral şi... face şi ea un pas lateral. Menuet. Cadrilul cu prosopul. Dansul secolului douăzeci. Omenirea care stă la coadă a mai inventat ceva. E secolul tehnicii, nu...?! Al invenţiilor, al progresului... al progresului... Progres, progres, progres! Din progres în progres spre o perfecţionare din ce în ce mai mare! Perfecţionalizare, spre umanizarea perfecţionalizării progresului uman de pretutindeni, pentru idealurile cele mai sfinte ale omului, mai mult oţel, mai mult cărbune laminat, mai mult zahăr cubic, mai mult acid sulfuric, utilul şi plăcutul în slujba popoarelor, *panem et circenses* şi puţin magiun de agrişe, mai multe creşe, mai multe tramvaie silenţioase pe patru osii, mai mulţi cai-putere, mai multe hidrocentrale în creierii munţilor, mai mulţi copii-minune, mai mulţi pensionari, mai multe salarii pe lună, mai multe etichete colorate, mai mulţi vilegiaturişti, mai mulţi rataţi, mai mulţi comandanţi de oşti, mai multe tancuri eliberatoare, mai mult zahăr în sânge, mai mult sânge în urină, mai multă urină pentru ogoarele oamenilor muncii, fosfaţi, hiperfosfaţi, hipyfosfaţi, hipofostaţi, mai multe comitete de stradă, mai multe comitete de bloc, mai multe apeluri pentru pace, mai mulţi comprimaţi, mai multe televizoare, trăiască televizorul în culori, televizorul viitorului! Mai multe antene de radio, mai multe goniometre, mai mulţi cilindri, mai multe paraleli... leli... pipede, pentru un procent şi mai mare de

tuberculoşi vindecaţi, duşi la bun sfârşit, pentru scuturarea jugului popoarelor!

Se mai anunţă o întârziere de treizeci şi cinci de minute a garniturii, după care ambii foşti logodnici se urcară în tren şi porniră spre Satu Mare... parcă... da-da, cu precizie, spre Satu Mare. El, Grobei, o însoţea, primise această permisiune şi era fericit că o primise, i se dădea voie, era îngăduit, Lelia, victima, îi permisese, îl îngăduia, surâzând. Călăul şi victima, ar fi spus cineva mai superficial. Dar nu, hotărât că nu; ea era victima mulţimii (dacă, în general, ar fi avut talent pentru asta, pentru a fi victimă, vocaţia aceasta). Iar el... el era cu mult prea distrat, prea apatic ca să... ca să fie un bun călău. Există oare buni călăi...?! Probabil... probabil!

5

...Astfel „domnea“ singuratic, neştiut, timidul, lipsitul de autoritate însoţitor al nărăvaşei Lelii, acolo, în nord, pe o străduţă periferică, în casa albă retrasă, cu geamuri lungi, dreptunghiulare. Putea părea, după naivitatea înfăţişării ei, o casă conspirativă. Evident, nu era, în 1957-1958 în România nu exista aşa ceva. Indiferent din ce motive, nu exista o asemenea casă, nici la Vatra Dornei, nici la Cluj, nici la Bucureşti, nici în altă parte. Chiar dacă ar fi existat, noi n-am fi descris-o. Nu ne-ar fi interesat, ar fi fost un simbol al unui secol depăşit. De altfel, Traian-Liviu Grobei nu avea nimic dintr-un revoluţionar de profesie. Mi se va obiecta că întotdeauna adevăraţii revoluţionari, cei care rareori au schimbat în mod violent faţa lumii, nu păreau a fi „revoluţionari de profesie“. Posibil. El însă, aşa cum îl cunoaştem şi cum l-am întovărăşit cu atenţie şi ironic de-a lungul a sute de pagini, el, bunul nostru amic de la Ucecom–Caransebeş şi filiale, el nu era, nu este sau, oricum, scapă perspicacităţii noastre, care, recunoaştem, este medie. Aşa cum trebuie pentru buna obiectivitate burgheză. Era el un burghez?! Poate. Un mic-burghez?!... Nuuu... desigur că nu... O spunem cu oarecare şovăială, dar şi cu oarecare certitudine. Sau era un

mic-burghez care îşi găsise o manie. Ca şi Ştefi-bàcsi-Crăiniceanu, fostul său viitor socru. O manie, un mit mărunt, ca şi Puşi Zăgănescu-Cârstea, cea care avea revelaţii duminică seara, când nu „primea", şi a cărei faţă strălucea de har a doua zi, la serviciu, în laboratorul ei de biologie aplicată. Biata Puşi Zăgănescu. Al cărei mit născând, de buzunar, se înecase într-un mariaj falimentar. Oricum, un mariaj. Ţineţi minte cum spusese Lelia, divina Lelie: – Se îngrăşase, apoi slăbise brusc! Şi rămăsese de pe urma inginerului silvic cu un copil pe care acesta, cinicul, îl câştigase la proces. Copiii se câştigă şi se pierd, nu e nimic surprinzător în aceasta. Dar Puşi, atinsă de aripa oarbă a destinului, atunci când lupta cu ridicolul şi absurdul, intuise oare, o clipă, ce har pogorâse, se sforţa, se chinuia să coboare în trupul ei de serie?! Ea, care prinsese gustul puterii, al sanctificării?! Ah, ce rău îmi pare după povestea ei neterminată, ce carte legendară aş fi scris... Familia ei, clanul ei, rudele ei din localitate şi din alte oraşe care se înmulţeau înfricoşător, propria ei persoană, epidermă, ce se sanctifica de la o zi la alta, acolo, în fundul provinciei, în orăşelul insignifiant, ca o altă Bernadetta al nu ştiu cărui cult... Oh, minunile urmau să vie, erau poate pe drum, în faţa porţilor oraşului, în praful cotidian, ca acei îngeri călători care îi vizitează pe Avraam şi pe Iacob şi pe Loth. Oh, de câte ori ratează lamentabil natura, cea pripită şi naivă şi încăpăţânată, înainte de a... înainte de a... câte miliarde de seminţe nu plutesc într-o secundă în aer pentru o plantă, pentru un copac subţire, anemic, tremurător, în jurul căruia vor face roată, un minut, un cerc de copii distraţi. Nevăzându-l, pentru că au în minte imaginea lui grafică dintr-o carte de lectură. Care li se pare cu mult mai verosimilă, mai de încredere. Iată un vot de blam dat naturii, şi ea se reîntoarce ruşinată, descurajată, umilită.

Oh, şi Vanina, buna Vanina, cu fesele ei mari, respectabile, era pe moarte. Iar Ştefi-bàcsi se ruina văzând cu ochii, îşi ruina prestigiul adică, privind prin luneta sa nu ştiu ce dracu'. Luneta sa din sudul Franţei. Trăiască sudul Franţei! Dacă n-am putut-o urmări pe Puşi şi clanul ei care se risipeşte, ne-ar fi plăcut să fi privit măcar, împreună cu Ştefi-bàcsi, prin luneta lui. Sau să-l urmărim în curtea sa economică, printre bălţile de urină şi fâlfâitul

golumbilor, schimbând delicații cuzineți ai lui Hanibal sau scriind, traducând scrisori pentru celebritățile de pe nu știu ce continent, pentru albumul său de autografe. Urmărind ironia care pătrundea la suprafața pielii sale de pachiderm al provinciei, ca un vulcan ce erupe, unul din vulcanii aceia burgheji pe care se fac ascensiuni, ca Vezuviul, și care se tulbură. Era o materie mult mai „interesantă" acest Ștefi-bàcsi. Îl vom mai reîntâlni oare... undeva...?! Puțin probabil.

În schimb trebuie să ne întoarcem la acest plicticos de Vatra Dornei, în jurul măruntului funcționar, al merceologului pe care l-am întâlnit cu tranzistorul său la piept, legat de un șiret, pendulând pe centrul Sinăii, trecând de pe programul I sau II, de la „Sfatul apicultorului" la „Maladiile infecțioase ale sistemului... solar", de la „Clarinetiști celebri" la „Criza capitalismului monopolist și uneltirile sale mârșave contemporane". Ah, ce plictiseală! – *Sale métier!* cum ar fi spus diavolul, odată, cică. Chiar și Clujul ar fi fost cu mult mai interesant, snobul și ironicul dr. Boris Sidorovici, canonicul pedant Deliman și corespondența sa, cercul doamnei Mathias, nepotul ei care-și târâia piciorul, campionul de înot și anarhistul Korcimarov, „bătrânii" detronați, fostul general și amicul său Mahalek, răutăciosul Andrei M., ce iubea o bibliotecă...

O lume, o lume care debordează, care bolborosește nu din vina noastră, sau nu numai din vina noastră! O lume fioroasă pe care am atins-o din nebăgare de seamă și care ne astupă, se revarsă, ne depășește, o lume pe care n-o mai putem ține în frâu, o lume care ne ia cu ea așa cum pătrunde apa, noaptea, într-o clădire, furișându-se umilă pe lângă pereții bănuitori, mișcând mobilele, ca în vis, spărgând geamurile, înecând copiii în leagăn și animalele lucide, profetice, surpând bisericile, aplecând turnurile. Râdem și privim cu spaimă, ne agățăm de nu știu ce margine, de nu știu ce fior inconștient. Avem o clipă tentația de a fugi, gustul lașității salvatoare ne umblă prin gură. Apoi, în sprijinul ei, apar un milion de argumente de bun simț. Să fugim, să fugim acum, acum, să ne strecurăm cât se poate de onorabil, să fugim părând că mergem calm, respectabil, s-o *întindem* spre ușă. Să-l lăsăm singur pe

individul acela... pe dobitocul acela fără umor, fără geniu... fără geniu, care s-a aservit unei pasiuni confuze. Să fugim la timp... la timp, până ce pasiunea lui, prin absurd, nu se umflă, nu se măreşte catastrofic, până când nu începe, până când nu va începe să mănânce timp în loc să fie... înghițită, firimitură de firimitură, de timp. Obiectele sunt mâncate de timp, flegmatic şi calm, aşa cum îşi mişcă bivolul maxilarele lui late, acționate de pistoane regulate. Dar apare vreodată un obiect mărunt, disparat, dizgraţios (deşi nu prea dizgraţios!), un obiect total mediocru, antipatic sau simpatic, cum poate fi un obiect mediocru, care cu o încăpăţânare absolut deplasată, de prost gust, nu se lasă mestecat, înfulecat, încet de fălcile late ale bivolilor. De care bivolii fug ca de o materie stelară, necunoscută, o materie elastică şi lunecoasă, un fel de cartilagiu din fibre sintetice, un fel de gumă cosmică. Ce se întinde, se lăţeşte, se îndoaie (nu cine ştie ce), dar nu vrea să dispară. Deşi nu serveşte la nimic. Şi istoria o aruncă într-o margine, o uită undeva, la marginea unui şanţ domestic, a unui câmp de gunoaie menajere, în fundul unei curţi economice, printre doage de butoaie, rame de ferestre vechi, putrede, schelete de fier, golumbi, hanibali, cărți poliţiste, autografe, scrisori plutind pe mâzga curții. Istoria dispreţuieşte un astfel de *obiect*, îl aruncă, îl scuipă leneş, îl uită. Dar acest obiect refuză să se lase înghiţit şi începe – cu stomacul lui de fier – să mănânce timp. Ca o amoebă, ca o cămilă ce înghite un cui. Cuiul de timp. Şi începe, nefericita, dizgrațiata, mediocra, să se îngraşe de timp. Să se umfle de timp, să crească, să i se lățească burta, apoi ceafa, apoi din nou burta şi un picior, ceva total dizarmonic, neplăcut la vedere şi... din nou istoria îl uită. Şi *el* mănâncă din nou timp, alimentul acesta indigest, ţeapăn, incomod şi searbăd, la fel de mediocru ca şi *el*. La fel de lipsit de bun simţ, la fel de lipsit de humor. Timpul şi *el* începură să se mănânce unul pe celălalt, ca doi şerpi care se înghit unul pe altul. Aşa cum o teacă vie curge în altă teacă vie. Timpul, cu stomacul său ce emană violente sucuri gastrice, începu să-L macereze, dar cuiul – sau ce dracu mai era, rotiţa de fier cu dinţi, şurubul, şpanul de cupru, arcul de oţel, cuiul... cuiul – începu el însuşi, spre stupoarea generală, în contra celui mai elementar bun simţ, să-l halească

el pe timp. Şi îşi inventă un stomac şi acizi şi muşchi ritmici, somnolenţi şi o încăpăţânare inumană, profund inelegantă. Pfui! Un stomac care haleşte un alt stomac şi... trebuie s-o spunem clar, un stomac care vrea să mănânce timp, vreme, e ceva!... Zău, e ceva!... Istoria l-a uitat, l-a abandonat undeva, într-o groapă împuţită şi nici măcar ţiganii care adună toate porcăriile lumii civilizate (evident, cu dorinţa de a aduna probe, corpuri delicte, numai corpuri delicte!), nici ţiganii cei liberi şi sălbatici nu-l adună. Şi lor le inspiră repulsie sau inutilitate! Într-adevăr, la ce poate servi un obiect atât de... încăpăţânat! De neomenesc! Care nu ascultă de nicio regulă, atât de *unfair*, cu care nu te poţi duela, total, absurd de imprevizibil, care se târăşte ca o râmă, ca o râmă metalică, prin aerul lui, prin coridoarele nevăzute ale aerului lui! Ale pasiunii sale.

Să-l lăsăm singur pe Grobei, Traian-Liviu. El a apucat pe drumul său, îl priveşte! E o cârtiţă care se afundă încet-încet în mâl, acolo în Nord, cu tot mai puţină imaginaţie, cu tot mai mult inhumor, cu tot mai multă searbădă voinţă. Oare e indiferent cărui scop îţi aserveşti voinţa, chiar când voinţa e remarcabilă...?! Oare orice scop poate fi transformat într-un ţel?! Să dispreţuim atât de mult scopul spre care tindem?

El se afundă încet în mâlul său, orice ambiţie se pare că a dispărut din trupul lui social. Noi înşine nu-l mai înţelegem. Ce vrea, în definitiv, e oare conştient de marea sa putere?! Ştie oare ce declanşează sau ce poate declanşa?! Ştie cât trebuie să plătească, minut de minut, milioane de minute, albe şi negre?! Puşi Zăgănescu, după expresia minunatei Lelii, s-a îngrăşat o dată (sau îngroşat) şi a slăbit. Dar trupul lui descărnat, de câte ori trebuie să se îngroaşe şi să slăbească, să se umfle şi să slăbească, să împingă energic pentru ca materia inertă sau semiinertă să înceapă, sughiţând, guiţând şi scâncind, să se mişte. Furioasă, enervată, plictisită la culme. Să mănânci timp, timpul ăsta împuţit, rigid, neplăcut, neplăcut mirositor, timpul ăsta care pute, care lunecă şi nu lunecă, care te zgârie, care te unge cu ceva... cu ceva absolut nenorocit, timpul ăsta uscat ca o muscă şi vâscos ca o omidă ironică, să haleşti din timp e... e ceva, e o chestie! Zău! Tot timpul

să nu faci altceva decât asta, tot timpul să mănânci din timp, să rupi să mesteci, să înghiţi timp. Pfui! Nu face, nu merită, nu se merită.

Să-l lăsăm, deci, în sfârşit, singur pe merceologul nostru. Să ne strecurăm încet, dar demn, afară, s-o întindem respectabil spre uşă. Mai avem şi altceva de făcut... în definitiv... dacă vrea să descifreze şi să claseze hârtii, hârţoage vechi, îl priveşte... nu?! E treaba lui, *it is his business*, să se descurce. Va avea exact ceea ce merită. De altfel... ce mare brânză...?! Alexandru a... Cezar a trecut Alpii, Napoleon dicta patru scrisori odată, Gandhi înghiţea şi el cuie, aşa că... ce mare scofală să pui în ordine o... să aranjezi, să citeşti ca un tembel în colecţii de ziare vechi, să copiezi scrisori, articole apărute în reviste de mâna a doua, să... refaci timbrul, climatul nu ştiu cărui deceniu, al nu ştiu cărui an, să refaci, din aluzii vagi, relaţii, prietenii sau duşmănii, trasee geografice sau ideatice, influenţe, filiaţii livreşti, călătorii, idei, să completezi ciorne în nu ştiu câte variante, să refaci un text iniţial, apărându-l de altele, apocrife, să deduci, să anticipezi, să aproximezi, să te chiorăşti a mia oară la o fotografie îngălbenită, să cauţi adrese, supravieţuitori după indicaţii vagi, pe jumătate false, să refaci a zecea oară un drum care părea închis, să... să... să... cotrobăi prin cotloanele imensei Provincii, prin această mină surpată, să înaintezi pe o galerie care se opreşte în zid, în munte. Unde s-a pierdut, unde s-a subţiat filonul de platină, pipăi cu mâna zdrelită peretele steril, în întuneric, şi-ţi trece prin cap, ridicol, că s-ar putea ascunde, turti, ca un şarpe legendar, sub picioarele tale prăfuite. Ce cauţi tu aici, în întuneric, şi umezeală, când atâţia alţii... ceilalţi fii înzestraţi ai secolului, cu mult mai înzestraţi, îşi văd de treburile lor. Nu cumva fac o idioţenie, ce faci aici, de ce te loveşti, îndărătnic, cu capul de toate ascuţişurile sterile, în întunericul care sâsâie răutăcios...?!

Olga-tante intră într-un târziu cu o ceaşcă de ceai, mai mult apă chioară. Apoi, oboseşte şi ea, nu mai intră cu niciun ceai, fursecurile au dispărut de mult. Bine că te mai suportă în casă, bine că... şi-aşa s-a plâns în câteva rânduri că umbli noaptea prin pod, că scârţâie duşumeaua tocmai când ea doarme, după o zi de trudă, ba, odată, te-a şi obligat să ridici copita, ca animalele în faţa potcovăriei

satului, să se încredințeze dacă n-ai cumva tălpi de lemn. Din cele care erau la modă în timpul războiului. Nu, nu purtai tălpi de lemn, deşi, după mutra scârbită pe care a făcut-o buna Olga-tante, era ca şi cum ai fi purtat. Ca şi cum meritai să le ai, singurul soldat al unui război ridicol. Apoi, chiar şi Petronela a venit mai rar. Ea, când venea totuşi, îşi aducea un roman cu ea, uneori chiar un roman polițist, aşa, cu o intrigă psihologică. De parcă pasiunea ta măruntă, inumană, ar fi plictisit-o şi pe ea, angelica, bunătatea, răbdarea pe pământ. În definitiv ce-ți dădeai atâtea aere, de parcă tu ai fi inventat toate astea...?! Uiți că erai printre ultimii, că înaintea ta au fost inimi mari, capete luminate, care... numai pentru că aveai încăpățânarea asta de sobol, de rozător tâmp şi tembel, ce, din mediocritatea ta încăpățânată vrei să-ți faci o calitate, o noblețe?! Începi să semeni cu o căpuşă, toată lumea, chiar cei mai fini, încep să te privească cu oarecare plictiseală, cu oarecare... cum să spun, cu un oarecare dezagrement, aşa cum te uiți la un gândac care ți se urcă pe mânecă. Unul din aceia neplăcut mirositori, în fața cărora eziți să... nu ştii cum să scapi de el. Deşi nu-ți face niciun rău, nici măcar nu pute prea tare, dar... e nu ştiu cum... zău, toate au o limită a lor, *est modus in rebus*, zău. Etcaetera etcaetera. Vorba ceea: – Dulce cântă cetera, să cântăm şi noi cu ea... prostii!

Evident, ți-ai dat demult demisia şi din Ucecomul local, filiala Vatra Dornei sau Târgul Secuiesc sau Bistrița sau Cilibia, după ce, evident, suferiseşi o degradare. Pentru indolență, întârzieri la slujbă, neglijențe în serviciu, contracte nerentabile, incapacitate. Eh, unde erau vremurile când?... De altfel, se şoptea că te-ai retras, te-ai furişat la timp, altfel te dădeau pe scări plus vot de blam cu avertisment. Plus inscripție în cartea de muncă, plus tăiere de salar retroactivă, plus daune, plus chiar o anchetă şi... şi... ce mai, ai avut noroc! De-ăştia au noroc; oameni cinstiți, cu familie, care... eh, ce să mai!... Ai ştiut să te strecori, să te fofilezi! Ai rămas să înghiți praful istoric de pe hârțoage, aşa-zisul praf istoric!

6

De prin vara, sau... toamna lui '58... da-da, mi-amintesc cu precizie acum: de prin toamna lui '58, Grobei nu mai călători la Cluj, nu-şi mai vizită prietenii de la Cluj, nici nu mai scrise nimănui, cu excepţia canonicului Deliman, faţă de care avea o ciudată înclinare. Boris Sidorovici continua să-i scrie, încăpăţânat şi furios, respectuos până la umilinţă şi disperat, în acelaşi timp. Mahalek, care-i scria şi el cel puţin o dată pe trimestru o misivă plină de ironie muşcătoare, încetă şi el să-i scrie, motivând o boală de rinichi pe care o purta pe picioare din tinereţe. Fostul general, care-i trimisese o jumătate de duzină de scrisori de-un mare rafinament stilistic şi uluitor de erudite (ca şi textele filozofice, cu citări de noţiuni, concepte greceşti, deşi sărmanul Grobei nu ştia elina), renunţă la rându-i. Era prea plictisit, acaparat sau obosit de lupta cu clanul doamnei Mathias. Doamna Mathias era singura din „conducere" care nu-i scrisese un rând, dar îi trimisese, cu regularitate am zice, salutul ei prietenesc prin intermediul misivelor nervoase, supuse, ale doctorului. Cei de la Cluj – evident, cu excepţia fidelului Boris – aproape nu remarcară absenţa îndelungată, apoi definitivă a merceologului; se transformase într-un fel de comis-voiajor-arhivar, cu trupul său descărnat îngropat pe jumătate în mâzga şi praful hârţoagelor lui Farca şi a grupului său sau a generaţiei sale sau numai a lui, a geniului său îndoielnic, ratat, de provincie. Evident, din cauza luptelor, a facţiunilor, a grupelor şi subgrupelor, a intrigilor şi săpăturilor sau, cum se zice, a strategiei şi tacticii politice, a reorganizărilor şi comprimărilor, a lichidărilor şi promovărilor etc. O luptă acerbă, dură, crâncenă, aşa cum poate fi în sânul unui grup atât de mărunt, aflat într-un oraş de provincie. Deliman îl informa pe Grobei de toate acestea, apoi, la rugămintea lui concisă, tot mai rar, cu tot mai puţine amănunte. Preotul fară vocaţie şi Grobei, cu o falsă vocaţie de comis-voiajor, se înţelegeau.

Toate acestea (la Cluj, evident) se întâmplau din cauza marii energii pe care o infuza grupului doamna Mathias. (Aceasta era opinia secundului ei, doctorul Boris, şi probabil aşa şi era).

O răsturnare lentă, însă decisă, spectaculoasă, de valori, tactici etc., o răsturnare de persoane, mituri, obiceiuri, dintre care unele, se pare, fuseseră inițiate chiar de Farca. Bătea un vânt nou, se spunea, un vânt înnoitor! Totul avea să se schimbe, ferestrele urmau să se deschidă, un aer decis, modern, activ urma să infiltreze grupul sau asociația sau acel „F.F." care figura ca antet pe unele dintre hârtii. Ciudat, toate acestea abia la trei sau la cinci ani de la moartea lui Stalin, când încă stăruia aerul acela crispat, înghețat social, când alții, încă destul de numeroși, erau arestați pentru mult mai puțin, pentru nimic, uneori pentru o confuzie de nume, un denunț fals, invidie, pentru un apartament mai spațios etc. Cei din „F.F.", în naiva, fantastica lor imprudență sau inconștiență, scăpară. Dacă era cineva arestat (și au fost într-adevăr două cazuri, dar indivizi laterali, nu din cei noi, din conducere), a fost pentru motive absolut străine asociației. De altfel, cei doi fură eliberați la nici șase luni și reîncadrați în muncă rapid, cu sprijinul autorităților. O adevărată ironie. Ce să-i faci, istoria își are legile ei. Chiar și istoria Provinciei!

Criza adevărată se produse abia atunci când, odată „reorganizarea" terminată, doamna Mathias anunță „noul program". Se pare că avură loc ședințe și discuții furtunoase. În primul rând chiar și în jurul acestei expresii, *program*. Unii, cei mai vechi, se împotriveau ca întrunirea, asociația lor pașnică, tacită, culturală, să aibă program. Ce, ei erau o grupare sau un partid politic?! Asta venea în contradicție cu felul lor de a vedea lucrurile, cu activitatea lor empirică, diletantă, mutuală, venea chiar în contradicție cu directivele explicite sau nu ale maestrului lor, Farca. Pentru că acceptarea unui program însemna să acorzi spațiul pe unde se putea infiltra *politicul*, a trasa un program însemna o organizare în perspectivă, sarcini, amenzi, alegerea oamenilor (deci a cadrelor), un statut, limitarea libertăților fiecăruia, însemna schimbarea radicală a regimului de existență. Însemna, spunea grupul generalului și al lui Mahalek, „bătrânii", intrarea într-o criză, diviziunea asociației, compromiterea marii idei, calomnierea ideilor lui Farca, stâlpul lor de foc. Politizarea asociației însemna, spuneau tot ei, trivializarea muncii, a obsesiei lor sfinte, intrarea în conflict cu

ordinea existentă, extrem de dură, cum se ştie. Munca lor de arhivari pasionaţi, de cercetători cu har a unor hârtii şi idei elaborate cu două-trei decenii înainte de un Apostol al Provinciei se vulgariza astfel, decădea într-o grupare ca atâtea altele, cu scopuri şi limite simple, tiranice etc. etc. Farca însuşi, mai ales în Clasorul cel mic, îndreptarul ideologic şi semantic de bază, fusese împotriva oricărei politizări, zeflemisise, oricum, taxând-o drept mic-burgheză sau filistină sau ipocrită, caraghios-utopică, încercarea unora, încă în timpul vieţii sale, de a-i pragmatiza ideile, de a-l folosi în nu ştiu ce campanie diletantă, provincială în sensul rău, îngust, meschin. – Eu nu organizez o băcănie ideologică, spusese el, în care se vând reţete pentru supa bunăstării sau pentru budincile prosperităţii familiei! Atitudinea mea este una de negare clară, violentă, şi dacă anarhiştii nu ar fi atât de mic-burghezi în sufletele lor, m-aş autointitula anarhist! Dar, în esenţă, nu am nimic cu statul. Deşi, evident, unul mai rău ca ăsta nu există! Nu vreau însă să înfiinţez un altul, cu câteva procente mai umane sau mai perfect, nici măcar nu mă interesează dacă statul există sau nu! Etc. etc.

Evident, apăreau falsificări, îngroşări, calomnieri chiar ale textelor, ale frazelor sale. Amândouă acţiunile luptau însă numai cu ideile sale, aceleaşi idei, şi s-a observat din nou, a câta oară, că cel mai bun argument împotriva unei anumite idei sau afirmaţii este exact aceeaşi idee, cu condiţia s-o apuci de capătul celălalt, sau s-o rupi puţin pe la margine. Aceştia erau „dogmaticii“, bătrânii, conservatorii. Ceilalţi, în jurul energicei doamne Mathias, „cei tineri“, „creatorii“, care „interpretau“ şi nu se mărgineau să „citeze tâmp“ etc., aduceau argumentul că tocmai un program, chiar cu riscul ca acesta să fie „politic“ sau să aibă inflexiuni politice, era singurul fel de a scoate din marasm asociaţia sau grupul ideilor lui Farca sau indiferent cum se numeau sau s-ar fi numit. – Nu există o activitate în social, spunea doamna Mathias, fără o raportare, chiar şi indirectă, la social, mai ales în mijlocul unei societăţi atât de centralizate, prin însăşi esenţa ei, acut socială. Cum poţi, în România comunistă a anilor cinzeci (şi comunismul era o realitate istorică care avea să dureze, nu cum credeau „unii“ – referire

evidentă la cei bătrâni), să te laşi angrenat într-o activitate chiar şi de natură ideatic-arhivistică, fară să te raportezi într-un fel la social, la prezentul politic şi uman?!... Cu acest tip de argumente, Mathias şi aderenţii ei se arătau, după propria lor opinie, mai realişti, mai adecvaţi prezentului istoric. Or, trebuie să-ţi apreciezi lucid prezentul, spunea Mathias, ca să poţi clădi ceva în el. Etc. etc.

Fără să fie explicită, impunerea unui program era şi o aluzie, o critică la adresa celui care muncea, scufundat în hârtii, în Nord. Conform opiniilor sale, atitudinii sale, a izolării sale tot mai tiranice din ultima vreme, el se găsea, faţă de grupul Mathias şi mai „la dreapta“ sau „mai la stânga“ decât grupul generalului. El, arhivarul-sobol, fostul merceolog demisionard era absolut împotriva oricărui fel de asociaţie, de organizare, întrunire etc. Cu atât mai mult împotriva unui program, a politizării etc. (Despre „program“ el nu se pronunţase niciodată, dar era absolut evident acest lucru, printr-o logică simplă. De altfel, nici nu-l întrebă nimeni şi el nici nu catadicsi să se pronunţe). Astfel că aceste zvârcoliri, crize, disensiuni îl lăsară exterior. Lui Boris îi interzise să vină să-l mai vadă – doctorul mai fusese într-un rând la Vatra – iar canonicul Deliman îi trimitea scrisori cu un caracter intim, cultural, discursiv, absolut apolitice. Şi Grobei îi răspundea rareori, scurt, cu acelaşi ton.

Mathias şi acoliţii ei, printre care şi Boris Sidorovici, învinseră. Urmă o perioadă liniştită, sau Grobei, aflat complet fără ştiri, nu ştiu nimic din cele ce se întâmplau la Cluj. Deceniul se apropia de sfârşit. Olga-tante muri, în nici trei săptămâni, de un cancer pulmonar. Petronela se mută în oraş, nu însă în aceeaşi casă cu Grobei, fosta casă a surorii lui Farca, rămăsă ei prin testament. Grobei nu moşteni nimic, în afară de arhivă, întreaga arhivă a fostului ofiţer, student la Drept; cu excepţia câtorva fotografii şi obiecte, puţine, care aparţinuseră lui Farca şi care, ca şi casa, rămaseră Petronelei: un portret mare, înrămat, cuţitul său de buzunar cu prăsele de fildeş, stiloul vechi gros, un costum de ofiţer neobişnuit de bine păstrat, câteva mărunte obiecte de uz personal şi scaunul în care lucra şi în care murise. Câteva scrisori, câteva ciorne, autografe. Petronela, care avea două licenţe, îşi găsi de

lucru la liceul din localitate. Prezența merceologului parcă îi ușura misiunea, îi înmuia într-un fel aproape de neobservat, rigiditatea existenței. Ea continuă să trăiască în societate ca și cum s-ar fi aflat într-o mănăstire catolică, extrem de severă, de izolată. Castitatea ei era perfectă. Tot ce facea purta semnul devoțiunii, al renunțării aproape totale, sensul unui mesianism discret, uman, voios, sub semnul voioșiei, o anumită voioșie blândă. Numele sfântului, al fostului ei prieten și maestru, Petronela îl pronunța foarte rar. Când îl auzea pronunțat, emoția îi cuprindea vizibil întreaga ei ființă. Nu avea niciun fel de posesiuni, de avere. Casa pe care i-o lăsase Olga moștenire o donase orașului, cu condiția ca ea să fie folosită ca anexă a orfelinatului local. Astfel că Grobei și întreaga arhivă trebuiră să se mute. Petronela fu inflexibilă la acest punct. Ea însăși îl ajută, fizic, la aceasta. În schimb, banii (o sumă apreciabilă) pe care îi obținea din meditații particulare îi dăruia arhivarului pentru îngrijirea fondului Farca. Nu era singura care făcea aceasta. Sosiră sume de la Cluj, apoi din întreaga țară. Grobei, speriat de această avalanșă bănească, interzise orice fel de colectă. Sumele însă continuau să sosească, foarte rar prin poștă, pentru a nu atrage atenția asupra lui sau asupra Petronelei. Erau două fonduri diferite: cel de la Cluj, administrat de doamna Mathias, și cel de la Vatra, pentru arhivă, corespondență etc. Grobei, care nu mai era salariat și își justifica „inactivitatea" printr-un certificat de boală, trăia din suma obținută prin vânzarea unei jumătăți de casă pe care o primise moștenire în împrejurimile Caransebeșului. Jumătate din această sumă o dărui el însuși fondului Farca. În curând se puse serios problema sumelor mari de bani care soseau și pe care, într-un anumit sens, cei doi nu le puteau refuza. Cum să-i păstreze, în ce să-i transforme, în ce bunuri, care și-ar fi păstrat valoarea. Grobei, în acest sens, era total dezarmat. De parcă și-ar fi pierdut încet-încet sau brusc, dracu' mai știa, simțul realității, evident, al realității mărunte. Petronela, sfioasa, emotiva, fu cea care îl scoase din încurcătură; și se arătă într-adevăr pricepută, expeditivă. Nu vom intra în amănunte, timpul este și așa deosebit de înaintat, de „umflat". E suficient să spunem că, de aici înainte, ea se va ocupa cu această problemă, cea a banilor Fondului, a averii

sale. Şi, în decursul anilor, nu va fi singura sarcină pe care şi-o va lua de bună voie, păstrându-şi voioşia ei internă, generozitatea ei caldă, firească, cu care îi cucerea pe toţi. În acele vremuri aspre-întunecate, care îi mohorâseră pe oameni, îi făcuse să se închidă în ei înşişi, să devie brutali, egoişti, leneşi, ticăloşi pentru doi bani. În acel prelungit, ultraprelungit sfârşit al războiului. În acel al Treilea Război, al Patrulea Război Mondial.

Apoi, Grobei începu din nou să călătorească. De data aceasta nu pentru Ucecom şi filialele sale, ci pentru Fondul căruia i se dedicase. Cum făcea să treacă neobservat, în orăşel şi peste tot pe unde umbla?! Mister sau... noroc. Sau abilitate, o abilitate fenomenală care se cheltuia în a părea, în a fi inabil, mediocru, şters fără ostentaţie, bolnăvicios fără grandoare, neînsemnat fără orgoliu, umil fără program, lipsit de umor fără vocaţia inhumorului, lipsit de humor fără ideologie. Călători peste tot în ţară, ocolind Clujul, pentru a nu stârni o zarvă inutilă. Pe cei din Cluj, pe care ar fi dorit să-i întâlnească, cei care deţineau scrisori, fotografii, ziare ale vremii, ale „perioadei" care-l interesa sau date de orice fel în legătură cu Fondul Farca, îi contactă scriptic, sau îi chemă la Vatra sau oriunde altundeva. Majoritatea veniră, îl ascultară, urmând nu ştiu ce impuls, nu ştiu ce capriciu. Acelaşi capriciu sau impuls nerod care ne-a făcut şi pe noi să-l urmărim pe sute şi sute de... de... Din aceştia, firesc, câţiva rămaseră în legătură cu el. Unul dintre ei se stabili chiar acolo, la Vatra. Nu vom intra în amănunte. Ar fi o altă cronică. Cineva, la începutul lui '59, plecă în America, pe linie oficială, evident, dar având şi o măruntă misiune pentru fondul Farca. Cineva care nici nu-l cunoscuse personal pe Grobei, dar care urmă perfect instrucţiunile sale şi care călători în două state americane (nu vom intra în detalii!) pe urmele presupuse ale lui Farca. Şi, într-adevăr, nu se întoarse cu braţele goale. Apoi, acelaşi, după nici un an, plecă încă o dată (în anii aceia, când atât de puţini funcţionari din România plecau în interes de servici în America!) şi-şi desăvârşi misiunea. Se întoarse cu tăieturi din ziare, scrisori, câteva fotografii, şi multe, surprinzător de multe informaţii orale. Istoria, ah, nu-i atât de ingrată. – Când vrea femeia!!

...Apoi, tăcerea de la Cluj, de care Grobei se sinchisi atât de puțin (de altfel nici nu-l consultă nimeni!), se sparse: doamna Mathias, energica, îndrăzneața, novatoarea, cea care-i supusese pe bătrânii erudiți și inerți, căzu. Spectaculos, neașteptat. Pe când se afla în culmea puterii. Instrumentul prăbușirii ei fu locotenentul ei, Boris Sidorovici. Andrei M., Deliman și încă câțiva, puțini, încercară s-o ajute, dar fură înlăturați fără efort. Sidorovici curăți terenul cu o uimitoare decizie, cu o forță și ingeniozitate tactică neașteptate, deși erau cunoscute inteligența și răbdarea sa. Dar păruse veșnicul subaltern, secundul ideal sau, mă rog, secundul devotat, dotat cu acea rară personalitate a celor fără personalitate. Umbrele conducătorului, eminențele gri sau cenușii, locțiitorii, vicarii sau interimarii eterni. Ultima și, poate, cea mai mare abilitate a lui Sidorovici fu aceea că nu se numi pe sine însuși șef în locul doamnei Mathias sau a generalului, de multă vreme conducător doar cu numele. Locul rămase vacant, cum se spune la serviciul personal. – Se putea lucra, activa și fără un șef! răspundea încruntat doctorul celor îndrăzneți care-l întrebau. Nu mai puse accentul pe „program", pe „statut", „politic" etc. Fără să se rupă total de linia Mathias, *nu mai puse atât de mult accentul pe ea*. Acest lucru, această a doua abilitate... sau acest instinct de a conduce, pur și simplu, îi readuse o parte dintre „cei fugiți". Chiar și o parte dintre bătrânii, foștii inamici pasivi, e drept, dar inamici. Părea că totul s-a întors la calm, la prima perioadă, cea „patriarhală", la formele acelea simple, naive, ale unei societăți spontane, absolut empirice și studioase, un fel de club arhivistic care etc., etc. Și... poate că așa și era!... Poate că așa și era!...

...Da!... da! Da... dar mai era ceva, un ton, un fel de semiton, ca atunci când un post de radio nu e bine prins. Ceva mărunt, un bâzâit extrem de fin, ceva pe care o ureche neexperimentată nici nu-l percepe. Poate nici o ureche experimentată nu-l... Ce urma să se întâmple?! Urma oare să se întâmple cu adevărat ceva sau... totul urma să-și continue calea în acest fel, pașnic, liniștit, poate că doctorul... nimeni nu... toți așteptau nu-știu-ce, calmi, prostiți într-un fel, fară niciun chef de a afla, obosiți de surprize, obosiți de jocul în care intraseră. Unii. Alții, „cei tineri", vibrau. Printre

ei, evident, tânărul „anarhist“ Korcimarov, campionul de înot, cel care-şi târa piciorul, tânărul de o surprinzătoare inteligenţă. Care, uimitor pentru mulţi, deşi rudă cu doamna Mathias, se găsea în grupul, acum „la putere“, al lui Sidorovici. Se şoptea că, în curând, va ajunge omul lui de încredere, dacă nu era deja. Prietenia studentului cu Andrei M., şi din această cauză, se deteriorase. Oh, se întâmplară multe nuanţe, catastrofe mărunte şi prelungi în acest mărunt univers în mişcare! Un univers veritabil, o cosmogonie! Nu îndrăznim să ne afundăm în ea; şi-aşa ne-am lăsat, poate, prea mult atraşi de unele reflexe ale ei, ale acestei galaxii născânde... zău! Deliman se reapropie de doamna Mathias, vechea sa prietenă. Soţul ei făcu la fel, dar căsnicia lor, a celor doi Mathias, era de mult distrusă. Şi, fapt curios, abia compasiunea soţului ei, un ilustru medic, o făcu pe doamna Mathias să se despartă definitiv, fizic, legal, de el. Lovindu-l astfel pe el, tovarăşul ei, care nu cârtise ani de zile, deşi intuise, cu mare probabilitate, cele întâmplate, jocul ciudat şi periculos în care se afundase frumoasa, inteligenta, energica sa soţie. Iată cine a fost, până la urmă, cu adevărat lovit. Dar poate că... nu... poate că nu... doamna Mathias nu o arătă, cu firea ei tare, dar temeliile personalităţii ei fură zdruncinate pentru totdeauna. Ultima ei încercare, de „înviere“ fu făcută sub forma unui drum la Vatra Dornei. Rămase două zile acolo, locuind într-o cameră privată, meschină, igrasioasă, dar nu avu curajul să-l abordeze pe Grobei. Petronela o întâlni din pură întâmplare la o cunoştinţă şi nu stătu de vorbă cu distinsa doamnă nici jumătate de oră. După care aceasta plecă, rece şi tulburată. Refuzând să accepte o „audienţă“ la arhivarul-şef. Nici nu-l văzu măcar pe Grobei. Iar acesta, când auzi de neaşteptata vizită în oraş, încruntă doar sprâncenele şi nu făcu niciun fel de comentariu. Era un semn pentru Petronela că el nu dorea să se dea amploare acelei vizite ciudate. Cu atât mai mult cu cât doamna Mathias nu încercase să-l vadă, nu-l căutase. Însemna, nu-i aşa, că ea renunţase definitiv; sau că nu-l considera pe el sau pe ei, de la Vatra, destul de importanţi pentru un contact, un schimb de păreri, sau... în fine, prostii. Petronela înţelese codul tacit şi nu

comentă vizita. Nu adăugă nici măcar o variantă la cele enumerate mai sus. Deşi, a treia variantă se dovedi cea adevărată. Iat-o:

La nici o lună de la „instalarea“ sa, de la „victoria“ sa, când o detronase pe fosta sa maestră, şefă şi prietenă, doctorul Sidorovici se anunţă, oficial de astă dată, în vizită la Vatra. (Nu era de altfel singurul doctor care făcea politică în secolul nostru.) Grobei nu-i mai interzise călătoria (poate nici nu mai avea dreptul!), dar nici nu-l invită, nu dădu niciun semn că-l aştepta. Îşi continuă, pur şi simplu, tacit şi posomorât, munca la care se înhămase. Sidorovici veni, stătu două zile (ca şi la prima sa vizită, în iarna aceea când merceologul îl descoperise pe trei sferturi mort de frig la colţul străzii şi-l duse aproape în braţe, în bufetul acela cald şi supraîncălzit, unde îl încălzise şi îl hrănise aproape ca pe un copil... sau ca pe o femeie!...) şi se întoarse la Cluj. Nimeni nu putu afla ce discutară cei doi în singura lor întâlnire, ce durase aproape trei ore. Nu asistă nimeni la ea şi, a doua zi, cu primul tren, doctorul se reîntoarse acasă. Se făcură un milion de supoziţii printre care, evident, se afla şi cea adevărată. Dar nu erau decât supoziţii. Apoi, la cinci sau şase săptămâni de la prima lui vizită „oficială“, Sidorovici călători din nou la Vatra. De data aceasta fură două întâlniri cu Grobei, iar la a doua asistă şi Petronela şi unul dintre asistenţii arhivarului-merceolog, un anume Remus A. Tăcerea, discreţia asupra acestor noi „întrevederi“ fu la fel de totală ca şi data trecută. La fel, sau... aproape. Până la urmă, evident, alături de unele versiuni eronate, sau semieronate, „transpiră“ şi adevărul, uşor de bănuit: acela că Sidorovici propunea unirea celor două „centre“, de la Cluj şi Vatra Dornei, centrele importante din ţară. O mie de argumente veneau în sprijinul acestei propuneri. Cu atât mai mult, nu-i aşa, acum, când teoriile puţin cam „aventuriere“ şi politizatoare fuseseră în bună parte abandonate. Nu se pronunţă numele doamnei Mathias, tocmai pentru a nu crea niciun fel de false probleme, o falsă aparenţă a unei răzbunări politice. Fusese un simplu „experiment“ din care, nu-i aşa, se puteau trage concluziile de rigoare, dar asociaţia, Fondul Farca urma să-şi regăsească albia sa calmă, sigură, nepolitică, aptă unei activităţi specifice şi rodnice, pentru a pune în sfârşit în valoare, cu toate

forţele, importantele şi profundele idei, tezaur al... etc. etc. Bomba fu însă aceea că Sidorovici, odată stăpân pe situaţie la Cluj, propuse tratative şi o alianţă, o unificare cu Grobei, acceptându-l, implicit, ca reprezentant. Fapt pe care modestul, harnicul, descărnatul fost-merceolog nu-l pretinsese niciodată. E adevărat, însă (aşa cum remarcară puţinii martori ai celei de-a doua întrevederi), el nici nu rămase prea surprins de importanţa pe care i-o relevă propunerea doctorului Sidorovici. Cu atât mai mult cu cât acesta se deplasase el primul la Vatra Dornei. Unii însă, comentatori aprigi, concluzionară de aici profundul realism al doctorului; într-adevăr, se pare că Grobei nu s-ar fi deplasat prea repede la Cluj chiar dacă ar fi primit cea mai cordială şi „oficială" invitaţie. Nu mai călcase de aproape trei ani în acest oraş. Ce forţă de atracţie emana din acest trup deşirat şi nesigur, din biografia ştearsă, aproape fadă, a fostului merceolog principal de la Ucecom-Caransebeş şi împrejurimi? Nu ştim. Sunt lucruri care nu se pot analiza. Ca şi centrul atomului, care rezistă la uriaşe presiuni, sunt „fapte" sau „stări" de-o inefabilitate atât de închisă, încât se opun oricărei analize belfereşti. Profesionistul nici nu încearcă măcar să „înţeleagă". El priveşte (dacă are o privire suficient de puternică!), suportă (dacă are nervi pe măsură) şi încearcă să descrie. Fragmente, frânturi. Oricum, nu să înţeleagă, nu să analizeze. E adevărat, o bună descripţie e egală aproape cu o analiză. Dar nimeni, niciodată nu va face o bună descripţie. Frânturi, fragmente, e tot ce se poate obţine. Şi contemplarea liniştită, înfrigurată, calmă, înspăimântată şi curajoasă a acestui „grăunte".

Singurul lucru care nu „transpiră" din întâlnirea (a doua) dintre Grobei şi Sidorovici fu, bineînţeles, esenţialul: acela că doctorul, propunând şi susţinând cu argumente convingătoare „sudarea" celor două centre, îi propuse lui Traian-Liviu Grobei şefia. Cu adausul că, la nevoie şi după un anumit interval de timp (nu prea mare), el însuşi se va retrage total... *total* din asociaţie, din Fond, lăsând la aprecierea lui Grobei (aşa cum era şi firesc în cazul unui conducător unic!) numirea unui nou reprezentant al filialei din Cluj. Care, evident, trebuia din clipa prezentă, din chiar momentul în care el, Sidorovici, vorbea, să se subordoneze total, atât organizatoric,

cât şi ideatic celei din Vatra Dornei. Grobei nu dădu niciun fel de răspuns. Nici măcar expresia feței sale nu se clinti, de parcă... nu-nu, nu de parcă ar fi fost absent, ci... de parcă ar fi suferit de stomac, ceva nu prea grav, aciditate sau aşa ceva, dar, oricum în măsură de a-l împiedica să se concentreze aşa cum ar fi trebuit asupra importantului eveniment. Cel puţin aşa părea, cam aceasta era expresia sa facială; „expresia trupului său", dacă se poate spune aşa. Se poate, se poate...

Dar... după două-trei săptămâni, aşa cum se întâmplă la noi, „transpiră" şi acest lucru; adică se află tot! Şi, bineînţeles, uimire, stupoarea şi mai ales comentariile... chiar scandalul, fură maxime! Deşi, aşa cum se întâmplă adeseori în momentul aflării unei veşti uluitoare, unora li se păru că bănuiseră, că profetizaseră totul, dinainte. Ba unii o şi spuseseră, ştiţi, cam în felul acela cunoscut: – Eu am spus totdeauna, sau: – Nu v-am spus eu că... sau: – Eu am ghicit îndată, încă de când a doborât-o pe femeie... oricum, încă de la prima călătorie, pentru mine a fost clar ca lumina zilei!... sau: – Era exclus să se întâmple altfel, mai ales că doctorul, nu-i aşa... sau: – Nu ţineţi minte că eu încă de anul trecut v-am atras atenţia că doctorul nu lucrează singur!... sau: – O să vedeţi, să nu ziceţi că nu v-am spus, ăsta încă nu e sfârşitul comediei: există *altcineva* şi mai şi la spatele întregii chestiuni şi odată...

Şi altele. Mulţi nici nu minţeau, intuiseră, fără să-şi dea prea bine seama, cu mult timp înainte, adevărul. Dar acest fapt e secundar. Realitatea rămâne rece faţă de adevăr, atât timp cât el n-o bruschează, ca să zicem aşa. Nici nu există adevăr în afara realităţii. Mai devreme sau mai târziu, „realitatea" trebuie învinsă, ca adevărul să înceapă să respire; instaurând, ca un stăpân, o altă realitate. Care, în clipa aceea, devine nemaipomenit de „previzibilă", de „firească" etc. Toţi profeţii de cafenea au deci dreptate. Sunt ei înşişi uimiţi cât de multă dreptate au... *aveau*. Şi cât de indiferent e adevărul lor faţă de ei, odată intrat în realitate, în legalitate. Ei rămân în continuare visătorii, palavragii, utopicii de două parale; adevărul s-a debarasat de ei, şomerii unei idei, iar ei urmează să-şi găsească, să-şi inventeze alta. Noroc bun!

Grobei, cum spuneam, nu formulă niciun fel de răspuns la această propunere atât de generoasă, de totală, a vechiului său prieten, Sidorovici, care, iată, absolut benevol, i se subordona total şi îi subordonă forţa şi victoria sa deplină, obţinută de el însuşi, fără niciun ajutor din afară (aşa cum făcuse), ca în iarna aceea când era un simplu particular şi îi dăruise merceologului distant ceasul acela de familie pe care, cu atâta emoţie, el şi soţia sa înscriseră deviza prieteniei totale: *Fidus Achates*. Un caz rar. Erau unii, evident, care speculau şi aici, dar nu ne interesează variantele lor răutăcioase. Grobei nu spuse nici „da", nici „nu" şi cele două grupuri se despărţiră indecis. Se observă o anume descumpănire, o anume nedumerire, la doctorul Sidorovici, dar expresia impenetrabilă a lui Grobei (de parcă ar fi avut uşoare arsuri la stomac, cum spuneam) nu permise niciun fel de clarificare spontană, niciun fel de „contact" emoţional. A doua zi, însă, Remus A., personajul acela care îndeplinea rolul de asistent privat al lui Grobei, duse şi înmână lui Sidorovici, la hotelul la care acesta locuia, un plic din partea şefului său. Erau doar trei rânduri, sau... cinci rânduri; în orice caz, nu mai mult de cinci rânduri de maşină care nu făceau decât să mulţumească pentru onoarea şi plăcerea vizitei şi a propunerii făcute. (Substantivul *propunerea* nu era însoţit de niciun fel de epitet). Sidorovici, care citi pe loc, în prezenţa lui Remus A., misiva, nu pricepu la început nimic şi o reciti, prosteşte, de trei ori. Apoi îl privi pe celălalt uimit, întrebător. Personajul (un ins chel, exagerat de pistruiat şi de miop, avea în loc de lentile de ochelari un fel de lunete sclipitoare!) plecă fâstâcit capul, tuşi, vru să plece, tuşi din nou, apoi lăsă să-i scape, parcă în silă, deşi vorbea şoptit: – Se pare că urma (Sidorovici adică) să primească, mai târziu (oricum, mult mai târziu) şi o altă misivă, la Cluj! Din şopotelile sale, Sidorovici deduse, uimit şi jignit, că acest lucru, această informaţie nici n-o deţinea măcar de la Grobei, ei de la... Petronela! – Era adevărat...?! – Da-da, şopoti, personajul, presat de timp, Petronela făcuse această... această... voi să spună „indiscreţie", dar se abţinu. Se abţinu şi plecă, lăsând în urma sa un ins buimăcit, confuz total şi roşu de furie. În ciuda costumului său perfect tăiat, în ciuda feţei sale energice, exprimând fineţe şi

spiritualitate. În ciuda. Totuşi, din respect de sine, din îndelung exercițiu de autostăpânire sau din prietenie pentru Grobei, Sidorovici îşi stăpâni, în fața anturajului său, îşi reprimă orice fel de comentariu. Doar fața sa care-şi schimba uimitor culoarea şi unele din gesturile sale noi, uimitor de repezi sau de descompuse, trădau câte ceva. Da, dar gesturile şi culoarea feței nu sunt argumente şi nici afirmații politice. Ele pot semnifica tot atât de bine şi pacea şi războiul, libertatea sau tirania, victoria sau înfrângerea, sinceritatea sau ipocrizia.

Din nou, deci, după cea de-a doua călătorie „oficială" a lui Sidorovici în Nord, se instală tăcerea, liniştea. La Cluj se colporta copios, aş spune harnic; la Vatra, Grobei se afundă din nou, cu nepăsarea lui tiranică, în praful, în mâlul existenței sale de arhivar. Şi, spre deosebire de prietenul său, doctorul Sidorovici, fără niciun fel de culori care să-i plutească sau să-i traverseze expresia feței, fără gesturi nou apărute, mai bruşte sau mai lente, mai descompuse. Fiecare cu destinul său, *jeder mit seinem.*

Linişte, linişte. Tăcere... linişte. Linişte.

Apoi se născu fulgerul care traversă şi acoperi tot cerul. Şi în secundele lungi care îl separau de sunetul, de tunetul său geamăn, totul se răsturnă, se sfârtecă, se nimici. Toate sensurile se amestecară, sparseră orice coerență de limbaj. Totul se scufundă şi fu ca la început.

La o lună, o lună şi jumătate, atunci când era încă aşteptat cu crispare sau bucurie sau nici nu mai era aşteptat, fără să se anunțe, Grobei, însoțit de un necunoscut, sosi la Cluj. Şi acolo, încă în după-amiaza sosirii sale, într-un plen al asociației, îi permise lui Sidorovici să repete propunerea pe care acesta o făcuse în cerc restrâns, cu câteva săptămâni mai înainte. De contopire a celor două centre, şefia totală şi unică acordată lui, lui Grobei, şi viitoarea, chiar grabnica retragere a lui (a doctorului) de la reprezentanța Fondului de Cluj. Cu disponibilitatea oferită unicului şef (lui Grobei) de a numi pe urmaşul său (şi, în ordine, a fostului general şi a doamnei Mathias). Dacă, evident, mai era necesar ca filiala din Cluj să aibă un reprezentant.

Grobei ascultă calm, rece, aproape distrat. Apoi făcu un semn şi asistentul lui se ridică şi scoase o foaie de hârtie bătută la maşină cerând voie s-o citească. Asistenţa fu de acord, comitetul aşijderea. Era răspunsul lui Grobei, public, definitiv.

În cuvinte simple, clare, declaraţia lui Grobei respingea propunerea de contopire a celor două centre: Cluj şi Vatra Dornei. Pentru simplul motiv că Vatra Dornei nu dispunea de o asociaţie, de o filială sau de un aşa-zis centru cu care asociaţia din Cluj s-ar fi putut uni. Apoi, pentru că din punctul său – şi numai *al său* – de vedere –, Grobei nu accepta existenţa unei aşa-zise asociaţii de Cluj, Fondul Farca cu filiala Cluj sau orice altă denumire ar fi avut. Deci, din punctul său de vedere, două asociaţii fictive, inexistente, nu se puteau uni. El evident, nu contestă existenţa linei asociaţii sau întruniri (dovadă plenul în mijlocul căruia se găsea), dar nu recunoştea acestui plen sau întruniri nicio legătură de formă sau de esenţă cu moştenirea ideatică a lui Farca, moştenire căreia el îşi închinase toate forţele sale modeste, întreaga viaţă, şi pe care o cunoştea şi o *stăpânea* suficient. Ale cărei sensuri şi linii de forţă începeau să i se reveleze. O muncă uriaşă însă, plină de imprevizibil şi sacrificii îl aştepta încă, de acum înainte, o muncă de o mare răspundere şi delicateţe, care în orice caz nu putea fi făcută de un număr atât de mare de oameni, atât de diferiţi, cu interese atât de contradictorii şi care, în ciuda bunei-credinţe chiar, puteau face mai mult rău decât bine Fondului, marii memorii. Numai în parte, câte unul, câte *unul*, se puteau apropia fiecare de ideile noi, fundamental noi, ale maestrului. Fiecare trebuia să-şi găsească singur acest drum, această vocaţie, în parte, de unul singur, neajutat şi nesfătuit de nimeni. Aşa cum şi-l găsise şi El. El, Grobei. Umilul ucenic al marelui dispărut, al marelui apostol al Provinciei. Orice „organizare", orice „program, statut, misiuni, amendamente, întruniri" şi altele de acest fel, care lasă spaţiu liber politicului, sunt străine fundamental ideilor Lui, moştenirii Lui atât de originale. Memoria Lui nu era nici o religie, nici un partid. Memoria Lui, moştenirea Lui sacră era El, Grobei, ultimul dintre învăţăcei. Ca şi ceilalţi care se vor apropia de soarele ideilor sale ce începeau să trăiască, ce înviau. Prin El şi prin ei, cei

care vor veni, unul câte unul, *fără* prejudecăți sau *cu* prejudecăți, *fără* frică sau *cu* frică, *fără* iubire sau *cu* iubire. Dar se vor *apropia* şi vor rămâne aproape, prezenţi. Singuri, neîmpărţind frica cu nimeni, neîmpărţind gloria cu nimeni. Acceptând, cu umilinţă şi orgoliu, golul din fiinţa lor, golul în care urma să se instaleze El, Farca. A cărui densitate putea umple miliarde. Golul pe care nu-l mai puteau umple războaiele sau pacea şi nici întreaga trivialitate a vieții de zi cu zi, nici religia, nici politica. Nici starea de flămând, nici starea de sătul, nici cea de tristeţe, nici cea de veselie, nici cea de singurătate, nici cea de nesingurătate, nici cea de somn, nici cea de trezie, a trupului sau inimii.

Apoi, El, Grobei, respingea orice propunere venită din partea numitului Sidorovici Boris ca neavenită şi nulă. Doctorul Sidorovici era făcut în continuare, prin gura acelui lector necunoscut şi care citea clar şi monoton totul, la rând, impostor şi provocator. Acoperind apoi scandalul şi vociferările care se ridicară spontan din adunare, se aduse la cunoştinţă că Sidorovici Boris era exclus pentru totdeauna de la orice contact cu memoria şi moştenirea lui Farca, îi era interzis de a mai vorbi în numele Ei, iar cel care continua să întreţină relații cu provocatorul Sidorovici era definitiv oprit de a se apropia de tezaurul ideilor lui Farca.

În final se mulţumea pentru ascultare, pentru atenţia acordată şi se declara dizolvată, din punctul Lui de vedere, pentru totdeauna, această adunare.

Semnat: Grobei, Traian-Liviu

Şi, în timp ce lectorul necunoscut îi pronunţa încă numele, Grobei se ridică calm şi ieşi din încăpere, fără o vorbă, şi totul se risipi în urma lui.

EPILOG

Trecură luni de zile, apoi un an, doi, trei, de la ultimele întâmplări. Grobei rămase în Nord, afundat tot mai mult în mâzga, în praful muncii sale, în zidul muncii sale. În şanţul, în tranşeul, în mina muncii sale. Singur. Singur... cu umbre în jurul său. Câteva... apoi, iarăşi... câteva... apoi, din nou, câteva-câteva, apoi un grup de câteva. Petronela, ca o flacără albă, dreaptă, voioasă. Petronela vie, mereu lângă el, nu chiar lipită de el, dar aproape, în penumbra sa şi perpetuu vie, zidită în umbra mare a Lui, a învăţătorului care creştea încet, din umbrele lor, ale celor din jurul lui Grobei. El, primul învăţăcel al învăţătorului, el, căruia i se spunea deja maestre, apoi, spre sfârşit, învăţătorule. Sau Ioan, cel care-l descoperise pe învăţătorul său, pe Raabi. Mort, însă. Un Raabi care nu mai predica, care nu mai descoperise el însuşi Iubirea. Un Raabi enigmatic şi violent, aşa cum fusese primul Dumnezeu al evreilor, poporul care descoperise Dumnezeul unic: războinic, gelos, imprevizibil, distrugător, aspru până la crimă cu învăţăceii săi, tăindu-i, hrănindu-i, învăţându-i să-şi ungă hainele cu sângele animal, cald, de jertfă.

Un Ioan care descoperise un Iisus politic, mort. Nu iubirea, ci puterea, forţa asupra oamenilor vii. Şi umbra lui Farca creştea încet-încet, imperceptibil şi tiranic, şi, cu umbra Lui, creştea şi umbra Celuilalt, a ciudatului Călător. Cel care avusese o profesiune atât de umilă, cel care colindase întreaga, uriaşa provincie românească atent, cu o uriaşă răbdare, cu o uriaşă sfinţenie. Lăsându-se apoi, cu un lung şi neauzit oftat de uşurare şi de spaimă, să cadă pe altarul acela nevăzut pentru alţii (sau pe care alţii voiau să-l folosească, să-i dea o utilitate, cum facem cu tot ce întâlnim preţios şi unic) ce era existenţa Lui, a celui ce părea mort. Care era însă mai viu decât toţi cei vii, cel care îi inunda pe cei vii, golul bezmetic al fiinţei lor, cu realitatea Lui magnetică, profundă, concretă.

N-am îndrăznit să ne apropiem, să „descriem“ viața Celuilalt, a Celui care irupse în viață, în mit, după moarte, cu o forță de neoprit. Am încercat... am îndrăznit să ne apropiem condeiul nostru bont, tembel, profanator de începuturile deșteptării Celuilalt, cel încă viu. Care-l dezgropase pe Celălalt, care-l simțise trăind. Ar fi putut *trăi* Unul fără Altul?! Nu știm!... Sunt atâtea lucruri pe care nu le știm. Poate că... Farca e o invenție...?! Pe jumătate, cel puțin...?! Poate totul vine din geniul fanatic și dizarmonic al fostului merceolog, din încăpățânarea sa neroadă și totală...?! Altfel, în *absența sa*, totul s-ar fi stins ușor, sau s-ar fi trivializat, sau s-ar fi metamorfozat, poate, în *altceva*...?! Ce ar fi fost acest *altceva*...?! Nu știm!... Ah, nu știm o grămadă de lucruri! O grămadă de lucruri, un morman, un munte de lucruri... nu știm! Nu știm, nu știm, nu știm! Și ni se aud dinții cum scrâșnesc de ciudă! De furie, de neputință, de victorie, de ciudă, de efort!!

Apoi, mai trecură câțiva ani, un an, doi... trei... trei... trei... Grobei îmbătrâni, fix, la postul său, îngropat până în gât, de parcă nu știu ce zmeu legendar, românesc, l-ar fi trântit în pământul tare. Era respectat, adulat, divinizat, aproape. El, Omul. La ce slujea, la ce slujise viața lui oarbă și fanatică, devotată până la unghii și piele, unsă cu sângele jertfelor sale?! Nu știm, nici asta, nici asta nu știm! Nu știm nimic! Dar totul trebuie să „slujească“, să „folosească“, totul trebuie să fie „bun la ceva“, să se poată „întrebuința“, să se poată „folosi“, „mânca“, „înghiți“, „uza“...?! Nu știm... poate. Poate. Nu știm.

Încet, încet, parcă sugând forță din trupul fostului merceolog care se descărna tot mai mult, Farca urcă pe bolta memoriei, invadă tot mai multe ființe, locui în golul lor, îl umplu. Îi umplu. Le dădu, dacă nu un sens, atunci o justificare, o certitudine că trăiau. Vai, uneori nu știm dacă trăim, uneori trebuie să ne încredințăm sau să trăim mai mult, mai puțin. Sistolă, diastolă. Un pumn care se deschide și se închide.

Apoi, fără să atingă patruzeci de ani, epuizat de moarte, Grobei muri. Venerat, adulat. Nimeni nu îndrăzni să-l iubească. Nimeni nu îndrăzni să se apropie prea mult de persoana sa sacră, de parcă ar fi purtat un inel de fier în jurul ființei sale. Poate că și purta.

Adepţii Săi se înmulţeau încet-încet, nesimţit, oh, nu erau prea mulţi, oricum. Dar figura lui creştea, aproape fizic, la orizont, ca un soare negru, tăcut, ca o planetă necunoscută, vie, teribilă, concretă. Farca şi El se topiră unul într-altul, sau noi înşine nu mai distingem prea bine, vederea noastră se degradează, se înceţoşează, se tulbură. Pentru că am îndrăznit să privim prea mult timp, prea fix, inuman de fix, un corp viu. Un corp viu.

La ce foloseşte, *cui* va folosi acest corp?! Acest corp viu?! Ce se varsă, ca dintr-un vas ridicat, în atâtea corpuri vii, ce învie?! Ca un vas ridicat, din care curge miraculos, mereu împotriva legilor fizice, lichidul Său?! Nevoia de viaţă, a celor vii, e infernală, nesfârşită, tiranică, eternă, violentă, oh, ce violenţă! Şi ei... ei, cei puternici, se adapă de oriunde, se aruncă în genunchi şi aşteaptă. Cerşesc cu ochii. Aşteaptă cu ochii, împung cu ochii nefiinţa, o ridică în picioare.

Iată istoria lui Grobei Traian-Liviu, merceologul din sudul Banatului, care s-a lipit cu tot trupul său viu de ideea sa, până la topire, până la geamăt, până la incandescenţă. Oare umanitatea de ici, de colo va învăţa ceva din această pildă?! Din acest mit... de astăzi?!... O apă vie, rapidă, întunecată, care ne fuge de sub picioare. Ca Iisus, care mergea pe valuri.

Istoria simplă, un pic burlescă, rea fără răutate, blândă fără înduioşare, a funcţionarului ratat, din sudul Banatului. Un mărunt smintit, probabil, un maniac ce n-a făcut rău nimănui. O păpuşă de lemn, vopsită caraghios, care a făcut tumbe în faţa ochilor noştri trişti.

Salutare, Grobei!... Salutare... dacă n-ai fost în stare să te faci iubit, în viaţa ta scurtă şi caraghioasă, eu, aici, pe această ultimă pagină, te îmbrăţişez şi... te iubesc. Pentru că ţi-ai împărţit cu mine singurătatea ta, la care ai ţinut atât!... Pentru că am împărţit cu tine, caraghiosule, descărnatule, singurătatea mea, la care... am ţinut atât. Salutare, bătrâne... conştiinciosule... maniacule... descărnatule! Salutare, zău, salutare!... Salutare!... Salutare!...

21 mai 1974,
de Sfinţii Constantin şi Elena

NICOLAE BREBAN DESPRE *BUNAVESTIRE*

REFERINȚE CRITICE

Nicolae Breban despre *Bunavestire*

– *L-ați creat după aceea pe Grobei, care nu mai ucide. Dar, ca și Miloia, și fără a fi un alienat, vrea să confiște un ideal.*

– Dar Grobei se redeșteaptă, învie. Miloia ucide. În ambele cazuri m-a interesat, însă, această legătură maestru – ucenic. În primul caz, până la modul clinic, însă foarte aproape de politic și de așa-zisele practici politice ale secolului nostru, fascismul sau comunismul. Dincoace, în *Bunavestire*, e vorba tot de politică, văzută în abisalitatea ei. Dacă, în primul caz, e vorba de politica văzută ca o practică, în *Bunavestire* e vorba de o coborâre, de o alunecare la rădăcinile politicii, la structura abisală a politicii. Politicul este văzut ca abisalitate, ca ultimul vis posibil al omului. Plecând de la ideea că omenirea este încă puternică, nu secătuită, dacă mai e în stare să creeze mituri esențiale: politica – ultimul mit, ultima religie, ultima logică.

– *Învierea lui Grobei în* Bunavestire *n-a fost prea spectaculoasă? În roman v-ați oprit când Grobei, având nevoie de o justificare, de un reper, a găsit arhiva de la Vatra Dornei.*

– Da, am și început volumul doi din *Bunavestire* și, dacă Dumnezeu îmi ajută, îl voi scrie. Nu-i decât reluarea părții a doua din *Bunavestire.* Spui că transformarea lui Grobei este prea spectaculoasă?!... La a doua lectură, se vede că „dublura" lui Grobei apare încă de la început, de la primele pagini. Nevoia lui de maestru, nevoia lui de valori absolute, nevoia lui de reformă socială morală, nevoia lui mai ales de un text fundamental. Asta este nevoia lui Grobei. Puțină lume a observat aceasta. Chiar și critica s-a grăbit, când a apărut cartea, s-o repudieze, împreună cu propaganda de partid. De aceea cartea n-a fost bine studiată. Nici Manolescu, care a lăudat-o și a luptat pentru ea, n-a văzut-o în plinătatea ei. Deci Grobei are nevoie de un text, așa cum Don Quijote are nevoie de un text, ca al romanelor cu cavaleri rătăcitori, care visează și ei să transforme lumea ajutați de o normă scrisă, de un text. Vedem cuplul, duetul: textul și cavalerul rătăcitor. Grobei simte această nevoie pe care și oamenii politici au resimțit-o. Chiar și Hitler se sprijinea pe textul unui englez, care a trăit în Germania, Chamberlain, un englez refugiat, primul ideolog nazist. El a murit înainte ca Hitler să ia puterea. Această ideologie a unei noi rase, a unei noi valori se găsea deja în textul acestuia. Toți marii revoluționari sau anarhiști au simțit nevoia să se

bazeze pe un text. Grobei simte aceeaşi nevoie de text, şi-l găseşte. Şi în acest moment nu ştim ce-i mai important; nevoia lui Grobei de text sau chiar textul însuşi. Nu ştim în mod obiectiv care-i mai puternic. În partea a doua am găsit această pistă, uneori textele sunt mai importante, se pare că textele creează nevoia lui de radicalizare, şi uneori se pare că Grobei „umflă" textul. Când am vrut să dau exemplificări ale textelor lui Farca, am încercat să iau texte din Bakunin. Şi am studiat câteva cărţi ale lui Bakunin, dar nu m-au satisfăcut. Atunci am inventat eu textele lui Farca în cheie nietzscheană, dacă vrei.

– *Există, deci, un cuplu Breban – Nietzsche, deci un ucenic – maestru.*

– E adevărat. Stilul meu seamănă oarecum, printr-o anume radicalitate, cu stilul nietzschean. Stilul nietzschean m-a influenţat puternic. Deşi nu este o influenţă directă, proza lui e limpede, mai concisă, mai transparentă. Evident, mai profundă, adeseori sentenţioasă. Şi-n literatura germană a reprezentat un mare şoc, ca stil literar. Din păcate, Nietzsche n-a fost tradus la noi. Abia acum au început să traducă din Nietzsche şi lumea n-a putut să compare. Dar peste o generaţie-două se va vedea înrudirea stilului meu cu stilul lui Nietzsche, ca să vorbesc numai de nivelul stilistic. Nu mai vorbim de cel problematic... Textele lui Farca au o stilistică dar şi o problematică nietzscheană. Acea radicalitate teribilă. Totul e invenţia mea, bineînţeles, însă tuşeul şi orizontul stilistic sunt nietzscheene. În România, lumea nu l-a agreat pentru că nici nu l-a cunoscut bine. Apoi a fost prost interpretat, prost citit, pentru că a contrariat foarte multe din locurile comune ale bunului simţ, nu numai românesc, ci şi francez. Nietzsche abia după al Doilea Război Mondial a început o carieră europeană. Toate cărţile fundamentale de eseistică, filosofie, de gândire istorică, toate sunt bazate pe asta, ca şi pe Stendhal, în proză; Nietzsche, în filosofie, contrariază axiome ale bunului-simţ şi ale modului tradiţional de a gândi: nihilismul lui Nietzsche, motivul eternei întoarceri, acea respingere a unei vieţi de „dincolo", critica creştinismului.

– *Textele lui Farca, cele din arhiva de la Vatra Dornei, au fost identificate de critica literară cu textele legionare.*

– Unii critici evrei, dar şi alţii, au dat astfel de interpretări. Au făcut o identificare grosolană şi calomnioasă a ideilor autorului cu cele ale personajului meu. Dumitru Micu a spus asta şi Mihai Ungheanu. De altfel, *Bunavestire* a fost atacată chiar a doua zi după publicare şi difuzare de către toată presa de partid şi literară din ţară. Primul care a atacat-o în *România literară* a fost Mircea Iorgulescu, pe care l-am angajat, lansat şi căruia i-am dat o cronică săptămânală, când am condus, începând din '70, această revistă. Dar Mircea Iorgulescu a avut un fel de onestitate oportunistă şi nu m-a

atacat politic, ci doar estetic, la două zile după plenara CC, unde Titus Popovici şi N. Ceauşescu au atacat, pe larg, *Bunavestire.* M. Ungheanu, D. Micu au atacat şi politic cartea, etichetând ideile lui Farca ca fiind de sorginte extremistă de dreapta şi identificând autorul, pe mine deci, cu unul dintre personajele mele. Denunţ literar tipic, denunţ literar şi poliţist. Însă Dumitru Micu, la două zile de la apariţia cărţii, în *Contemporanul*, a subliniat caracterul legionar şi fascist al lui Farca, spunând că autorul împărtăşeşte ideile acelui erou, iar Ungheanu a afirmat la câteva zile tot ce v-am spus, într-un imens articol în *Luceafărul.* Pe Dumitru Micu l-am şi întrebat cum de face astfel de afirmaţii grosolane. Numai în *Bunavestire* am zeci de personaje. De ce eu trebuie să gândesc ca Farca? Deci nu numai că am fost atacat, dar am fost şi denunţat. Paul Georgescu mi-a spus la telefon că a fost şi el incitat de la Partid să scrie contra cărţii, dar n-a făcut-o, însă şi lui i s-a părut că modul meu de a gândi este fascistoid. Foarte mulţi critici, chiar inteligenţi, care nu m-au atacat în presă atunci, au fost înşelaţi de stratagema mea etică, de reacţia psihologică. Eu am răsturnat un personaj bine conturat până la pagina 400, l-am răsturnat ca pe un gândac. Asta am mai scris-o.

Nicolae BREBAN, *Confesiuni violente. Dialoguri cu Constantin Iftime*, Editura DU Style, Bucureşti, 1994, pp. 178-181

– *Cred că împărtăşiţi şi dumneavoastră opţiunea finală a anchetei pentru romanul* Bunavestire. *Cum comentaţi însă poziţia, în topul general, a celorlalte romane care vă aparţin şi care ar fi ordinea lor în preferinţa dvs.? Vă reamintesc că s-au reţinut* Animale bolnave, În absenţa stăpânilor, Drumul la zid *şi* Don Juan.

– Nu m-a surprins faptul că *Bunavestire* este mai ales propusă, şi eu o consider cheia de boltă a creaţiei mele romaneşti, pentru că am făcut în această carte un exerciţiu tipologic revoluţionar, cred, nu numai pentru România, fiind o noutate care vine în linia tipologică dostoievskiană. Şi, am mai spus-o de câteva ori, există această ambiguitate esenţială tipologică pe care o întâlnim la Dostoievski mai ales la câteva personaje secundare, iar unul dintre cele mai tipice este Svidrigailov, din *Crimă şi pedeapsă.* Dar, cu o altă ocazie, aş putea găsi şi mai multe exemple, aşa că, în toate marile sale personaje, există această ambiguitate dusă aproape până la extrem. Eu am dus-o până la extrem, deci în primele 400 de pagini am arătat un personaj, să zicem, „negativ", un personaj în tuşă vitriolantă, iar în partea a doua l-am repus pe picioare, îngroşându-i o dimensiune charismatică, tutelantă, o dimensiune nouă, care a vexat şi va mai vexa pe mulţi. De aceea *Bunavestire* mi se pare, cum spuneam, cheia de boltă a construcţiei mele romaneşti. Este un roman pentru care am suferit foarte mult, romanul a avut şi un mare

succes invers, a fost atacat de conducerea politică a României, toate revistele şi ziarele politice, foarte mulţi colegi de-ai mei au atacat romanul, şi poate, cândva, într-un moment de plictiseală, am să le enumăr pe aceste sârguincioase slugi ale momentului. Şi am să spun atunci că cei care m-au atacat, revistele *Tribuna, Luceafărul, Contemporanul* etc., criticii care au scris acolo, printre care critici buni, n-au făcut-o numai din obedienţă servilă faţă de partid, dar şi pentru că îi contraria acest fenomen tipologic pe care l-am propus eu. De altfel, au fost şi oameni care n-au scris, ca să nu se solidarizeze cu atacul partidului. Ţin minte că Paul Georgescu îmi spunea la telefon că ar fi vrut să atace cartea, dar nu pentru că i se cerea de la partid.

Eu ţin, în primul rând, la *În absenţa stăpânilor,* pentru că este prima mea carte în care am atins tragicul, în accepţia lui Hegel. Şi-apoi, *Drumul la zid,* o carte dificilă însă pentru gustul lectorului român format la şcoala naturalistă de roman, o carte care, spre norocul meu, a apărut în dictatură, pentru că s-a citit. Dacă ar fi apărut acum, dovadă *Amfitrion,* probabil s-ar fi citit mult mai puţin. De altfel, acesta a fost norocul nostru, al scriitorilor, sub dictatură, norocul, ca o insulă între aceste mizerii şi umilinţe şi frustrări, norocul de a fi avut un public larg, care să ne fi citit cu nesaţ. Acum câţiva ani, la Cluj şi la Bistriţa, au venit la mine profesori tineri şi mi-au spus că *Drumul la zid* a fost o oază în studenţia lor, că l-au citit cu lăcomie intelectuală. Deci, *În absenţa stăpânilor* şi *Drumul la zid* ar fi preferatele mele, după *Bunavestire,* şi ciclul donjuanesc, în care sunt cinci titluri: *Don Juan, Pândă şi seducţie* şi cele trei volume din *Amfitrion. Bunavestire,* pe care am iubit-o foarte mult, pentru că am suferit pentru ea, aşa cum noi iubim copiii pentru care suferim, acum, în gustul meu, în atenţia mea emotivă, îmi place numai.

Dora PAVEL, „O anchetă foarte interesantă. Interviu cu Nicolae Breban" (fragment), în *Observator cultural,* nr. 54, 6-12 martie 2001; idem, *Armele seducţiei. Dialoguri,* Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2007, pp. 127-128

Referințe critice

Un roman excepțional este *Bunavestire* a lui Nicolae Breban: dens, de mari viziuni satirice, scris cu vervă, sarcastic, grotesc, stilistic inepuizabil și original. Se precizează în el și o „ruptură" de tradiția prozei noastre psihologice sau naturaliste: păstrându-se aparențele de subiect, decor, descriere, analiză, totul este întors pe dos ca o mănușă. Din bogăția observației realiste, din dramă și melodramă, crește buruiana unui simbolism luxuriant și neliniștitor. Acțiunea, personajele, tema și limbajul se află permanent în două planuri suprapuse: în cel dintâi, imediat descifrabil, ni se povestește aventura provincială a unui tânăr mic-burghez („un semidoct distins, un semidoct necesar, cu o voință remarcabilă"), pe care cititorul naiv se simte tentat s-o ia ca atare, deși înțelesul ei, cu siguranță, îi scapă; în al doilea plan, această aventură devine incredibilă, colosală, este transformată caricatural, împreună cu decorul din care face parte, parodiată de autor, care nu numai că așază între el și personaje o distanță batjocoritoare, dar mărește toate dimensiunile până la halucinație.

Nicolae MANOLESCU, *„Bunavestire"*, în *România literară*, nr. 24, 16 iunie 1977

Dacă prozatorul se joacă în romanul său de-a literatura de consum, nu înseamnă că nu o practică, să recunoaștem, cu iscusință. Ea aparține, desigur, provinciei literare, căci există o provincie literară, așa cum există o provincie spirituală. *Bunavestire* este deci o carte a provinciei, o carte ce se contestă pe sine, pe măsură ce își desfășoară multipla, haotica, violenta ei argumentație, începând ironic, continuând sarcastic în portretele insului mediocru, cartea îl descoperă pe acesta, pe provincialul absolut înzestrat cu har, conform celebrei: *fericiți cei săraci cu duhul.* Dintr-un anumit punct de vedere, *Bunavestire* poate fi considerat un *antiroman:* o meditație asupra formelor degradate ale existenței. Stilul este, desigur, exclamativ. Legile romanului, ale narațiunii sunt cu plăcere luate peste picior. Undeva scriitorul teoretizează, pe același ton pătimaș ce caracterizează întreg romanul, insuficiența relației cauzale: înscăunarea aleatoricului la rang de lege (ironică lege, desigur) caracterizează această operă epică amplă, brutală, propunându-și și reușind

desigur să șocheze [...]. Dacă provincia reprezintă copia degradată a lumii ideilor, *Bunavestire* e un pamflet scris în numele fanatismului purității.

Cornel UNGUREANU, „*Bunavestire*", în *Orizont*, nr. 26, 30 iunie 1977

Această trecere din planul real în planul simbolic definește personajul, apropiindu-l, miraculos, de „cavalerul tristei figuri". Grobei refuză demnitatea de „lider" al provinciei, el se face cavalerul iluziei, exeget absurd al arhivei lui Farca, pe care o ferește de atingerea simțului practic. În felul lui, și Grobei e un vânător de himere, un „idealist", exemplar tot mai greu de găsit într-o lume ce pune preț pe bunuri palpabile. Amestecându-se în planul ficțiunii, autorul își salută „creațiunea" – păpușa de lemn, vopsită strident, ca de bâlci – „cu simpatie". Înțelegem acum, la sfârșitul romanului, ce îl determină pe Grobei să refuze grațiile frumoasei Lelia: ea este, ca și Dulcineea, *o himeră.* Eroul nu o atinge ca să nu o destrame.

Val CONDURACHE, „*Bunavestire*", în *Convorbiri literare*, nr. 7, iulie 1977; idem, „Epopeea provinciei", în *Portret al criticului în tinerețe*, Editura Cartea Românească, București, 1984, pp. 26-30

Cărțile lui Nicolae Breban sunt însă înainte de toate romane politice, abordând probleme esențiale ale deceniilor cinci și șase, înregistrând entuziasmul sincer și naivitățile epocii, efortul constructiv și apetiturile carieriste, dogmatismul și sfidarea, refuzul și capacitatea de adaptare. Dificultatea lor începe pentru cititor în momentul în care își dă seama că prozatorul ocolește experiențe epice mai vechi și mai noi, că abandonează generalul și privirea de sus, instituind un fel de anatomie a particularului, de psihologie a individualului, în care se amestecă viziuni paradiziace și infernul personal, indiferență și o epuizantă atracție fizică. [...]

Temele romanelor lui Nicolae Breban ar fi în cele din urmă două: adevărul și inteligența. Însă nu adevărul în fața martorilor, ci acela al vulturului care vede și simte abisul; un adevăr care trebuie mereu exersat, gândit și cultivat (fiecare suportă atât cât îndrăznește); un adevăr care înseamnă nu atât a fi liber, cât a simți nevoia să fii liber. Se naște de aici, evident, ideea de singurătate opusă umilinței, ascetismului și lașității; o cultivare a interiorității, un cinism al autoanalizei („Cine poate râde de el însuși e un om puternic"), iar, după Nietzsche, o cultivare a lui a fost (parabola lui Lazăr) cu intenții de moralizare a prezentului.

Practic, nici Minda nu renunță la trecutul său (Pitina), nici Grobei la biografia sa. Numai că acest trecut (ca prezent) e vis, obsesie, stare ideală, „tipar senin și atotștiutor, aprioric, desfidând experiența și memoria, devenirea, istoricitatea, desfidând chiar epicul, succesiunea, coerența". Etern, cristalin, fix, timpul a devenit un simplu semn; autorul caută indicii (funcții) de individualizare: vârsta, cultura, istoria. [...]

În cele mai multe pagini, norma valorii *Buneivestiri* stă în preocuparea de a evita eroarea, înfruntând lașitatea; de a supune meditației, în numele istoriei și revoluției, probleme legate direct nu de cantitatea, ci de calitatea binelui.

Aurel SASU, „Sensul mai larg al unei metafore", în *Steaua*, nr. 3, 1978

Grobei trebuie privit în demonia sa intrinsecă: un demon meschin într-o lume lipsită de transcendență. Convertirea sa e falsă, fiind doar o altă față a negativității; lipsește criteriul valoric al raportării. Saltul lui Grobei nu neagă un principiu, ci ilustrează absența lui. Personajul ne apare ca o degradare a tuturor valorilor, fiind însă, prin inversiune, și semnul permanenței unui orizont al valorilor autentice. Don Quijote degradat, fără mistica speranței, Don Juan degradat, fără aparența franciscană a ceremoniei erotice, Faust provincial, fără melancolie, cu o conștiință de slugă mai întâi, apoi cu una de stăpân fără metafizica îndoielii, Grobei ascunde totuși un personaj puternic, de tip nou: structură carnal-realistă și arhetipal-abstractă, în același timp, exponențial la nivelul stării civile și la nivelul ideii (și ea degradată). Într-o lume romanescă în care eroicul a decăzut la puterea parodică, iar totalitatea s-a destrămat, Grobei este întruparea unei duble degradări: nu doar o căutare degradată a valorilor într-o lume degradată (aici, lumea mentalității mic-burgheze), ci o căutare degradată a unor valori degradate și degradante. Acesta este contextul temei *kitsch*-ului în sentimente, în comportament și în idei din mediul social și cultural al personajelor.

Radu G. ȚEPOSU, „*Bunavestire*", în *Echinox*, nr. 4, aprilie 1978; idem, „Domnul cu servieta", în *Viața și opiniile personajelor*, Editura Cartea Românească, București, 1983, pp. 166-172

Cititorului, la început, i se pare că ia contact cu un roman realist-naturalist. Desprinde în cel mai bun caz o nuanță de complicație și bizar în gen Gib Mihăescu. Dar curând își dă seama că are de a face cu un realism înzestrat și pecetluit de o stăruitoare aură metaromantică și metabovarică, de o alunecare pe planuri cu vădite năzuințe soteriologice. Personajele din *Bunavestire*, oricât de aparent comune, de oricât de joasă factură psihică și de stătute în vulgaritate, nu șovăie a se voi mântuite; ascultă indistincte glasuri nepământești; simt ce nu-i în jur; cheamă ce stă dincolo de gândirea lor ferecată în datele imediate ale unor conștiințe orbecăitoare în clarobscurul imanenței. Din fondul de mahmureală, plictis, frivolitate, toți acești ratați, toată această burtăverzime (așa-i califică autorul însuși în postfața sa), toate aceste ectoplasme par a scânci, de nu și a țipa, străduindu-se să scape din acea magmă de la Flaubert încoace denumită „mic-burgheză". În *Bunavestire*, burtăverzimea s-ar zice că aude în juru-i – vremelnic, vai – fâlfâiri de aripi îngerești. Aspirația către depășirea concretului și banalului se menține și în partea a doua a cărții, bine deosebită de prima. Aici e vorba de o ciudată organizație de tip Nikolai Stavroghin – Piotr Verhovenski, de tip „prinț

Harry". Nevoia de credință, venerație (idolatrizare) și devotament se manifestă pentru Mihi Farca și Traian-Liviu Grobei, succedanee prea puțin glorioase ale figurilor centrale din marile religii. Persistă, cu toate acestea, și acum o tendință – neclară, obscură – spre înnoire, o dorință de evadare din lumea interesului și din sfera strict individualistă, o sete a dăruirii – deși destul de parodistică, nu altfel, dacă privim lucurile mai larg și mai atent, decât în *Demonii*. Din materialitate, în *Bunavestire*, ce se alege? Și pe aceasta, până la urmă, nepricepuții aspiranți la descătușare o trivializează, o spulberă, o caricaturizează. Din firimituri și frânturi (era să spun din *bribe*, în stil brebanesc), din rămășițe ale actului gratuit, ale voinței de putere și ale trufiei demonice stavroghiniene, Mihi Farca făurește o soteriologie maniheistă – amestec de Nietzsche, Gide și Alfred Adler –, inversă, întemeiată nu pe dragoste, ci pe dispreț, strategie și sete de stăpânire. Adică, ce? O contrafacere a scenariului care în cursul romanului însoțește – concomitent – relatarea acțiunii, scenariu abundent amintit și citat de-a dreptul din text.

N. STEINHARDT, „*Bunavestire* de Nicolae Breban ori sordidul semitransfigurat", în *Incertitudini literare*, Editura Dacia, Cluj-Napoca,1980, pp. 363-364

Deși nu există nicio îndoială că autorul *Buneivestiri* și-a „fracturat" deliberat protagonistul, dintr-o rațiune polemică, reproșul cel mai stăruitor care i s-a adus a fost că, încălcând verosimilitatea (psihologică, socială), creează în Grobei un personaj neplauzibil. Primele patru sute de pagini ale romanului au fost acceptate ca un bun roman de moravuri; ultimele două sute au fost considerate o eroare. Un răspuns există însă chiar în roman. [...] Subminări ale coerenței realiste pot fi remarcate din primele capitole, așa încât renunțarea seducătorului la opera ambiției sale nu este pe de-a-ntregul o surpriză și nici transformarea modestului merceolog în conservatorul și apostolul unei veritabile religii a puterii (pe care o schițează scrisorile omului din fotografie, Farca, unchiul Leliei, mort cu zece ani mai devreme), în liderul apreciat și recunoscut al unei bizare organizații întemeiate de prietenii defunctului ofițer [...]. A continua să-l privim pe Grobei ca pe un personaj „rupt", inconsecvent, artificial, din cauza pretinsei nepriceperi a romancierului, înseamnă a-l judeca în afara principiului estetic în funcție de care a fost gândit.

Nicolae MANOLESCU, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, vol. III, Editura Minerva, București, 1983, pp. 201-209

Scriitorul încearcă o analiză aprofundată a rădăcinilor subiective ale *puterii*, la individul care o suferă și la cel care o exercită. Conform viziunii sale, mecanismul prin care puterea devine din realitate subiectivă realitate socială e conținut în însăși subiectivitatea kitsch. E suficient ca un om-kitsch să creeze un mit, pentru ca alți oameni-kitsch să-l înalțe instantaneu pe soclul acestui mit, transformându-l în idol. Prin devoțiunea sa, Grobei

conferă micului ofițer ratat, Farca, dimensiunile unui mit și „moștenirii" lui statutul de doctrină; pe baza aceleiași devoțiuni, alții (cei care nu așteptau decât să li se ofere un mit în care să creadă) îl transformă pe insignifiantul merceolog într-un apostol al noii credințe. Bunavestire e, în mitul biblic, nu numai vestirea Fecioarei prin înger că va purta în trupul ei pe fiul omului, ci chiar transformarea, prin această revelație, a unei femei oarecare în Madona și a unui prunc oarecare în Messia.

Anton COSMA, *Romanul românesc contemporan. 1945-1985. I. Realismul*, Editura Eminescu, București, 1988, pp. 227-229

Romanul trimite la Evanghelii prin titlu și prin citatele din *Evanghelia după Matei*, subliniind, în acest fel, viitorul avatar al lui Grobei. Mai mult, intenția autorului pare aceea de a oferi o paralelă legendei lui Iisus. Într-o încercare – poate exagerată – de identificare, Farca, creatorul „învățăturii", în jurul operei căruia ia naștere viitorul „cult", este, nu încape îndoială, Iisus. Problema cea mai dificilă este aceea a plasării lui Grobei într-un plan paralel „triunghiului" Ioan Botezătorul – Iisus – apostoli. Grobei nu are „încetineala" apostolilor, care și după convertire (vezi Toma și chiar Petru) poartă urmele unei neîncrederi duse până la nepăsare (vezi Muntele Măslinilor); mai mult, numai deasupra lui se mistuie lumina Buneivestiri. Atitudinea pe care o au față de el și de destinul lui celelalte personaje e de supunere și de respect. Grobei n-are nimic epigonic, el se apropie de învățătura lui Farca plin de admirație, dar și cu un sentiment de egalitate.

Florin SICOIE, „*Bunavestire* sau nașterea mitului", în *Apostrof*, nr. 12, decembrie 1991

Nemulțumit – pe drept cuvânt – de receptarea tentativei sale de către comentatori, romancierul a schițat în câteva interviuri el însuși o pistă explicativă ce nu anulează tentativa noastră, ci mai curând o completează cu o nouă perspectivă. Conform declarațiilor la care trimitem, limba, frazarea, stilul *Buneivestiri* conduc înspre ultimele sale consecințe încercarea – inaugurată încă de la prima carte brebaniană, *Francisca* – de a forja un instrument de expresie apt de toate nuanțele solicitate de tipul romanesc cultivat. Ne referim expres la ceea ce Nicolae Breban obișnuiește să numească „romanul problematic", romanul interogativ, interesat de profunzimile conștiinței abisale ale sufletului; roman cu o densă încărcătură metafizică, scăpat de lestul frescei sociale și de moravuri în folosul recuperării esenței profunde a umanului. [...] Or, stilul acesta, și gâfâit, și gâlgâitor, se adecvează ca o mănușă interogațiilor autorului, aducându-le viguros în prim-plan într-o manieră neconvențională. Pe de altă parte, așa cum, în general, romanele lui Breban nu se mulțumesc să spună ceva ci, în plus, și trimit spre altceva, tot astfel stilul *Buneivestiri*, cu sarcasmul și autoironiile sale, cu bruiajele neașteptate ale discursului prin inserarea unor provocări directe ale

cititorului, cu toate tehnicile acestea ale, iarăși, raportării ironice la o tradiție literară asumată când mimetic, când prin rejectare, ei bine, stilul *Buneivestiri* are, la rândul său, *un côté métaphysique*.

Ovidiu PECICAN, „Stilul *Buneivestiri*“, în *Tribuna*, nr. 5, 3-9 februarie 1994

În *Bunavestire*, romancierul e deja stăpân definitiv pe un tip de narațiune a pulsiunilor, cu efecte nu doar stilistice. Deși energiile pot fi reținute, nimic nu e decis, stabil, totul năvălește imprevizibil în jocul acuplării și decuplării cuvintelor. Totul, de la context la text, e insolit, original, absurd, excepțional, „maladiv“. Vocile romanului se-ntâlnesc într-un fluviu discursiv hibrid, plural, defulatoriu. [...] Căutând fețele ascunse ale umanului, această literatură poate lăsa impresia înșelătoare că trădează omul. Ea poate fi privită cu suspiciune și pentru motivul că încearcă să exprime ceea ce mult mai mult se lasă vorbit decât trăit, sinceritatea. [...] Mai mult decât Dumnezeu, omul însuși și-a luat fața de la om, dorind cu voluptate, mai mult amuzată decât tulburătoare, să fie părăsit. Nu totul e încă permis. Dar totul e posibil. „Dumnezeule, umanitatea, umanitatea noastră, cât a mai rămas, unde s-ar ascunde...?!“. Decelăm aici o ontologie a crizei, a absenței și a suspiciunii radicale.

Marian Victor BUCIU, *Breban. Eseu despre stratagemele supraviețuirii narative*, Editura Sitech, Craiova, 1996, pp. 104-105

Grobei poate fi considerat capul de serie al unui întreg șir de apariții epice – Rogulski, Castor Ionescu, Marchievici ș.a. –, „sclavi ai ideii“, care, deși prin datele lor exterioare ne apar mediocri, dau dovadă de ceea ce, cu un termen neocartezian al lui Thomas Nagel, am putea numi „ambiție pentru transcendență“. Acești aparent falși intelectuali sau simpli marginali social sunt posedați, fiecare, de câte o idee, de ordin erotic, existențial sau metafizic. [...] Părând a calchia subiacent principiul biblic – aplicabil nu doar profeților timpurii cu revelații mistice majore, ci oricărui credincios de rând al vremurilor nou-testamentare –, potrivit căruia înțelepții lumii sunt niște nebuni în fața lui Dumnezeu, și invers, Nicolae Breban dejoacă prejudecata că sensul locuiește doar în corpurile perfecte, frumoase, armonice. Mediocrul-iluminat, insul socialmente mărunt și neînsemnat, dar posedat de idee, ne obligă să acceptăm că, în cele din urmă, capacitatea acestor personaje de a căuta un sens se identifică cu sensul însuși. Prin antiteza fățișă a tipologiilor, reprezentate de cele două personaje – Mișu Cârstea și Traian Liviu Grobei –, biografia este confruntată epic cu ideologia. [...] Dacă, în urma unei meteorice prezențe în lumea „idolilor“, Mișu Cârstea sfârșește în anonimat, în serie, Grobei, dimpotrivă, decolează greoi din magma mediocrității pentru a intra definitiv în legendă. În timp ce unul se efasează, celălalt se fixează în efigie.

Liviu MALIȚA, *Nicolae Breban*, Editura Aula, Brașov, 2001, pp. 41-42

Dar un creator al unui astfel de *mit inversat* este şi genialul „impostor" de tip Farca, acest Christ „politic" care propovăduieşte, în locul iubirii creştineşti, puterea asupra oamenilor vii. Farsa puterii vine să compenseze, de fapt, nevoia de mit viu a umanităţii. Jucând în propriul fals scenariu mitic, Farca este reprezentativ, la fel ca Rogulski, Krinitzki sau K., pentru vocaţia actoricească, de nobil „farsor", pe care se pare că o deţine inevitabil orice maestru ori pedagog spiritual. [...] Centrat în jurul unui mit-farsă, romanul lui Nicolae Breban devine un spectacol narcisiac, naratorul-actor neezitând să se proiecteze în propriul personaj, fără a se identifica însă cu el. Iar proiecţia sa este una ambivalentă. Prin oracularul „Grobei c'est moi", autorul îşi dezvăluie mai întâi masochismul psihologic şi artistic, asumându-şi curajul de a se autoexila temporar în efigia primului Grobei, mic-burghezul merceolog din Banat, prototip al umanităţii kitsch. Dar Grobei mai este, la fel ca Farca, maestrul spiritual, genialul „farsor", profetul unui nou mit, cel al politicului. Prin acest „al doilea" Grobei, conştiinţa artistică brebaniană, obsedată de „utopia praxisului", îşi fixează ca reper ideal pe cel de scriitor-profet al propriei doctrine antropologice (şi literare, fapt evident atât în interviurile acordate de autorul *Buneivestiri,* cât şi în paginile sale de metaroman). Aşa se face că, în proza brebaniană, psihanaliza şi hermeneutica existenţială devin, firesc, gesturi de prozelitism.

Laura PAVEL, *Antimemoriile lui Grobei. Eseu monografic despre opera lui Nicolae Breban*, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, Editura Fundaţiei Culturale Ideea Europeană, Bucureşti, 2004, p. 123

Romanele lui Nicolae Breban au într-adevăr, ca un *leitmotiv* şi până la urmă ca o obsesie, relaţia învingător-învins. Din punctul de vedere al scriitorului, acolo unde există mai mult decât un om există întotdeauna o luptă pentru supremaţie. Personajul pe care el îl preferă, îl glorifică şi îl monografiază uneori ca pe un *alter-ego*, iar alteori ca pe un model de neatins, este *supraomul,* omul făcut să învingă. Sugestia vine fără-ndoială din Nietzsche, citit de Nicolae Breban cu o admiraţie de autodidact, dar ea „face atingere" cu sugestii oferite de civilizaţia celei de-a doua jumătăţi a secolului XX: *dictatorul* rezultat din metamorfoza nesupravegheată a unui ins mediocru, *conducătorul de sectă religioasă*, urmat necondiţionat de adepţi, *individul cu însuşiri paranormale*, ficţiune a mass-media şi chiar *superman*-ul, personajul-kitsch din filmele americane. În fiecare roman există câte un asemenea erou, instalat într-o poziţie dominantă, ca o statuie într-o piaţă publică. [...]

Chiar dacă preferinţa lui Nicolae Breban se îndreaptă spre învingători, şi învinşii din romanele lui prezintă interes. Romancierul nu expediază descrierea acestora, ci, dimpotrivă, o prelungeşte, cu o insistenţă necruţătoare, uneori chiar mai mult decât suportă cititorul. Se ştie că micile animale de câmp sunt văzute foarte clar de vulturul din văzduh, care are o dotare specială

pentru identificarea prăzii. În raza unei asemenea priviri pătrunzătoare, dătătoare de fiori, intră în personajele insignifiante din proza lui Nicolae Breban. Până la urmă, într-un fel sau altul, *toate* ființele omenești – sănătoase sau maladive, energice sau limfatice, dominatoare sau supuse – din romanele lui sunt tratate cu o maximă atenție. În timp ce mediul înconjurător sau cerul înstelat îl lasă aproape indiferent pe scriitor, oamenii exercită asupra lui o atracție irezistibilă.

În legătură cu opera lui, s-ar putea vorbi de o exclusivitate a omenescului.

Alex. ȘTEFĂNESCU, *Istoria literaturii române contemporane 1941-2000*, Editura Mașina de Scris, București, 2005, pp. 533-534

Un personaj mult mai complex, cumulând, deopotrivă, calități de la cele două modele amintite, este Grobei din *Bunavestire*; pe Corso-ul stațiunii de odihnă, acesta se înscrie în masa informă a „plebeilor", a oamenilor incompleți, pe care o desparte o „infimă linie, aproape abstractă, de oțel" de categoria „aristocraților", a celor puternici și eficace în planul relațiilor sociale, Grobei nu este aici un perfect „plebeu" întrucât, iată, portretul său diferențiat în informul masei „celor mici" (tot atât cât se individualizează Emil Codrescu în peisajul Bălțăteștilor din romanul *Adela* al lui Ibrăileanu și, în aceeași măsură, preferința pentru *Lelia*, a cărei ținută „retro" o apropie de Adela) compune un model „de graniță", în ale cărui linii strălucește „micul nonconformism" al provincialului. Mai mult decât atât, în pofida unei profesiuni de credință exprimată șovăitor („Eu, de exemplu, *m-am* născut, simt tulbure asta, să fiu slugă", declară el într-o scrisoare trimisă Leliei), Grobei stăpânește (la fel ca Rogulski) spațiul *textului*; sluga „din viață" și stăpânul „din text" sunt cei doi oameni diferiți care „locuiesc" în Grobei din Caransebeș. Dacă stângăciile din „realitate" corespund ingenuității personajului feminin, destinderea și, mai cu seamă, ironia din scrisori sunt elemente ale altui portret-robot, acela al lui Rogulski. [...] Învingându-se pe sine, pe cel din „realitate" cu ajutorul celui din „oglindă", Grobei trece hotarul provinciei, al umilinței, adică, devenind un tip „interesant", cu reale (și împlinite) șanse literare. Esențială *pentru* definirea modelului său uman și, implicit, literar este relația lui Grobei cu textul, povestea scrisă sau vorbită determinând în chip decisiv profilul protagonistului din *Bunavestire*, la fel cum se va întâmpla și în *Don Juan*; textul este modul de *provocare* a existenței personajelor: scrisoarea lui Grobei este „substanța halucinatorie" din care se volatilizează visul Leliei și, tot astfel, destinul protagonistului romanului este efectul poveștii lui Mihi-bàcsi, brodată în jurul legendei și al fotografiei din altă epocă. Mihi-bàcsi, posibilul (aparentul) ratat și Grobei, *reversul* eșecului său – iată cele două elemente în jurul cărora se organizează materia romanului; modelul (fotografia), descoperit în albumul familiei Crăiniceanu,

personajul-catalizator (Vanina) și lecturile despre Ignațiu de Loyola cristalizează noul destin al lui Grobei, sluga care devenise pentru un *moment* „stăpân“ și care se întoarce la prima sa condiție, acceptând „minciuna“ unei legende și masca unui chip scos dintr-o fotografie prăfuită: astfel, Grobei este un produs cultural al unor texte (de reconstituire istorică și de colportaj), această nouă matcă a existenței permițându-i accesul la mecanismul politicului, clipă în care Grobei se desprinde de „umilința“ provinciei. Protagonistul nu continuă, însă, „opera“ lui Mihi-bàcsi, ci încearcă să-i desăvârșească figura rămasă incompletă, exprimând atotputernicia legendei, a textului, *nevoia de mit* a celorlalți care nu pot ieși din limitele personalității lor, refuzând sacrificiul pe care îl face Grobei: acest sacrificiu, al renunțării la o condiție existențială pentru a prelua o alta, este semnul ultim al forței „celui mic“; preluând o legendă, Grobei devine el însuși un mit.

Ioan HOLBAN, „Cărțile «vechi» ale lui Nicolae Breban“ (I), în *Convorbiri literare*, nr. 7, iulie 2006

Unul dintre cele mai izbutite romane ale lui Nicolae Breban, *Bunavestire* reprezintă în activitatea prozatorului un capăt de drum, un final de ciclu. Cărțile care au urmat fie că erau doar niște „așchii“ din trunchiul mare al romanului anterior, fie că au încercat să deschidă un nou orizont epic, diferit întru câtva de cel cunoscut până acum. [...] Personajul principal, Traian Liviu Grobei, reprezintă figura cuceritorului, dar a unui cuceritor ciudat, care cucerește slujind și chiar umilindu-se. [...] Într-o seară obișnuită, petrecută cu familia logodnicei, Grobei suferă marea lui metamorfoză, are intuiția destinului său, ascultând amintiri despre Farca și privindu-i pozele. Chipul mărunțului funcționar se transfigurează, înțepenește, trece printr-o moarte simbolică, pentru a reînvia cu o altă identitate: aceea de creator al partidei Mihai Farca. Obiecția ce s-a adus romanului încă de la apariție a fost că metamorfoza lui Grobei este forțată, încalcă logica devenirii personajului, nu este pregătită de nimic. La o lectură atentă, se vede însă că al doilea Grobei, cel ce va deveni profetul unei noi credințe, stă ascuns în primul Grobei, cuceritorul Leliei și al provinciei. Structura personajului este oximoronică și amintește întru câtva de eroii romanelor lui Thomas Mann. În partea a doua, *Bunavestire* devine un roman politic, în sensul pe care Nicolae Breban îl acordă acestui termen. Pornind de la ideea că există două nivele ale politicului – unul de suprafață, ilustrat de proza sud-americană, dar și de cea română, și unul de adâncime –, autorul și-a propus să descrie structura fixă a politicului, mitul contemporan al omului politic.

Gheorghe PERIAN, „Nicolae Breban“, în *Dicționar analitic de opere literare românești*, A-M, ediție definitivă, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007, pp. 94-96

Ambiguitatea se realizează prin manevrarea unor tehnici narative complexe, de o varietate excesivă. Radiografia provinciei apelează mai ales la particularităţi ale limbajului – enorm, dereglat, patetic, convenţional. Parodia e excepţională, reuşind să semene uimitor cu realitatea. Colocviile cu cititorul ale prozatorului, „semnele de circulaţie" pe care i le oferă sunt tot atâtea accepţiuni ale romanului, ale literaturii din perspectiva unui împătimit într-ale scrisului. Cu umor amar („un bun romancier îşi salută totdeauna primul personajele"), plusând („orice roman autentic e un roman poliţist") ori inhalând cu satisfacţie forţa pe care o degajă propria literatură [...], Nicolae Breban schimbă mereu unghiul de vedere, îşi exercită suveranitatea în mişcări surprinzătoare ale epicului, ca în clipa imediat următoare să pară copleşit de propriul joc. Autocenzura permanentă, neîntrerupta conştienţă a textului de rostirea sa, dependenţa şi autonomia textului, simultane şi paradoxal totale, sunt exersate cu neobosită pasiune în *Bunavestire* şi *Don Juan*. O „polimorfoză" urmărind să „iluzioneze realul" în roman. Grobei, anti-eroul, păpuşa de lemn, nu-şi dezamăgeşte creatorul. Personalitate demolată, provocată şi urmărită ca în proza rusă, animal bolnav, deci om al secolului indiferenţei, mizând pe limbaj ca unic refugiu şi unic surogat al libertăţii („putem face totul vorbind"), Grobei este un Personaj şi, deci, un Erou. [...] Mulţimea detaliilor de „topică" socială îşi pierd însemnătatea prin însăşi aglomerarea lor. „Demodata analiză sufletească sau psihologică eludată [...], locul ei este suplinit în proza lui Breban de o epuizare a aparenţelor ca-ntr-o scenă turnantă mereu cu sforăria din dos îndreptată spre public. Demascarea permanentă a convenţiilor, literare şi existenţiale în egală măsură, sondează mai adânc şi mai eficient „animalul bolnav". „Zgomotul lingvistic" al existenţei este interceptat cu o luciditate zeflemitoare şi tragică în acelaşi timp. „O grămadă de piruete verbale, paradoxuri", într-o proză neliniştită exploatându-şi propriile limite. Dacă ar fi să fac o statistică pe vocabularul cărţilor sale, cred că primele locuri la frecvenţă l-ar ocupa *a spune/a vorbi* şi *a înţelege*, veritabile cuvinte-marcă. Nicolae Breban ilustrează perfect ipoteza lui Ortega y Gasset cum că limbile au apărut pe lume fiindcă omul e „animalul care a avut anormal de multe de spus", neajungându-i abecedarul comunicării legate de simpla supravieţuire. Este, adică, *Dicentul* prin excelenţă. Plăcerea de a spune pentru a înţelege (în cele din urmă) e mai mare decât bucuria de a descoperi vreo fărâmă de sens. Există o veritabilă magie a rostirii în cărţile sale, înrudită cu descântecul, de unde şi importanţa acordată constant vocii.

Irina PETRAŞ, *Literatură română contemporană. O panoramă*, Editura Ideea Europeană, Bucureşti, 2008, p. 221-224

CUPRINS

BUNAVESTIRE

În peisajul literaturii române, cu numeroși scriitori de nișă, atenți, prea atenți la mișcările imprevizibile ale modei și la cerințele pieței, preocupați doar de efectul imediat al cărților lor, Nicolae Breban e o prezență stingheritoare. El se arată a fi un călăreț singuratic cu ochii ațintiți la himera marii literaturi.
Breban aparține speciei rarisime a celor care înfruntă, transfigurați de o nobilă sminteală, ridicolul și neîncrederea, în numele unui ideal artistic inconfundabil: acela de a pătrunde în tărâmul necunoscut al ființei.

EUGEN NEGRICI

Află mai mult pe:
www.jurnalul.ro
ISBN 978-606-588-136-5

JURNALUL NAȚIONAL
Curtea Veche